

Mark Twain

Kraljević i prosjak

Pripovijest za mlade ljude svih uzrasta

Prvo poglavlje

Kraljevićevo i prosjakovo rođenje

U drevnome gradu Londonu, jednoga jesenjeg dana u drugoj četvrtini šesnaestog stoljeća, u siromašnoj se obitelji po imenu Cauty rodio dječak kojega roditelji nisu željeli. Istoga se dana u bogatoj obitelji Tudor rodilo još jedno englesko dijete koje su roditelji itekako željeli. I cijela ga je Engleska željela. Engleska je toliko čeznula za njim, toliko mu se nadala i za nj se molila Bogu da je sada, kada je dječak zaista došao na svijet, narod gotovo pomahnitao od radosti. Ljudi koji su se jedva poznavali, grlili su se, ljubili i plakali. Bio je to opći praznik: i plemenitaši i prost puk, i bogati i siromašni, svi su svetkovali, plesali i pjevali, a to im je veselje i u glavu udaralo. Trajalo je to danima i noćima. Danju je bilo krasno vidjeti kako sa svakoga balkona i krova u Londonu lepršaju zastave, a ulicama prolaze sjajne povorke. Noću je pak bilo isto toliko krasno gledati kako na svakom uglu gore golemi kresovi, a oko njih se zabavljaju gomile veseljaka. U cijeloj se Engleskoj ni o čemu drugome nije govorilo doli o novorođenčetu Edwardu Tudoru, kraljeviću od Walesa, koji ležашe uvijen u svilu i kadifu, ne primjećujući sav taj metež i ne znajući da nad njim bdiju i dvore ga plemeniti velikaši i otmjene gospe – a nije puno za to ni hajao. O drugome se novorođenčetu, Tomu Cautyju, uvijenom u sirotinjske dronjke, nigdje nije govorilo osim u bijednoj obitelji za koju je njegovo rođenje značilo samo muku i jad.

Drugo poglavlje

Tomovo djetinjstvo

Preskočimo sada nekoliko godina.

London je postojao već tisuću i pol godina i bio je velik grad – barem za ono vrijeme. Brojio je stotinu tisuća stanovnika, a neki misle – i dvaput više od toga. Ulice mu bijahu veoma uske, krivudave i prljave, posebno u kraju gdje je živio Tom Canty, a to je bilo nedaleko od Londonskog mosta. Kuće bijahu drvene, gornji im je kat stršao iznad prizemlja, a drugi se kat nadvijao nad prvim. Što su kuće bile više, utoliko su bile i šire. Kostur im bijaše od jakih ukrštenih greda, a između njih čvrsta građa, premazana žbukom. Same su grede bile obojene u crveno, plavo ili crno, već prema vlasnikovu ukusu, pa su se kuće zbog toga doimale veoma slikovito. Prozori bijahu maleni, s ostakljenim četvrtastim okancima, a otvarali su se prema ulici, okrećući se na šarkama poput vrata.

Kuća u kojoj je stanovao Tomov otac nalazila se pored malene smrdljive rupe koju su nazivali Smetlištem, na kraju Kobasičje ulice. Bila je to ruševna i klimava kućica, no prepuna strahovito siromašnih obitelji. Cantyjeva je družina obitavala u jednoj prostoriji na trećem katu. Mati i otac imali su u jednom kutu nekakav ležaj, no Tom, njegova baka i dvije sestre, Bet i Nan, nisu bili toliko skučeni – cijeli im je pod bio na raspolaganju i mogli su spavati gdje god odaberu. Bilo je tu ostataka jednoga ili dvaju pokrivača, pa čak i nekoliko pregršti stare i prljave slame, ali se to teško moglo nazvati posteljama jer nije imalo stalnog mjesta. Ujutro bi sve to nogama zgurali na jednu zajedničku gomilu, a uvečer bi iz nje svatko izvukao onoliko koliko mu je bilo potrebno.

Bet i Nan bijahu petnaestogodišnje blizanke. Bile su to dobrodušne i prljave djevojke, odjevene u dronjke i potpuno neobrazovane. Mati je bila nalik na njih, no otac i baka bijahu pravi zlodusi. Opijali bi se kad god bi mogli, a potom bi se potukli jedno s drugim ili s ma kim tko bi im se našao na putu. Vječito su psovali i kleli, bili pijani ili

triježni. John Canty bijaše kradljivac, a mati mu je bila prosjakinja. I djecu su naučili prosjačenju, ali im nije uspjelo od njih načiniti lopove. Među groznom ruljom koja je stanovala u njihovoj zgradi, no ne miješajući se s njom, našao se i neki dobri stari svećenik kojega je kralj bio ostavio bez kuće i kućišta udijelivši mu mirovinu od nekoliko novčića, pa je znao okupiti djecu oko sebe i potajice ih učiti čestitosti. Toma je otac Andrew naučio i nešto malo latinskoga, a isto tako i čitati i pisati. Rado bi tome bio podučio i djevojčice, ali su se one plašile da će im se prijateljice zbog toga izrugivati, jer im se neće svidjeti njihova smiješna naobraženost.

Smetlište je bilo isto takvo osinje gnijezdo kao i Cantyjeva kuća. Tu se redovito svake noći, i to sve do zore, pijančevalo, galamilo i svađalo, a razbijene su glave bile isto tako uobičajena pojava kao i glad. Pa ipak, mali Tom nije bio nesretan. Imao je i on teških trenutaka, no toga nije bio ni svjestan. I drugi su dječaci sa Smetlišta imali takvih trenutaka pa je pretpostavljao da je to u redu te da tako treba i biti. Kada bi se uvečer vratio kući praznih ruku, znao je da će ga najprije otac ispsovati i prebiti, a kada on završi, morat će sve to iznova podnijeti i od grozne bake, pa i gore od toga. Noću će mu se prikrašti izglednjela mati s kakvim bijednim ostatkom ili komadićem suhoga kruha što ga je za nj uspjela sačuvati odrekavši se jela, i pored toga što ju je muž često znao uhvatiti u takvu izdajstvu pa bi je onda pošteno premlatio.

Ne, Tomov je život bio prilično dobar, naročito ljeti. Prosjačio je tek koliko mu je bilo potrebno da preživi jer su zakoni protiv prosjačenja bili strogi, a kazne teške, pa je dobar dio vremena provodio slušajući oca Andrewa i njegove zanosne bajke i priče o divovima i vilama, patuljcima i duhovima, začaranim zamcima te veličanstvenim kraljevima i knezovima. Glava mu se sve više punila svim tim čudesima te je mnogu noć proveo ležeći u mraku na ono malo bodljikave slame, umoran, gladan i obamro od batina pa je davao maha mašti i ubrzo zaboravljavao sve bolove i muke predočavajući sebi zanosne slike o bajnom životu kakva razmaženog kraljevića u nekom kraljevskom dvorcu. S vremenom ga i danju i noću stade opsjedati jedna jedina želja: da vlastitim očima vidi pravoga kraljevića. Jednom je nešto o tome natuknuo nekolicini prijatelja sa Smetlišta, ali mu se oni narugaše i tako ga nemilosrdno ismijaše da je poslije toga odlučio taj san zadržati samo za sebe.

Često je čitao svećenikove stare knjige i molio ga da mu ih protumači i objasni. Malo-pomalo pod utjecajem se sanjarenja i čitanja znatno promijenio. Ljudi iz njegovih snova bijahu tako otmjeni da on stade jadikovati što je dronjav i prljav želeći i sam biti čist i bolje odjeven. I dalje se igrao u blatu i uživao u tome, baš kao i ranije, ali umjesto da se brčka po Temzi samo iz zabave, sada počeo otkrivati da je to dobro i zato što se tako može oprati i očistiti.

Tom bi uvijek pronašao štogod zanimljivo kraj svibanjskog drveta u Cheapsideu i na sajmištima, a od vremena do vremena zajedno bi s ostalim stanovnicima Londona imao prilike vidjeti kakvu vojnu smotru kada bi kakva glasovita nesretnika kopnenim ili vodenim putem odvodili u zatočeništvo u Tower. Jednoga ljetnog dana vidio je na Smithfieldu kako na lomači spaljuju sirotu Annu Askew i trojicu muškaraca i čuo nekakva bivšeg biskupa kako im drži propovijed koja ga nije zanimala. Doista, Tomov je život, sve u svemu, bio raznolik i prilično zabavan.

Malo-pomalo knjige i snovi o kneževskom životu počеше tako snažno djelovati na Toma da je i nesvjesno počeo *izigravati* kraljevića. govor i ponašanje postadoše mu silno svečani i velikaški, na opće udivljenje i zabavu njegovih drugova. No, iz dana je u dan rastao i Tomov utjecaj na tu mlađariju pa s vremenom svi počеше na njega gledati sa začuđenim strahopoštovanjem, kao na kakvo više biće. Toliko je toga znao!

Znao je učiniti i kazati tako predivne stvari! A usto je bio tako dubokouman i mudar! O svemu što bi Tom rekao ili učinio dječaci su pripovijedali svojim roditeljima pa su i oni počeli raspravljati o Tomu Cantyju i smatrati ga neobično darovitim i izuzetnim stvorenjem. Potpuno odrasli ljudi iznosili su preda nj svoje nedoumice i pitali ga za savjet te bi se često iznenadili nad dovitljivošću i mudrošću njegovih rješenja. Postao je junak u očima svih koji su ga poznavali, osim u očima svoje obitelji – jedino ona nije u njemu vidjela ništa posebno.

Uskoro Tom potajno osnova vlastiti kraljevski dvor! Kraljević bijaše on, a najbliži mu prijatelji postadoše čuvari, komornici, konjušari, dvorani i dvoranke te članovi kraljevske obitelji. Svakoga su dana lažnoga kraljevića dočekivali sa složenim izrazima poštovanja koje je Tom bio preuzeo iz svojega romantičnog štiva, svakoga se dana u kraljevskom vijeću raspravljalo o državnim poslovima tobožnjega kraljevstva, a njegovo je tobožnje visočanstvo izdavalo zapovijedi izmišljenoj vojsci, mornarici i potkraljevima.

Poslije toga bi onako dronjav otišao i isprosiio koji novčić, pojeo bijedni komadić suhoga kruha, otrpio uobičajene batine i psovke, a potom se ispružio na pregršti prljave slame i vraćao se pustim snovima o vlastitoj veličini.

Želja da barem jednom vidi pravoga kraljevića, od krvi i mesa, rasla je u njemu iz dana u dan, iz tjedna u tjedan, sve dok nije upila u sebe sve ostale želje i postala jedina strast njegova života.

Jednoga siječanjskog dana, dok je, kao i obično, prosjačeći obilazio gradom, satima je malodušno lutao gore-dolje, bosonog i promrzao, ulicama oko Mincing Lanea i Little East Cheapa, zagledajući u izloge pečenjarnica i čeznući za groznim svinjskim paštetama i drugim smrtonosnim izmišljotinama što su ondje bile izložene – za njega su to bile poslastice namijenjene anđelima, to jest, barem su to bile sudeći po mirisu jer se njemu nikada nije posrećilo da se koje od njih dočepa i pojede je. Sipila je ledena kiša, a nebo se bijaše natmurilo: bio je to sjetan dan. Uvečer se Tom vrati kući tako moker, umoran i gladan da se zbog njegova kukavna stanja čak i otac i baka sažališe nad njim – dakako, na svoj način, pa ga samo na brzu ruku iščuškaše i odmah poslaše u postelju. Zbog bola i gladi, kao i psovki i tučnjave što su se odnekuda razlijegale po kući, dugo nije mogao usnuti, ali ga najzad misli poniješe u daleke, čudesne zemlje pa utonu u san okružen kneževicima koji bijahu urešeni zlatom i dragim kamenjem i koji stanovahu u prostranim dvorcima, a sluge se ponizno klanjale pred njima ili hitale da izvrše njihove zapovijedi. Potom je, kao i obično, sanjao da je i *sam* kraljević.

Cijelu je noć živio u sjaju svojega kraljevskog položaja: kretao se među velikašima i otmjenim gospama, obasjan svjetlošću, udišući miomirise, opijajući se predivnom glazbom i odgovarajući na ponizne naklone blistava mnoštva što se razmicalo da ga propusti te bi se ovome nasmiješio, a onome kneževski kimnuo glavom.

Kada se ujutro probudio i ugledao sav jad oko sebe, oćutje se kao i obično nakon ovakva sna – sve što ga okruživaše, učini mu se još tisuću puta odvratnijim. Potom ga shvršaše gorčina, tuga i suze.

Treće poglavlje

Tomov susret s kraljevićem

Tom ustade gladan, a i od kuće ode gladan, no misli mu bijahu zabavljene maglovitim sjajem zaostalim od noćnih snova. Lutao je amo-tamo po gradu, jedva i primjećujući kuda ide ili što se oko njega zbiva. Ljudi su ga gurali, a neki i grubo grdili, ali dječaka, onako obuzeta mislima, sve to kao da je mimoilazilo. Uskoro se našao u Temple Baru: nikada još ne bijaše u ovom smjeru stigao tako daleko od kuće. Zastade i zamisli se na trenutak, a potom opet zapade u maštanje i izađe izvan londonskih zidina. Strand u to doba više nije bio seoski put, već se dičio da je ulica, premda je to bila malo presmiona tvrđnja. Naime, iako mu se s jedne strane pružao prilično zbijen niz kuća, na drugoj se tek tu i tamo dizala pokoja velika zgrada – mahom dvorci bogatih plemenitaša, a iza njih se sve do rijeke pružali prostrani i krasni vrtovi – vrtovi na čijem se mjestu danas sumorno uzdižu jutra i jutra zbijenih kuća od opeke i kamena.

Tom ubrzo stiže u selo Charing gdje otpočinu kraj krasnoga križa što ga ondje bijaše podigao neki ožalošćeni kralj iz davnih vremena, a potom dokono krenu niz mirnu, ugodnu cestu što se mimo velebnoga kardinalskog dvorca spuštala do daleko većeg i veličanstvenijeg dvorca – Westminstera. Radosno i začuđeno Tom se zablenu u nepreglednu gomilu zidina, u prostrana krila zgrade, u namrgođene tvrđave i tornjiće, u golem kameni ulaz zatvoren pozlaćenim rešetkama i s veličajnim nizom divovskih granitnih lavova te u ostale znake i znamenja engleskoga kraljevskog dostojanstva. Hoće li mu se napokon ostvariti ono za čime svim srcem žudi? Ovo pred njim doista je kraljevska palača. Ne bi li se onda mogao nadati i da će vidjeti kakva kraljevića – kraljevića od krvi i mesa, samo ako nebesa tako ushtjednu.

Sa svake je strane pozlaćenih vrata stajao po jedan živi kip, što će reći – uspravan, dostojanstven i nepomičan stražar, od glave do pete odjeven u sjajan čelični oklop. Na pristojnoj udaljenosti stajahu brojni seljaci i ljudi iz grada vrebajući priliku da makar

na čas bace pogled na nekog člana kraljevske obitelji. Blistave kočije u kojima su se vozila blistava gospoda, u pratnji isto tako blistave posluge, pristizale su i odlazile kroz nekoliko drugih velebnih ulaza nanizanih duž kraljevske ograde.

Jadni se mali Tom, sav u dronjcima, primače te se stade polagano i plašljivo provlačiti pored stražara, dok mu je srce udaralo, a nada sve više rasla, kadli najednom kroz zlatne rešetke ugleda nešto zbog čega umalo ne vrisnu od radosti. S one se strane ograde nalazio ljubak dječak, lica opaljena suncem i preplanula od stalnih igara i vježbi na čistom zraku, a ruho mu bijaše načinjeno od same svile i kadife te se blistalo od dragulja: o boku mu malen mač i bodež, oba ukrašena draguljima, na nogama krasne čizmice s crvenom petom, a na glavi dražesna zatvorenocrvena kapa s koje se viju pera pričvršćena velikim svjetlucavim dragim kamenom. U blizini pak stoje neka dostojanstvena gospoda – nedvojbeno, njegove sluge. Oh, to je kraljević, pravi i živi kraljević – nema u to ni trunke sumnje. Molitva siromaškova srca najzad bijaše uslišana.

Od uzbuđenja se Tomu ubrza dah i postade isprekidan, a oči mu se raširile od čuda i ushićenja. Sve druge misli u njegovoj glavi uzmaoše pred jednom jedinom željom: da se potpuno približi kraljeviću i dobro ga se i do mile volje nagleda. Prije negoli je i shvatio što radi, a već je priljubio lice uz rešetke na ulaznim vratima. U idućem ga trenutku jedan od vojnika grubo ščepa i zavitla u radoznanu gomilu seoskih klipana i londonskih besposličara. Vojnik mu dobaci:

– Pazi što radiš, mali prosjače!

Svjetina se stade rugati i smijati, ali kraljević, sav crven u licu i gnjevno sijevajući očima, priskoči vratima i uzviknu:

– Kako se usuđuješ ovako postupati s tim sirotim dječakom! Kako se usuđuješ tako postupati i s najbjednijim podanikom mojega kraljevskog oca! Otvori vrata i pusti ga unutra!

Trebalo je vidjeti kako prevrtljiva svjetina na to brže-bolje skida kape. Trebalo ju je čuti kako s odobravanjem kliče i uzvikuje:

– Živio kraljević od Walesa!

Vojnici privukoše helebarde preda se u znak pozdrava, otvoriše vrata pa ponovno pozdraviše dok je mali Kraljević Bijede, sav u dronjcima što su lepršali oko njega, prolazio mimo njih da bi pružio ruku Kraljeviću Neizmjerne Obilja.

Edward Tudor reče Tomu:

– Izgledaš umoran i gladan: mora da teško živiš. Hajde sa mnom!

Polu tuceta pratilaca poletje prema njemu, tko zna s kojom namjerom: valjda zato da ih rastavi. No, on ih zaustavi odmahnuvši rukom baš kao pravi kraljević te se oni na mjestu ukočiše kao kakvi kipovi. Edward povede Toma u dvorac, u jednu raskošnu odaju za koju mu reče da je njegova radna soba. Naredi da se donese zakuska kakvu Tom nikada prije nije vidio, osim što je u knjigama o tome čitao. Kneževski obzirno i pažljivo, kraljević naredi slugama da se udalje kako neuglednoga gosta ne bi smetali njihovi ispitivački pogledi, a potom sjede pored Toma te ga, dok je jeo, stade o koječemu zapitkivati.

– Kako se zoveš, dječāče?

– Tom Canty, molit ću lijepo, gospodaru.

- Čudna li imena!* A gdje stanuješ?
- U gradu, na priliku, gospodaru. Na Smetlištu, odmah kraj Kobasičjeg prolaza.
- Smetlište! Ovo je ime još čudnije. Imaš li roditelje?
- Imam, gospodaru, a i baku do koje mi nije baš previše stalo, oprosti mi Bože ako je grijeh ovo što sam rekao – i još dvije sestre blizanke, Nan i Bet.
- Sve mi se čini da baka ne postupa s tobom baš najnježnije.
- Ni bilo s kim drugim, ako je tako po volji vašoj svjetlosti. Zla je srca i cijelog života samo zlo čini.
- Zlostavlja li te?
- Tu i tamo joj ruka na čas i otpočine, ali samo kada zaspi ili se opije na mrtvo ime, a kada opet dođe k sebi, sve nadoknadi i pošteno me istuče.
- Srdžba sijevnu u kraljevićevu oku i on uzviknu:
- Kako? Tuče te?
- Oh, pa da, na priliku, gospodaru.
- *Tuče te*, a ti si tako nježan i malen! Čuj me: prije no što se smrkne, bit će ona na putu u Tower. Moj otac, kralj...
- Vi, gospodaru, ne zamjerite mi, zaboravljate da je ona niska roda. Tower je samo za velikaše.
- Doista, u pravu si. Nisam na to mislio. Razmislit ću o kazni za nju. Je li otac dobar prema tebi?
- Nimalo bolji od bake, gospodaru.
- Bit će da su svi očevi isti. Ni moj baš nije med i šećer. Ruka mu je teška kao malj, ali mene štedi: mada moram priznati da me baš uvijek ne štedi njegov jezik. Kakva je majka prema tebi?
- Dobra, gospodaru, nikada mi nikakva jada ni boli nije zadala. A i Nan i Bet u tome nalikuju na nju.
- Koliko im je godina?
- Petnaest, molit ću lijepo, gospodaru.
- Lady Elizabethi, mojoj sestri, četrnaest je godina, a lady Jane Grey, moja rođakinja, moje je dobi, a usto je mila i ljupka. No, lady Mary, moja druga sestra, uvijek se mrgodi... Čuj, zabranjuju li tvoje sestre svojim sluškinjama da se smiješe jer će im inače porok iskvariti dušu?
- Sluškinjama? Oh, zar ti, gospodaru, misliš da *one* imaju sluškinje?
- Kraljević za trenutak promatraše siromaška pa upita:
- A zašto ih, molim te, ne bi imale? Tko im uvečer pomaže da se svuku? Tko ih odijeva kada ustanu?
- Nitko, gospodaru. Zar misliš da one skidaju haljinu i spavaju bez nje – kao životinje?
- Haljinu! Zar imaju samo jednu haljinu?
- Ah, presvijetli moj gospodaru, a što bi radile s više haljina? Ta* svaka od njih ima samo jedno tijelo.

* **Canty** kao opća imenica znači 'veseljak' – nap. prev.

– Kakva neobična i nevjerojatna misao! Oprosti, nisam ti se mislio rugati. Tvoje će Nan i Bet dobiti dovoljno ruha i posluge, i to uskoro. Moj će se rizničar za to pobrinuti. Ne, ne zahvaljuj mi, nije to ništa. Lijepo govoriš: glatko i s nekom lakoćom. Imaš li kakvu naobrazbu?

– Ni sam ne znam, gospodaru. Dobri svećenik po imenu otac Andrew dobrovoljno me poučavao iz svojih knjiga.

– Znaš li latinski?

– Vrlo slabo, bojim se, gospodaru.

– Uči ga, dječaće: težak je samo u početku. Grčki je teži, ali mislim da za lady Elizabethu i moju rođakinju nije težak nijedan jezik, pa ni ova dva. Da samo čuješ kako te gospođice njime vladaju! Pričaj mi sada o svom Smetlištu. Je li ti lijepo tamo?

– Uistinu, jest, na priliku, gospodaru, osim kad sam gladan. Ima tamo lutkarskih predstava, pa majmuna – o, kako su to smiješna stvorenja. I tako divno odjevena! Ima i komada u kojima oni što u njima igraju, toliko viču i toliko se tuku dok svi ne poginu. Tako ih je lijepo gledati, a ne stoji više od novčića... mada ni do novčića nije lako doći, ako je po volji vašoj svjetlosti.

– Pričaj dalje.

– Pa, mi, dječaci sa Smetlišta, ponekad se između sebe tučemo motkama, kao što to čine šegrti.

Kraljeviću bljesnuše oči pa će na to:

– E, to bih i ja volio. Pričaj dalje.

– Utrkujemo se, gospodaru, da vidimo tko je najbrži.

– I to bih volio. Nastavi.

– Ljeti, gospodaru, gacamo i plivamo po kanalima i u rijeci, i svatko od nas zagnjuri onoga tko mu se prvi nađe pod rukom, i prskamo se vodom, i ronimo, i vičemo, i padamo u vodu i...

– Dao bih očevo kraljevstvo da mogu jedanput u tome uživati! Produži, molim te.

– Plešemo i pjevamo oko Svibanjskog drveta u Cheapsideu. Igramo se u pijesku i zatrpavamo jedni druge, a često pravimo i kolače od blata – oh, blato je sjajna stvar, takve divote nema nigdje na svijetu! Uistinu se valjamo u njemu, gospodaru, ne zamjerite mi na izrazu, vaša svjetlosti.

– Oh, molim te, nemoj dalje, to je prekrasno! Kad bih se samo mogao odjenuti u ruho kao što je tvoje pa se izuti i jedanput se uvaliti u blato, samo jedanput, a da mi nitko to ne zamjera i ne brani, čini mi se da bih se i krune odrekao!

– A kad bih se ja, mili gospodaru, jednom mogao odjenuti u haljine kao što su tvoje – samo jedanput...

– Oho, to bi ti volio? Neka onda bude tako. Svuci svoje dronjke i navuci ovu sjajnu odjeću, dječaće! Ova će sreća biti kratka vijeka, ali je to neće nimalo umanjiti. Uživat ćemo dok možemo, a prije nego netko naiđe i počne nam dodijavati, ponovno ćemo se preodjenuti.

Već nekoliko časaka potom, mali se kraljević od Walesa okiti Tomovim lepršavim ritama, a mali se kraljević od Siromaštva ukrasi sjajnim kraljevskim perjem. Onda obojica stadoše pred veliko ogledalo, jedan kraj drugoga, i – gle čuda: kao da se nikakva promjena nije desila! Njih se dvojica zgledaše, potom pogledaše u zrcalo, pa opet jedan u drugoga. Napokon će zbunjeni kraljević:

– Što kažeš na ovo?

– Ah, presvijetli moj gospodaru, ne tražite da vam na to odgovorim. Ne priliči nekome od moga roda da izusti takvu tvrdnju.

– Onda ću je *ja* izustiti. Kosa ti je ista kao i moja, iste su ti i oči, glas i držanje, isto tijelo i stas, isto lice i lik kao i u mene. Da krenemo goli po svijetu, nema toga tko bi mogao pogoditi tko si od nas dvojice ti, a tko je kraljević od Walesa. A sada, kad sam odjeven kao ti maločas, zacijelo ću moći mnogo bolje shvatiti kako je tebi bilo kada te onaj neotesani vojnik... Čekaj malo, nije li ti to modrica na ruci?

– Da, ali to je sitnica, a vaša svjetlost zna da je onaj siroti stražar...

– Tiho! To je bilo sramno i okrutno! – uzviknu mali kraljević i udari bosom nogom o pod. – Kad bi kralj... ne miči se ni koraka odavde dok se ne vratim! Zapovijedam ti!

Odmah zatim zgrabi sa stola neki predmet od državne važnosti i skloni ga, a onda, usplamtjela lica i sjajnih očiju, izletje kroz vrata i proletje dvorcem tako da su se dronjci za njim vijorili. Stigavši do velikih ulaznih vrata, smjesta pograbi rešetke i pokuša ih zatresti vičući:

– Otvaraj! Otvaraj vrata!

Vojnik koji je bio onako grubo postupio s Tomom, namah poslušao, a kada kraljević jurnu kroz dveri, gotovo se gušeći od kraljevskog bijesa, vojnik mu priljepi tako zvučnu zaušnicu da se kraljević otkotura na cestu.

– Ovo ti je, izrode prosjački – dodade vojnik – za ono što si me udesio kod njegova visočanstva!

Svjetina se grohotom nasmija. Kraljević se nekako izvučee iz blata i bijesno jurnu na stražara vičući:

– Ja sam kraljević od Walesa i moja je osoba sveta, a ti ćeš visjeti zbog toga što si digao ruku na mene!

Vojnik privučee helebardu k sebi u znak pozdrava i podrugljivo reče:

– Pozdravljam vaše milostivo visočanstvo.

A onda opet ljutito viknu:

– Čisti se odavde, smeće blesavo!

Na to se podrugljiva svjetina okupi oko jasnoga kraljevića i stade ga tjerati niz cestu vičući i dobacujući za njim:

– S puta njegovu kraljevskom visočanstvu! Mjesta za kraljevića od Walesa!

Četvrto poglavlje

Počinju kraljevićeve nevolje

Pošto ga je satima progonila i mučila, rulja se napokon okani maloga kraljevića i prepusti ga samome sebi. Dok je još bio u stanju da bjesni na gomilu, da joj kraljevski prijeti i kraljevski izdaje zapovijedi kojima su se njegovi mučitelji s užitkom cerekali, bio im je vrlo zabavan, no, kada je od umora najzad zašutio, prestadoše se zanimati za nj i potražiše novu razonodu. Kraljević se sada ogleda oko sebe, ali ne mogaše razabrati gdje se nalazi. Znao je jedino da se nalazi negdje usred Londona. Krenu besciljno dalje pa se kuće uskoro prorijediše, a prolaznika bivaše sve manje. Opra raskrvavljene noge u potoku koji je tekao onuda kuda danas prolazi ulica Farringdon, otpočinu nekoliko trenutaka, a potom nastavi put te domalo izbi na otvoren prostor s nekoliko rijetkih kuća i velebnom crkvom. Crkvu smjesta prepoznade. Svuda oko nje bijahu skele i rojevi radnika jer se zgrada iz temelja popravljala. Kraljević se najednom osokoli povjerovavši da se njegove patnje primiču kraju. »Ovo je«, reče sam sebi, »bivša franjevačka crkva koju je moj otac oduzeo redovnicima i pretvorio je u sklonište za siromašnu i napuštenu djecu pa se sada naziva Kristovom crkvom. Zacijelo će im biti drago da učine uslugu sinu onoga koji je prema njima bio tako velikodušan – i to tim prije što je taj sin i sam jadan i napušten kao i ma koji nevoljnik koji bi se ovamo sklonio ili će se ikada skloniti«

Ubrzo se nađe usred skupine dječaka koji trčahu, skakahu, igrahu se loptom, preskakivahu jedan drugoga i zabavljahu se na sve moguće načine, a sve to uz popriličnu galamu. Svi bijahu jednako odjeveni, i to onako kako su se u to vrijeme nosile sluge i šegrti – što će reći da je svaki na vrh glave imao plitku crnu kapu veliku kao tanjurić pa zbog svojih oskudnih razmjera nije bila prikladno pokrivalo za glavu, a nije služila ni kao ukras. Ispod nje im do sredine čela padala kosa bez razdjeljka, a uokrug bila pravilno podrezana. Oko vrata su nosili svećeničku vrpцу, a na sebi modar tjesan haljetak što im dopiraše do koljena, pa i ispod njih. Uz to su išli i nabrani

rukavi, širok crveni pojas, svijetložute čarape koje su se vezivale iznad koljena i niske cipele sa širokim kopčama od kovine. Bijaše to prilično ružno odijelo.

Dječaci prekinuše igru i okupiše se oko kraljevića, a on im se obrati s prirođenom dostojanstvenošću:

– Dobri mladići, recite svojem upravitelju da Edward, kraljević od Walesa, želi razgovarati s njime.

Na te se njegove riječi podiže velika graja, a jedan neotesanac pridometnu:

– Ma nemoj, a ti si, prosjače, valjda izaslanik njegove milosti?

Kraljević porumenje od gnjeva i ruka mu spremno poletje prema bedru, no ondje nije bilo ničega. Uslijedi salva smijeha, jedan od dječaka reče:

– Vidi ovo! Uobrazio je sebi da ima mač... možda to i jest pravi kraljević?

Ova dosjetka izazva još više smijeha. Jadni se Edward ponosno uspravi i reče:

– Ja i jesam kraljević, a vama koji živite od dobrote mojega oca ne priliči da me ovako dočekujete.

Ovo izazva opće veselje, kako se moglo prosuditi po smijehu. Momak koji bijaše prvi progovorio, dreknu na svoje drugove:

– O, vi, svinje, robovi, pitomci kraljevskoga oca njegove milosti, kako se to ponašate? Na koljena, svi na koljena i poklonite se njegovoj kneževskoj pojavi i kraljevskim prnjama!

S veselim povicima svi kao jedan popadaše na koljena i uzeše se podrugljivo klanjati svojoj žrtvi. Kraljević prezirno nogom udari najbližeg dječaka i srdito kaza:

– Evo ti za sada ovo, dok ne stigne sutrašnji dan i dok ne dadnem podići vješala za tebe.

E, ovo više nije bilo zabavno – šala bijaše prevršila mjeru. Smijeh u hipu zamuknu i zamijeni ga bijes. Tuče njih povika:

– Pograbite ga! U pojilo za konje s njim, u pojilo za konje! Gdje su psi? Drž'ga, Lave! Drž'ga. Koljaču!

I tada se zbi nešto što Engleska do tada nije vidjela – kako posvećenu osobu nasljednika prijestolja divljačkim bubocima obasipaju ruke prostih pučana i rastržu nahuckani psi.

Kada se stade bližiti noć, kraljević se nađe u nekom udaljenom dijelu grada gusto načičkanom kućama. Tijelo mu bijaše puno modrica, ruke mu krvarile, a dronjci bili potpuno umrljani blatom. Tumarao je tako bez cilja, sve se manje snalazeći, a od umora i malaksalosti jedva je vukao noge. Bio je odustao od ma kakvih pitanja jer mu ona nisu donosila nikakva obavještenja već samo porugu. Stalno je u sebi mrmljao: »Smetlište, tako se zove to mjesto. Kad bih ga samo uspio pronaći naći prije no što me snaga potpuno izda i prije no što klonem, bio bih spašen – njegovi će me odvesti u dvorac i posvjedočiti da nisam njihov, već da sam pravi kraljević pa ću opet biti ono što sam i bio.« Kadšto bi mu se misli vratile na neotesance iz Kristova sirotišta i njihovo ponašanje prema njemu pa bi rekao: »Kad postanem kralj, pobrinut ću se da ne dobivaju samo hranu i krov nad glavom, već i znanje iz knjiga, jer pun želudac malo vrijedi ako su nam um i srce prazni. Potrudit ću se da ovo dobro upamtim kako ne bih zaboravio današnju pouku i moji podanici zbog toga trpjeli jer znanje oplemenjuje srce i uči nas blagosti i milosrđu.«

Stadoše se paliti treptava svjetla, a poče i kišiti, podiže se vjetar i na zemlju se spusti studena i olujna noć. Kraljević bez kuće i kućišta, nasljednik engleskog prijestolja bez krova nad glavom išao je dalje, sve dublje zalazeći u splet prljavih uličica gdje su se u ljudskim košnicama rojile neimaština i bijeda.

Odjednom ga neka krupna, pijana protuha ščepa za vrat i i viknu:

– I opet do kasna ostaješ vani, a kući ne nosiš ni novčića, kladim se! Ako je tako, ne zvao se ja John Canty ne prebijem li ti sve kosti u tom žgoljavom tijelu.

Kraljević se nekako izvuče iz njegova stiska, nesvjesno otre oskvrnuto rame pa željno upita:

– Jesi li ti zbilja *njegov* otac? Dao dobri Bog da je tako jer ćeš ti onda poći po njega, a mene vratiti kući!

– *Njegov* otac? Ne znam što pod time misliš, ali znam da sam ja *tvoj* otac, u što ćeš se ubrzo imati prilike...

– Oh, ne šali se, ne poigravaj se sa mnom, ne gubi vrijeme!... Iscrpljen sam, izranjen, ne mogu više. Povedi me kralju, mojem ocu, i on će te nagraditi bogatije no što bi i u snu mogao zamisliti. Vjeruj mi, čovječe, vjeruj mi!... Ne lažem ti, govorim ti čistu istinu!... Pruži mi ruku i spasi me! Ja sam doista kraljević od Walesa!

Čovjek je preneraženo zurio u dječaka, a zatim kimnu glavom i promrmlja:

– Lud je da luđi ne može biti! – a onda ga ponovno ščepa za vrat pa dodade uz promukao cerek i psovke: – Bio ti lud ili ne, bakica Canty i ja već ćemo ti namjestiti kosti, ne bio ja ono što jesam!

S tim riječima odvuče za sobom izbezumljenog kraljevića koji mu se nastojaše oduprijeti te nestade s njim u dvorištu pred nekom kućom, a razdragana i bučna gomila ljudskog ološa pođe za njima.

Peto poglavlje

Tom kao plemić

Ostavši sam u kraljevićevoj sobi, Tom Canty dobro iskoristi priliku što mu se bijaše pružila. Pred velikim se zrcalom okretao čas na jednu, čas na drugu stranu, diveći se vlastitoj otmjenosti. Zatim uze šetati gore-dolje oponašajući kraljevićevo uznosito držanje i stalno se pritom promatrajući u ogledalu. Nakon toga izvuče iz korica krasan mač pa se nakloni poljubivši sječivo i položivši ga na grudi, baš onako kako je bio vidio da postupa neki plemeniti vitez pozdravljajući zapovjednika Towera u času dok je, prije pet-šest tjedana, u njegove ruke predavao lordove Norfolka i Surreya da ih zatoči. Tom se igrao bodežom optočenim draguljima što mu je visio o bedru, razgledao skupocjene i probrane ukrase u sobi, iskušao redom svaku pojedinu raskošnu stolicu i razmišljao o tome kako bi se ponosio da društvo sa Smetlišta može samo proviriti ovamo i vidjeti ga u svem ovom sjaju. Pitao se hoće li mu drugovi vjerovati kada im po povratku kući ispriča ovu čudesnu bajku ili će odmahnuti glavom i reći da su mu pretjerane maštarije naposljetku pomutile pamet.

Kada je prošlo pola sata, najednom mu pade na um da se kraljević već dugo ne vraća pa se počeo osjećati usamljenim. Uskoro počeo oslušivati nadajući se njegovu povratku i prestade se igrati lijepim predmetima oko sebe: obuzeše ga nelagoda, nemir i utučenost. Pretpostavimo da tkogod naiđe i zatekne ga u kraljevićevu odijelu, a kraljevića ne bude tu da to objasni. Možda će ga odmah objesiti, a tek se poslije raspitivati o njegovu slučaju? Čuo je on već da su velikaši prijeki u sitnicama. Strah je u njemu sve jače rastao pa dršćući tiho otvori vrata što su vodila u predsoblje, odlučivši pobjeći i potražiti kraljevića te od njega izmoliti zaštitu i izbavljenje. No, šestorica sjajnih slugu i dva mlada paža visoka roda, svi napirlitani poput leptira, skoče na noge i do zemlje se poklone pred njim. On brzo ustuknu i zatvori vrata.

– Oh, kako mi se samo rugaju! – pomisli Tom. – Sad će otići i sve dojaviti. Oh, zašto sam došao ovamo da izgubim glavu?

Ispunjen neiskazivim strahom, ushoda se po sobi osluškujući i trzajući se na najmanji šum. Duskora se vrata otvoriše i paž sav u svili najavi:

– Lady Jane Grey.

Vrata se zatvore, a neka se ljupka djevojčica, bogato odjevena, uputi prema njemu. No, najednom zastade i upita pretužnim glasom:

– Oh, što je to s tobom, moj gospodaru?

Tomu se gotovo presiječe dah, ali ipak, premda teškom mukom, nekako uspje promucati:

– Ah, smiluj mi se! Nisam ja nikakav gospodar, već siroti Tom Canty s londonskog Smetlišta. Molim te, odvedi me do kraljevića, a on će biti toliko dobar pa će mi vratiti moje dronjke i pustiti me da zdrav i čitav odem odavde. Oh, smiluj mi se i spasi me!

I pade na koljena te je, pružajući ruke prema njoj, stade preklinjati koliko jezikom, toliko i očima. Djevojčica kao da se skamenila od užasa pa povika:

– Oh, gospodaru moj, ti na koljenima? I to *preda mnom!*

Sva prestravljena, ona pobježe, a Toma svlada očaj te on klonu na tlo i prošapta:

– Nema mi spasa, nema nikakve nade. Sad će doći po mene da me odvedu.

Dok je on tako ležao na tlu obamro od straha, strašna se vijest širila dvorcem. Od sluge do sluge, od plemenitih velikaša do otmjenih gospi, niz duge hodnike, od kata do kata, od dvorane do dvorane išao je šapat – jer se tako nešto uvijek prenosilo šaptom: »Kraljević je poludio, kraljević je poludio!« Uskoro se u svakoj dvorani, na svakom mramornom trijemu stadoše okupljati blistava gospoda i gospe, ali i manje važni dvorani, ozbiljno se došaptavajući između sebe, a svakome se od njih na licu ocrtavao užas. Ne prođe dugo, a jedan blistavi dvorski službenik stade obilaziti ove skupine svečano objavljujući:

– U IME KRALJEVO! Pod prijetnjom smrtno kazne, neka nitko ne obraća pozornost na ove lažne i besmislene glasine niti o njima raspravlja ili ih dalje širi. U ime kraljevo!

Šapat namah prestade kao da su prisutni najednom onijemjeli.

Ubrzo hodnicima prostruja žamor: »Kraljević! Gledajte, kraljević dolazi!«

Jadni je Tom polagano prolazio mimo dvorana koji mu se duboko klanjahu, pokušavajući se i sam nakloniti te smjerno promatrajući čudnu okolinu zbunjenim i tužnim pogledom. Dvojica visokih plemića koračahu uz njega, pridržavajući ga svaki s jedne strane i tako mu pomažući u hodu, a za njim su išli dvorski liječnici i nekoliko slugu.

Ubrzo se Tom obre u jednoj raskošnoj odaji negdje u dvorcu i ču kako se za njim zatvaraju vrata. Njegovi pratioci stajahu oko njega.

Pred njim, malo podalje, ležaše na počivaljci krupan, tust čovjek, široka i mesnata lica i mračna izgleda. Golema mu glava bila sva sijeda, a isto tako i brada koja mu, kao kakav okvir obrubljiavaše lice. Ruho mu bijaše od skupocjene tkanine, no staro i mjestimice pohabano, a jedna mu noga, otečena i omotana zavojima, počivala na jastuku. Zavlada tajac i sve se glave ponizno pognuše pred glavom ovoga čovjeka. Taj bolesnik mrka lica bijaše strašni Henrik VIII. On sada progovori, a lice mu odmah postade blago:

– Što je to, lorde Edvarde, moj kraljeviću? Zar si doista odlučio tu tužnu šalu prirediti meni, svojemu dobrom kralju i ocu koji te ljubi i nježno pazi?

Jadni je Tom saslušao, koliko mu je to dopuštalo njegovo smućeno stanje, početak ovoga govora, no kada mu do uha dopriješe riječi »meni, svojemu dobrom kralju«, lice mu probljedje i on se namah sruši na koljena kao da ga je hitac pogodio. Podigavši ruke uvis, zavapi:

– Ti si *kralj*? Onda mi nema spasa!

Ovaj uzvik kao da ošamuti kralja. Pogled mu stade izgubljeno lutati od lica do lica, a potom se zbunjeno zaustavi na dječaku koji klečao pred njim. Zatim progovori glasom punim duboka razočaranja:

– Jao, vjerovao sam da glasine ne odgovaraju istini, no plašim se da nije tako. – Uzdahnu teškim uzdahom pa reče blago: – Dođi k svojemu ocu, dijete moje, tebi nije dobro.

Tomu pomogoše da ustane pa on polako i drščući priđe engleskom veličanstvu. Kralj obuhvati rukama njegovo prestravljeno lice pa se ozbiljno i s ljubavlju zagleda u nj, kao da traži neki povoljan znak o tome da se dječaku vraća razum, a potom pritisnu sinovljevu kovrčastu glavu sebi na grudi i nježno je potapša. Zatim upita:

– Zar ne poznaješ svojeg oca, dijete moje? Ne kidaj mi staro srce. Reci da me poznaješ. Pa ti me *poznaješ*, je li?

– Da, ti si moj uzvišeni gospodar i kralj, Bog neka te čuva!

– Tako je, tako je...sve je u redu...smiri se, ne dršći tako. Nema ovdje nikoga tko bi ti naudio. Ovdje te svi vole. Sada ti je bolje: bio je to samo ružan san, je li tako? I opet znaš tko si, je li tako? Nećeš više govoriti da nisi kraljević, kao što su mi rekli da si maločas učinio?

– Preklinjem te da mi premilostivo povjeruješ, najuzvišeniji moj gospodaru, ali govorio sam samo istinu. Ja sam najneznatniji od tvojih podanika, rođen sam u bijedi, a ovamo su me doveli tek zao udes i nesretan slučaj te me se teško za to može kriviti. Premlad sam da umrem, a ti me jednom jedinom riječju možeš spasiti. Oh, izreci tu riječ, gospodaru!

– Da umreš? Ne govori tako, mili kraljeviću. Umiri svoje izmučeno srce – ti nećeš umrijeti!

Tom pade na koljena i veselo uskliknu:

– Neka te Bog nagradi za tvoju dobrotu, kralju moj, i neka te dugo poživi na sreću tvoje zemlje! – Zatim, skočivši na noge, okrenu radosno lice prema dvojici plemića koji ga bijahu dopratili i uzviknu: – Čuli ste? Ja neću umrijeti: kralj je tako rekao! – Nitko se i ne pomače: samo se svi ozbiljno i s poštovanjem pokloniše, no nitko ništa ne reče. Tom na tren zastade, malo zbunjen, a potom se bojažljivo okrenu prema kralju i upita ga: – Mogu li sada otići?

– Otići? Svakako, ako to želiš. No, zašto još malo ne ostaneš sa mnom? Kamo bi želio poći?

Tom obori oči i ponizno odgovori:

– Zacijelo te nisam dobro razumio. Shvatio sam da sam slobodan pa sam se mislio vratiti u stračaru gdje sam se rodio i odrastao u neimaštini, ali gdje mi žive majka i sestre pa je to i moj dom. Na ovaj sjaj i raskoš nisam navikao... oh, molim vas, gospodaru, pustite me da odem!

Kralj je neko vrijeme zamišljeno šutio, a lice mu odavaše sve veću patnju i jad. Zatim će s nešto nade u glasu:

– Možda mu se um pomutio samo u ovom pogledu, a u svakom je drugom sasvim zdrav. Dao Bog da je tako! Iskušat ćemo ga.

Potom zapita Toma nešto na latinskom, a Tom mu, premda nesigurno, odgovori na istom jeziku. Kralj nije skrivao ushita, a i plemići i liječnici pokazaše jednako zadovoljstvo. Kralj reče:

– Ovo baš ne odgovara njegovu obrazovanju i sposobnostima, ali pokazuje da mu je um samo obolio, a nije potpuno poremećen. Što vi na to kažete, gospodine?

Liječnik kojemu se kralj obratio, duboko se nakloni i odvrti:

– To što ste rekli, veličanstvo, potpuno se slaže s mojim uvjerenjem!

Kralj, očevidno zadovoljan ovim ohrabrenjem koje je dolazilo od takva vrsna stručnjaka, raspoloženo dodade:

– Pripazite sad svi: nastavit ćemo s iskušavanjem.

Postavi Tomu pitanje na francuskome. Tom je trenutak šutio, zbunjen zbog tolikih pogleda što se upirahu u njega, a onda plašljivo reče:

– S vašim oprostjenjem, veličanstvo, ja pojmama nemam o tom jeziku.

Kralj nauznak pade na ležaj. Prisutni pritrčaše da mu pomognu, no on ih odbi i reče:

– Ostavite me, to je samo neznatna slabost. Podignite me! Tako, sad je dobro. Priđi bliže, dijete moje, hajde, stavi, sirotu smućenu glavicu na očeve grudi i smiri se. Ubrzo će ti biti dobro: ovo je samo prolazna sanjarija. Ne boj se, uskoro ćeš ozdraviti.

– Onda se obrati ostalima: blagosti nestade i iz očiju mu stadoše sijejati opake munje.

– Dobro me čujte! Mojem se sinu pomutio um, ali to neće dugo potrajati. Uzrok je tomu prekomjerno učenje i predug boravak u zatvorenom prostoru. Zato – dosta knjiga i učitelja! Zabavljajte ga igrama i neka što više boravi na zraku kako bi mu se zdravlje povratilo. – Još se više uspravi pa odlučno nastavi: – Lud je, ali on je moj sin i nasljednik engleskog prijestolja. Bio on lud ili ne bio, ipak će biti kralj! A čujte i ovo i prenesite to drugima: tko god govori o ovoj njegovoj boljetici, radi protiv mira i sigurnosti u ovom kraljevstvu pa će završiti na vješalima!... Dajte mi piti – sav gorim: ova mi je nesreća iscrplila svu snagu... Tako, odmaknite pehar... Pridržite me. Tako, dobro je. Lud, kažete? Pa da je i sto puta lud, ipak je kraljević od Walesa i ja ću, kao kralj, to potvrditi. Još će danas po starome običaju i na doličan način biti ustoličen u kraljevskoj časti. Odmah izdajte zapovijed u tom smislu, lorde Hertforde.

Jedan od plemića kleknu pokraj kraljeva ležaja i reče:

– Njegovo veličanstvo zna da je nasljedni veliki maršal Engleske zatočen u Toweru zbog veleizdaje: Ne priliči da jedan veleizdajnik...

– Šuti! Ne vrijeđaj mi uši tim mrskim imenom? Zar će taj čovjek vječno živjeti? Zar se ustoličenje neće obaviti zato što u ovom kraljevstvu nema maršala na kojem ne leži ljaga zbog veleizdaje i koji bi kraljevića uveo u njegovo dostojanstvo? Ne, slave mi Božje! Prenesi Parlamentu da od njega očekujem Norfolkovu smrtnu osudu prije nego sunce ponovno grane, inače će mi to skupo platiti.

Lord Hertford reče:

– Kraljeva je volja zakon – pa ustade i vrati se na mjesto gdje je ranije stajao.

Gnjevljivo polagano iščeznu sa staračkog kraljeva lica i on prozbori:

– Poljubi me, kraljeviću. Hajde... čega se bojiš? Zar ja nisam tvoj dragi otac?

– Ti si dobar prema meni nedostojnome, o moćni i milostivi gospodar: to zasigurno znam. Ali... ali... zadaje mi bol pomisao na to da on mora umrijeti i...

– Ah, ovo već nalikuje na tebe! Vidim da ti je srce isto kao i prije premda ti se um pomutio, jer si uvijek bio meka srca. No, taj se vojvoda ispriječio između tebe i počasti koje ti pripadaju: postaviti ću na njegovo mjesto drugoga koji ničim neće okaljati tu uzvišenu dužnost. Umiri se, kraljeviću, ne muči time svoju jadnu glavu.

– Ali zar neće upravo zbog mene tako brzo otići s ovoga svijeta, gospodaru? Ta*, da nije mene, koliko bi samo dulje živio?

– Ne misli na njega, kraljeviću: nije toga vrijedan. Poljubi me još jednom pa se vrati svojim igrama i zabavama. Ova me bolest iscrpljuje: umoran sam i htio bih otpočiniti. Pođi sad s ujakom Hertfordom i svojim pratiocima pa opet dođi kad mi se tijelo malo odmori.

Tako Tom ode od njega, no bijaše mu teško pri duši jer je ova posljednja rečenica kraljeva zadala smrtni udarac nadi koju je potajno gajio – da će ga sada pustiti na slobodu. I opet začu žamor i prigušene povike: »Kraljević! Kraljević dolazi!«

Malodušnost mu je sve više rasla što je duže koračao između sjajnih redova duboko pognutih dvorana: uviđao je da je uistinu zarobljenik i da će možda zauvijek ostati zatvoren u ovoj zlatnoj krletki kao napušteni i usamljeni kraljević, osim ako se Bog u svojoj dobroti ne smiluje na nj i ne izbavi ga odavde.

A na koju god bi se stranu okrenuo, posvuda mu se priviđahu odrubljena glava i poznato lice velikoga vojvode od Norfolka kako lebde pred njim u zraku, a njegove ga oči prijekorno promatraju.

Kako su ugodni bili njegovi negdašnji snovi, a kako je ova stvarnost turobna!

Šesto poglavlje

Tom dobiva upute

Toma odvedoše u glavnu odaju u nizu svečanih dvorana i ondje posjedoše – što se njemu ne sviđje jer je oko njega stajalo više starijih ljudi, kao i ljudi visoka roda. Zamoli ih da sjednu, no oni se samo nakloniše ili nešto promrmljaše u znak zahvalnosti i ostadoše stajati. Već je htio ponoviti svoju molbu, kadli mu »ujak«, grof od Hertforda, šapnu na uho:

– Molim te, ne navaljaj, gospodaru. Ne dolikuje im da sjede u tvojoj prisutnosti.

Uto najaviše lorda St. Johna koji se pokloni pred Tomom i reče:

– Dolazim po kraljevu nalogu, povodom stvari koja zahtijeva potpunu tajnost. Je li vašem visočanstvu po volji otpustiti sve prisutne, osim gospodina grofa od Hertforda?

Primijetivši da Tom očito ne zna kako će to učiniti, Hertford mu došapnu da dadne znak rukom i ne zamara se govorenjem, osim ako to baš ne želi. Kada se gospoda iz pratnje povukoše, lord St. John reče:

– Njegovo veličanstvo naređuje da, iz razumljivih i važnih državnih razloga, milostivi kraljević prikriva svoju bolest na sve načine koji su njegovoj moći, sve dok ona ne prođe i kraljević ne ozdravi. To znači da ni pred kime neće poricati da je pravi kraljević i nasljednik engleske krune, čuvat će svoje kneževsko dostojanstvo te će bez riječi ili znaka negodovanja primati izraze poštovanja i pokornosti koji mu po pravu i drevnim običajima pripadaju. Prestat će pred bilo kime govoriti o svojem niskom rodu i podrijetlu jer je tu riječ tek o nezdravim tlapnjama i pretjeranim maštarijama što ih je kod njega izazvala bolest. Usrdno će se uznastojati ponovno sjetiti svih onih lica koja je ranije poznavao – a ako mu se desi da ih se ne sjeti, sačuvat će mir i nikakvim izrazom čuđenja ili kojim drugim znakom neće odati da ih je zaboravio. U javnim prigodama, kad god dođe u zabunu zbog onoga što treba učiniti ili zbog onoga što treba reći, neće znatiželjnicima dopustiti da na njemu primijete nemir, već će u takvu slučaju zatražiti savjet od lorda Hertforda ili od moje malenkosti jer je nas dvojicu

kralj odredio da budemo u kraljevićevoj službi i njegovoj blizini, sve dok se ova zapovijed ne opozove. Tako određuje njegovo veličanstvo, pozdravlja vašu kraljevsku visost i moli Boga da vas u svojem milosrđu brzo izliječi te vas sada i ubuduće drži pod svojim svetim okriljem.

Naklonivši se, lord St. John stade u stranu, a Tom, mireći se sa sudbinom, odvrati:

– Kralj je tako naredio, a s njegovim se zapovijedima nije šaliti ili ih, ma koliko čovjeka inače žuljale, spretnim izgovorima po svojoj volji preinačavati. Kraljeva će volja biti izvršena.

Na to će lord Hertford:

– U pogledu naloga njegova veličanstva koji se tiče knjiga i sličnih ozbiljnih pitanja, možda će vašem visočanstvu biti po volji da vrijeme prekрати kakvom lakšom razbibrigom kako ne biste na gozbu otišli premoreni i tako naškodili svojem zdravlju.

Upitan i iznenađen izraz pojavi se na Tomovu licu, a za njim uslijedi i rumenilo kada dječak opazi kako se pogled lorda St. Johna s tugom spušta na nj. Njegovo mu lordstvo kaza:

– Pamćenje te još uvijek izdaje pa si se stoga iznenadio... no, neka te to ne uznemiruje jer neće dugo potrajati i tvoja će bolest minuti pa ćeš ozdraviti. Lord od Hertforda govorio je o gozbi koju priređuje grad, a kojoj bi trebala prisustvovati i vaša visost, kako je to njegovo veličanstvo obećalo još prije dva mjeseca. Sjećaš li se sada?

– Žao mi je, ali moram priznati da sam to posve smetnuo s uma – reče Tom nesigurnim glasom i ponovno pocrvenje.

U taj čas najaviše dolazak lady Elizabethe i lady Jane Grey. Oba se lorda značajno zгледаše i Hertford brzim koracima pride vratima. Dok su djevojčice prolazile pored njega, on im došapnu:

– Molim vas, gospođice, pretvarajte se da ne primjećujete njegovo raspoloženje i ne pokazujte iznenađenje kada ga pamćenje izda – bit će vam teško kada primijetite kako zapinje pri svakoj sitnici.

U međuvremenu je lord St. John govorio Tomu na uho:

– Molim te, gospodaru, ljubazno imaj na umu kraljevu želju. Sjeti se svega čega se možeš sjetiti... *pretvaraj* se da se sjećaš svega ostalog. Ne dopusti da primijete koliko si se promijenio jer znaš koliko si prirastao srcu svojim starim drugaricama u igri i koliko bi ih to ražalostilo. Želiš li, gospodaru, da ja i tvoj ujak ostanemo?

Tom mahnu rukom u znak pristanka i nešto promrmlja jer je već bio pomalo počeo učiti, a u svojem je prostodušnom srcu bio odlučio da se, što bolje može, podvrgava kraljevoj zapovijedi.

Unatoč svem oprezu, razgovor između ove mladeži nije baš cijelo vrijeme tekao posve glatko. Tomu je, istini za volju, više puta malo nedostajalo da se slomi i prizna kako nije dorastao ovako uzvišenoj ulozi, no spasila bi ga obazrivost kraljevine Elizabethe ili bi pak budni lordovi ubacili, prividno sasvim slučajno, poneku riječ koja je imala podjednako sretan učinak. Odjednom se mala lady Jane okrenu k Tomu i zbuni ga ovakvim pitanjem:

– Jesi li se danas, gospodaru, već poklonio njezinom veličanstvu kraljici?

Tom je u očaju oklijevao i već se spremao nešto nasumce izmucati, kadli lord St. Joh uze riječ te odgovori umjesto njega s dostojanstvenom lakoćom dvoranina svikla na to da se susreće sa škakljivim prigodama i spremno ih dočekuje:

– Svakako, gospo, i kraljica ga je silno utješila u pogledu zdravlja njegova veličanstva, nije li tako, vaše visočanstvo?

Tom progunda nešto u znak odobravanja, no osjećaše da bi tu mogao naići na sklisko tlo. Nešto kasnije bi spomenuto kako Tom za sada više neće učiti, na što njezino malo gospodstvo uskliknu:

– To je šteta, to je takva šteta! Tako si sjajno napredovao. No, samo strpljivo čekaj svoj čas, neće to dugo trajati. I ti ćeš biti obdaren znanjem poput svojega oca, a usta će ti, dobri moj kraljeviću, govoriti isto toliko mnogo raznih jezika kao i njegova.

– Poput mojega oca! – uzviknu Tom na trenutak se zaboravivši. – Pa on i vlastiti jezik govori tako da ga razumiju jedino svinje koje se po svinjcima valjaju u blatu, a što se tiče bilo kakva znanja...

Podiže oči i susretne se s pogledom lorda St. Johna punim ozbiljne opomene.

Zastade, pocrvenje, a potom nastavi tihim i tužnim glasom:

– Ah, opet me spopada bolest i duh mi bludi. Nisam mislio vrijeđati njegovu kraljevsku milost.

– Znamo mi to, gospodaru – reče kraljevna Elizabeth, s poštovanjem, ali nježno uzimajući »bratovu« ruku u svoje – neka te to ne uznemiruje. Nisi ti zato kriv, već tvoja boljetica.

– Ti si divna tješiteljica, mila gospođice – odvrati Tom – i srce me goni da ti na tome zahvalim, ako smijem biti toliko smion.

Drugom pak prilikom brzopleta mala lady Janedobaci Tomu neki jednostavan izraz na grčkom. Hitro oko kraljevine Elizabeth primijeti, međutim, po vedroj bezizražajnosti žrtvina čela da je strijela promašila cilj pa stoga u Tomovo ime smireno uzvratu zvučnom paljbom grčkih riječi, a potom naglo svrnu razgovor na druge stvari.

Sve u svemu, vrijeme im proteče ugodno, moglo bi se čak reći – bez zapinjanja. Spoticanja i zapletanja bijaše sve manje pa se Tom sve više opuštao, videći kako se svi s ljubavlju trude da mu pomognu i da mu sve pogreške progledaju kroz prste. Kada saznade i to da će ga gospođice te večeri pratiti na gozbu koju priređuje gradonačelnik, srce mu poskoči od olakšanja i zadovoljstva jer je znao da usred mnoštva nepoznatih lica neće biti bez prijatelja, premda bi se jedva sat vremena ranije naprosto užasnua na pomisao da će njih dvije poći s njim.

Tomova su dva anđela čuvara, dvojica lordova, manje uživala u ovom razgovoru od ostalih sudionika. Osjećali su se kao kormilari koji golemu lađu vode kroz opasan tjesnac: bijahu neprestano na oprezu, otkrivajući da ovaj posao nipošto nije dječja igra. Zbog toga naposljetku, kada se posjet mladih gospođica već bližio kraju i bio najavljen dolazak lorda Guilforda Dudleya zaključiše da će današnja kušnja za sada biti dovoljna za njihova štíćenika, kao i to da ni sami više nisu kadri okrenuti brod i ponovno poći na ovo tjeskobno putovanje. S toga s mnogo poštovanja savjetovaše Tomu da se ispriča, što on s radošću prihvati, premda lagana sjenka razočaranja prođe licem lady Jane kada je čula da se mladome dostojanstveniku uskraćuje prijem.

Nastade tajac, neka tišina puna iščekivanja koju Tom nije uspijevaio razumjeti. Pogleda u lorda od Hertforda, a on mu dade znak – no Tom ni to ne shvati. Dovitljiva Elizabeth priskoči mu u pomoć, ljupko i snalažljivo kao i uvijek. Pokloni se i upita:

– Brate moj, dopušta li nam tvoja kraljevska milost da se udaljimo?

Tom uzvratí:

– Vašim ću gospodstvima svakako ispuniti što god požele, samo ako to od mene zatražite, ali bih vam radije ispunio bilo što drugo što se nalazi u mojoj skromnoj moći negoli vam dopustio da me lišite svjetlosti i blagoslova svojega društva. Želim vam laku noć i Bog neka je s vama! – Tu se nasmiješi u sebi i pomisli: »Nisam se u svojem čitanju uzalud kretao među kraljevićima pa mi se jezik svikao na poneku sitnu doskočicu iz njihova kitnjastog i otmjenog govora!«

Kada uzvišene gospođice odoše, Tom se umorno okrenu svojim čuvarima i kaza:

– Bi li vašim lordstvima bilo po volji da mi dopuste povući se u kakav kutak i malo otpočiniti?

Lord od Hertforda odgovori:

– Kako god vaše visočanstvo izvoli: vaše je da zapovijedate, a naše da se pokoravamo. Zbilja je prijeko potrebno da se odmoriš jer ćeš uskoro morati krenuti u grad.

On povuče zvonce i pojavi se paž kojemu narediše da pozove sir Williama Herberta. Ovaj gospodin smjesta stiže i povede Toma u neku odaju u unutrašnjosti dvorca. Tomu je ondje prvo bilo da posegne za čašom vode, ali je sluga odjeven u svilu i kadifu dohvati prije njega, kleknu na jedno koljeno i prinese mu je na zlatnom pladnju.

Umorni zatočenik tada sjede i htjede skinuti čizmice, očima plašljivo tražeći dozvolu za to, no drugi nametljivac, isto tako u svili i kadifi, kleknu preda nj i obavi to umjesto njega. Još dva-tri puta pokuša sam nešto učiniti, no netko bi ga svaki put u tome preduhitrio pa napokon odustade i s uzdahom se pomiri sa sudbinom mrmljajući: »Vrag neka me nosi, čudim se što i ne dišu umjesto mene!« S papučama na nogama i umotan u raskošan kućni ogrtač, najzad leže da se odmori, ali ne i da spava jer mu glava bijaše prepuna misli, a soba prepuna ljudi. Misli nije mogao odagnati pa one ostadoše, a nije znao ni kako da otpravi ljude pa i oni ostadoše, na njegovu veliku žalost – baš kao i na njihovu.

Nakon Tomova odlaska njegovi plemeniti čuvari ostadoše sami. Neko su vrijeme razmišljali često odmahujući glavom i hodajući gore-dolje po sobi, a potom reče lord St. John:

– Govoreći po duši, kako se tebi ovo čini?

– Po duši govoreći, mislim ovako. Kralju se bliži kraj, moj je nećak lud i kao luđak će se uspeti na prijestolje, a kao takav će i ostati na njemu. Neka Bog čuva Englesku jer će joj to biti potrebno!

– Uistinu, zbilja nam se to sprema. No... ne gajiš li ti neke sumnje o tome da... o... tome da...

Govornik se pokoleba, a onda se prekide. Očevidno je osjetio da se nalazi na skliskom tlu. Lord od Hertforda stade pred njega, bistrim, otvorenim pogledom zagleda mu se u lice i reče:

– Govori... nitko te ne može čuti osim mene. Sumnje o čemu?

– Mrsko mi je izreći ono što mi je na umu, a ti si, gospodine, i u krvnom srodstvu s njim. No, zar ti se ne čini, a preklinjem te da mi oprostiš ako griješim, da su mu se držanje i ponašanje mogli u ludilu toliko izmijeniti? Držanje i ponašanje još su mu uvijek kraljevski, ali se po ovoj ili onoj neprimjetnoj sitnici *razlikuju* od nekadašnjih njegovih navada. Ne izgleda li ti čudno da mu se uslijed ludila iz sjećanja izbrisalo i

obličje vlastitog oca, kao i dvorski običaji i počasti koje mu po pravu pripadaju, te da se još uvijek umije služiti latinskim, a ne zna ni reći grčkog i francuskog jezika? Ne srdi se, gospodine, nego mi oslobodi um od ove napasti i primi za to moju najdublju zahvalnost. Proganja me i to što kaže da nije kraljević pa...

– Šuti, gospodine, ti zboriš kao izdajnik. Zar si smetnuo s uma kraljeve zapovijedi? Ne zaboravi da sam i ja sudionik u tvom zločinu, već i samo zato što te slušam.

St. John probljedje i užurbano reče:

– Pogriješio sam, priznajem. Ne izdaj me, udijeli mi velikodušno tu milost, a ja o ovome neću više ni misliti ni govoriti. Budi blag prema meni, gospodine, inače sam propao.

– Ne brini, gospodine. No, ne griješi više, ni ovdje ni pred drugima, pa će biti kao da nisi ništa rekao. Ne smiješ gajiti nikakvih sumnji. On je sin moje sestre – ta* još iz kolijevke pamtim njegov glas, lice i obličje. Ludilo može izazvati sve te čudne i proturječne pojave koje ti kod njega zamjećuješ, pa još i gore od toga. Zar se ne sjećaš kako je stari baron Marley u ludilu zaboravio crte vlastitog lica koje je šezdeset godina poznao i držao da ono pripada nekom drugom? Čak nas je štoviše uvjeravao i u to da je sin Marije Magdalene i da mu je glava načinjena od španjolskog stakla pa nikome, ako ćemo kazati cijelu istinu, nije dopuštao da ga dodirne iz straha da je neka nepažljiva ruka ne bi kakvim nesretnim slučajem razbila. Odagnaj svaku sumnju, dobri moj gospodine. Ovo je pravi kraljević i ja ga dobro poznajem, a uskoro će nam biti i kralj: korisnije će ti biti da to držiš na umu i o tome misliš negoli o drugim stvarima.

Još malo porazgovaraše, a tokom je tog razgovora lord St. John, više puta ponovivši kako je sada potpuno učvršćen u svojoj vjeri i da ga sada nikakve sumnje više neće salijetati, nastojao zataškati svoju maloprijašnju pogrešku što je bolje mogao. Potom lord od Hertforda otpusti svojega pomoćnika i sjede da sam čuva stražu. Ubrzo duboko utonu u misli. No, što je duže mislio, postajao je i sve nemirniji pa se doskora ushoda po sobi mrmljajući:

– Ma, koješta, on je *sigurno* kraljević! Ta* neće netko valjda tvrditi da dvojica dječaka, različita po krvi i rodu, mogu tako čudesno nalikovati jedan na drugoga! Pa čak da je i tako, bilo bi još veće čudo kad bi njih ta dvojica nekim slučajem zamijenila mjesta. Ne, to je ludo, ludo, ludo!

Malo zatim dodade:

– Da je varalica i da sebe naziva kraljevićem, *to* bi još i bilo prirodno, bilo bi shvatljivo. No, je li ikada bilo varalice kojeg kraljevićem nazivaju i kralj, i dvor, i svi oko njega, a on *poriče* svoje dostojanstvo i odbija svako veličanje? *Ne!* Tako mi duše svetoga Swithina, ne! Ovo je pravi pravcati kraljević, samo je poludio!

Sedmo poglavlje

Tomov prvi kraljevski ručak

Nešto poslije jednoga sata poslijepodne Tom se prepusti sudbini i podnese mukotrpno oblačenje za ručak. Odjenuše ga jednako lijepo kao što je i ranije bio odjeven, no sve na njemu bijaše drugačije, promijenjeno, od nabranoga ovratnika do čarapa. Potom ga veoma svečano odvedoše u prostranu i ukrašenu odaju u kojoj stajaše stol prostrt za jednu osobu. Namještaj je u toj odaji bio od suha zlata i urešen rezbarijama zbog kojih je bio gotovo neprocjenjiv jer to bijaše djelo Benvenutovo, a prostoriju dopola ispunjavahu poslužitelji plemenita roda. Dvorski kapelan očita molitvu prije jela, a Tom se taman htjede naklopiti na ručak, jer je glad već dugo bila sastavni dio njegove naravi, ali ga u tome prekide njegovo lordstvo grof od Berkleya koji mu oko vrata sveza ubrus – uzvišeni položaj ubrusnika kraljevića od Walesa bijaše, naime, nasljedan u obitelji ovoga plemića. Bijaše tu i peharnik koji je ometao svaki Tomov pokušaj da sam sebi natoči vino. Našao se tu i kušač u službi njegova visočanstva kraljevića od Walesa, spreman da na izričiti mig kuša svako sumnjivo jelo izlažući se opasnosti da se otruje. U ono je doba on služio samo kao ukras i rijetko su ga pozivali da se prihvati svoje dužnosti, no svojevremeno je, i to svega pred nekoliko naraštaja, taj položaj bio poprilično pogibeljan pa za tim dostojanstvom nitko nije naročito žudio. Zašto u tu svrhu nisu upotrebljavali kakva psa ili olovara, čini se čudnim, no takvi su svi postupci okrunjenih glava. I njegovo lordstvo gospodin d'Arcy, prvi komornik, bijaše ondje, bogzna zašto, ali je bio tu – pa ćemo se time zadovoljiti. Bijaše ondje i lord glavni podrumar koji stajaše iza Tomove stolice nadgledajući svečani obred koji se odvijao pod zapovjedništvom lorda velikog upravitelja i lorda glavnog kuhara što stajahu u blizini. Osim ovih, Tom je imao još tri stotine osamdeset i četiri sluge, ali oni, naravno, nisu svi bili u ovoj sobi – nije ih tu bila ni četvrtina, a Tom o njihovu postojanju još nije ništa ni slutio.

Sve su prisutne nešto prije toga strogo poučili da ne zaborave kako je kraljević privremeno sišao s uma te da pripaze i ne pokazuju čuđenje zbog njegovih ludorija.

Te su »ludorije« ubrzo imali prilike vidjeti vlastitim očima, no one u njima izazvaše tek samilost i tugu, a ne veselost. Teška ih bol obuze kada voljenog kraljevića vidješe tako teško oboljela.

Jadni je Tom uglavnom jeo prstima, ali se tome nitko ne podsmjehnu, nitko čak i ne pokaza da to primjećuje. Radoznalo je i s velikim zanimanjem razgledavao svoj ubrus jer je bio izrađen od vrlo tanana i krasna platna, a potom prostodušno reče:

– Molim te, ukloni ovo da ga iz nepažnje ne uprljam.

Nasljedni ubrusnik, bez ijedne riječi ili zamjerke, smjerno mu odveza ubrus.

Tom sa zanimanjem proučavaše repu i loćiku pa zapita što je to i da li se jede jer se ovo povrće tek odnedavno bijaše počelo uzgajati u Engleskoj umjesto da se kao rijetka poslastica uvozi iz Holandije. Na to mu pitanje odgovoriše s dubokim poštovanjem i bez ikakva znaka čuđenja. Kad je završio i sa slatkim jelima, napuni džepove orasima, ali to naoko nitko ne primijeti niti se zbog toga zbuni. No, u narednome se trenutku sam Tom zbog toga zbuni i uznemiri jer je tokom čitava objeda ovo bila jedina prilika u kojoj mu dopustiše da nešto učini vlastitim rukama pa je bio siguran da je učinio nešto silno neprilično i nekneževski. U tom mu času stadoše titrati i mišići na nosu, a vršak se tog dijela tijela počeo dizati i nabirati. Kako to nije prestajalo, Toma hvataše sve jači očaj. Molećivo pogleda najprije jednoga, pa drugoga, a onda redom i sve ostale visoke plemiće oko sebe i suze mu navriješe na oči. Svi priskočiše sa strahom na licu i uzeše ga moliti da im kaže kakva ga nevolja muči. Tom s istinskom ojađenošću kaza:

– Preklinjem vas da mi oprostite, ali me strašno svrbi nos. Kakav je običaj i navada u ovako hitnom slučaju? Molim te, požuri, jer više ne mogu dugo izdržati.

Nitko se ne osmjehnu, već se svi u bolnoj nedoumici stadoše uzajamno pogledati tražeći u velikom jadu savjet jedan od drugoga. Ali, gle, tu se nađoše pred zidom, a u engleskoj im povijesti ništa nije kazivalo kako da ovu prepreku prevladaju. Voditelj je ceremonija bio odsutan, a nitko se drugi nije osjećao sigurnim da se otisne na to nepoznato more ili se odvaži na pokušaj da razriješi ovo ozbiljno pitanje. Na žalost, nije postojao nikakav nasljedni česlač. U međuvremenu se Tomove suze preliše preko svojih obala i potekoše mu niz obraze. Nos mu sve jače podrhtavao i vapio za sve hitnijim izbavljenjem pa naposljetku priroda provali branu uglađena ponašanja: Tom u sebi zamoli nebesa da mu oprostite ako griješi pa se vlastoručno počesa po nosu, na što svim dvoranima pade težak kamen sa srca.

Po završetku objeda Tomu pristupi jedan visoki plemić i prinese mu široku zlatnu pliticu punu mirisne ružine vodice da njome oplahne usta i prste, a njegovo lordstvo nasljedni ubrusnik stajaše pokraj njega pružajući mu ubrus. Tom se na trenutak-dva zapanjeno zapilji u pliticu, a onda je prinese usnama i svečano otpi iz nje. Zatim je vrati plemiću i reče:

– Ne, dragi gospodine, ne prija mi baš naročito: ima ugodan okus, ali je preslabo.

Na ovu novu nastranost kraljevićeva poremećenog uma svakoga od prisutnih zabolje srce, ali taj žalosni prizor ni kod koga ne izazva veselost.

Malo potom Tom počini još jednu nesvjesnu pogrešku ustavši od stola baš u času kada je kapelan stao iza njegove stolice te se, podižući ruke i sklopljene oči prema nebu, spremio otpočeti molitvu poslije jela. I opet kao da nitko nije opazio da je kraljević učinio išta neprilično.

Naš mladi prijatelj zatraži da ga odvedu u njegovu radnu sobu pa ga ondje ostaviše nasamo da se zabavlja kako zna i umije. O kukama na zidu obloženom hrastovinom visjelo je nekoliko dijelova blistavoga čeličnog oklopa po kojem su predivni zlatni umeci odozgo do dolje tvorili izvanredno izvedene šare. Ova je ratnička oprema pripadala pravome kraljeviću, a nedavno mu je bijaše poklonila kraljica, gospa Parr. Tom stavi na se nazuvke, željezne rukavice, kacigu s perjanicom i sve dijelove koje je mogao navući bez tuđe pomoći te se časkom kolebao bi li pozvao koga da mu pomogne do kraja staviti oklop, ali se uto sjeti oraha koje je bio ponio s ručka i pomisli na radost koju će osjećati jedući ih, daleko od pogleda cijele one gomile i bez visokih nasljednih dostojanstvenika da ga salijeću neželjenim uslugama. I tako sve ove lijepe predmete vrati na mjesto te je uskoro krckao orahe i prvi se put, otkako ga je Bog zbog njegovih grijeha učinio kraljevićem, osjećao gotovo sasvim sretan. Kada mu više ne ostade ni jedan orah, namjeri se u ormaru na nekoliko privlačnih knjiga, među njima i na jednu o uglađenom ponašanju na engleskom dvoru. To je bio zgoditak. Leže na raskošnu počivaljku i sa zbiljskom se gorljivošću dade na učenje. Tu ćemo ga za sada i ostaviti.

Osmo poglavlje

Nevolje s pečatom

Oko pet se sati Henrik VIII prenu iz drijemeža koji ga nije nimalo osvježio i promrmlja kao za sebe: »Mučnih li snova, mučnih li snova! Sudeći po ovom znamenju, zadnji čas samo što mi nije kucnuo, a to potvrđuje i moje slabo bilo.« Odjednom mu u oku bljesnu opaka iskra i on promrsi: »No, neću umrijeti prije no što *on* ode s ovoga svijeta.«

Kada sluge primijetiše da je budan, netko ga od njih zapita što mu je po volji da učine s lordom kancelarom koji čeka u predsoblju.

– Pustite ga, pustite ga ovamo! – živo povika kralj.

Lord kancelar uđe, kleknu kraj kraljeve počivaljke i reče:

– Izdao sam naredbu i članovi se Doma lordova, u skladu s kraljevom zapovijedi, u sudačkim haljama nalaze u skupštinskoj sudnici gdje su potvrdili smrtnu osudu vojvode od Norfolka i ponizno čekaju da čuju što je vaše veličanstvo o tome dalje izvoljelo odlučiti.

Kraljevo lice sinu zloradom radošću.

– Pridignite me! Osobno ću, glavom i bradom, stupiti pred svoj Parlament i vlastitom rukom udariti pečat na osudu kojom ću se otarasiti...

Glas ga izdade i pepeljasto mu bljedilo otjera rumen s obraza pa ga sluge ponovno položiše na jastuke i hitro mu prinesoše sredstvo za jačanje. Malo potom kralj se tužno oglasi:

– Jao, koliko li sam čeznuo za ovim slatkim časom! A on, eto, prekasno stiže i lišava me toliko žuđenog užitka. No, požuri se, požuri! Neka barem drugi obave tu sretnu dužnost kad je već meni to uskraćeno. Za upotrebu državnog pečata ovlastit ću povjerenstvo, a ti izaberi lordove koji će u nj ući i prihvatite se posla. Ta*, požuri! Prije nego sunce izađe i ponovno zađe, donesite mi i pokažite njegovu glavu.

– Bit će kako kralj zapovijeda. Bi li vašem veličanstvu bilo po volji narediti da mi se sada preda pečat kako bih mogao krenuti na posao?

– Pečat? Pa tko čuva pečat nego ti?

– S oproštenjem vašega veličanstva, baš vi ste ga od mene uzeli prije dva dana govoreći da se ne smije više nijednom upotrijebiti sve dok ga vaša kraljevska ruka ne udari na osudu vojvode od Norfolka.

– Pa da, uistinu je tako i bilo. Sad se sjećam... ali kamo sam ga stavio?... Silno sam slab... Pamćenje me ovih dana često izdaje... Čudno, čudno...

Kralj zapade u neko nerazumljivo mrmljanje, od vremena do vremena slabašno tresući sijedom glavom i uzaludno se pokušavajući prisjetiti što je učinio s pečatom. Najzad se lord od Hertforda odvaži pa kleknu i daje kralju sljedeće objašnjenje:

– Veličanstvo, bit ću toliko smion i podsjetiti vas da se nekolicina nas sjeća kako ste državni pečat predali u ruke njegova visočanstva kraljevića od Walesa da ga čuva do dana kada...

– Istina, živa istina! – prekide ga kralj. – Idi po njega! Hajde: vrijeme leti!

Lord Hertford pohita k Tomu, ali se domalo vrati, smućen i praznih ruku te ovako izvijesti kralja:

– Teško mi je, moj kralju i gospodaru, što ti donosim tako tužne i nepovoljne vijesti, no volja je Božja da kraljevića još uvijek mori ona njegova boljetica pa se ne može prisjetiti da je od tebe primio pečat. Zato sam pohitao da te obavijestim misleći da bismo samo gubili dragocjeno vrijeme, i to uzalud, kad bismo pokušali pretražiti dugi niz soba i odaja što pripadaju njegovu kraljevskom viso...

Kraljevo stenjanje prekide velikaša u pola riječi. Poslije nekoliko časaka njegovo veličanstvo reče s dubokom tugom u glasu:

– Ne mučite više to jadno dijete. Božja se ruka teško spustila na nj, a meni se srce cijepa od nježnoga sažaljenja prema njemu i od žalosti što ne mogu njegovo breme preuzeti na svoja stara i brigama natovarena pleća, u nadi da bi to njemu donijelo spokoj.

Sklopi oči, nešto promrmlja, a potom ušutje. Duskora opet otvori oči i tupo se ogleda oko sebe, a onda mu se pogled zaustavi na lordu kancelaru koji je još uvijek klečao. Namah mu lice planu od srdžbe:

– Što? Još si ovdje? Slave mi Božje, ne pobrineš li se za onoga izdajnika, sutra će ti se šešir odmarati jer neće biti glave da je krasni!

Kancelar dršćući odvrat:

– Smilujte mi se, zaklinjem vas, premilostivo veličanstvo! Ta* ja čekam na državni pečat!

– Čovječe, pa gdje ti je pamet? U mojoj ćeš riznici naći mali pečat koji sam ranije običavao nositi u inozemstvo. Kad je već veliki pečat nestao, neće li i mali moći poslužiti svrsi? Pa gdje ti je pamet? Gubi se! I pazi – ne vraćaj se ovamo bez njegove glave.

Jadni kancelar nije ni časa časio da se izgubi iz opasne kraljeve blizine, a ni povjerenstvo nije tratilo vrijeme, već je u kraljevo ime spremno potvrdilo odluku pokornog Parlamenta i odredilo da se sutradan odrubi glava prvome engleskom velikašu, nesretnom vojvodi od Norfolka.

Deveto poglavlje

Svečanost na rijeci

U devet sati uvečer cijelo je široko pročelje dvorca koje je bilo okrenuto prema rijeci blještalo od svjetlosti, a sama rijeka, dokle god se okom moglo pogledati u smjeru grada, bijaše toliko načičkana unajmljenim brodicama i izletničkim čamcima što se, svi mahom urešeni raznobojnim svjetilkama, blago zibahu na valovima, da je nalikovala na blistav i beskrajan vrt prepun cvijeća koje se povija na nježnom ljetnom lahoru. Veliko kameno stepenište koje je, spuštajući se prema vodi, bilo dovoljno prostrano da se na njemu smjesti cijela vojska kakve njemačke kneževine, pružalo je posebnu sliku, onako prepuno kraljevskih kopljanika u blistavo uglačanim oklopima i sjajno odjevenih slugu što su letjeli gore-dolje i amo-tamo, žureći se da na vrijeme svrše sve pripreme.

Uto odjeknu zapovijed i u tili čas sve živo iščeznu sa stepenica. U zraku se osjećaše težina od napeta muka i iščekivanja. Dokle god je pogled sezao, vidjelo se kako tisuće ljudi u čamcima ustaju na noge, zaklanjaju oči od blještavila svjetiljaka i zublji i zure prema palači.

Nekih četrdeset-pedeset svečano okićenih lađica primače se stepenicama. Bijahu bogato pozlačene, a majstorski izrezbareni pramci i krme visoko im se uzdizahu. Na nekima od njih vijorili se stjegovi i zastave, druge pak bijahu urešene tkaninama zlatom izvezenim i tapiserijama u koje bijahu utkani grbovi, treće opet bijahu iskićene svilenim zastavicama po čijim je rubovima bilo prišiveno bezbroj srebrnih zvončića pa se, kad god bi ih lahor dodirnuo, iz njih na sve strane razlijevahu tanki zvuci vesele glazbe. Četvrte su bile još razmetljivije jer su pripadale plemićima u neposrednoj kraljevićevoj službi pa im bokovi bijahu živopisno ukrašeni štitovima na kojima su se veličanstveno kočili pojedini grbovi i znamenje. Svaku je od ovih brodica vukao za sobom po jedan tegljač. Pored veslača, na tim su se tegljačima nalazili i brojni vojnici u sjajnim kacigama i prsnim oklopima te sviračka družina.

Sada se na velikim ulaznim vratima pojavi kopljanička četa, kao prethodnica toliko iščekivane povorke. »Na njima bijahu crno-žute prugaste čarape, baršunaste kape postranično ukrašene srebrnim ružama, pršnjaci od grimizna i modra sukna na kojima sprijeda i straga bijahu zlatom izvezena po tri pera – grb kraljevićev. Dršci helebaridi bijahu im presvučeni zatvorenocrvenim baršunom zakovanim pozlaćenim čavličima i ukrašeni zlatnim kićankama. Svrstavajući se što na lijevu, a što na desnu stranu, razviše se u dva dugačka reda što se protezahu od ulaza u dvorac pa do ruba vode. Zatim kraljevićeve sluge u zlatnim i zatvorenocrvenim odorama stadoše između njih odmatati i rasprostirati nekakvu debelu prugastu tkaninu ili sag. Kad se to svrši, odjeknu iznutra zov truba. S rijeke glazbenici uzvratit će veselom svirkom, a dvojica vratara s bijelim palicama, polagano i svečano koračajući, pojavit će se na ulazu. Za njima stupaše službenik koji je nosio žezlo grada Londona, a za njim još jedan s gradskim mačem. Potom naiđe više starješina gradske straže u punoj spremi i s oznakama čina na rukavu, a onda glasnik reda Podvezice u kratkom gornjem kaputiću bez rukava i s izvezenim grbom na prsima, pa nekoliko vitezova reda Kupališta, svaki s bijelom čipkom na rukavu, zatim njihovi štitonoše, pa onda suci u grimiznim haljama i s kapama na glavi, a za njima visoki kancelar Engleske u grimiznoj halji što sprijeda bijaše otvorena i obrubljena krznom srebrne vjeverice, nakon njega izaslanstvo gradskih vijećnika u grimiznim kabanicama te napokon poglavari raznih gradskih cehova u svečanu ruhu. Sada istupiše dvanaestorica francuskih velikaša u sjajnoj odjeći koja se sastojala od bijeloga damastnog prsluka prošarana zlatom, kratkih ogrtača od zatvorenocrvena baršuna podstavljena ljubičastim taftom i rumenih *haut-de-chausses*, pa krenuše niz stepenice. Ti plemići pripadahu pratnji francuskoga poklisara, a za njima koračahu dvanaestorica vitezova iz pratnje španjolskog poklisara, svi u crnu baršunu i bez ikakva uresa. Iza njih pak dođe nekolicina visokih engleskih plemića sa svojom pratnjom.«

Iznutra se razliježe zvuk trube i na vratima se pojavi kraljevićev ujak, budući veliki vojvoda od Somerseta, u »prsluku od crne svile izvezene zlatom i plaštu od zatvorenocrvena atlasa posutom zlatnim cvjetovima i obrubljenom srebrnastim vrpčama.« Okrenu se, skide s glave kapu ukrašenu perima, pokloni se savivši se u struku te stade koračati natraške, klanjajući se pri svakom koraku. Tada se začu dugačak jek truba, a za njim uzvik: »S puta uzvišenom i moćnom lordu Edwardu, kraljeviću od Walesa!« Visoko gore na bedemima dvorca uz glasnu tutnjavu sunu uvis dugačak niz crvenih plamenih jezika: svjetina okupljena na rijeci udari u gromovito klicanje u znak pozdrava, a Tom Cauty, uzrok i junak svega toga, izađe pred njih i lagano sagnu svoju kneževsku glavu.

Bio je »prekrasno odjeven u prsluk načinjen od bijela atlasa s prsima od grimizne svile izvezene zlatom, posut dijamantima i obrubljen hermelinom. Preko toga je nosio ogrtač od bijele svile protkane zlatom na kojemu bijahu izvezena tri pera te koji bijaše podstavljen modrim atlasom, ukrašen biserjem i draguljima te pričvršćen briljanstnom kopčom. O vratu mu visjelo odličje Podvezice i još nekoliko stranih kneževskih odlikovanja«, a kad god bi svjetlost pala na nj, sjaj je njegova nakita uzvraćao zasljepljujućim bljeskom. O, Tome Cauty, ti koji si se rodio u trošnoj kolibi i rastao po londonskim jarcima, navikao na dronjke, prljavštinu i bijedu, što kažeš na ovo?

Deseto poglavlje

Kraljevićeve muke

Johna Cantyja bili smo ostavili gdje pravoga kraljevića vuče na Smetlište, a u stopu ga prati bučna i ushićena rulja. Našao se tu tek jedan jedini čovjek koji se usudio prozboriti riječ u zarobljenikovu korist, ali za nj nitko nije mario, a jedva da ga je tko i čuo od tolike galame. Kraljević se uporno nastojao osloboditi i bjesnio je što ga John Canty ovako zlostavlja, sve dok ovaj ne izgubi i ono malo strpljenja što mu bijaše preostalo pa u iznenadnoj jarosti zamahnu hrastovom toljagom iznad glave kraljevićeve. Onaj jedini čovjek koji se bio zauzeo za momka priskoči da zadrži nasilnikovu ruku te mu udarac pade na zapešće. Canty riknu:

– Šta s' ti petljaš? Evo ti onda!

Batina zviznu posrednika po glavi: začu se stenjanje i nejasna se prilika sruši na tlo, pred noge svjetini, a već idućeg trenutka ostade sama samcata ležati u tami. Rulja je žurila dalje, a ova joj zgoda nimalo ne pomuti dobro raspoloženje.

Doskora se kraljević nađe u stanu Johna Cantyja, a za njima se dvojicom zalupiše vrata sprečavajući pristup nepozvanima. Pri slaboj svjetlosti lojanice utaknute u grlić neke boce, jedva je uspijevao nazreti obrise ove odvratne jazbine i njezine stanovnike. Dvije prljave djevojke i jedna sredovječna žena bijahu se u jednom kutu šćućurile uza zid, poput životinja s kojima se okrutno postupa pa i sad očekuju istu sudbinu i strahuju od nje. Iz drugoga se kuta pak prikrade uvela vještica razbarušene sijede kose i zlobnih očiju, pa se John Canty obrati njoj:

– Samo polako! Sad ćeš vidjeti smijuriju. Ne kvari je dok se ne nauživaš, a onda pusti ruci na volju... Priđi ovamo, momče. Hajde, ponovi onu svoju ludoriju ako je se još sjećaš. Reci kako se zoveš. Tko si ti?

Na ovu uvredu malome kraljeviću ponovno udari krv u obraze pa on odvrati uprijevši čvrst i prezriv pogled u čovjekovo lice:

– Naprosto je neotesano da se netko poput tebe meni usuđuje naređivati da govorim. Kažem ti, kao što sam ti već jednom rekao, da sam ja Edward, kraljević od Walesa, i nitko drugi.

Na ovaj se odgovor vještica toliko zabezeknu od iznenađenja da ostade na mjestu prikovana, a dah joj zastade u grlu. Glupavo je i zbunjeno zurila u kraljevića, a onome se razbojniku od njezina sina to toliko svidje da prasnu u grohotan smijeh. No, na majku Toma Cantyja i njegove sestre ovo ostavi sasvim drugačiji dojam. Strah od batina namah iščeze pri pomisli na užas druge vrste. Tužna i prestravljena lica poletješe k njemu uzviknuvši:

– Oh, jadni Tome! Jadno dijete!

Mati pade na koljena pred kraljevićem, položi mu ruke na ramena i bolno mu se pogledom upi u lice dok joj suze navirahu na oči. Zatim progovori:

– Oh, jadno moje dijete! One su lude knjige napokon učinile svoje i pomutile ti um. Ah, zašto si toliko buljio u njih, kad sam te toliko puta opominjala? Slomio si srce svojoj majci.

Kraljević joj se zagleda u lice i blago reče:

– Tvoj je sin zdrav i nije izgubio razum, dobra gospo. Umiri se i odvedi me u dvorac gdje se on sada nalazi i kralj, moj otac, odmah će ti ga vratiti.

– Kralj, tvoj otac! O, dijete! Povuci te riječi koje će tebe stajati života, a sve tvoje upropastiti! Preni se iz toga groznog sna! Prizovi natrag svoje jadno odlutalo pamćenje! Pogledaj me! Zar ja nisam tvoja majka koja te rodila i koja te voli?

Kraljević odmahnu glavom i nevoljko reče:

– Samo Bog zna koliko mi je teško što tvojem srcu zadajem bol, ali je istina da ti nikada dosad nisam vidio lica.

Na ovo žena klonu i ponovno sjede na pod pa, pokrivši lice rukama, stade jecati i naricati da se čovjeku srce cijepalo.

– Nastavimo s predstavom! – povika Canty. – Hajde, Nan! Hajde, Bet! Neodgojene djevojčure! Zar ćete stajati u prisutnosti kraljevićevoj? Na koljena, prosjačka bagro, i poklonite se pred njim!

On i ove riječi poprati vrištavim smijehom. Djevojčice se usudiše bojažljivo zauzeti za brata, a Nan reče:

– Kad bi ga pustio da legne, oče, odmor i san izliječili bi ga od ludila. Molim te, učini tako.

– Učini tako, oče – prihvati i Bet. – Umorniji je nego inače. Sutra će opet biti onaj stari pa će marljivo prositi i neće se vratiti kući praznih šaka.

Ova primjedba ohladi očevu veselost i skrenu mu misli na ozbiljne stvari. Ljutito se okrenu kraljeviću i reče:

– Sutra moramo vlasniku ove rupetine platiti dva penija. Dva penija, hej – sav taj silan novac za polugodišnju stanarinu, inače će nas izbaciti. Pokaži što si danas zaradio dok si tobože prosio!

Na to će kraljević:

– Ne vrijeđaj me prljavim tričarijama. Ponavljam ti, ja sam kraljev sin.

Canty ga širokim dlanom tako svojski lupi po ramenu da kraljević zatetura i pade u naručje Cantyjevoj ženi koja ga privi na grudi i vlastitim ga tijelom zaštiti od cijele kiše pljusaka i udaraca.

Uplašene se djevojke opet zavukoše u kut, no baka pohita da pomogne sinu. Kraljević se izvi iz naručja gospođe Canty i povika:

– Ne moraš ti trpjeti umjesto mene, gospo. Neka se te svinje iskale samo na meni.

Ove riječi razbjesnješe svinje do te mjere da se ni časa ne časeći latiše posla. Zajedničkim silama isprebijaše dječaka na mrtvo ime, a potom izdevetaše i djevojke i njihovu majku zbog toga što su se bile sažalile na žrtvu.

– A sada – reče Canty – svi na spavanje. Ova me zabava izmučila.

Ugasiše svjetlo i svi legoše na počinak. Čim po hrkanju kućedomaćina i njegove majke zaključiše da je to dvoje zaspalo, djevojčice dopuzaše do mjesta gdje je ležao kraljević i nježno ga pokriše slamom i dronjcima da mu ne bude hladno, a i njihova majka dopuza do njega pa ga stade milovati po kosi i plakati nad njim, šapćući mu neprekidno na uho drhtave riječi pune utjehe i sažaljenja. Bila mu je sačuvala i nešto da prezalogaji, ali je dječak od bolova bio potpuno izgubio tek, pogotovo za crn i bezukusan komadić suhoga kruha. Njega dirnu što ga je onako hrabro i požrtvovno branila, kao i to što je suosjećala s njim, pa joj zahvali biranim i kneževskim riječima i zamoli je da i sama pođe spavati i pokuša zaboraviti svoj jad. Dodade i to da njegov kraljevski otac neće dopustiti da njezina vjerna ljubaznost i odanost ostanu nenagrađene. Ovaj novi napad njegova »ludila« iznova joj prostrijeli srce pa ga opet uze privijati na grudi, a onda se, oblivena suzama, vrati na svoj ležaj.

Dok je tako ležala razmišljajući i tugujući, malo-pomalo joj se u glavu uvuče misao da u ovom dječaku postoji nešto neuhvatljivo što u Tomu Cantyju, bio on lud ili ne bio, nije primjećivala. Nije to mogla opisati, nije mogla točno kazati o čemu je riječ, a ipak je njezin oštar materinski nagon to uočio i zapazio. A što ako ovaj dječak na kraju krajeva zbilja nije njezin sin? Ma, to su besmislice! Unatoč svoj žalosti i nevoljama, gotovo se osmjehnu na ovu pomisao. Svejedno, nije se više mogla otresti te misli koja ju je uporno opsjedala. Progonila ju je, mučila i salijetala i nikako se nije dala otjerati ni zanemariti. Napokon shvati da neće imati mira sve dok ne smisli način na koji će jasno i nedvosmisleno provjeriti je li ovaj momčić njen sin ili ne te tako odagnati teške sumnje koje ju more. Da, to je očevidno bio pravi izlaz iz ove teškoće pa smjesta poče smišljati kako da tu provjeru izvede. No, to je bilo lakše odlučiti nego izvršiti. Jedan za drugim, prevrtala je u glavi sve sigurne načine, ali ih je bila prisiljena sve odbaciti – nijedan od njih ne bijaše bezuvjetno siguran, bezuvjetno savršen, a nesavršen je dokaz nije mogao zadovoljiti. Očevidno je uzalud razbijala glavu i već se činilo da će morati dići ruke od svojega nauma. No, baš dok joj je ta beznadna misao prolazila glavom, do uha joj dopre pravilno disanje dječakovo pa razabra da je zaspao. I dok je osluškivala, to odmjerenom disanje prekide tih, zaplašen krik, kao što se to obično događa kad netko štogod ružno sanja. Ova je slučajnost u času navede na zamisao bolju od svih provjera koje bijaše smislila. Grozničavo, no bez buke dade se na posao pa ponovno upali svijeću mrmljajući u sebi: »Da sam ga barem *maločas* vidjela, sada bih znala! Od onoga dana, kada mu je još kao malome barut planuo u lice, nikada se ne bi naglo trgnuo iz sna ili iz misli, a da ne stavi ruku pred oči, baš kao što je onda učinio. I to ne kao drugi, s dlanom okrenutim prema licu, već uvijek okrećući dlan na vanjsku stranu – stotinu sam puta to vidjela i nikada taj pokretn nije učinio nikako drugačije niti bi se desilo da ga ne učini. Da, uskoro ću biti sigurna!«

U međuvremenu je već bila dopuzala do usnulog dječaka zaklanjajući svijeću rukom. Oprezno se i brižno nagnu nad njim, jedva dišući i prigušujući uzbuđenje, a onda mu najednom naglo osvijetli lice i lupnu o pod zglobovima svinutih prstiju kraj samoga

njegova uha. Mali spavač širom otvori oči i preneraženo pogleda oko sebe – ali rukama ne načini nikakav naročit pokret.

Jadnu ženu gotovo dotukoše iznenađenje i teški jad, ali zatomi uzbuđenje i ponovno uspava dječaka, a zatim se odšulja u svoj kut i s bolom u duši stade razmatrati porazni ishod svojega pokusa. Pokušavala je samu sebe uvjeriti da je Tomovo ludilo uzrok nestanka njegovih uobičajenih kretnji, ali joj to ne pođe za rukom. »Ne«, reče, »ruke mu nisu lude i ne bi se u tako kratko vrijeme mogle odučiti od tako stare navike. O, težak je ovo dan za mene!«

Unatoč svemu, nada je sada u njoj bila isto toliko uporna koliko je maločas bila uporna sumnja: nije se mogla pomiriti s rješenjem na koje joj ukazivaše maloprijašnja provjera. Morat će ponovno pokušati – ovaj neuspjeh mora da je bio samo puki slučaj. I tako po drugi put trže dječaka iz sna, a malo kasnije učini to još jednom – s istim ishodom kao i prilikom prve provjere – te se potom odvuče do svojeg ležaja i zaspri s tugom u duši, govoreći sama sebi: »Ne mogu ga se samo tako odreći... Oh, ne, ne mogu, ne mogu... to mora da je moj sin!«

Budući da ga nesretna mati više nije uznemiravala, a bolovi malo-pomalo toliko uminuli da su ga prestali mučiti, od silnoga se umora kraljeviću oči sklopiše u duboku i spokojnu snu. Prolazio je sat za satom, a on još uvijek spavaše mrtvim snom. Minu tako i nekih četiri do pet sati, a potom se kraljević počeo buditi iz obamrlosti. Uskoro promrmlja kroz polusan:

– Sir Williame!

Pa časak kasnije:

– Hej, sir Williame Herberte! Dođi brzo ovamo da čuješ najčudniji san što sam ga ikada... Sir Williame! Zar ne čuješ? Zamisli, sanjao sam sebe kao prosjaka i... Hej, vi tamo! Straža! Sir Williame! Kako! Pa zar nigdje nema nijednog slugu? Ah! Bit će zlo ako...

– Što je s tobom? – upita šaptom netko kraj njega. – Koga zoveš?

– Sir Williama Herberta. A tko si ti?

– Ja? Pa tko drugi do tvoja sestra Nen? Oh, Tome, zaboravila sam! Još si uvijek lud – jadniče, još si lud. Da se barem nisam ni probudila kad te opet takva vidim! Ali, molim te, obuzdaj jezik, inače će nas otac sve namrtvo prebiti!

Iznenađeni se kraljević napola pridiže, ali ga natečeni i ukočeni udovi grubo podsjetiše na sve što se dogodilo pa s jaukom i uzdahom opet klonu na prljavu slamu:

– Jao, znači da nisam sanjao!

U trenu se sav teški jad i nevolja koje san bijaše otjerao opet sručiše na nj i on shvati da više nije kraljević kojega svi na dvoru maze, a oči se cijeloga naroda s obožavanjem upiru u njega, već siromah, izopćenik odjeven u prnje, zatočen u jazbini u kakvoj samo divlje zvijeri mogu živjeti i osuđen na društvo prosjaka i lopova.

Premda utonuo u svoj jad, ipak začu bučan smijeh i viku što dopirahu izvana, svega nekoliko kuća dalje. U sljedećem trenutku netko nekoliko puta oštro zalupa na vrata. John Canty prestade hrkati i upita:

– Tko to lupa? Što hoćeš?

Neki mu glas odgovori:

– Znaš li koga si ono jučer raspalio toljagom po glavi?

– Ne. Ne znam i nije me briga.

– Možda ćeš uskoro pjevati drugu pjesmu. Misliš li izvući živu glavu, smjesta put pod noge. Onome je čovjeku duša već u nosu. To je svećenik, otac Andrew!

– Bože blagi! – povika Canty pa probudi svu svoju obitelj i promuklim glasom zapovjedi: – Svi na noge i trk, jer ako ostanemo ovdje, propali smo!

Nepunih pet minuta kasnije Cantyjevi već bijahu na ulici hitajući koliko su ih noge nosile. John Canty držaše kraljevića za zapešće žurno ga vukući kroz mračne ulice i tiho ga opominjući:

– Jezik za zube, luda budalo, i ne spominji kako se zovemo. Izabrat ću neko drugo ime, i to brzo, da bih zavarao trag pred tim sudskim psima. Jezik za zube, kažem ti!

Zatim zareža na ostale članove obitelji:

– Ako se desi da se razdvojimo, neka svatko krene prema Londonskom mostu. Tko prvi stigne do posljednjeg trgovca platnom na mostu, neka ondje sačeka na ostale, a onda ćemo zajedno kidnuti u Southwark.

U tom trenutku cijela družba naglo izbi iz tame i nađe se na svjetlu. I ne samo na svjetlu, već i usred mnoštva koje je, okupljeno na riječnoj obali, pjevalo, plesalo i vikalo. Dokle god je pogled sezao, uzvodno i nizvodno uz Temzu, pružao se cijeli niz kresova, Londonski most bijaše svečano osvijetljen, a isto tako i most prema Southwarku, cijela je rijeka plamtjela od sjaja i blijeska raznobojne svjetlosti, a stalni prasak vatrometa ispunjavao nebo zamršenim spletom blistavih hitaca i gustom kišom svjetlucavih iskara koje noć gotovo pretvarahu u dan: posvuda su se kretale skupine veseljaka i činilo se da je cijeli London na ulicama.

Johnu Cantyju ote se bijesna psovka i on naredi ostalima da okrenu natrag, no za to bijaše prekasno. Njega i njegove proguta ova uskomešana ljudska košnica i u času ih rastavi jedne od drugih, bez nade da će se opet sastati. Kraljevića pri tome ne smatramo jednim od njegovih. Canty ga je još uvijek čvrsto držao za ruku, a kraljeviću je srce brzo kucalo jer se ponadao da će sada možda uspjeti pobjeći. Neki krupni skelar, koji se već bio prilično nakresao, bijaše mišljenja da ga je Canty u svojim naporima da se probije kroz gomilu grubo odgurnuo pa mu spusti na rame svoju ručerdu i kaza:

– Hej, kamo tako žurno, prijane? Kakav ti to prljavi posao truje dušu dok pošteni i pravi ljudi praznuju?

– Moji su poslovi moja briga i nimalo te se ne tiču – osorno će Canty. – Miči ruku s mene i pusti me da prođem.

– E, kad si tako nakrivo nasaden, znaj da nećeš proći dok ne ispiješ jednu u zdravlje kraljevića od Walesa – reče skelar odlučno mu prepriječivši put.

– Daj onda vrč, ali samo brzo, brzo!

Uto im se pridružiše i drugi veseljaci vičući:

– Vrč ljubavi, vrč ljubavi! Neka ovaj kiseli brat ispije vrč ljubavi, inače ćemo njime nahraniti ribe.

I tako donesoše ogroman vrč ljubavi. Uхватivši ga za jedno uho, a drugom rukom načinivši pokret kao da podiže kraj kakva zamišljenog ubrusa, skelar, onako kako to propisuju drevni običaji, ponudi vrč Cantyju koji je, i opet prema starome običaju, trebao jednom rukom uhvatiti vrč za drugo uho, a drugom podići s njega poklopac. Zbog toga je, dakako, na tren morao pustiti kraljevićevu ruku. Kraljević pak nije gubio vrijeme, već zaroni u šumu nogu oko sebe i nestade. U narednom ga je času bilo

teže naći u ovom uzburkanom živom moru nego kad bi čovjek tražio izgubljeni srebrni novčić u valovima Atlantskog oceana.

Veoma ubrzo uvidje tu činjenicu pa smjesta poče brinuti vlastitu brigu, ne misleći više na Johna Cantyja. Ubrzo shvati još nešto. Naime, da umjesto njega u gradu slave lažnoga kraljevića od Walesa. Nije mu bilo teško zaključiti da je Tom Canty, onaj siromašni dječak, mudro iskoristio neobičnu priliku i domogao se prijestolja.

Mogao je stoga učiniti samo jedno – probiti se do vijećnice, reći tko je i raskrinkati varalicu. Odluči, međutim, da će Tomu ostaviti dovoljno vremena da se pripremi za posljednji čas, a onda će ga dati objesiti, izvaditi mu utrobu i raščetvoriti ga, u skladu s postupkom što su ga u slučaju veleizdaje propisivali zakoni i običaji onoga vremena.

Jedanaesto poglavlje

U vijećnici

Kraljevska je lađica, u pratnji ostaloga sjajnog brodovlja, svečano klizila niz Temzu probijajući se kroz šumu osvijetljenih čamaca. Zrak bijaše ispunjen glazbom, duž riječnih obala veselo plamsahu vatre, u daljini ležaše grad obasjan blagim rumenilom nebrojenih i nevidljivih kresova, a nad njime se u nebo dizalo mnogo vitkih tornjeva urešenih iskričavim svjetlima zbog čega su, onako udaljeni, nalikovali na koplja posuta draguljima i bačena uvis. Brodovlje je na njegovu putu neprestano pozdravljalo promuklo i gromko klicanje s obale i neprekidno sijevanje i tutnjava topova.

Za Toma Cantyja, napola utonula u svilene jastuke, ovi poklici i cijeli taj prizor bijahu čudo čijoj se neizrecivoj veličajnosti nije prestajao diviti, dok kraljevni Elizabethi i lady Jane Grey, njegovim malim prijateljicama što su sjedjele uz njega, sve ovo nije ništa značilo.

Kada brodovlje stiže do Downgatea, tegljači ga uz bistri Wallbrook (čije je korito već dvije stotine godina skriveno od pogleda pod nepreglednim mnoštvom zgrada) odvukoše do Bucklersburyja, prodoše pored kuća i ispod blistavo osvijetljenih mostova na kojima se tiskala vesela svjetina te se napokon zaustaviše u lučici u negdašnjem središtu grada Londona, na mjestu gdje se danas nalazi Barge Yard. Tom se iskrca pa zajedno sa svojom gizdavom pratnjom prijeđe preko Cheapsidea i kroz staru Židovsku četvrt i ulicu Basinghall pješice prewali kratak put do vijećnice.

Toma i male gospođice s dužnim poštovanjem dočekaše gradonačelnik i gradski oci, odjeveni u svečane grimizne halje i sa zlatnim lancima oko vrata, te ih odvedoše do bogato urešene svečane nebnice u vrhu velike dvorane, dok su pred njima išli glasnici izvikivanjem najavljujući njihov dolazak, a drugi službenici nosili žezlo i gradski mač. Velikaši i gospe određeni za pratnju Tomu i njegovim malim prijateljicama zauzeše mjesta iza njihovih naslonjača.

Za nižim su stolom, u društvu gradskih velikaša, sjedili dvorski velikodostojnici i ostali uzvanici plemenita roda, a obični se građani raspoređuje oko mnogobrojnih stolova u glavnom dijelu dvorane. S uzvišene osmatračnice divovi Gog i Magog, drevni gradski zaštitnici, promatrahu prizor ispod sebe očima koje su još u doba ranijih naraštaja bile navikle na ovakve svetkovine. Začu se jeka roga i odjeknu najava, a kroz visoka se vrata na lijevome zidu pojavi debeli podrumar u pratnji svojih slugu koji su s nevjerojatnom dostojanstvenošću nosili kraljevsku govedu pečenu što se pušila od vreline i samo čekala nož.

Nakon molitve prije jela Tom (kojega su tako bili uputili) ustade – a s njim ustadoše i svi prisutni – pa zajedno s kraljevnom Elizabethom otpi iz golema zlatnog vrča ljubavi, onda vrč pružiše lady Jane, a potom se svi obredaše. Tako započe gozba.

Oko ponoći veselje bijaše na vrhuncu. Tada započe jedna od onih slikovitih predstava koje su ljudi u davniini toliko voljeli. Opis se takve predstave može i danas naći, pun staromodnih izraza, kod jednoga ljetopisca koji joj je prisustvovao:

»Načiniše mjesta pa uđoše neki barun i neki grof, po turskome običaju odjeveni u duge vezene haljine u koje tu i tamo bijahu utkana zlatna zrnca. Kape im na glavama bijahu od zatvorenocrvena baršuna i obavijene zlatnim turbanima, a o pojasu im visjele po dvije sablje, zvane krivošije, obješene o široke zlatne pojaseve. Potom stigoše još jedan barun i još jedan grof u dugim haljinama od žuta atlasa ispresijecana prugama od bijela atlasa, a u svakoj bijeloj pruži opet pruga od zatvorenocrvena atlasa, kao što se nosi u Rusiji, s kapama podstavljenim jazavčevim krznom na glavi, svaki sa sjekiricom u rukama i obuven u čizme s naviše povijenim *kljunovima*, to jest vrhovima dugačkim čitavu stopu. Nakon njih pojavi se i jedan vitez, a za njim i zapovjednik kraljevske mornarice u pratnji petorice plemića u prslucima od zatvorenocrvena baršuna, straga duboko izrezanima, a sprijeda zatvorenima sve do ključne kosti, koji se na prsima vezivahu srebrnim lancima. Preko toga su nosili kratke ogrtače od zatvorenocrvena atlasa, a na glavi šešire s fazanovim perima, kao u plesača. Ovako kako oni bijahu odjeveni, nose se ljudi u Pruskoj. Zubljonoše kojih bijaše stotinjak, imahu na sebi odijela od zatvorenocrvena atlasa i zelena sukna, a lica bijahu nagaravili pa izgledahu poput Maura. Zatim dođoše na red lakrdijaši, poslije njih zaplesaše prurušeni putujućii zabavljači, a plesahu i velikaši i gospe, i to tako neobuzdano da ih bijaše milina gledati.«

I dok je Tom sa svojega povišenog sjedišta promatrao ovaj »neobuzdani« ples, iz dubine se duše diveći ovome blistavom spletu svih mogućih boja što ga pred njim stvaralaše ljudi kovitlac gizdavih plesača, dotle se u dronjke odjeveni, ali pravi kraljević od Walesa na sav glas pozivao na svoja prava i tumačio krivdu koja mu je nanesena, optužujući varalicu i zahtijevajući da ga puste u vijećnicu! Svjetina je nevjerovatno uživala u ovoj zgodii, gurajući se i izvijajući vrat da bi vidjela malog buntovnika. Duskora ga počeaše peckati i rugati mu se, sve u namjeri da u njemu potaknu još žešćii bijes i još se bolje zabave. Zbog poniženja su mu suze navirale na oči, no junački se držao i nosio se s tom ruljom kao pravi kraljević. Peckanje se nastavi, a ruganje pojača, ali on uzviknu:

– Ponavljam vam, paščadi neotesana, da sam ja kraljević od Walesa. Ma koliko bio napušten i usamljen, bez ikoga tko bi mi rekao samilosnu riječ ili mi pomogao u nevolji, neću popustiti i ustrajati ću u svojim zahtjevima!

– Bio ti kraljević ili ne, meni je to svejedno. Ti si valjan dječak i nećeš ostati bez prijatelja! Evo me ovdje da to dokažem, a pazi što ću ti reći: mogao si steći i goreg prijatelja od Milesa Hendona, a ne bi se nimalo umorio tražeći ga. Odmori ustašca, dijete, ja govorim jezikom ovih smrdljivih gradskih štakora kao da sam se među njima rodio.

Čovjek koji je izrekao ove riječi, bio je, sudeći po odjeći, izgledu i držanju, neka vrsta don Cezara od Bazana. Bijaše visok, stamen i mišićav. Prsluk i hlače bili su mu od skupa sukna, ali izbljedadli i iznošeni, a zlatom ukrašene vrpce žalosno potamnjele. Nabrani mu se ovratnik bio izgužvao i poderao, pero se na široku šeširu slomilo i djelovalo prljavo i jadno, a o boku je u zarđalom željeznom toku nosio tanak i dugačak mač: po razmetljivu ga se držanju moglo smatrati kakvim hvalisavim vojnikom. Riječi ove neobične osobe dočeka prava bura smijeha i poruge. Netko dobaci: »Vidi, još jedan prurušeni kraljević!« – »Pripazi na jezik, prijane, možda je opasan!« – »Bome, tako i izgleda... pogledaj mu oči!« – »Otmite mu maloga... u pojilo s tim štenetom!«

U istom se času, pod utjecajem ove krasne misli, jedna ruka spusti na kraljevića, ali u istome času i strančev dugi mač izletje iz toka i ploštimize tako zviznu smutljivca da ovaj pade na zemlju. U narednom trenutku dvadesetak glasova povika: »Ubij pseto! Ubij ga! Ubij!« i rulja opkoli ratnika koji se leđima osloni o zid i stade se dugačkim mačem razmahivati oko sebe kao da je pomahnitao. Nekoliko se njegovih protivnika ovdje-ondje pruži po zemlji, ali rulja poput plimnoga vala jurnu preko ispruženih tijela i nesmanjenom žestinom nasrnu na junaka. Činilo se da su mu dani odbrojani, a propast sigurna, kadli se najednom razliježe zvuk trube i neki glas viknu: »S puta kraljevskom glasniku!«. Naiđe četa konjanika i navali na gomilu koja, što su je noge nosile, pobježe izvan domašaja opasnosti. Smioni stranac zgrabi kraljevića u naručje i uskoro se nađe daleko od pogibelji i mnoštva.

Vratimo se sada u vijećnicu. Visoko iznad radosne buke i zaglušnog veselja odjednom odjeknu jasan zvuk lovačkog roga. Namah sve utihnu – zavlada duboki muk, a potom se začu jedan jedini glas – glas dvorskoga glasnika koji jasno i glasno stade čitati proglas, a sve ono mnoštvo stajaše i slušaše. Završne riječi, svečano izgovorene, bijahu:

– Kralj je umro!

Svi koji tamo bijahu okupljeni oboriše glavu na grudi, kao jedan čovjek, ostadoše tako nekoliko trenutaka u mukloj tišini, a potom se svi zajedno spustiše na koljena, ispružiše ruke prema Tomu i snažan im se usklik ote iz grudi, tako da se činilo da se zgrada trese:

– Živio kralj!

Zapanjeni pogled jasnoga Toma prijeđe po ovome nevjerojatnom prizoru te naposljetku na tren sneno zastade na dvije kraljevne što klečahu pored njega, a potom se zaustavi na grofu od Hertforda. Lice mu se najednom ozari pri jednoj pomisli pa tihim glasom reče na uho lordu Hertfordu:

– Po istini mi odgovori, tako ti vjere i časti! Izdam li zapovijed koju samo kralj ima povlasticu i pravo izdati, hoće li takva zapovijed biti izvršena i neće li tkogod ustati da joj se usprotivi?

– Nitko, gospodaru, u cijelome kraljevstvu. U tvojoj je osobi oličeno veličanstvo Engleske. Ti si kralj i tvoja je riječ zakon.

Na to će Tom snažnim i ozbiljnim glasom i s velikim uzbuđenjem:

– Neka onda od današnjeg dana kraljev zakon bude zakon milosrđa, a ne više zakon krvoprolića! Ustaj i pohitaj! Pođi u Tower i javi kraljevu odluku da vojvoda od Norfolka neće umrijeti!

Prisutni čuše ove riječi i one krenuše od usta do usta, nadaleko i naširoko po cijeloj dvorani pa se, kada Hertford žurno izađe, svima iz grudi ote još jedan silan povik:

– Gotovo je s krvavom vladavinom! Živio Edward, engleski kralj!

Dvanaesto poglavlje

Kraljević i njegov oslobodilac

Izvukavši se iz gomile, Miles Hendon i mali kraljević smjesta sporednim uličicama i prolazima udariše prema rijeci. Na putu im se ništa ne ispriječi sve dok ne stigoše do Londonskog mosta gdje se opet stadoše probijati kroz mnoštvo, pri čemu Hendon ne ispuštaše kraljevićevu, zapravo, kraljevu ruku. Velika je vijest već kolala naokolo i dječak je najedanput ču iz tisuće grla: »Umro je kralj!« Na ovu se vijest sledi srce jasnoga malog skitnice i on uzdrhta cijelim tijelom. Shvati veličinu tog gubitka i obuze ga gorak jad: mračni strahovladar koji je za sve druge bio strah i trepet, bijaše uvijek blag prema njemu. Suze mu navriješe na oči i sve se oko njega zamagli. Načas se osjeti najnapuštenijim, najizopćenijim i najodbačenijim od svih Božjih stvorova, a onda noć zadrhta od novoga povika što se gromoglasno razliježe na sve strane: »Živio kralj Edward Šesti!« Oči mu sinu, a ponos ga prožme od glave do pete. »Ah«, pomisli, »kako to čudno i veličanstveno zvuči – JA SAM KRALJ.«

Naši se prijatelji polako probijahu kroz svjetinu na Londonskom mostu. Čudna je bila ova građevina koja je već šest stotina godina ovdje stajala i cijelo to vrijeme služila kao bučna i živahna prometnica duž koje se s obje strane, od jedne do druge riječne obale, pružao niz gusto načičkanih trgovina i prodavaonica iznad kojih su se nalazili obiteljski stanovi. Most bijaše kao neki grad u gradu: imao je svoju krčmu, svoje pivnice, pekare, sitničarije, tržnice, obrtničke radionice, pa čak i vlastitu crkvu. Na svoja je dva susjeda koje je povezivao – London i Southwark – gledao kao na prilično pristojna, no ne naročito značajna predgrađa. Bijaše to, da se tako izrazimo, zatvorena bratovština: uzak gradić s jednom jedinom ulicom dugom petinu milje, a stanovništvo mu se nije razlikovalo od stanovnika u nekom selu gdje svatko prisno poznaje ostale suseljane, baš kao što je prije njih poznavao njihova oca i majku, te povrh toga znao sve njihove sitne obiteljske zgone i nezgode. Imao je most, dakako, i svoje plemstvo – otmjene stare mesarske i pekarske i tko zna kakve još obitelji koje su već petsto-šesto godina živjele u istim starim kućama i od početka do kraja poznavale veliku povijest

ovoga mosta i sve neobične priče o njemu: ti su ljudi uvijek vodili mostovske razgovore i mislili mostovske misli pa čak i lagali na dugačak, ujednačen, izravan i potpuno mostovski način. Takvo je stanovništvo nužno bilo predodređeno za uskogrudnost, neukost i uobraženost. Djeca su se rađala na mostu, ondje rasla, starjela te napokon i umirala nijednom ne kročivši nogom u ma koji dio svijeta osim Londonskog mosta. Ovdašnji su ljudi sasvim prirodno zamišljali kako je ona moćna i beskonačna povorka što danonoćno promiče ulicom preko mosta uz nerazgovijetan huk povika i krikova, rzanje, mukanje i blejanje te potmulu tutnjavu kopita i papaka, jedina značajna stvar na ovome svijetu, a oni sami na neki način njezini vlasnici. A to su doista i bili – ili su barem tu povorku mogli pokazivati sa svojih prozora, što su uz stanovitu naknadu i činili svaki put kada bi zbog povratka kakva kralja ili junaka most uživao u svojem kratkotrajnom sjaju jer se ni s jednoga drugog mjesta nije pružao tako dalek, izravan i nesmetan pogled na čete u prolazu.

Za ljude rođene i odrasle na mostu život na nekom drugom mjestu bijaše nepodnošljivo dosadan i prazan. Priča se tako o čovjeku koji je u sedamdeset i prvoj godini života napustio most i povukao se na selo. No, u postelji se samo mučio i prevrtao: zaspati nije mogao jer mu se duboka tišina činila tako bolnom, tako tjeskobnom, tako nespokojnom. Potpuno iznuren, pobjegao je najzad u svoj stari dom kao mršava i oronula prikaza i spokojno se prepustio poćinku i ugodnim snovima, a zapljuskivanje valova, huka, štropot i tutnjava na Londonskom mostu uspavljivahu ga svojom glazbom.

U vrijeme o kojem pišemo most je tamošnjoj dječici pružao priliku za »zornu nastavu« iz engleske povijesti: naime, nataknete na željezne šiljke iznad vrata na ulazu na most, raspadahu se od truleži mrtvaćki blijede glave znamenitih ljudi. No, ne udaljujmo se od predmeta.

Hendon je stanovao u krćmici na mostu. Kada je sa svojim mladim prijateljem već stigao do njezinih vrata, začu se nećiji hrapavi glas:

– Eh, evo te napokon! Više mi nećeš umaći, za to ti jamćim, a ako iz toga što ću te izmijesiti kao pitu izvućeš kakvu pouku, možda te drugi put neće morati toliko čekati – i John Canty pruži ruku da pogradi dječaka.

Miles Hendon prepriješći mu put rekavši:

– Polakše, prijatelju. Nepotrebno si grub, rekao bih. Što je tebi ovaj dječak?

– Kad se već uplećeš i guraš nos u tuđe poslove, znaj da je on moj sin.

– Laž! – oštro ciknu mali kralj.

– Smiono rećeno, dječaće, i ja ti vjerujem, pa bila tvoja glavica pri zdravoj pameti ili malo kvrcnuta. No, bez obzira je li ovaj gadni grubijan tvoj otac ili nije, svejedno mu je, neće te više imati prilike tući ni zlostavljati ako više voliš ostati sa mnom.

– O da, da... njega ne poznajem, odvrtan mi je i prije ću umrijeti nego poći s njim.

– Onda je to srećeno i nemamo više što razgovarati.

– To ćemo još vidjeti! – uzviknu John Canty sruvši mimo Hendona da šćepa dječaka – Silom ću ga...

– Ako ga samo takneš, ti smeće ljudsko, nataknut ću te na ražanj kao gusku! – reće Hendon prepriješćivši mu put i položivši ruku na držak maća. Canty ustuknu. – A sada otvori uši – nastavi Hendon – ovog sam momćića uzeo pod svoju zaštitu kada ga je gomila takvih kao što si ti htjela zlostavljati, a možda i ubiti. Misliš li da ću ga sada prepustiti goroj sudbini? Bio ti njegov otac ili ne bio, a istini za volju, mislim da je to

laž, za ovakva bi dječaka bilo bolje da umre pristojnom, brzom smrću nego da živi u rukama zvijeri kao što si ti. Idi stoga svojim putem, i gledaj da to bude što brže jer ne volim mnogo trošiti riječi, a po prirodi nisam baš odviše strpljiv.

John Canty ode dalje mrseći psovke i prijetnje te im ubrzo nestade s vida i izgubi se u gomili. Naredivši da mu donesu objed u sobu, Hendon se, zajedno sa svojim štićenikom, uz tri niza stepenica uspne onamo. Bijaše to kukavan sobičak s bijednom posteljom i nekoliko komada staroga pokućstva skupljena zbrda-zdola, a osvijetljavahu ga dvije žmirkave svijeće. Mali se kralj dovuče do postelje i leže na nju, gotovo iscrpljen od gladi i umora. Na nogama bijaše proveo dobar dio dana i cijelu noć jer je sada bilo dva ili tri sata ujutro, a za sve to vrijeme ništa nije okusio. Sanjivo promrmlja:

– Pozovi me, molim te, kada stol bude prostrt– pa smjesta utonu u dubok san.

Smiješak zaigra u Hendonovu oku i on reče u sebi:

– Svete mi mise, ovaj prosjačić upadne u tuđi stan i zauzme ti krevet s takvom prirodnošću i lakoćom kao da je sve to njegovo... bez nekakva suvišnog »s vašim dopuštanjem« ili »ako mi nećete zamjeriti« ili štogod slično. U svojem bolesnom buncanju sam sebe naziva kraljevićem od Walesa i valjano se drži te svoje uloge. Jadni usamljeni mišić, mora da su ga zlostavljali pa mu se od toga poremetio um. E pa, dobro, ja ću mu biti prijatelj. Spasio sam ga i to me čvrsto veže uza nj, a i zavolio sam tog malog ugursuza bez dlake na jeziku. Kako se samo kao kakav vojnik sukobio s onom prljavom fukarom i junački joj prkosio! A lice mu je tako lijepo, ljupko i blago, sada kad je san s njega odagnao sve brige i jade. Učit ću ga, izliječit ću njegovu bolest, da, bit ću mu stariji brat, brinuti se za nj i nad njim bdjeti, a tko ga uvrijedi ili povrijedi, neka sebi odmah naruči mrtvački pokrov, jer će mu itekako trebati, pa makar mene zbog toga živa spalili!

Nagnu se nad dječakom i promatraše ga sa srdačnim i sažalnim zanimanjem, nježno ga potapšavši po obrašćiću i zagladivši mu zamršene uvojke krupnom, preplanulom rukom. Dječakovim tijelom prođe lak drhtaj, a Hendon promrmlja:

– Eto, od muškarca se ovo moglo i očekivati: ostavio sam ga da leži ovdje nepokriven i da navuče kakav poguban nazeb. Što ću sad? Probudit će se ako ga podignem i stavim u krevet, a san mu je toliko potreban.

Ogleda se za nekim drugim pokrivačem, no ne našavši ništa, svuče prsluk i u nj umota dječaka govoreći: »Ja sam navikao na oštru studen i oskudnu odjeću pa mi ovo malo hladnoće neće naškoditi«, a potom uze koračati gore-dolje po sobi ne bi li mu krv u žilama brže prokolala, svejednako govoreći sam sa sobom.

– Bolesni ga um drži u uvjerenju da je kraljević od Walesa. Čudno će biti budemo li i dalje imali još jednoga kraljevića od Walesa kad onaj koji *jest* bio kraljević, sada više nije kraljević, nego kralj, a ovaj je jadni um obuzet samo tom jednom maštarijom i ne može se domisliti tomu da bi sada trebalo odbaciti kraljevića i nazvati se kraljem.... Ako mi je otac još živ nakon ovih sedam godina otkako u tuđinskoj tamnici nisam od kuće imao nikakvih vijesti, on će lijepo dočekati sirotog momčića i velikodušno ga prihvatiti meni za ljubav, a tako će postupiti i moj dobri stariji brat Arthur. Što se pak tiče mojega drugog brata, Hughha... ma, bude li se miješao u to, razbit ću tikvu toj podmukloj, neodgojenoj životinji! Da, tamo ćemo krenuti, i to smjesta.

Uđe sluga s jelom koje se pušilo, stavi ga na stolić od jelovine, namjesti oko njega stolice i ode, ostavljajući ovakve siromašne goste da se sami poslužuju. Vrata se za njim zalupiše i njihov tresak probudi dječaka koji naglo sjede u postelji i veselo se

ogleda oko sebe. Onda mu se na licu pojavi bolan izraz te on promrmlja, s dubokim uzdahom i više za sebe: »O, teško meni, to je bio samo san.« Zatim primijeti prsluk, svrnu pogled s prsluka na Milesa Hendona, shvati koliko se on radi njega žrtvovao i blago reče:

– Dobar si prema meni, da, silno dobar. Uzmi ga i navuci... meni više neće trebati.

Zatim ustade i ode do umivaonika u kut te ondje stade čekajući. Hendon je govorio vedrim glasom:

– Sad ćemo se osladiti krepkom juhicom i dobrim zalogajem jer je sve ukusno i još se puši koliko je vruće, pa će te to i dobar san opet vratiti u život, ništa ne brini!

Dječak ništa ne odgovori, već na visokog mačonošu upravi čvrst pogled u kojem je bilo ozbiljna iznenađenja, a isto tako i nešto nestrpljivosti. Hendon zbunjeno upita:

– U čemu je stvar?

– Dobri gospodine, htio bih se umiti.

– O, samo to! Od Milesa Hendona ne moraš tražiti dozvolu kad nešto želiš. Ponašaj se ovdje kao kod svoje kuće i raspolaži svime što njemu pripada.

Dječak i dalje stajaše, ne mičući se. Štoviše, jednom ili dvaput nestrpljivo lupnu nožicom o pod. Hendona ovo sasvim zbuni i on zapita:

– Blagoslovi Bože, što je sad?

– Molim te, ulij mi vodu i ne troši toliko riječi!

Suzdržavajući grohotan smijeh i govoreći sam sebi: »Tako mi svih svetih, ovo je sjajno!«, Hendon hitro priskoči i ispuni nalog maloga drznika, a onda ostade zgranuto stajati kraj njega sve dok ga ne prenu oštra zapovijed: »Brže, ubrus!« On dohvati ubrus koji je dječaku bio pod nosom i bez riječi mu ga pruži. Zatim se htjede i sam osvježiti, a za to vrijeme njegov usvojenik sjede za stol, pripravan da se baci na jelo. Hendon na brzu ruku oplahnu lice, a potom izvuče drugu stolicu i spremaše se da sjedne za stol, kadli dječak ozlojeđeno prozbori:

– Stani! Zar ćeš sjediti u kraljevoj prisutnosti?

Ova primjedba zgromi Hendona i on promrmlja u sebi: »Hej, ludilo ovog jadnička ide u korak s vremenom! S velikom promjenom u kraljevstvu, došlo je do promjene i u njegovu ludilu pa sada zamišlja da je *kralj*! Majko mila, morat ću povlađivati i ovoj zamisli – druge mi nema – inače će me, vjere mi, još poslati i u Tower!«

Uživajući u vlastitoj dosjetki, odmakne stolicu od stola, ustoboči se iza kralja i stade ga dvoriti najuslužnije što je znao i umio.

Kada se kralj najeo, krutost njegova kraljevskog dostojanstva malo oslabi, a sa sitošću se javi u njemu i želja za razgovorom pa on progovori:

– Mislim, ako sam te dobro čuo, da se zoveš Miles Hendon.

– Da, veličanstvo – odvrati Miles, a potom će u sebi: »Budem li *morao* povlađivati sirotanovu ludilu, morat ću mu se obraćati sa ‘gospodaru’, morat ću mu se obraćati sa ‘veličanstvo’. Ništa ne smijem raditi napola, ne smijem se ustezati ni od čega što spada u moju ulogu, inače ću je igrati loše i naškoditi milosrdnoj i dobroj namjeri.«

Kralj razgali srce i drugom čašom vina pa reče:

– Hoću doznati nešto o tebi... pričaj mi o svojem životu. Vladanje ti je viteško i plemenito... jesi li plemić?

– Mi pripadamo najnižem plemstvu, premilostivo veličanstvo. Otac mi je baronet, jedan od nižih velikaša u viteškoj službi* – sir Richard Hendon, iz Hendon Halla kraj Redovnikove doline u Kentu.

– To mi ime nije ostalo u sjećanju. Produži, pričaj mi o svojem životu.

– Nema se tu mnogo pričati, vaše veličanstvo, ali se čovjek u nedostatku boljeg može time razonoditi na nekih pola sata. Moj otac, sir Richard, veoma je bogat i silno velikodušne naravi. Majka mi je umrla dok sam još bio dječak. Imam dva brata: Arthura koji je stariji od mene i po duši nalik ocu te Hughu koji je od mene mlađi, a podle je ćudi, gramzljiv, vjeroloman, pun poroka i podmukao – prava zmija. Takav je bio još od kolijevke, a takav je bio i prije deset godina kada sam ga zadnji put vidio – potpun devetnaestogodišnji nitkov. Meni je tada bilo dvadeset, a Arthuru dvadeset i dvije. Od roda nemam više nikoga osim jedne sestrične, lady Edith – tada joj je bilo šesnaest godina – krasne, ljupke i dobre kćeri nekoga grofa, posljednje od svoje loze, nasljednice velikog bogatstva i imena koje s njom izumire. Moj joj je otac bio skrbnik. Ljubio sam je i ona je ljubila mene, ali su nju još u kolijevci zaručili s mojim bratom Arthurom, a sir Richard nikada ne bi dopustio da se ta vjeridba razvrgne. Arthur je pak ljubio drugu djevojku i poticao nas da ne očajavamo, već da se čvrsto nadamo kako će se, zahvaljujući odlaganju i dobroj sreći, jednoga dana ostvariti i njegove i naše želje. Hugh je volio bogatstvo lady Edithe premda je prividno govorio da voli nju samu – no, on je uvijek tako postupao: govorio je jedno, a mislio drugo. Moj ga je otac volio više nego ma koga od nas, imao povjerenja u nj i vjerovao mu, misleći da je on najmlađe dijete pa ga stoga svi mrze, a to su svojstva kojima se oduvijek zadobivala najtoplija roditeljska ljubav. Bio je usto slatkorječiv i uvjerljiv, a umio je i sjajno lagati, a to su pak svojstva koja silno pomažu pri izigravanju takve slijepe naklonosti. Ja sam bio neobuzdan – mogao bih uistinu ići i dalje te reći *vrlo* neobuzdan, premda je moja neobuzdanost zapravo bila bezazlena jer nije škodila nikome do meni, nikome nije nanijela sramotu ni donijela gubitak, niti je u njoj bilo ičega zločinačkog ili niskog ili ma čega što ne bi priličilo mojem plemenitom rodu.

Moj se brat Hugh, međutim, tim mojim greškama dobro okoristio. Videći da zdravlje našega brata Arthura nije najbolje i nadajući se da bi mu, dogodi li se ono najgore, to moglo donijeti probitak, samo ako mene makne s puta, on je... ali to bi bila duga priča, dobri moj gospodar, a i nije vrijedna da se kazuje. Ukratko, taj je brat vješto preuveličao moje pogreške i prikazao ih kao zločin, a svoj je podli posao okrunio pronašavši u mojim odajama svilene ljestvice koje je onamo prethodno sam podmetnuo, pa je time i svjedočenjem potkupljenih slugu i drugih lažljivih hulja mog oca uvjerio u to da sam ja bio namislio oteti Edithu i oženiti se njome, buntovno prkoseći njegovoj volji.

Tri godine progonstva iz kuće i iz Engleske možda će od mene napraviti vojnika i čovjeka, reče moj otac, i donekle me naučiti pameti. Ovo sam dugo iskušenje proveo boreći se u ratovima diljem Evrope, u izobilju se nauživši ljutih udaraca, oskudice i pustolovina, ali sam u posljednjoj bitki pao u zarobljeništvo pa mi je tokom sedam godina što su otada uslijedile i minule, utočište pružala tuđinska tamnica. Dovitljivošću i hrabrošću napokon sam se dočepao slobode i pobjegao ravno ovamo. Nema dugo što sam stigao, prazne kese i siromašan odijelom, a još siromašniji u pogledu znanja o onome što se u tih sedam tmurnih godina zbilo s Hendon Hallom,

* Hendon misli na red baroneta, tzv. *barones minores* koji se razlikuju od skupštinskih baruna, a ne, što jedva da je i potrebno posebno napominjati, na baronete iz kasnijih razdoblja (pišćeva napomena).

njegovim stanovnicima i imanjem. Eto, gospodaru, s vašim dopuštenjem, moja je mršava pripovijest gotova.

– S tobom su sramotno postupili! – reče mali kralj sijeajući očima. – No, ja ću ispraviti tu nepravdu, tako mi svetoga križa, ispraviti ću je! To ti kralj kaže.

Potom mu se, jer ga je na to potakla priča o Milesovoj zloj sudbini, odriješi jezik i on ušima svojega začuđenog slušaoca povjeri povijest o nedavnim vlastitim nedaćama. Kad je završio, Miles će u sebi: »Kakvu samo maštu ima! Ovo zbilja nije običan um. Inače ne bi, bio lud ili zdrav, mogao iskititi ovako povezanu i čudesnu priču kao što je ovaj roman koji mi je netom ispričao satkavši ga od mjehura od sapunice. Jadna moja zbrkana glavice, nećeš biti bez prijatelja i skloništa dok god sam ja na životu. Nikada se nećeš odvajati od mene, bit ćeš moj mezimac, moj mali drug. I ozdravit ćeš! Da, oporavit ćeš se, a onda ćeš sebi stvoriti ime pa ću ja s ponosom govoriti: ‘Da, on je moj. Uzeo sam ga k sebi kao malog odrpanca bez kuće i kućišta, ali sam vidio što se u njemu krije i rekao da će se jednoga dana o njemu govoriti... i pogledajte ga sad, promotrite ga... jesam li bio u pravu?’«

Kralj prozbori zamišljenim i odmjerenim glasom:

– Prištedio si mi uvredu i sramotu, a možda si mi i život spasio, pa time i krunu. Takvu službu valja bogato nagraditi. Izreci svoju želju, pa ako ona bude ostvariva u granicama moje kraljevske moći, ispunit će ti se.

Na ovaj se nevjerojatni prijedlog Hendon prenu iz sanjarenja. Već je namjeravao zahvaliti kralju i sve otkloniti govoreći kako je samo izvršio svoju dužnost i da ne želi nagrade, ali mu uto na um pade mudrija misao i on zamoli za dopuštenje da ne odgovori odmah, već da na nekoliko časaka razmotri ovu velikodušnu ponudu – što mu kralj dostojanstveno odobri primijetivši da je u ovako važnoj stvari najbolje ne žuriti.

Miles je nekoliko časaka razmišljao, a onda reče u sebi: »Da, tako treba učiniti... nikako se drugačije to ne bi moglo postići... a iskustvo me u ovaj jedan sat poučilo da bi bilo silno zamorno i nezgodno ako ovo ovako nastavi. Da, to ću zatražiti: prava je sreća što nisam propustio ovu priliku.« Zatim se spusti na jedno koljeno i reče:

– Moja skromna služba ne prelazi granice obične podaničke dužnosti pa prema tome nema u njoj nikakve naročite zasluge, no kako se vašem veličanstvu svidjelo smatrati je vrijednom neke nagrade, prikupit ću odvažnost i upraviti vam jednu molbu u tom smislu. Prije gotovo četiri stotine godina, kao što je poznato vašoj milosti, kada su engleski kralj Ivan i francuski kralj bili u zavadi, odlučeno je da u njihovo ime na megdan izađu dva zatočnika i riješe spor takozvanim Božjim sudom. Kada se oba kralja, zajedno sa španjolskim kraljem, sastadoše da promatraju dvoboj i sude o njemu, pojavi se francuski kletvenik, no bijaše tako strašan da se naši engleski vitezovi ustručavahu s njime ukrstiti oružje. I tako je izgledalo da će se, zbog toga što u njegovo ime nitko nije izašao na megdan, ovaj značajni spor riješiti na štetu engleskoga vladara. U Toweru je, međutim, ležao lord de Courcy, najsnažnija engleska desnica, lišen naslova i imanja, već godinama trunući u tamnici. Obratiše se njemu, on pristade i izađe spreman za boj, no Francuz, čim vidje njegovu grdnu pojavu i ču njegovo slavno ime, pobježe i francuski kralj izgubi spor. Kralj Ivan vrati de Courcyju naslove i imanje i dodade: »Izreci svoju želju i ja ću ti je ispuniti, pa makar me to stajalo polovice kraljevstva«, na što de Courcy, kleknuvši, kao ovo ja sada, ovako odgovori: »Evo, ovo tražim, gospodaru: da ja i moji nasljednici dobijemo i zadržimo povlasticu da ne otkrivamo glave u prisutnosti engleskih kraljeva, od sada

pa sve dok bude engleskog prijestolja. Kao što je vašem veličanstvu poznato, toj je molbi udovoljeno, a tokom se ovih četiri stotine godina nijednom nije desilo da ta loza ostane bez nasljednika, tako da sve do dana današnjega prvak toga starog doma drži na glavi šešir ili šljem pred kraljevskim veličanstvom, potpuno slobodno i nesmetano, što nitko drugi ne smije činiti.* Pozivajući se na ovaj slučaj iz prošlosti kako bih potkrijepio svoju molbu, molim kralja da mi udijeli samo jednu milost i pravo i ništa drugo, a za mene će to biti više nego dovoljna nagrada: naime, da ja i moji nasljednici zasvagda smijemo *sjediti* u prisutnosti engleskoga veličanstva!

– Sir Milese Hendone, ustani kao vitez – reče kralj svečano, dotaknuvši Hendona vlastitim mačem po ramenu – ustani i sjedni. Molba ti je uslišana. Dok bude Engleske i njezine krune, ova se povlastica neće ugasiti.

Njegovo se veličanstvo okrenu u stranu i utonu u misli, a Hendon se sruči na stolicu kraj stola primijetivši u sebi: »Ovo je bila dobra zamisao i donijela mi je veliko olakšanje: već spadam s nogu. Da se nisam tome dosjetio, morao bih tjednima stajati, sve dok ovaj jadničak ne dođe k sebi.« Domalo nastavi: »I tako sam postao vitezom u kraljevstvu snova i utvara! Uistinu, veoma čudan i neobičan položaj za nekoga tko s obje noge tako čvrsto stoji na zemlji kao ja. Ali neću se smijati... ne, Bože sačuvaj, jer ovo što je za mene tako besmisleno, za njega je *stvarno*, a u stanovitom smislu ni za mene to nije lažno jer se u tome vjerno ogleda njegov ljupki i plemeniti duh.« Pa će opet malo kasnije: »Ah, a ako me pred svijetom oslovi ovim uzvišenim naslovom! Bit će to vesela opreka između moje slave i moje odjeće! Ali ništa zato: neka me zove kako god hoće ako ga to veseli. Meni je pravo.«

* Lordovi od Kingsalea, de Courcyjevi potomci, još uvijek uživaju ovu zanimljivu povlasticu (piščeva napomena).

Trinaesto poglavlje

Kraljevićev nestanak

Ubrzo dvojicu naših prijatelja svlada jaka pospanost pa kralj reče:

– Skini mi ove prnje – misleći time na svoju odjeću.

Hendon bez pogovora razodjenu dječaka, ušuška ga u postelju, a potom se osvrnu po sobi i snuždeno pomisli: »Opet je legao u moj krevet, a što ću sad *ja*, jadan li sam?« Opazivši njegovu nedoumicu, mali je kralj rasprši jednom riječju. Pospano kaza:

– Ti ćeš spavati ispred vrata i čuvati ulaz – i istoga časa utonu u dubok san zaboravljajući na sve svoje brige.

– Bože blagi, zbilja se trebao roditi kao kralj! – s divljenjem promrmlja Hendon. – Potpuno se uživio u tu ulogu.

Potom se ispruži na podu ispred vrata i zadovoljno pomisli:

– Za ovih sedam godina već sam i gore noćivao. Slaba bi bila moja zahvalnost prema Gospodinu kada bih ovome nešto zamjerao.

Zaspa kad je već rudjela zora. Nešto prije podneva ustade, dio po dio odiže pokrivač sa svojega usnulog štíćenika i uze mu mjeru uzicom. Kralj se probudi baš kada je Hendon završavao posao, požali se da mu je hladno i upita ga što to radi.

– Sada je već sve gotovo, gospodaru – reče Hendon. – Imam neka posla u gradu, ali ću se začas vratiti. Ti samo spavaj, tebi je to potrebno. Eto... daj da te pokrijem i preko glave, brže ćeš se ugrijati.

Kralj se vrati u carstvo snova i prije nego je Hendon ovo izrekao. Miles se tiho išulja iz sobe, a nakon kojih se trideset-četdeset časaka isto tako tiho ušulja u nju, noseći polovno dječeačko odijelo od jeftina sukna i prilično iznošeno, ali čisto i prikladno za ovo godišnje doba. Sjede i poče razgledavati svoju kupovinu mrmljajući usput:

– Da mi je kesa dublja, našlo bi se i štogod bolje, ali možeš se pružiti onoliko koliko ti je pokrivač dugačak...

*Bila jednom žena jedna,
U našem gradu živjela...*

– Miče se, izgleda... ne smijem pjevati tako gromoglasno. Ne bih jadnom dječaku smio kvariti san kada ga čeka ovako dugačak put, a već je toliko premoren... Ovaj je haljetak prilično dobar... još tu i tamo poneki bod i bit će u redu. Drugi dio još je i bolji, premda bod-dva neće ni njemu škoditi... Cipele su zbilja dobre i čitave pa će mu nožice u njima biti tople i suhe, što će za njega sigurno biti nešto novo i neobično jer je bez sumnje navikao da i zimi i ljeti hoda bos... Da je bar kruh jeftin kao i konac – za novčić dobiješ koliko ti treba za godinu dana, a usto besplatno, zbog lijepih očiju, i ovu divnu veliku iglu. Ali sad ću se vraški namučiti da udjenem konac u nju.

Tako je i bilo. Postupao je onako kako muškarci uvijek rade i kako će vjerojatno uvijek i raditi, dok je svijeta i vijeka – mirno je držao iglu i pokušavao provući konac kroz ušicu, što je sasvim obratno od onoga što čine žene. Svaki bi put konac iznova promašio cilj prošavši jednom s jedne, a drugi put s druge strane igle ili bi se pak savio pri dodiru o samu iglu, no Hendon bijaše strpljiv jer je ovakve stvari bio prošao još kao vojnik. Napokon uspje pa uze haljetak što ga u međuvremenu bijaše odložio u krilo i lati se posla.

– Sobu sam već platio, zajedno s doručkom koji ćemo tek dobiti, pa mi preostaje još nešto para da kupimo dva magarca i za sitne troškove u naredna dva-tri dana koja nas dijele od izobilja što nas čeka u Hendon Hallu...

Muža svog žarko ...

– Sunce ti ljubim! Igla mi se zabila pod nokat!... Vrlo važno, nije mi to prvi put... iako nije baš ugodno... Bit će nam lijepo ondje, mali moj, vjeruj mi! Nestat će tamo i tvojih briga i tvoje nesretne bolesti...

*Muža svog žarko ljubila,
za drugog nije ...*

– Baš su ovo krasni veliki bodovi! – podiže on haljetak i s divljenjem ga promotri. – Tako su krupni i veličanstveni da ovi mali i sitni krojački ubodi u usporedbi s njima djeluju silno bijedno i prostački...

*Muža svog žarko ljubila,
za drugog nije marila...*

– Eto ga, gotovo je... bome, sasvim pristojan posao, a i brzo sam ga obavio. Sada ću ga probuditi, odjenuti ga, uliti mu vode da se umije, nahraniti ga, a onda ćemo nas dvojica požuriti do stočnog sajma kraj krčme Tabard u Southwarku i... Izvoli ustati, gospodar!... Ne odgovara... Hej, gospodar!... Već vidim da ću morati dodirrom oskrnuti njegovu svetu osobu jer tako tvrdo spava da me ne čuje! Što je ovo?

On razgrnu pokrivače: dječaka nije bilo!

Na tren se ogleda po sobi, nijem od zaprepaštenja, zamijeti da su i dronjci njegova malog šticienika nestali zajedno s njim pa stade bjesnjeti, grmjeti i dozivati krčmara. U taj čas u sobu uđe sluga noseći doručak.

– Govori što je ovo, đavolji izrode, ili ti je kucnuo posljednji čas!– zaurla naš ratnik i tako divlje jurnu na poslužitelja da se momku u prvi mah od straha i iznenađenja zaveza jezik. – Gdje je dječak?

Isprekidano i mucavo, čovjek mu dade traženo objašnjenje.

– Tek što ste vi otišli odavde, vaša svjetlosti, dotrči neki mladić i kaže kako vaša svjetlost poručuje da dječak odmah dođe k vama, na kraj mosta prema Southwarku. Uvedem ga ovamo, a kada je probudio dječaka i prenio mu vašu poruku, dječak nešto progundā zbog toga što ga »tako rano« uznemirujemo, kako je rekao, ali odmah navuče svoje prnje i ode s mladićem, napomenuvši samo kako bi bilo uljudnije da je vaša svjetlost sama došla ovamo, umjesto što ste poslali stranca i zato...

– I zato si ti budala! Budala koju svatko može namagarčiti, sjeme ti se zatrlo! Možda još nije kasno. Možda se dječaku ništa loše nije dogodilo. Idem i naći ću ga. Prostri stol. Stani! Pokrivači na krevetu bili su tako namješteni kao da netko pod njima leži: je li to bilo slučajno?

– Ne znam, presvijetli moj gospodine. Vidio sam da mladić po njima nešto premeće... onaj mladić koji je bio došao po dječaka.

– Sto mu gromova! To je učinio da me zavara. Jasno je kao dan da je to učinio da dobije na vremenu. Slušaj ovamo! Je li mladić bio sam?

– Sasvim sam, vaša svjetlosti.

– Jesi li siguran?

– Siguran, vaša svjetlosti.

– Upotrijebi tu svoju praznu glavu, čovječe, dobro razmisli, ne žuri.

Časak porazmislivši, sluga odgovori:

– Kada je došao, nitko nije bio s njim, ali sad se sjećam da je, kad su se njih dvojica umiješala u vrevu na mostu, odnekuda izronio neki čovjek razbojničkog izgleda i baš kad im se spremao pridružiti ...

– Što je *onda* bilo? Govori već jednom! – gromkim ga glasom prekinu nestrpljivi Hendon.

– Onda su se utopili u gomili i nestali u njoj pa više ništa nisam vidio jer me baš tada pozvao gazda koji se ljutio jer smo bili zaboravili na but koji je bio naručio bilježnik, a ja prizivam sve svece za svjedoke da na *meni* u vezi s tim propustom ima isto toliko krivnje koliko i na nerođenu djetetu koje bi izveli na sud zbog grijeha poči...

– Nosi mi se s očiju, blesane! Poludjet ću od tog tvog blebetanja! Čekaj! Kamo ćeš? Ne možeš li časak počekati? Jesu li otišli prema Southwarku?

– Upravo onamo, vaša svjetlosti, jer, kao što već rekoh, u vezi s onim prokletim butom, ni nerođeno djetešce nije nedužnije od...

– *Još* si tu? I još blebećeš? Tornjaj se prije nego te zadavim!

Sluga iščeze, a Hendon krenu za njim, prođe pored njega, i stušti se niz stepenice, preskačući po dvije odjednom i mrmljajući: »To je onaj podli nitkov koji je tvrdio da je mali njegov sin. Izgubio sam te, jadni moj ljudi gospodičiću... teško mi je to i pomisliti... a tako sam te zavolio! Ne, tako mi svete pričesti, *nisam* te izgubio! Nisam te izgubio jer ću i zemlju prevrnuti da te nađem. Jadno dijete, gore te čeka doručak, a i

mene, ali sad nisam gladan... neka se miševi njime oslade... Brzo, brzo! To je najvažnije!« Dok je hitro krčio put kroz bučno mnoštvo na mostu, u nekoliko navrata reče sam sebi, stalno premećući po glavi jednu misao koja mu je očito silno godila: »Gundao je, ali je *pošao*... Da, pošao je jer je mislio da ga zove Miles Hendon, mili dečko... Znam dobro da ni zbog koga drugoga ne bi poslušao.«

Četrnaesto poglavlje

»Le roi est mort – vive le roi!«

Pred zoru se istoga jutra Tom Cauty probudi iz teškoga sna i otvori oči u tmuni. Šutke je ležao nekoliko trenutaka pokušavajući dovesti u red zbrkane misli i dojmove te u njima uhvatiti nekakav smisao, a onda iznenada ushićeno, ali obazrivo uskliknu:

– Jasno mi je, sad mi je sve jasno! Bogu budi hvala, napokon sam se probudio! Radosti, priđi! Iščekaj, tugo! Hej, Nan! Bet! Izvucite se iz te slame na kojoj ležite i požurite ovamo da vam nevjerne uši čuju priču o najčudnijem ludom snu koji su noćni duhovi ikada smislili da njime začaraju ljudsku dušu!... Hej, Nan, čuješ li me? Bet!

U blizini iskrsnu neka nejasna prilika i nečiji glas reče:

– Hoćeš li se udostojiti i izdati nam kakve zapovijedi?

– Zapovijedi?... Oh, teško meni, poznat mi je tvoj glas! Reci mi tko sam ja?

– Ti? Istini za volju, sinoć si još bio kraljević od Walesa, a danas si moj premilostivi gospodar, Edward, kralj Engleske.

Tom zagnjuri glavu u jastuke i tužno promrmlja:

– Jao, to nije bio san! Idi i otpočini, dobri gospodine, a mene ostavi mojim jadima.

Tom ponovno zaspa i uskoro usni ugodan san. Učini mu se da je ljeto i da se posve sam igra na krasnoj livadi po imenu Kumovo polje, kadli se pred njim iznenada pojavi patuljak, jedva stopu visok, dugačke crvene brade i s grbom na leđima, pa mu kaza: »Kopaj kraj onoga panja.« On tako i učini i nađe dvanaest novčića, sjajnih kao da su ovaj čas ispod čekića izašli – kakvo bogatstvo! No, najljepše tek uslijedi jer mu patuljak reče: »Poznajem te. Ti si dobar i valjan momak. Tvojim je patnjama kraj jer je dan nagrade stigao. Kopaj ovdje svakoga sedmog dana i uvijek ćeš naći isto blago, dvanaest novčića, sjajnih kao da su ovaj čas ispod čekića izašli. Nikome ništa ne kazuj, čuvaj tajnu!«

Onda patuljak iščeze, a Tom sa svojim blagom odjuri na Smetlište, ponavljajući u sebi: »Svake večeri moći ću ocu dati po novčić pa će on misliti da sam ga zaradio prosjačeći, bit će zadovoljan i više me neće tući. Jedan će novčić svakoga tjedna dobiti onaj dobri svećenik koji me poučava, a majka, Nan i Bet preostala četiri. Nema više gladovanja ni prnja, neće više biti straha, ni briga, ni zlostavljanja.

U snu on stiže do svoje prljave potleušice sav zadihan, ali očiju sjajnih od zahvalna oduševljenja. Baci četiri novčića majci u krilo i povika: »Ovo je za tebe! Sve je to za tebe, svaki novčić! Za tebe, Nan i Bet! I pošteno su stečeni, nisam ih ni isprobao ni ukrao!

Sretna i iznenađena mati privuče ga na grudi i uzviknu:

– Prilično je kasno – je li vašem veličanstvu po volji ustati?

Ah! To nije bio odgovor kakav je očekivao. San se rasplinu i on se probudi.

Otvori oči. Prvi lord komornik u bogatu odijelu klečao kraj njegove postelje. Radost varljivog sna iščeze i jadni dječak shvati da je još uvijek zatočenik i kralj. Odaja bijaše puna dvorana ogrnutih grimiznim ogrtačima – ta boja bijaše znak žalosti – plemenitih slugu vladarevih. Tom sjede u postelji i kroz teške se svilene zavjese zagleda u ovu otmjenu družinu.

Započe važan posao oko oblačenja, a dok se on obavljao, dvorani su jedan za drugim padali na koljena, odavali počast malome kralju i izražavali mu sućut zbog njegova gubitka. Najprije, glavni dvorski konjušar uze košulju i dodade je prvome lordu psaru, koji je dodade drugom vitezu komorniku, koji je dodade glavnom čuvaru Windsorske šume, koji je dodade trećem komornikovu pomoćniku, koji je dodade kraljevskom kancelaru lankasterskog vojvodstva, koji je dodade upravitelju rušnice, koji je dodade sjevernom zapovjedniku kraljevskih glasnika, koji je dodade upravitelju tvrđave Tower, koji je dodade glavnome dvorskom upravitelju, koji je dodade nasljednom velikom ubrusniku, koji je dodade zapovjedniku kraljevske mornarice, koji je dodade nadbiskupu od Canterburyja, koji je dodade prvom lordu komorniku koji uze ono što je od nje ostalo i to navuče na Toma. Jadnoga začuđenog dječarca ovo podsjećalo na dodavanje vjedra s vodom prilikom gašenja požara.

Svaki je dio odjeće morao proći ovaj spor i svečan postupak pa se Tom s vremenom umori od toga obreda. Toliko se bijaše umorio da je osjetio neizmjeran olakšanje kada je naposljetku vidio kako dugačke svilene čarape započinju svoj put duž velikaškoga reda i shvatio da se cijeloj priči bliži kraj. No, prerano se poveselio. Čarape stigoše do prvoga lorda komornika i on ih već htjede navući na Tomove noge, kadli se najednom zajapuri i žurno tutnu taj dio odjeće u ruke nadbiskupu od Canterburyja preneraženo mu došapnuvši: »Pogledajte, gospodine!« i pokazujući mu nešto u vezi s čarapama. Nadbiskup problijedje, potom porumenje i dodade čarape zapovjedniku kraljevske mornarice, prišapnuvši: »Pogledajte, gospodine!« Zapovjednik kraljevske mornarice dodade čarape nasljednome velikom ubrusniku i jedva skupi dovoljno daha da izusti: »Pogledajte, gospodine!« Hlače putovahu natrag duž velikodostojničkoga reda, od glavnoga dvorskog upravitelja upravitelju tvrđave Tower, pa sjevernome zapovjedniku kraljevskih glasnika, pa upravitelju rušnice, pa kraljevskome kancelaru lankasterskog vojvodstva, pa trećemu komornikovu pomoćniku, pa glavnom čuvaru Windsorske šume, pa drugom vitezu komorniku, pa prvome lordu psaru – uvijek uz isti zaprepašteni i ustrašeni šapat: »Pogledajte! Pogledajte!« – sve dok napokon ne stigoše u ruke glavnoga dvorskog konjušara koji se, blijed u licu, načas zagleda u ono što je prouzročilo sav ovaj užas pa promuklo šapnu: »Sveca mu Božjega, otpao je vršak od

kovine na predici! U Tower s glavnim čuvarom kraljevskih čarapa!« Nakon toga se nasloni na rame prvome lordu psaru ne bi li prikupio snagu dok ne donesu nove čarape na kojima nijedna nit neće manjkati.

No, kako sve ima svoj kraj, tako se s vremenom i Tomu ukaza prilika da ustane iz postelje. Poslužitelj koji je bio za to zadužen uli mu vodu da se umije, poslužitelj koji je bio za to zadužen upravljaše umivanjem, poslužitelj koji je bio za to zadužen stajaše u blizini s ubrusom u ruci pa Tom malo-pomalo prođe kroz obred čišćenja i spremno očekivaše usluge kraljevskog češljača. Kada napokon izađe iz ruku ovoga meštra, bijaše dražestan i ljepuškast kao kakva djevojka u ogrtaču i hlačama od grimizna atlasa i šeširu s grimiznim perom. Zatim, kroz cijeli taj skup dvorana, svečano krenu prema sobi za doručak, a kako je prolazio, svi uzmicahu oslobađajući mu put i padahu na koljena.

Nakon doručka uz kraljevske ga počasti i u pratnji visokih odličnika i tjelesne straže koju sačinjavahu pedesetorica oružanika s pozlaćenim bojnim sjekirama odvedoše u prijestolnu dvoranu gdje se prihvati rješavanja državnih poslova. Njegov »ujak«, lord Hertford, zauze mjesto pored prijestolja da bi mudrim savjetom pomagao kraljevskom umu.

Pojavi se odbor sastavljen od velikaša koje pokojni kralj bijaše imenovao kao izvršitelje svoje oporuke i zatraži od Toma odobrenje za pojedine svoje postupke, što se činilo samo radi običaja, a ipak ne samo radi običaja jer još nije bilo kraljevskog namjesnika. Nadbiskup od Canterburyja izvijesti o odluci koju je vijeće izvršitelja oporuke donijelo u pogledu sahrane presvijetloga pokojnog veličanstva te na koncu pročita potpise izvršitelja, a to su bili: nadbiskup od Canterburyja, engleski lord kancelar, lord William St. John, lord John Russell, grof Edward od Hertforda, vikont John Lisle, darhamski biskup Cuthbert...

Tom nije slušao: bijaše ga zbunila jedna od prvih odredaba u ovom spisu. Sada se okrenu i šaptom upita lorda Hertforda:

- Za koji dan kaže da su odredili sahranu?
- Za šesnaesti idućeg mjeseca, gospodaru.
- Kakva ludorija. Zar neće do tada istrunuti?

Za jasnoga su momka kraljevski običaji još uvijek bili novina: na Smetlištu bijaše navikao na to da se umrli nevoljnici iz kuće otpremaju što prije i na posve drugačiji način. Međutim, lord Hertford s nekoliko riječi smiri njegovu zabrinutost.

Jedan od ministara predoči naredbu kraljevskog vijeća kojom se prijem stranih poklisara zakazuje za sutra u jedanaest sati i zatraži kraljev pristanak.

Tom se upitno okrenu prema Hertfordu koji mu prišapnu:

- Vaše veličanstvo može dati suglasnost za to. Oni dolaze da vam prenesu izraze sućuti svojih kraljevskih gospodara zbog teške nevolje koja je zadesila vašu milost i kraljevinu Englesku.

Tom učini kako mu je rečeno. Drugi ministar stade čitati izvještaj o troškovima kućanstva pokojnog kralja koji su se za proteklih šest mjeseci bili popeli na 28 000 funti, što je bila tako visoka svota da Tom zinu od čuda, a od čuda zinu još jednom kada na vidjelo izađe da od toga novca još ostaje 20 000 funti neisplaćena duga,* te još jednom kada na vidjelo izađe da je kraljevska riznica gotovo prazna i da je

* Hume (piščeva napomena).

dvanaest stotina njegovih slugu do vrata u dugovima jer im se ne isplaćuje plaća. Silno se zabrinuvši, Tom progovori:

– Otići ćemo dođavola, to je jasno. Potrebno je i nužno da nađemo neku manju kuću i otpustimo sluge, jer od njih ionako nema nikakve koristi, već čovjeka samo zadržavaju i gnjave uslugama koje vrijeđaju duh i sramote dušu te ne priliče čovjeku, već samo lutkama što nemaju ni mozga ni ruku da se njima služe. Sjećam se jedne kućice, baš preko puta riblje tržnice kraj Billingsgatea...

Jak stisak na mišici presiječe Tomovo lupetanje i natjera mu rumen u lice, ali se ni na jednom licu ne pokaza da je itko zapazio ove čudne riječi ili obratio pažnju na njih.

Neki drugi ministar izvijesti kako je, budući da je kralj svojom posljednjom voljom odredio da se grofu od Hertforda dodijeli vojvodski naslov, njegov brat sir Thomas Seymour uzdigne u dostojanstvo pera, a Hertfordov sin, shodno tome, do grofovske časti, uz slična unapređenja drugih zaslužnih slugu Krune, kraljevsko vijeće odlučilo da će se 16. veljače održati zasjedanje na kojem će se ove počasti dodijeliti i potvrditi, a u međuvremenu je, kako pokojni kralj nije pismenim putem predvidio imanja prikladna za uzdržavanje ovih visokih naslova, a znajući njegove osobne želje u tom pogledu, vijeće mislilo kako će biti dolično Seymouru dodijeliti »posjed s godišnjim prihodom od 500 funti«, a Hertfordovu sinu »posjed s godišnjim prihodom od 800 funti te 300 funti od prvoga idućeg biskupskog posjeda koji ostane bez vlasnika« – uz suglasnost njegova sadašnjeg veličanstva.*

Tom je baš htio izvaliti nešto o tome kako bi, prije no što se sav taj novac razaspe, bilo bolje najprije isplatiti sve dugove pokojnoga kralja, ali mu promućurni Hertford, pravovremeno mu dodirnuvši mišicu, prištedi ovu nerazboritost, pa on, premda grizući se u sebi zbog toga, bez ikakve primjedbe dade svoj kraljevski pristanak. Dok je tako sjedio razmišljajući o lakoći s kojom izvodi ova nevjerojatna i sjajna čudesa, pade mu na um sretna pomisao: zašto ne bi svoju majku proglasio vojvotkinjom od Smetlišta i poklonio joj kakvo imanje? No, tu misao u istom trenutku odagna druga koja bijaše prepuna tuge: on je kralj samo po imenu, a ovi ozbiljni i iskusni plemići i velikodostojnici njegovi su gospodari. Za njih je njegova mati samo izmišljotina njegova bolesnog uma pa bi, ne vjerujući vlastitim ušima, jednostavno saslušali njegov prijedlog, a potom poslali po liječnika.

Dosadni se posao mučno nastavljao. Čitale su se molbe, proglassi, ukazi i svakojaki spisi u vezi s javnim poslovima, opširni, puni ponavljanja i zamorni, pa Tom naposljetku sjetno uzdahnu i promrmlja za sebe: »Što li sam to zgriješio da me dobri Bog odvojio od polja, svježeg zraka i sunca te me zatvorio ovdje, načinivši me kraljem i toliko me unesrećivši?« Zatim mu jadna smućena glavica oteža i doskora klonu na rame, a poslovi se kraljevstva zaustaviše jer više nije bilo uzvišene osobe, nije bilo vlasti koja potvrđuje odluke. Oko usnula djeteta nastade muk i državni mudraci prestadoše sa svojim razglabanjima.

Sat vremena do podneva, po dopuštenju svojih čuvara, Hertforda i St. Johna, Tom ugodno provede s lady Elizabethom i malom lady Jane Grey, premda su kraljevine bile prilično sumorna raspoloženja zbog teškoga udarca koji bijaše zadesio kraljevsku kuću, a na kraju ga toga posjeta njegova »starija sestra« – u povijesti kasnije poznata kao »krvava Marija« – oneraspoloži svečanim razgovorom u kojem je po njegovu mišljenju bilo dobro samo to što je bio kratak. Nekoliko se trenutaka mogao posvetiti sebi, a potom uvedoše preda nj slabunjava momčića od kojih dvanaest godina čija odjeća, osim nabranoga snježnobijela ovratnika i čipaka oko zapešća, bijaše potpuno crna – prsluk, čarape i sve ostalo. Nije nosio nikakva znaka žalosti do grimizne vrpce

koja mu na ramenu bijaše vezana u čvor. On se neodlučno približi, oborene i otkrivene glave, pa se pred Tomom spusti na jedno koljeno. Tom je za trenutak mirno sjedio i ozbiljno ga promatrao, a onda reče:

– Ustani, momče. Tko si ti? Što želiš?

Dječak se podiže i ostade stajati s otmjenom neusiljenošću, no lice mu izražavaše zabrinutost. Potom progovori:

– Zasigurno me se sjećaš, gospodaru. Ja sam dječak koji dobiva šibe umjesto tebe.

– Šibe umjesto mene?

– Upravo tako, vaša milosti. Ja sam Humphrey– Humphrey Marlow.

Tom shvati da je ovdje riječ o osobi na koju ga njegovi čuvari nisu upozorili. Nalazio se u škakljivu položaju. Što da učini? Da se pretvara kako poznaje ovoga momčića, a potom se svakom riječju oda kako nikada ranije za nj nije čuo? Ne, to bi bilo pogrešno. Tada mu nešto pade na um: sada, kada Hertford i St. John, kao članovi odbora za izvršenje kraljeve oporuke, zbog neodložnih poslova ne budu mogli uvijek biti uz njega, do ovakvih će događaja vjerojatno prilično često dolaziti pa bi zbog toga možda bilo dobro da sam smisli kako će se snaći u ovakvim prilikama. Da, to će biti mudar postupak, a iskušat će ga na ovom dječaku da vidi koliko će mu uspješno taj naum poći za rukom. Stoga je časak-dva zbunjeno rukom prelazio preko čela, a onda izusti:

– Pa... čini mi se da te se pomalo sjećam... no, um mi je pritisnula i pomutila nesreća koja...

– Jao, nesretni moj gospodaru! – suosjećajno će dječak, a u sebi dodade: »Zbilja je onako kao što kažu: pomutio mu se um, jadniku! Zlo i naopako, kako sam to mogao zaboraviti! Rekli su mi da se moram praviti kao da ne primjećujem da s njim nije sve u redu.

– Čudno kako me ovih dana izdaje pamćenje – reče Tom. – Ali ne obraćaj pažnju na to: brzo se prisjećam, a i najmanja mi sitnica često pomaže da se sjetim stvari i imena koja sam smetnuo s uma. (A bogami, i ne samo njih, već i takvih za koje nikada ranije nisam čuo, kao što će ovaj momak i sam vidjeti.) Reci kojim poslom dolaziš.

– Riječ je o nevažnome pitanju, gospodaru, ali ću ga se ipak dotaknuti ako je to po volji vašoj milosti. Prije dva dana, kada je vaše veličanstvo tri puta pogriješilo u grčkome... tokom jutarnje poduke... sjećate li se?

– Daaaa, rekao bih da se sjećam. (Ovo i nije neka naročita laž: da sam imao ikakva posla s grčkim, bio bih pogriješio ne tri, već četrdeset puta.) Da, sada se sjećam. Nastavi samo.

– Učitelj koji se bio razljutio zbog takva, kako je rekao, nemara i tupavosti, obećao je kako će me zbog toga na mrtvo ime išibati...

– Da će *tebe* išibati! – reče Tom koji nije mogao doći k sebi od čuđenja. – Zašto bi on *tebe* išibao zbog mojih pogrešaka?

– Ah, vaša je milost opet zaboravila. On uvijek kažnjava mene kada ti pogriješiš u učenju.

– Točno, točno... zaboravio sam. Ti si meni držao posebne satove, pa ako bih ja u čemu pogriješio, on bi zaključio da si ti loše obavio svoj posao i...

– O, gospodaru, što to govoriš? Zar da se ja, najponizniji od tvojih slugu, usudim *tebe* podučavati?

– Pa u čemu je onda tvoja krivica? Kakva je ovo zagonetka? Jesam li ja to zbilja poludio ili si lud ti? Objasni, reci mi sve.

– Premilostivo veličanstvo, nema se tu što objašnjavati. Na svetu osobu kraljevića od Walesa nitko ne smije dignuti ruku pa prema tome, kada kraljević pogriješi, batine izvučem ja, a tako je dobro i pravo jer mi je to služba i svagdanji kruh.

Tom je zurio u spokojnog dječaka razmišljajući u sebi: »Hej, pa ovo je čudo nad čudesima, zaista neobično i zanimljivo zanimanje. Čudim se samo što nisu zaposlili nekoga koga bi češljali i i oblačili mjesto mene – dala nebesa da to učine! Kada bi se to dogodilo, ja bih pristao da sam izvlačim batine i još bih Bogu zahvaljivao na toj promjeni.« A onda će naglas:

– I? Jesu li te istukli, siroti moj prijatelju, kao što su ti bili obećali?

– Ne, premilostivo veličanstvo, za moju je kaznu bio određen današnji dan, ali bi ona možda mogla biti opozvana jer je ne priliči izvršavati u doba žalosti koja nas je zadesila. Ne znam što će od toga biti pa sam se osmjelio doći do vas i podsjetiti vašu milost na milostivo obećanje da ćete posredovati u moju korist...

– Kod učitelja? Da ti oprost batine?

– Ah, sjetio si se!

– Pamćenje mi se popravlja, vidiš. Ništa ne brini, tvoja leđa nitko neće ni taknuti, ja ću se za to pobrinuti.

– Oh, hvala ti, dobri moj gospodaru! – viknu dječak i opet pade na koljena. – Možda se previše usuđujem, ali...

Videći da mladi gospodin Humphrey oklijeva, Tom ga potaknu da nastavi rekavši da je danas »velikodušno raspoložen«.

– Onda ću ti reći sve što mi leži na srcu. Budući da više nisi kraljević od Walesa, nego kralj, možeš stvari određivati po svojoj volji i nitko ti se u tome neće usprotiviti. Nema, prema tome, nikakva razloga da sebe i dalje mučiš dosadnim učenjem, već ćeš svoje knjige spaliti i okrenuti se manje zamornim poslovima. A onda sam ja propao, a sa mnom i moje sirote sestre koje samo mene imaju!

– Propao? A zašto, molim te?

– Moja su leđa moj kruh, milostivi moj gospodaru! Ostanem li bez posla, umrijet ću od gladi, a ako ti prestaneš s učenjem, neće ti više trebati dječak kojega će šibati umjesto tebe. Ne tjeraj me od sebe!

Toma dirnu ova očajnička tuga i on progovori u pravom kraljevskom izljevu velikodušnosti:

– Ne uznemiruj se više, momče. Tvoja će služba trajno i zauvijek pripadati tebi i tvojemu rodu. – Zatim lagano udari dječaka mačem ploštice po ramenu i uzviknu: – Ustani, Humphrey Marlow, veliki nasljedni dječake za šibe u službi engleske kraljevske kuće! Odagnaj tugu – prihvatit ću se ja ponovno knjiga i učiti tako loše da će ti po pravdi morati utrostručiti plaću, toliko ćeš posla imati u svojoj službi.

Zahvalni Humphrey vatreno uzvrat:

– Hvala ti, najplemenitiji gospodaru, ova kneževska izdašnost daleko premašuje moje najneskromnije snove o sreći. Sada ću cijeli svoj vijek biti sretan, a nakon mene i cijela kuća Marlow.

Tom je bio dovoljno bistar da shvati kako bi mu ovaj dječak mogao biti od koristi. Potaknu Humphreya da govori, a on spremno poslušao. Bio je oduševljen vjerujući da

pomaže pri Tomovu »liječenju«. Naime, tek što bi Tomov poremećeni um podsjetio na razne pojedinosti u vezi sa zgodama i nezgodama iz kraljevske učionice ili s bilo kojega drugog mjesta u dvorcu, uvijek bi primijetio kako se Tom svih tih okolnosti posve jasno »sjeća«. Sat kasnije Tom je već bio dobro opskrbljen dragocjenim podacima o raznim osobama i pitanjima u vezi s dvorom pa odluči da će i ubuduće svakoga dana crpsti obavijesti iz ovoga izvora te u tom cilju izdati zapovijed da se Humphreyu, kada god došao, dozvoli pristup u kraljeve odaje, osim kada se englesko veličanstvo nalazi u razgovoru s kakvim drugim ljudima. Tek što je otpustio Humphreya, stiže lord od Hertforda donoseći Tomu nove nevolje.

Reče mu da članovi kraljevskog vijeća, bojeći se da neke pretjerane vijesti o kraljevu narušenom zdravlju nisu prodrle u javnost i dospjele do inozemstva, drže mudrim i važnim da kroz dan ili dva njegovo veličanstvo počne objedovati u javnosti jer će njegova zdrava put i čvrst korak, popraćeni brižnom pozornošću s obzirom na mirnoću u ponašanju te neusiljeno i skladno držanje, mnogo pouzdanije umiriti javno mnijenje – u slučaju da nepovoljne glasine već kruže naokolo – negoli bilo koje drugo rješenje kojemu bi se mogli domisliti.

Potom grof vrlo obazrivo poče Toma upućivati u to kako će se dolično vladati u svečanim prilikama, a sve pod prozirnom izlikom da ga »podsjeća« na stvari koje su mu već poznate, no na njegovo se veliko zadovoljstvo pokaza da Tomu u tom pogledu ne treba previše pomagati – on je o ovome već sve bio doznao od Humphreya jer mu je dječak spomenuo da će kroz nekoliko dana morati početi objedovati u javnosti, a on je to pak saznao iz lakokriloga dvorskog govorkanja. No, Tom ove činjenice zadrža za sebe.

Videći da se kralju pamćenje popravlja, grof se odvaži na to da ga još malo iskuša, i to kao usput, ne bi li utvrdio koliko je oporavak uznapredovao. Ishod je tu i tamo bio vrlo povoljan, premda samo na pojedinim mjestima, naime, tamo gdje je Humphrey bio ostavio svoj biljeg, pa je sve u svemu zadovoljio njegovo lordstvo i ohrabrio ga. Doista, toliko ga je ohrabrio da se grof odlučio upitati glasom punim nade:

– Sada sam uvjeren da će se, napregne li vaše veličanstvo samo još malo svoje pamćenje, riješiti i zagonetka oko državnog pečata čiji je gubitak još jučer bio od velike važnosti, a danas to više nije, jer se njegova služba okončala u isto vrijeme kada i život našega pokojnog gospodara. Možda bi vašoj milosti bilo po volji da se pokuša sjetiti?

Tom je bio na sto muka – državni je pečat bio nešto o čemu nije ama baš ništa znao. Pošto se nekoliko trenutaka dvoumio, nedužno podiže pogled i upita:

– Kako je izgledao, gospodine?

Grof se gotovo neprimjetno trže i u sebi promrmlja: »Jao, pamet ga opet ostavlja! Bilo je nerazborito tjerati ga da se napreže.« Zatim vješto skrenu razgovor na nešto drugo, u namjeri da nesretni pečat istjera Tomu iz glave, što mu veoma lako pođe za rukom.

Petnaesto poglavlje

Tom kao kralj

Sutradan stigoše strani poklisari, svaki s blistavom pratnjom, a Tom ih primi sjedeći na prijestolju u svem svojem veličanstvu i dostojanstvu. Sjaj mu je ovoga prizora isprva godio oku i raspaljivao maštu, ali primanje bijaše dugačko i zamorno, a ni većina govora nije bila bolja, pa se ono što bijaše započelo kao užitak malo-pomalo pretvori u dosadu i čežnju za rodnim domom. Tom izgovaraše riječi koje bi mu od vremena do vremena prišapnuo Hertford, trseći se da dobro obavi svoju zadaću, no sve mu ovo bijaše odveć novo i stvarao u njemu preveliku nelagodu pa je svoju ulogu igrao s osrednjim uspjehom. Izvana se poprilično doimao poput kralja, ali se ni izdaleka nije tako osjećao te je nakon završetka svečanog prijema naprosto dušom dahnuo.

Veći je dio dana »protratio«, kako je to sam u sebi nazivao, u poslovima koji su spadali u njegovu kraljevsku službu. Čak su mu i ona dva sata što ih je posvetio kraljevskoj rasonodi i odmoru uglavnom bila na teret jer su ga i u tome sputavala razna ograničenja i svečana pravila. Uspio je, međutim, cijeli sat provesti nasamo s dječakom čija je dužnost bila da dobiva batine umjesto kralja i to je smatrao čistim dobitkom jer se za to vrijeme u isti mah zabavio i dobio neke korisne obavijesti.

Treći dan Tomova kraljevanja dođe i prođe kao i dva prethodna, ali se njemu čelo donekle razvedri – osjećao se manje nesigurno nego na početku, već se pomalo navikavao na prilike i okolinu pa su ga okovi još uvijek žuljali, ali ne cijelo vrijeme: otkrivao je da ga sa svakim satom koji bi mu prohujao iznad glave sve manje tište i zbuduju prisutnost velikaša oko njega i počasti što mu ih oni iskazuju.

Pa i četvrti bi dan dočekao bez ozbiljne strepnje da nije bilo jedne jedine strahote – toga je dana prvi put morao objedovati u javnosti. U rasporedu je za taj dan bilo i važnijih poslova – trebao je predsjedati vijeću koje će se brinuti za to da se politika prema raznoraznim stranim državama rasutim diljem zemaljske kugle provodi u

skladu s kraljevim nazorima i zapovijedima, istoga se dana imalo obaviti i Hertfordovo službeno imenovanje na visoku dužnost kraljevskog namjesnika, a i druge su značajne stvari bile predviđene za taj četvrti dan. No, Tomu se sve to činilo beznačajnim u usporedbi s pokorom koja ga je čekala, naime, s time da sam samcat ruča pred mnoštvom radoznalih pogleda što će se za nj prikovati i mnoštvom usta koja će šaptom prenositi primjedbe o njegovu držanju – a isto tako i o njegovim pogreškama, bude li ih kojom nesrećom napravio.

Ništa, međutim, nije moglo odgoditi dolazak toga četvrtog dana te on stiže zatekavši jadnoga Toma malodušna i rastresena duhom: to ga raspoloženje nije napuštalo i nikako ga se nije mogao otresti. S mukom je obavljao jutarnje dužnosti i one su ga zamarale. Opet je osjećao svu tegobnost svojega zatočeništva.

Nešto prije podneva nalazio se u velikoj dvorani za prijeme razgovarajući s grofom od Hertforda i utučeno očekujući da odbije sat predviđen za svečani posjet znatnoga broja velikodostojnika i dvorana.

Malo potom Tom odšeta do prozora i sa zanimanjem stade pratiti zbivanja i vrevu na širokoj cesti što je vodila ispred glavnoga ulaza u dvorac – a nije to bilo zanimanje dokona čovjeka, već dječaka koji je svim srcem čeznuo za tim da se i sam prepusti onome metežu i slobodi. Najednom ugleda kako se, vičući i urlajući, cestom primiče prethodnica gomile sastavljene od ljudi, žena i djece koji pripadahu najnižem i najsiromašnijem društvenom sloju.

– Htio bih znati što se to događa! – uzviknu on s radoznalošću koju pokazuju svi dječaci u ovakvim prilikama.

– Ti si kralj! – svečano odgovori grof uz dubok naklon. – Dopušta li mi vaša milost da to ispitam?

– Oh, kako da ne! Oh, još kako! – uzviknu Tom uzbuđeno dometnuvši u sebi s velikim zadovoljstvom: »Nije baš ni tako strašno biti kralj – ima to i lijepih i dobrih strana.«

Grof pozva jednoga paža i posla ga kapetanu straže s naredbom: »Zaustavite svjetinu i raspitajte se o povodu ovoga meteža. Po kraljevoj zapovijedi!«

Nekoliko časaka kasnije dugačak niz kraljevskih stražara u blistavim čeličnim oklopima projuri kroz vrata i svrsta se na cesti prepriječivši put gomili. Glasnik se vrati i izvijesti da gomila prati nekog muškarca, ženu i djevojčicu koje vode na stratište zbog zločina počinjenih protiv sigurnosti i ugleda kraljevstva.

Smrt, i to kako strašna smrt čeka ove nesretnike! Od ove se pomisli Tomu stegnu srce. Sažaljenje potpuno ovlada njime i on zaboravi na sve druge okolnosti: nije ni pomislio na to da se ovo troje zločinaca ogriješilo o zakon ili na bol i štetu koju su nanijeli svojim žrtvama – mislio je jedino na stratište i jezivu kob koja osuđenima visi nad glavom. U svojoj je zabrinutosti na trenutak čak i zaboravio da nije pravi kralj, već samo njegova varljiva sjenka pa mu, prije no što je i shvatio što radi, iz usta izletje zapovijed:

– Dovedite ih ovamo!

Isti mu čas krv udari u obraze, a na usne navre nešto nalik na ispriku, no primijetivši da njegova zapovijed nije iznenadila ni grofa ni paža, potisne riječi koje je umalo izgovorio. Paž se na najprirodniji mogući način duboko pokloni i natraške izađe iz sobe da straži prenese ovu zapovijed. Tom sav zablista od ponosa i ponovno pomisli kako kraljevski poziv ima i svojih prednosti te reče u sebi: »Ovo je zbilja baš kao što

sam se osjećao čitajući bajke što mi ih je posuđivao stari svećenik i zamišljajući samoga sebe kao kraljevića pa krojim zakone i svima oko sebe izdajem zapovijedi te samo govorim: 'Učini ovo, učini ono', a nitko mi ne smije proturječiti niti se usprotiviti mojoj volji.

U tom se trenutku vrata širom otvoriše i sluge stadoše najavljivati visoke naslove, sve jedan zvučniji od drugoga, a za njima se pojavise i njihovi nosioci te se dvorana ubrzo dopola ispuni plemenitim svijetom i otmjenom gospodom. No, Tom je jedva primjećivao prisutnost tih ljudi, toliko se bio uzbudio i zanio zbog one druge mnogo zanimljivije zgođe. Rastreseno sjede u svoj vladarski naslonjač i upravi pogled prema vratima pokazujući sve znake nestrpljiva iščekivanja, a ostali u dvorani, vidjevši to, ne htjedoše mu smetati, već se prepustiše ćaskanju što o državnim poslovima, a što o dvorskim spletkama.

Dokora se začu kako se približava odmjeren bat vojničkih koraka i u odaju uđe troje osuđenika pod paskom pomoćnika gradskoga suca i u pratnji odreda kraljevske straže. Sudski službenik kleknu pred Tomom, a onda ustade i stade sa strane, troje osuđenika također kleknuše i ostadoše na koljenima, a straža se poreda iza Tomova naslonjača. Tom je radoznalo promatrao uhićenike. Nešto mu se na čovjekovu odijelu i liku učini nekako nejasno poznatim. »Tko zna, možda sam ga negdje i vidio... ali se ne mogu sjetiti ni kada ni gdje«, mišljaše Tom. Upravo u tom trenu čovjek načas podiže oči i brzo opet obori glavu ne mogavši podnijeti pogled na veličanstvenu pojavu vladarevu, no i taj je trenutak Tomu bio dovoljan da mu se dobro zagleda u lice: »Sada znam tko je to – onaj neznanac koji je na samu Novu godinu, po onom vjetru i studeni, iz Temze izvukao Gilesa Witta i spasio mu život. Bilo je to hrabro i dobro djelo pa je prava šteta što je počinio i druga, nečasna djela i tako dospio u ovaj žalostan položaj... Još uvijek pamtim i dan i čas jer sam sat vremena kasnije, baš kada je izbilo jedanaest, od bake Canty izvukao tako poštene i žestoke batine da mi se u usporedbi s tim sve što je bilo prije i poslije toga čini kao milovanje i maženje.«

Tom tada naredi da ženu i djevojčicu na tren izvedu iz odaje, a potom se obrati sučevu pomoćniku i zapita:

– Dobri gospodine, što je skrivio ovaj čovjek?

Službenik kleknu i odgovori:

– S dopuštanjem vašega veličanstva, otrovom je oduzeo život jednome od vaših podanika.

Ovo iz temelja poljulja Tomovo sažaljenje prema uhićeniku te divljenje prema tom čovjeku kao smjelome spasiocu maloga utopljenika.

– Je li to dokazano? – zapita.

– Nesporno, veličanstvo.

Tom uzdahnu i reče:

– Odvedite ga... zaslužio je smrt. Prava šteta jer je bio valjana srca... ovaj... hoću reći... *izgleda* tako!

S nenadnom silinom uhićenik sklopi ruke i stade ih očajnički kršiti, u isto vrijeme isprekidano i užasnuto preklinjući »kralja« ovim riječima:

– O moj kralju i gospodaru, ti koji si se kadar smilovati na propala čovjeka, imaj smilovanja prema meni! Nedužan sam, a ono što mi stavljaju na teret, nedovoljno je dokazano, ali ne govorim o tome. Osuda je već donesena i to se ne može izmijeniti, ali u svojoj nesreći molim samo za jednu milost jer je moja kazna teška i preteška.

Milost, milost, kralju i gospodaru! Sažali se i usliši mi molbu – zapovjedi da me objese!

Tom se prenerazi. Ovakav zahtjev nije očekivao.

– Tako mi života, čudne li *milosti!* Zar te ionako ne čeka takva sudbina?

– Oh, ne, dobri moj gospodaru! Određeno je da me *živa skuhaju!*

Na ove se užasne riječi Tom toliko iznenadi da gotovo skoči iz naslonjača. Pribravši se, povika:

– Želja ti je uslišana, nesretniče! Da si otrovao i stotinu ljudi, ne bi smio umrijeti tako groznom smrću.

Uhićenik se pokloni do zemlje i uze mu živo zahvaljivati te će na kraju:

– Ako te ikada, ne dao Bog, zadesi nesreća, neka se Gospodin sjeti dobrote što si mi je danas ukazao i za nju te nagradi!

Tom se okrenu grofu od Hertforda i upita:

– Gospodine, zar je moguće da postoji zakon na temelju kojega je izrečena ovako okrutna kazna?

– Postoji, vaša milosti, i odnosi se na trovače. U Njemačkoj kovače lažnog novca kuhaju u *ulju*, ali ih ne bacaju odmah u kazan, već ih vežu konopcem i malo-pomalo, lagano ih spuštaju u ulje: najprije stopala, pa noge, pa...

– Oh, molim te, gospodine, nemoj više! Ne mogu to podnijeti! – jauknu Tom pokrivajući rukama oči ne bi li odagnao spomenutu sliku. – Preklinjem vaše lordstvo da se donese uredba kojom će se taj zakon izmijeniti. O, neka više nijedan od tih jadnika ne izdahne u takvim mukama.

Grofovo lice odavaše veliko zadovoljstvo: bijaše on po prirodi milostiv i plemenit čovjek, što nije bilo previše uobičajeno za pripadnike njegova staleža u ono krvoločno doba.

– Ove su plemenite riječi vaše milosti zapečatile sudbinu toga zakona – reče – a u povijesti će ostati zabilježene na čast vaše kraljevske kuće.

Sučev pomoćnik htjede odvesti uhićenika, ali mu Tom dade znak da pričeka i dodade:

– Dragi gospodine, htio bih se još malo pozabaviti ovim slučajem. Osuđenik kaže da je njegovo zlodjelo nedovoljno dokazano. Ispričaj mi što znaš o tome.

– Ako je vašoj kraljevskoj milosti po volji, na suđenju je utvrđeno da je ovaj čovjek u zaseoku Islington ušao u kuću u kojoj je ležao bolesnik... Tri svjedoka kažu da se to desilo u deset sati izjutra, a dvojica da je bilo nekoliko časaka kasnije. Bolesnik je u tom trenutku bio sam i spavao je, a ovaj je čovjek ubrzo izašao i otišao svojim putem. Za manje od jednog sata bolesnik je umro u grčevima i gušeci se od povraćanja.

– Je li itko vidio da mu je osuđenik dao otrov? Jesu li našli otrov?

– Bome nisu, gospodaru.

– Pa kako se onda uopće zna da je bolesnik otrovan?

– Ako je po volji vašem veličanstvu, liječnici tvrde da smrt koju prate takvi znaci može izazvati samo otrov.

Neosporan dokaz u ono prostodušno doba. Tom shvati njegovu strahovitu težinu i reče:

– Liječnici znaju svoj posao pa su u ovome valjda u pravu. Stvari po ovog jadnika ne stoje nimalo povoljno.

– No, to i nije sve, vaše veličanstvo. Ima i drugih, još gorih stvari. Mnogi su posvjedočili da je neka vještica, koja je u međuvremenu iz tog sela otišla neznanu kamo, bila prorekla i u povjerenju im na uho prišapnula da će onaj bolesnik *umrijeti od otrova* te da će ga, štoviše, dobiti od nekog stranca – smeđokosog stranca odjevena u pohabano i obično odijelo, a uhićenik na dlaku odgovara tom opisu. Neka vaše veličanstvo izvoli slučaj ocijeniti u svoj njegovoj ozbiljnosti i težini, kako on to i zaslužuje, uzevši u obzir ovo *proročanstvo*.

U one je praznovjerne dane ovo bio dokaz nenadmašne snage. Tom se poboja da tu nema pomoći: ako su dokazi imalo valjani, jadnikova je krivnja bila dokazana. No, ipak pruži uhićeniku priliku rekavši:

– Ako možeš išta kazati u svoju obranu, govori.

– Ništa što bi mi moglo koristiti, kralju. Nedužan sam, ali to ne mogu dokazati. Nemam prijatelja, inače bi oni mogli potvrditi da sam u vrijeme koje se ovdje navodi bio milju uzvodno odande, s obzirom na to da sam se nalazio kod Starih stepenica. Štoviše, kralju, mogao bih dokazati kako sam u času u kojem se tvrdi da sam nekome *oduzeo život, spasio život* nekom dječaku koji se utapao...

– Dosta! Suče, navedi dan kada je zločin počinjen!

– U deset sati izjutra ili nekoliko časaka kasnije, na samu Novu godinu, najuzvišeniji...

– Pustite uhićenika na slobodu... kralj tako zapovijeda!

Zbog ovoga nekraljevskog ispada Tom ponovno porumenje i pokuša zabašuriti svoju brzopletost kako je najbolje znao dometnuvši:

– Dovodi me do bijesa i sama pomisao da itko može biti obješen na temelju tako ništavnih i šupljoglavih svjedočanstava!

Tih žamor pun udivljenja prostruja skupom. Nije to bilo divljenje odluci koju Tom netom bijaše donio, jer bi malo tko od prisutnih smatrao opravdanim složiti se ili se diviti valjanosti i uputnosti pomilovanja udijeljena trovaču čija je krivnja na sudu dokazana. Ne, divili su se umnosti i domišljatosti što ih je Tom pokazao. U tom je smislu tihim glasom izgovoreno i nekoliko ovakvih primjedaba:

– Ne, naš kralj nije lud. Itekako je pri zdravoj pameti.

– S koliko li je samo zdrava razuma postavljao pitanja! Koliko li je samo nalikovao na onoga kraljevića iz ranijih dana dok je onako odsječno i zapovjednički rješavao ovaj spor!

– Bogu budi hvala, ozdravio je! Nije on slabić, već pravi kralj. Ponio se kao pravi sin svojega oca.

Odobranje je lebdjelo u zraku pa nešto od njega nužno dopre i do Tomovih ušiju. Zbog toga mu uvelike laknu i raspoloženje mu se silno popravi.

Te ugodne misli i osjećaje uskoro, međutim, nadjača mladenačka radoznalost: zanimalo ga je da sazna kakvo li su užasno zlodjelo počinile ona žena i djevojčica pa na njegovu zapovijed dovedoše preda nj ova dva prestrašena i uplakana stvorenja.

– Što su njih dvije učinile? – upita on suca.

– S dopuštanjem vašega veličanstva, optužene su zbog teška zločina koji im je u potpunosti dokazan pa su u skladu sa zakonom suci zbog toga odlučili da budu obješene. Njihov je zločin u tome što su sebe prodale đavolu.

Tom protrnu. Učili su ga da se užasava ljudi koji se bave takvim opačinama, no ipak nije htio sebi uskratiti zadovoljstvo i ne zadovoljiti znatiželju pa stoga upita:

– Gdje su to učinile? I kada?

Tom ponovno protrnu.

– Je li netko bio ondje?

– Samo njih dvije, vaša milosti. I – *nečastivi!*

– Jesu li priznale?

– Ne, nisu, veličanstvo... sve poriču.

– Pa onda, molim te, kako se saznalo za to?

– Neki su svjedoci vidjeli kako su se uputile onamo, premilostivo veličanstvo, što je izazvalo sumnju, a tu su sumnju opravdale i potvrdile strašne posljedice. Posebno je dokazano da su uz pomoć tako zadobivene opake moći prizvale i podigle oluju koja je uništila cijeli taj kraj. Četrdesetak je svjedoka svjedočilo o toj oluji, a lako bi ih se moglo naći i tisuću jer su svi od nje nastradali pa je se imaju zašto i sjećati.

– Ovo je neosporno ozbiljan slučaj – Tom je časak u mislima premetao ovaj odvratni primjer ljudske zloće, a potom upita: – Je li i ova žena stradala od oluje?

Nekoliko sijedih glava koje se bijahu našle među okupljenima zakima glavom u znak priznanja ovome mudrom pitanju. Sučev pomoćnik, međutim, ne shvati kamo takvo ispitivanje smjera pa odvraća s prostodušnom izravnošću:

– Još kako, vaše veličanstvo, a to je i zaslužila, kako svi kažu. Oluja joj je odnijela kuću pa su ona i njezina kći ostale bez krova nad glavom.

– Bome je preskupo platila moć da toliko naškodi sama sebi. Da je i novčić za nju dala, bila bi to čista prevara, a to što je za nju prodala đavolu svoju dušu i dušu svoje kćeri, samo dokazuje da je umobolna. Ako je pak umobolna, nije znala što čini pa prema tome nije mogla ni zgriješiti.

Starci još jednom kimnuše glavom u znak priznanja Tomovoj mudrosti, a netko promrmlja: »Ako je kralj doista lud, kao što se priča, onda je to takvo ludilo od kojega bi se razbistrila pamet mnogima koje poznajem, kada bi se, zahvaljujući milostivoj promisli Božjoj, njime zarazili.«

– Koliko je godina djevojčici? – zapita Tom.

– Devet, ako je po volji vašem veličanstvu.

– Može li, gospodine, po engleskom zakonu dijete sklopiti ugovor po kojem će samo sebe prodati? – Tom će obraćajući se nekome učenom sucu.

– Zakon, dobri moj gospodaru, ne dopušta djetetu da sklapa bilo kakve važne poslove niti da se u njih upušta, držeći da njegov neiskusni um nije dorastao da se nosi sa zrelijim umom i opakim spletkama ljudi koji su stariji od njega. *Đavo* može kupiti dijete ako to poželi te ako dijete na to pristane, no Englez to ne može učiniti pa bi u ovom posljednjem slučaju ugovor bio ništavan i nevažeći.

– Meni se čini potpuno nekršćanskim i loše zasnovanim da engleski zakon Englezima odriče prava koja tako širokogrudno priznaje đavolu! – uzviknu Tom u iskrenome gnjevu.

Ovaj novi pogled na to pitanje kod prisutnih izmami brojne osmijehe, a mnogi se potrudite da ga zapamte kako bi ga kasnije mogli prepričavati po dvoru kao dokaz Tomova jedinstvenog načina razmišljanja, a i kao dokaz poboljšanja njegova duševnog zdravlja.

Starija osuđenica bijaše prestala jecati i sada je s pobuđenim zanimanjem i sve jačom nadom naprosto gutala Tomove riječi. Tom to opazi pa se njegova naklonost prema njoj i razumijevanje za opasan i nezavidan položaj u kojem se nalazila znatno povećaše. Stoga upita:

– Što su učinile da izazovu oluju?

– *Skinule su čarape, veličanstvo.*

Ovo zapanji Toma, a istodobno mu još žešće raspali znatiželju te on zaneseno reče:

– Pa to je nevjerojatno! Ima li to uvijek tako strahovit učinak?

– Uvijek, gospodaru... odnosno, ako žena to poželi i izgovori potrebne riječi, bilo na glas ili u sebi.

Tom se okrenu ženi i s neobuzdanim joj oduševljenjem naredi:

– Pokaži svoju moć. Rado bih vidio tu oluju.

Svi sudionici okolnoga praznovjernog skupa problijedješe u licu i obuze ih, premda to nitko nije smio kazati, jaka želja da umaknu odande. Tom, međutim, ne primijeti ništa od svega toga jer je bio gluh i slijep za sve osim obećane nepogode. Videći zbunjenost i zapanjenost na ženinu licu, uzbuđeno dodade:

– Ništa se ne boj... tebe nitko neće kriviti. Štoviše, pustit ću te na slobodu i ni vlas ti neće pasti s glave. Hajde, pokaži svoju moć.

– O moj kralju i gospodaru, ja nemam te moći – mene su lažno optužili.

– Još uvijek te koči strah. Samo hrabro, nikakvo ti se zlo neće desiti. Izazovi oluju, pa ma kako malecka bila, ne zahtijevam da bude ni velika ni opasna, dapače, radije bih da bude suprotno od toga. Učini to i spasit ćeš sebi život. Bit ćeš puštena na slobodu, i ti i tvoje dijete, a zahvaljujući kraljevu pomilovanju, nitko ti u cijelom kraljevstvu neće smjeti učiniti ništa nažao ni reći ružnu riječ.

Žena pade ničice i stade ga, sva u suzama, uvjeravati kako nema moći da izvede traženo čudo, inače bi to rado učinila jer svim srcem želi spasiti barem kćer, pa makar sama i izgubila život, ako, pokorivši se kraljevoj zapovijedi, može zadobiti ovu neizmjernu milost.

Tom ju je i dalje poticao, no žena i dalje ostade pri svome. Naposljetku će Tom:

– Mislim da je ova žena rekla istinu. Da je *moja* majka na njezinu mjestu i da doista raspolaže takvim đavolskim moćima, ni trenutka ne bi oklijevala da prizove oluju i cio kraj sravni sa zemljom, samo ako bi meni time mogla spasiti život! Nema zbora da su i sve ostale majke na isto brdo tkane pa te puštam na slobodu, dobra ženo, tebe i tvoje dijete, jer mislim da si nedužna. A *sada*, kada se nemaš čega bojati budući da si pomilovana – skinu čarape! Pa ako uspiješ za mene napraviti oluju, bogato ću te nagraditi!

Pomilovana se žena stade na sav glas zahvaljivati te se čak pokuša i pokoriti kraljevskoj zapovijedi, dok je Tom promatraše s nestrpljivim iščekivanjem koje je pomalo kvario strah, a dvorani pak otvoreno pokazivahu uznemirenost i nelagodu. Žena svuču čarape sa svojih, a isto tako i s kćerinih nogu te se očevitno i iz petnih žila trudila da kralju na njegovoj velikodušnosti zahvali kakvim zemljotresom, no ti pokušaji urodiše tek neuspjehom i razočaranjem. Tom uzdahnu i zaključí:

– U redu, dobra ženo, ne muči se više. Tvoja te moć napustila. Pođi u miru svojim putem, pa ako ti se moć ikada vrati, nemoj me zaboraviti i pošalji mi oluju.

Šesnaesto poglavlje

Svečani ručak

Bližilo se vrijeme ručku, no, za divno čudo, pomisao na to tek je neznatno uznemiravala Toma, ni izdaleka ne izazivajući u njemu užas. Iskustvo stečeno tokom toga prijedpodneva neobično je pridonijelo njegovu samopouzdanju. Siroti se mali ulični macan u četiri dana više navikao na ovaj neobični potkrovni stan nego što bi to odrasloj osobi uspjelo za čitav mjesec. Nikada se lakoća s kojom se djeca prilagođuju prilikama nije očitije dokazala.

Pohitajmo, kad već uživamo tu povlasticu, u veliku dvoranu za gozbe i bacimo pogled na nju, dok Tomu pomažu da se odjene i uredi za ovu veličanstvenu zgodu. To je golema prostorija s pozlaćenim stupovima i potpornjima te oslikanim zidovima i stropovima. Na vratima stoje visoki stražari, nepomični kao kipovi, obučeni u bogatu i živopisnu odjeću te s helebardom u ruci. Na visokoj galeriji što se proteže uokolo dvorane smješteni su svirači, a tu je i sva sila građana i građanki u sjajnom ruhu. U sredini dvorane, na povišenu mjestu, postavljen je Tomov stol. Dajmo sada riječ drevnome ljetopiscu.

»U odaju uđe plemić s palicom u ruci, a s njim još jedan noseći stolnjak kojim, pošto obojica sa smjernim poštovanjem tri puta kleknu, zastre stol, a onda se, ponovno kleknuvši, obojica povuku. Zatim se pojave druga dvojica plemića, jedan s pliticom, a drugi sa soljenkom, tanjurom i kruhom: kleknuvši kao što su učinila i prethodna dvojica i položivši na stol ono što su sa sobom donijeli, obojica se povuku isto onako svečano kao i prva dva plemića. Na posljatku uđu dvojica raskošno odjevenih vlastelina, jedan od njih noseći nož za kušanje jela, pa se, silno se otmjeno naklonivši do same zemlje, približe stolu i natrljaju ga kruhom i solju, s takvim strahopoštovanjem kao da ih sam kralj gleda!«*

* Leigh Hunt: *Grad*, str. 408, navedeno prema iskazu jednoga drevnog putnika (piščeva napomena).

Ovime završavaju svečane uvodne pripreme. Sada iz dubine hodnika odjekuje zvuk lovačkog roga i nejasan povik: »Mjesta za kralja! S puta njegovu presvijetlom kraljevskom veličanstvu!« Ovi se glasovi neprestano ponavljaju, primiču se sve bliže i uskoro nam se gotovo pred nosom prolama bojni zov i razliježe se uzvik: »S puta kralju!« U tom se času pojavljuje blistava povorka i odmjerenim korakom promiče kroz vrata. Dajmo opet riječ ljetopiscu:

»Najprije uđu plemići, baruni, grofovi, vitezovi reda Podvezice, svi bogato odjeveni i otkrivene glave. Potom se pojavi kancelar, a sa svake mu strane po jedan pratilac, jedan noseći kraljevsko žezlo, a drugi vladarski mač u crvenu toku ukrašenu zlatnim ljiljanima i vrhom okrenut uvis. Nakon toga stiže i sam kralj kojega, čim se pojavi, silnom dobrodošlicom pozdrave dvanaest truba i brojni bubnjevi, a na galerijama svi skoče na noge kličući: »Bože, čuvaj kralja!« Iza njega evo i plemenitaša iz njegove pratnje, dok mu slijeva i zdesna stupa počasna straža koju sačinjavaju pedesetorica oružanika s pozlaćenim bojnim sjekirama.«

Sve ovo bijaše sjajno i presjajno. Tomu srce uzbuđeno udaraše, a radostan mu sjaj blistao u oku. Držanje mu bijaše puno ljupkosti, i to tim prije što na nj nije mislio jer mu um bijaše očaran i zabavljen veselim prizorima i zvucima koji ga okruživahu, a osim toga, nitko ne može loše izgledati u krasnu i dobro skrojenu odijelu, samo ako se na nj malo navikne – posebno ako na nj za trenutak i zaboravi. Prisjećao se uputa koje bijaše dobio pa je na pozdrave uzvraćao blagim naklonom glave nad kojom se vilo pero i ljubaznim: »Zahvaljujem ti, dobri moj narode«.

Sjede za stol ne skidajući kapu s glave i pri tome ne pokaza ni najmanju nelagodu: objedovati s kapom na glavi bijaše jedini kraljevski običaj u vezi s kojim nije između kraljeva i Cantyjevih bilo nikakve razlike, s time da je teško utvrditi koja je od tih dviju strana imala prvenstvo u pogledu takva ponašanja i bila mu vičnija. Svečana se povorka rasprši u nekoliko živopisnih skupina, njezini sudionici stajahu gologlavi.

Potom uz zvuke vesele svirke udoše pripadnici tjelesne kraljevske straže – »najstasitiji i najsnažniji momci u Engleskoj, brižljivo birani u tu svrhu« – no, prepustimo ljetopiscu da nam o tome pripovijeda.

»Pojaviše se pripadnici tjelesne kraljevske straže, gologlavi i odjeveni u grimiz, svaki sa zlatnom ružom izvezenom na leđima, pa stadoše ulaziti i izlaziti, svaki put donoseći na pladnju neko novo jelo. Kako bi koje jelo bilo donešeno, jedan bi plemić prihvaćao pladanj i stavljao ga na stol, dok je kušač svakome tjelohranitelju davao da kuša po zalogaj od jela koje je sam donio, iz straha da nije otrovano.«

Tom se dobro naručao, i pored toga što je bio svjestan da svaki zalogaj što ga on prinosi ustima prate stotine očiju i promatraju ga kako jede sa zanimanjem koje ne bi moglo biti veće ni da je posrijedi ubojiti barut koji bi ga trebao raznijeti u komade i raspršiti ga po cijeloj prostoriji. Pazio je da ne žuri, a jednako je pazio i na to da ništa ne čini sam, već da sačeka dok poslužitelj koji je za to zadužen ne klekne i učini to umjesto njega. I tako mu cijeli ručak prođe bez ijedne greške, što bijaše potpun i dragocjen uspjeh.

Kada objed najzad završi i Tom ustade da se povuče okružen blistavom pratnjom, a u ušima mu odzvanjala vesela buka u kojoj se isprepletahu jek roga, udaranje bubnjeva i gromoglasno klicanje, pade mu na pamet kako bi sada, kada je preko glave preturio ovaj svečani ručak, takvo mučenje rado izdržao i nekoliko puta dnevno, samo ako bi se na taj način mogao osloboditi nekih značajnijih zahtjeva što ih preda nj postavlja kraljevska služba.

Sedamnaesto poglavlje

Šu-šu Prvi

Miles Hendon hitaše prema onome kraju mosta koji izlazi na Southwark, oštro motreći na sve strane ne bi li ugledao osobe za kojima je bio krenuo u potragu, u nadi i iščekivanju da će ih ubrzo sustići. To mu, međutim, ne pođe za rukom. Raspitujući se usput, uspje ih jednim dijelom puta slijediti kroz Southwark, no potom im se zametnu svaki trag i on se nađe u nedoumici ne znajući kamo bi dalje pošao. Ipak ih je sve do zalaska sunca i dalje tražio kako je znao i umio. Noć ga zateče kad je već padao s nogu i polumrtva od gladi, a želja da pronađe dječaka nikada ne bijaše dalje od ostvarenja. Stoga povečera u krčmi Tabard i leže u postelju odlučivši da će sutra rano ustati i temeljito pretražiti grad. Ležeći tako i snujući naume, uze ubrzo ovako razmišljati: dječak će, ako mu to ikako bude moguće, pobjeći od onoga grubijana koji se izdaje za njegova oca. Hoće li se potom vratiti u London i potražiti svoje staro prebivalište? Ne, neće tako postupiti, iz straha da ga opet ne uhvate. Što će onda učiniti? Kako nikada u životu, prije no što je sreo Milesa Hendona, nije imao prijatelja ni zaštitnika, očito je da će pokušati pronaći tog prijatelja, samo ako ta potraga ne iziskuje povratak u London gdje će biti izložen opasnosti. Uputit će se prema Hendon Hallu, da, upravo tako, jer zna da je Hendon namjerio rodnome domu pa se može nadati da će ga tamo i pronaći. Da, Hendonu sve bijaše jasno – ne smije u Southwarku više ni časa časiti, već smjesta treba kroz Kent krenuti prema Redovnikovoj dolini, pretražujući usput šumu i raspitujući se kod mještana. A mi se sada vratimo iščezlome malom kralju.

Lupež kojega je sluga iz krčmice na mostu vidio »baš kad se spremao pridružiti« mladiću i kralju, uopće im se nije »pridružio«, već im je prišao s leđa te ih dalje u stopu pratio. Ni riječi nije izgovorio. Lijevu je ruku nosio u povezu, a preko lijevoga oka bijaše privezao širok zeleni zavoj. Pomalo je hramao i u hodu se pomagao hrastovom batinom. Mladić je kralja vodio okolo-naokolo po Southwarku pa tako malo-pomalo izbiše na glavnu cestu izvan grada. Tu se kralj razljuti i izjavi da dalje

ne ide – Hendonovo je da dođe k njemu, a ne da on ide k Hendonu. Takvu drskost ne podnosi pa se s ovoga mjesta neće ni maknuti. Na to će mladić:

– Zar ćeš ostati ovdje, a prijatelj ti ranjen leži ondje u šumi? Dobro, neka ti bude.

Kraljevo se ponašanje namah izmijeni i on povika:

– Ranjen? Tko se drznuo da ga napadne? Nećemo sada o tome. Povedi me, vodi me k njemu! Brže, momče! Jesi li olovom potkovan! Ranjen, kažeš? Pa makar bio i vojvodski sin, onaj tko ga je ranio platit će za to!

Šuma bijaše prilično daleko, no ubrzo stigoše do nje. Mladić se ogleda, pronade granu zabodenu u zemlju i s komadićem krpe privezanim za nju, a potom zađe u šumu tražeći slične grane i nalazeći ih od vremena do vremena: to očigledno bijahu oznake koje ga upućivahu onamo kamo bijaše nakanio. Uskoro izbiše na neku čistinu na kojoj se uzdizahu pougljenjeni ostaci neke izgorjele seoske kuće, a kraj njih oronula i ruševna staja. Nigdje nikakva znaka života, posvuda samo grobna tišina. Mladić požuri u staju, a kralj mu za petama. Nigdje nikoga! Kralj iznenađeno i sumnjičavo pogledom prostrijeli mladića i zapita:

– Gdje je on?

Odgovori mu podrugljiv momkov smijeh. Kralj se umah razbjesni, zgrabi neku cjepanicu i ustremi se na mladića, kadli mu uto do uha dopre još nečiji podrugljiv smijeh. Smijao se to onaj šepavi razbojnik koji ih je ranije izdaleka slijedio. Kralj se okrenu k njemu i bijesno upita:

– Tko si ti? I što ćeš ovdje?

– Prestani budaliti – reče čovjek – i smiri se. Nisam se baš tako dobro prerusio da se možeš praviti kako ne prepoznaješ vlastitog oca.

– Ti meni nisi otac. Ne poznajem te. Ja sam kralj, a ti, ako si sakrio mojega slugu, odmah mi ga dovedi, jer ćeš inače gorko ispaštati zbog onoga što si učinio.

Na to će John Canty strogim i odmjerenim glasom:

– Jasno mi je da si lud pa te za sada neću istući, ali budeš li me izazivao, natjerat ćeš me da to učinim. Tvoje bulažnjenje ovdje neće biti na smetnju, jer nema ušiju da čuju tvoje ludorije, ali će biti dobro da ti jezik priviknemo opreznom govoru kako nam ne bi mogao naškoditi kada promijenimo prebivalište. Ja sam ubio čovjeka i ne smijem zbog toga ostati kod kuće, a tako ni ti jer si mi potreban. Promijenio sam ime jer je tako najpametnije. Sada se zovem Hobbs – John Hobbs, a ti se zoveš Jack. Potrudi se da to zapamtiš. A sada, da čujem. Gdje ti je majka? Gdje su ti sestre? Nisu došle na dogovoreno mjesto. Znaš li kamo su pošle?

Kralj mu zlovoljno odvrati:

– Ne dosađuj mi s tim zagonetkama. Majka mi je umrla, a sestre su mi ostale u dvorcu.

Mladić koji stajao kraj njih prasnu u posprdan smijeh. Kralj je već htio nasrnuti na nj, ali ga Canty – ili Hobbs, kako se sada nazivao – u tome spriječi rekavši:

– Mir, Hugo, ne gnjavi ga. Pamet mu se pomutila, pa ga tvoje ponašanje razdražuje. Sjedni, Jack, i smiri se. Dobit ćeš i nešto da prigrižeš.

Hobbs i Hugo udubiše se šaptom u razgovor, a kralj se, što je dalje mogao, ukloni iz njihova nepodnošljivog društva. Povuču se u polutamu u najudaljenijem kutu staje gdje je zemljani pod bio prekriven stopu debelim slojem slame. Leže na slamu i pokri se njome umjesto pokrivača te se uskoro zaveze u misli. Mnogi ga jadi bijahu skolili,

ali je najveći od njih, naime, očeva smrt, sve druge nevažne stvari potisnuo u zaborav. Za sve je ljude na svijetu ime Henrika VIII bilo strah i trepet i izazivalo sliku ljudoždera iz čijih nozdrva bije razorna vatra, a ruka mu udara bičem i sije smrt, no u ovome je dječaku to ime izazivalo samo ugodne osjećaje, a lik na koji ga je podsjećalo bijaše sušta plemenitost i ljubav. Prizivao je u sjećanje bezbrojne nježne prizore u kojima su sudjelovala njih dvojica te se raznježio nad njima, a nepresušne su suze najbolje svjedočile o dubini i veličini boli koja mu razdiraše srce. Tako poodmače poslijepodne, a dječak, shrvan nedaćama, postupno utonu u miran i ljekovit san.

Poprilično vremena nakon toga – ne bi umio reći koliko dugo – osjetila mu se napola razbudiše pa, dok je zatvorenih očiju tako ležao, smučeno se pitajući gdje se nalazi i što se to s njime dogodilo, začu nekakav žubor: bijaše to sumoran romon kiše po krovu. Svega ga prože topao osjećaj sigurnosti koji, međutim, već u idućem trenutku grubo prekide cijeli zbor kreštavih glasova i prostački smijeh. Neugodno potresen, izvuče glavu iz slame da vidi odakle dolazi ta graja te mu se pred očima ukaza jeziv i odvratn prizor. Nasred poda na drugom kraju staje snažno je buktjela vatra, a oko nje, sablasno osvijetljena crvenkastim sjajem, izvalila se i ispružila po tlu najšarenija gomila odrpane klateži te razbojnika i razbojnica o kojima je ikada čitao ili sanjao. Bijaše tu golemih, krepkih ljudina, preplanulih od sunca, duge kose i odjevenih u najnevjerojatnije dronjke. Bijaše tu i mladića osrednjeg stasa i divljeg izgleda, te slično odjevenih. Bijaše tu i slijepih prosjaka s povezom samo preko jednoga ili preko oba oka, pa kljastih s drvenim nogama i štakama te bolesnika s gnojnim ranama što se nazirahu kroz oskudne zavoje. Bijahu tu i pokućarac mračna izgleda sa svojom torbom, brusač noževa, kotlokrpa i brijač-ranarnik, svaki s alatom svojega zanata. Neke se od ženskinja bijahu tek zadjevojčile, druge bijahu još djevojčurci, a treće stare i naborane vještice, a sve bijahu glasne, besramne i proste, sve bijahu prljave i zapuštene. Bijaše tu i troje djece koju je bilo žalosno i pogledati, pa dva izgladnjela psa s konopom oko vrata kojima bijaše dužnost da vode slijepce.

Noć se spustila, bagra tek što bijaše završila s gozbom i pijanka je upravo počinjala. Vrč s rakijom išao je od usta do usta, a onda svi u jedan glas zagrajaše:

– Pjesmu! Neka nam Šišmiš i Hromi Prijaško zapjevaju koju!

Jedan od slijepaca ustade i uze se pripremati odbacivši povez koji mu skrivaše potpuno zdrave oči te pločicu s dirljivim opisom njegovu udesa. Hromi Prijaško odbaci drvenu nogu pa se na dvije zdrave i čitave noge ustoboči pored lupeškoga sudruga. Onda njih dvojica zajedno zaurlaše neku obijesnu pjesmicu, a na kraju im svake kitice cijela družina iz sveg glasa pomagaše bučnim pripjevom. Kada stigoše do posljednje kitice, supijano se oduševljenje bijaše već toliko razmahalo da se svi od samoga njezina početka pridružiše pjevačima i pjevahu zajedno s njima, podižući tako strahovitu dreku da su se od nje tresli rožnici koji pridržavahu krov. Evo stihova koji ih bijahu toliko zanjeli:

*Zbogom ostaj, cugerice,
u London tvoj prikan giba,
obješenjak da postane,
u snu vječnom da se ziba.
Mome mile, haj'te amo
da vidite kako dasa,
što je perje sa vas čupo,*

*popet će se na vješala.**

Nakon toga se razveze razgovor, ali ne lopovskim jezikom na kojem bijaše ispjevana ova pjesma, jer su se njime služili samo kada su ih neprijateljske uši mogle čuti. U razgovoru se pokaza da »John Hobbs« u ovoj družini nije nikakav novajlija, nego da joj je pripadao u neko ranije doba. Zapitaše ga za najnovije doživljaje, a kada im ispriča da je »slučajno«, ubio čovjeka, dočekaše to s velikim zadovoljstvom. Kada još dodade da je taj čovjek bio svećenik, stadoše mu burno odobravati pa sa svakim morade popiti po čašicu. Stari ga poznanici radosno pozdraviše, a novi bijahu ponosni što se mogu s njime rukovati. Upitaše ga zašto je »tolike mjesece izbivao«, a on im objasni:

– U Londonu je ovih posljednjih godina zgodnije i sigurnije nego u unutrašnjosti gdje su zakoni tako okrutni i gdje se tako revno primjenjuju. Da nije bilo ove nezgode, i dalje bih ostao ondje. Bio sam odlučio tamo ostati i nikada više ne odlaziti u unutrašnjost, ali me ta nezgoda natjerala ovamo.

Raspita se koliko osoba družina sada broji, a »Harambaša« ili vođa družine na to mu odgovori:

– Dvadeset i pet po na izbor tihotepaca, hamera, sjecikesa, božjaka i žicara, računajući tu i njihove klinke i kokice i ostalu ženskadiju.* Većina ih je ovdje, a ostali lutaju negdje prema istoku, na putu do mjesta gdje ćemo prezimiti. U zoru krećemo za njima.

– Ne vidim Kvrugu među ovim čestitim svijetom. Što je s njim?

– Jadni momak sada živi o sumporu, što je prevruća hrana za istančan ukus. Poginuo je u tučnjavi negdje oko Ivanja.

– Žao mi je što to čujem. Kvruga je bio sposoban i hrabar svat.

– Bome jest. Crna Bess, njegova klinka, još je s nama, ali se trenutno skiće po istoku zemlje. Krasna curica, umilna i dobra ponašanja. Nitko je nikada nije vidio pijanu duže od četiri dan u tjednu.

– Uvijek se toga držala, dobro se sjećam, mila prija, vrijedna svake hvale. Majka joj je bila manje suzdržana i prostija: svadljiva babuskara opake ćudi, ali bistra kao rijetko tko.

– To ju je i upropastilo. Umjela je čitati iz dlana, a bila je vična i drugim gatalačkim vještinama, pa su je na koncu proglasili vješticom, osudili na smrt i ispekli na laganoj vatri. Upravo me raznježila odvažnost s kojom je prihvatila svoju kob: proklinjala je i psovala gomilu koja je blenula i buljila u nju dok su plamenovi lizali prema njezinu licu, zahvaćali joj tanke čuperke i pucketali oko sijede glave. Što sam rekao: proklinjala? Da proklinjala! Da poživiš još tisuću godina, nećeš čuti takve majstorske kletve. Na žalost, njezino je umijeće umrlo zajedno s njom. Sve je drugo samo slabo i blijedo oponašanje, ali prave hule više nema.

Harambaša uzdahnu, a i njegovi slušaoci uzdahnuše u znak da se slažu. Na trenutak cijelu družinu obuze potištenost jer čak ni u ovakvim okorjelim otpadnicima sposobnost suosjećanja potpuno ne umire, već su u velikim vremenskim razmacima i pod naročito povoljnim okolnostima, na primjer, kao u ovome slučaju, kada nadarenost i naobrazba napuste ovaj svijet ne ostavivši za sobom nasljednika, kadri

* Iz *Engleskog probisvijeta*, London, 1665. (piščeva napomena).

* Šatrovački izrazi za razne vrste lopova, prosjaka i skitnica te njihovih družica (piščeva napomena).

osjetiti prolaznu žalost zbog kakva gubitka ili nesreće. No, zahvaljujući dobrom gutljaju koji obreda unaokolo, turobno se raspoloženje ubrzo popravi.

– Je li se još kome od naših prijatelja štogod zlo dogodilo? – zapita Hobbs.

– Nekima jest. Posebno novajlijama, kao što je slučaj sa sitnim zemljoposjednicima koji su se odjednom našli na ulici bespomoćni i gladni jer su im oduzeli zemlju i pretvorili je u ovčju ispašu. Dali su se na prosjačenje pa su ih, gole do pasa, vezali otraga za kola i tako ih vukli, bičući ih usput, sve dok im ne bi potekla krv. Zatim su ih stavili u klade i kamenovali. Oni su se vratili prosjačenju pa su ih ponovno bičevali, a ovaj put odsjekli su im i jedno uho. I treći su se put okrenuli prosjačenju – ta* što su, jadnici, drugo i mogli! – pa su im na obraz usijanim željezom utisnuli žig, a onda ih prodali kao roblje. Pobjegli su, ali su uhvaćeni i obješeni. To ti je, ukratko cijela priča. Ostali nisu baš tako zlo prošli. Ustani, Seljo, i ti, Pečenko, ustani, Šljakeru – pokažite kako su vas ukrasili!

Oni koje je pozvao ustanu, skinu sa sebe jedan dio rita i pokažu leđa, sva izbrazdana ružnim starim brazgotinama nastalim od bičevanja. Jedan odmakne kosu i pokaže mjesto gdje mu se nekoć nalazilo lijevo uho, drugi na ramenu pokaže žig u obliku slova V i osakaćeno uho, a treći progovori:

– Zovu me Seljo, nekada sam bio imućan zemljoposjednik i imao milu ženu i djecu, a sada sam po stanju i zvanju nešto sasvim drugo. Žene i djece više nema. Možda su na nebu, možda... na onom drugom mjestu, ali, dragome Bogu budi hvala, barem više ne žive u *Engleskoj!* Moja se dobra stara i čestita majka trudila da zaradi koranicu kruha njegujući bolesnike. Jedan je od njih umro, a liječnici nisu znali od čega pa mi majku spalili kao vješticu pred očima mojih uplakanih mališana. To je engleski zakon!... Gore čaše pa svi zajedno pijmo u zdravlje milosrdnoga engleskog zakona koji je *nju* izbavio iz ovoga engleskog pakla! Hvala vam svima, prijatelji, svima odreda. Išli smo proseći od kuće do kuće, žena i ja, a gladnu smo djecu vukli sa sobom, ali je u Engleskoj zločin biti gladan pa su nas u tri grada svukli do gole kože i bičevali. Ispijmo zato svi još jednom u zdravlje milosrdnoga engleskog zakona! Njegov se bič dobrano napio Maryne krvi i brzo joj donio blaženi spas. Sada leži ondje, na groblju za beskućnike i bezimene, sigurna od svakoga zla. A djeca... Pa lijepo, dok je zakon mene bičem gonio od grada do grada, ona su skapala od gladi. Ispijmo, momci, ali samo kapljicu, kapljicu za pokoj duše sirote dječice koja nikada nijednom stvorenju nisu nanijela zlo. Opet sam se dao na prosjačenje – prosio sam za koranicu kruha, a bacili su me u klade i odrezali mi jedno uho. Evo, ovo mi je od njega ostalo. Opet sam prosio i u uspomenu na to ovo mi je ostalo od drugog uha. I opet sam prosio, a onda su me prodali kao roba. Ovdje na obrazu, pod ovom mrljom, kad bih je sprao, vidjeli biste crveno R koje mi je tu utisnuto užarenim željezom! **ROB!** Razumijete li vi to? Engleski **ROB** stoji pred vama! Pobjegao sam od svoga gospodara, a kada me pronađu – neka teško nebesko prokletstvo snađe zemlju koja je donijela takav zakon – objesit će me!

Iz mrkloga mraka zvonko odjeknu glas:

– *Neće* te objesiti! Od danas taj zakon više ne vrijedi!

Svi se osvrnuše i vidješe čudnovati lik maloga kralja kako im se žurno primiče. Kada izbi na svjetlost i i svi ga jasno ugledaše, sa svih strana dopre prava provala pitanja:

– Tko je to? *Što* je to? Tko si ti, patuljče?

Nimalo se ne zbunivši, dječak stupi usred svih ovih iznenađenih i upitnih pogleda i odgovori s kneževskim dostojanstvom:

– Ja sam Edward, engleski kralj.

Na ovo se razliježe divljački smijeh, što zbog podsmijeha, a što od veselja zbog izvrsne šale. Kralj se žacnu i oštro podviknu:

– Protuhe neotesane, zar mi tako zahvaljujete na kraljevskom daru što sam vam ga obećao?

Ostale se njegove riječi, izrečene ljutitim glasom i uz uzbuđene kretnje, izgubiše u vihoru smijeha i podrugljivih uzvika. »John Hobbs« nekoliko puta pokuša nadglasati dernjavu te u tome najzad i uspje:

– Prijatelji, to je moj sin, sanjalica, budala i potpuno je lud. Ne obraćajte pažnju na njega: umišlja sebi da je *kralj*.

– Ja *jesam* kralj – Edward će, okrenuvši se prema njemu – a ti ćeš to, prije ili kasnije, iskusiti na vlastitoj koži. Priznao si da si ubio čovjeka... i zato ćeš visjeti.

– *Ti* bi me izdao? *Ti*? Ako te samo dohvatim...

– No, no! – umiješa se kršni Harambaša, u pravi čas priskočivši u pomoć kralju te potkrijepi tu svoju uslugu složivši udarcem šake Hobbsa na tlo. – Zar ti ne poštuješ *ni* kralja *ni* harambašu? Uvrijediš li me još jednom, vlastitom ću te rukom objesiti. – Potom se obrati njegovu veličanstvu. – Svojim sudruzima, momče, ne smiješ prijetiti: drži jezik za zubima i nemoj ništa govoriti protiv njih. *Budi* kralj, ako se tako mili tvojoj ludoj glavi, ali gledaj da to nikome ne naškodi. Okani se naslova koji si upravo izrekao jer je to veleizdaja. U nekim sitnijim stvarima mi možda i jesmo zlikovci, ali nitko među nama nije takav podlac da bi izdao svog kralja. U tom pogledu srca su nam puna ljubavi i odanosti. Evo, sam se uvjeri govorim li istinu. Hajde, kliknimo svi u glas: »Živio Edward, engleski kralj!«

– ŽIVIO EDWARD, ENGLNESKI KRALJ!

Odgovor šarolike družine bijaše tako gromoglasan da se cijela trošna straćara zatrese od njegova odjeka. Malome se kralju lice načas ozari zadovoljstvom, a potom lagano nakloni glavu i s ozbiljnom jednostavnošću reče:

– Zahvaljujem ti, dobri moj narode.

Na ovaj se neočekivani odgovor družina stade previjati od smijeha. Kada se konačno malko primiriše, Harambaša se odlučno, no prilično dobrodušno obrati kralju:

– Ostavi se toga, dečko, nije to ni pametno ni dobro za tebe. Tjeraj svoje, ako baš moraš, ali izaberi neki drugi naslov.

Jedan od kotlokrpa zavrišta:

– Neka bude Šu-Šu Prvi, kralj budalaša.

Prijedlog »upali« otprve, sva ga grla ponoviše i podiže se zaglušna dreka:

– Živio Šu-Šu Prvi, kralj budalaša! – popraćena zviždanjem, psikanjem i urnebesnim grohotom.

– Dajte ga ovamo da ga okrunimo!

– Ogrnimo ga plaštem!

– Dajte mu žezlo!

– Posadimo ga na prijestolje!

Uz ove se u isti mah čulo i dvadesetak drugih povika pa, prije no što je siroti dječak dospio i dahnuti, okruniše ga limenom pliticom, ogrnuše pohabanim pokrivačem, umjesto na prijestolje, podigoše na bačvu i u ruku mu umjesto žezla tutnuše

kotlokrpino lemilo. Zatim svi oko njega popadaše na koljena te, otirući oči prljavim i dronjavim rukavima i pregačama, u zboru udariše u posprdnu kuknjavu i podrugljivo preklinjanje:

- Smiluj se na nas, o premili kralju!
 - Ne gazi svoje smjerne crve, o plemenito veličanstvo!
 - Sažali se na robove svoje i utješi ih kojim kraljevskim udarcem noge!
 - Obraduj nas i zagrij svojim milostivim zracima, o žarko sunce kraljevsko!
 - Posveti tlo dodirrom stopala tvojeg da bismo se mogli nagutati te prašine i oplemeniti se!
 - Udostoji nas pljuvanja svojega, o veličanstvo, kako bi djeca naše djece mogla spominjati tvoju kneževsku dobrohotnost i na vijeke vjekova ponosno i sretno živjela!
- No, »glavnu točku« cijele večeri izveo je dovitljivi kotlokrpa i pobrao sve lovorike. Kleknuvši, nagnuo se kao da će poljubiti kraljevu nogu, na što ga je kralj ljutito ritnuo. Kotlokrpa zatim uze obilaziti sve prisutne moleći da mu dadnu kakvu krpu koju će prilijepiti na mjesto gdje mu je lice dotakla kraljevska noga, govoreći kako se to mjesto mora zaštititi od doticaja s nedostojnim zrakom, a on će se pak obogatiti stojeći uz glavnu cestu i pokazujući ga radoznalima uz naplatu od sto šilinga za jedan pogled. Bio je upravo vragometno smiješan pa mu se cijela ona šugava rulja divila i zavidjela mu.

Od stida i gnjeva, oči se maloga vladara napuniše suzama, a u duši je mislio: »Da sam im nanio i kakvo veliko zlo, ne bi mogli biti okrutniji prema meni. Ja sam, međutim, prema njima pokazao samo dobrotu, a evo kako mi uzvraćaju!«

Osamnaesto poglavlje

Kraljević među skitnicama

U ranu se zoru skitnice sprema pa put pod noge. Tmasto im nebo visjelo nisko nad glavom, noge upadale u kaljavu zemlju, a zrak bio studen kao usred zime. Svaka veselost bijaše napustila družinu: neki bijahu zlovoljni i šutljivi, drugi razdražljivi i ćudljivi, nitko nije bio dobre volje, a svi bijahu žedni.

Uz nekoliko kratkih uputa Harambaša povjeri »Jacka« Hugu, a Johnu Cantyju naredi da se drži podalje od dječaka i ostavi ga na miru. Huga pak upozori da s dječakom ne postupa odveć grubo.

Ne prođe dugo, a vrijeme otopli i oblaci se malo razidoše. Družba prestade cvokotati, a raspoloženje se poče popravljati. Sve se više razgaljivahu te se naposljetku stadoše uzajamno podbadati i vrijeđati prolaznike duž ceste kojom su išli. Po tome se vidjelo da se u njima ponovno budi volja za životom i životnim radostima. Očigledno bijaše da drugima ulijevaju strah i trepet jer su im se svi sklanjali s puta i šutke prelazili preko prostačkih uvreda, ne usuđujući se na njih uzvratiti. Skidali su rublje s ograda, ponekad i na očigled samih vlasnika koji se nisu bunili, već su, izgleda, bili zahvalni što im nisu i ogradu odnijeli.

Dokora upadoše u neku seosku kućicu i smjestiše se ondje kao kod kuće, a preplašeni domaćin i ostali ukućani isprazniše smočnicu da bi im pripravili doručak. Domaćicu i njezine kćeri škakljali su ispod brade dok su im prinosile jelo i dobacivali masne šale na njihov račun, nazivajući ih pri tome uvredljivim imenima i grohotom se smijući. Nabacivali su se kostima i povrcem na seljaka i njegove sinove prisiljavajući ih da cijelo vrijeme skaču u stranu i burno odobravali pri svakom pogotku. Na posljetku su maslacem namazali glavu jednoj od kćeri jer se protivila nekim njihovim nježnostima. Na odlasku su još zaprijetili da će se vratiti i spaliti kuću zajedno s ukućanima ako ikakva prijava vlastima dopre do ušiju.

Oko podneva, nakon duga i zamorna puta, družba se zaustavi kraj neke ograde na ulazu u prilično veliko selo. Vođa odredi jedan sat odmora, a potom se svi raštrkaše kako bi s raznih strana ušli u selo i pozabavili se svatko svojim zanatom. »Jacka« poslaše s Hugom. Njih su dvojica neko vrijeme tamarali lijevo i desno jer je Hugo vrebao priliku da negdje nešto smota, ali kako nigdje nije ništa pronašao, napokon reče:

- Ovdje se nema što ukrasti. Sve sam jad i bijeda. Morat ćemo prosjačiti.
- *Mi* ćemo morati, je li? Ti se bavi tim zanatom – tebi to i priliči, ali *ja* neću prosići.
- Nećeš prosjačiti! – uzviknu Hugo, iznenađeno gledajući kralja. – Ma molim te lijepo, otkad si se ti to obratio?
- Što time misliš reći?
- Što mislim? Pa zar nisi cijeloga života prosjačio po londonskim ulicama?
- Ja? Što je tebi, blesane?
- Ne razbacuj se lijepim riječima – dulje će ti potrajati zaliha. Tvoj otac kaže da prosiš otkada si se rodio. Da on možda ne laže? Nećeš valjda biti toliko drzak i *reći* da laže!
- podrugnu se Hugo.
- Onaj kojega *ti* nazivaš mojim ocem? Jest, laže.
- Daj, mali, nemoj pretjerivati izigravajući luđaka. Sve je dobro dok ti to služi za zabavu i dok od toga nema po tebe nikakve štete. Ako mu ovo ispričam, dobit ćeš svoje.
- Ne moraš se truditi. Sam ću mu reći.
- Sviđa mi se tvoja odvažnost, pošteno ti kažem, ali se tvojem rasuđivanju nimalo ne divim. Batina i polomljenih kostiju ima i suviše na ovome svijetu pa nije potrebno da ih čovjek sam traži. Ali, dosta s tim: *ja* vjerujem tvom ocu. Ne sumnjam u to da umije lagati, kao ni u to da *zaista* i laže kad se za to ukaže potreba, jer to čine i najbolji među nama, ali ovdje nema razloga za to. Mudar čovjek neće bez ikakve potrebe rasipati tako dragocjeno sredstvo kao što je laž. Čuj, ako nisi raspoložen za prosjačenje, čega da se onda prihvatimo? Da orobimo kakvu kuhinju?

Na to će kralj nestrpljivo:

- Ostavi se tih ludorija – zamaraš me!

Ovo razjari Huga:

- E, slušaj ti, mali. Nećeš prosjačiti, nećeš krasti – neka ti bude. Ali evo nečega što *nećeš* moći izbjeći. Ti ćeš biti mamac dok *ja* budem prosjačio. Odbij ovo, ako smiješ!

Kralj zausti da mu prezrivo odgovori, ali ga Hugo prekinu:

- Tiho! Evo jednoga s dobroćudnim licem. Ja ću se sada srušiti kao da me kakva boljka spopala. Kada mi stranac pritrči, ti počni kukati i padni na koljena, kao da plačeš. Onda se proderi kao ti vrazi čupaju utrobu i reci: »O, gospodine, ovo je moj siroti bolesni brat, a mi nigdje nikoga nemamo. Tako ti Boga, svrni samilostan pogled svojih milosrdnih očiju na ovo bolesno, napušteno i bijedno stvorenje, Udijeli od svojeg bogatstva jedan novčić jadniku kojega je Bog kaznio i koji je već jednom nogom u grobu!« I pazi, moraš *stalno* kukati i ne smiješ prestati sve dok mu ne izvučemo taj novčić, inače ćeš mi platiti.

Hugo tada stade ječati i stenjati, prevrtati očima, teturati i posrtati, a kad mu se neznanac primače bliže, s krikom se pred njim sruši na tlo i poče se previjati i valjati u prašini, baš kao da je na umoru.

– O, Bože, Bože! – povika dobronamjerni neznanac. – Oh, jadni dečko, kako te strašno boli! Čekaj, pomoći ću ti da ustaneš.

– Oh, plemeniti gospodine, nemojte, a Bog neka vas blagoslovi jer se vidi da ste pravi plemić, ali mene svaki dodir užasno boli kada mi dođe ovako. Moj će brat ispričati vašoj svjetlosti kakvi me bolovi razdiru kada me uhvati ovakav napad. Novčić, dobri gospodine, samo novčić da kupimo malo hrane, a onda me prepustite mojem jadu.

– Novčić! I tri ću ti dati, nevoljniče... – pa usplahireno i brzo uze prekapati po džepovima te izvadi novac. – Evo ti, siroto momče, uzmi i neka ti je sa srećom. Dođi ovamo, mali, pomoz mi da tvojeg bolesnog brata odnesemo do one kuće gdje...

– Nisam ja njegov brat – upade mu kralj u riječ.

– Kako? Nisi mu brat?

– Ma vidi ga! – zastenja Hugo, u potaji škrgućući zubima. – Odriče se rođenog brata koje je već jednom nogom u grobu!

– Mali, zaista si tvrda srca, ako ti je ovo brat. Kako se ne stidiš! Pa jedva miče rukama i nogama. ako ti nije brat, što je onda?

– Prosjak i lopov! Dobio je od tebe novaca, a usput ti je ispraznio džepove. Želiš li izvesti čudo i iscijeliti ga, prošeći mu malo štapom po leđima, a ostalo prepusti božanskoj promisli.

No, Hugo ne htjede čekati ni na kakvo čudo. Učas je bio na nogama pa odjuri poput vjetra, ostavivši za sobom plemića koji nadade za njim, u trku vičući iz sveg grla. Zahvaljujući nebesima za vlastito oslobođenje, kralj pobježe u suprotnom smjeru i ne uspori korak dok se ne nađe daleko od svake opasnosti. Krenu prvom cestom na koju naiđe i uskoro mu selo ostade za leđima. Nekoliko je sati samo hitao naprijed što je brže mogao, neprestano se osvrćući da vidi ne ide li tko slučajno za njim u potjeru. Najzad ga strah minu i obuze ga ugodan osjećaj sigurnosti. Uvidje tada i da je gladan, a isto tako i veoma umoran. Zaustavi se stoga kraj neke seljačke kuće, ali čim zausti da nešto kaže, prekinuše ga i grubo otjeraše. Odjeća koju je imao na sebi nije mu nimalo išla u prilog.

Nastavi put, uvrijeđen i ozlojeđen, odlučivši da se više neće izlagati takvim postupcima. No, glad je jača od ponosa pa on, kada se približi večer, okuša sreću u još jednoj seljačkoj kući, ali se ondje provede još i gore nego ranije: nazvaše ga pogrđnim imenima i zaprijetiše mu da će ga dati uhapsiti kao skitnicu ako se istoga časa ne makne odande.

Spusti se noć, mrazna i oblačna, a mali je vladar ranjavih nogu još uvijek s mukom išao dalje. Morao se stalno kretati jer bi, kad god bi sjeo da se odmori, ubrzo do kostiju promrzao. Sve što je ćutio i zapažao, idući ovako kroz svečanu tamu i prazno prostranstvo noći, bilo mu je novo i nepoznato. Povremeno bi čuo kako mu se nekakvi glasovi približavaju, prolaze mimo njega i gube se u tišini, a kako je od tijela od kojih su ti glasovi dopirali vidio tek neke bezoblične mrlje, jeza ga je podilazila jer je u svemu tome bilo nečega sablasnog i nadnaravnog. Gdjekad bi opazio treptaj kakve svjetlosti – uvijek iz velike daljine, kao da dolazi s drugoga svijeta, a kada bi čuo zvon ovčjega zvona, taj zvuk bijaše neodređen, dalek i nejasan. Prigušeno mukanje goveda noćni mu je vjetar donosio na mahove, kao kakvu žalopojku. Tu i tamo preko nevidljivih bi polja i šuma do njega doprlo žalostivo pseće zavijanje. Svi ti zvukovi bijahu negdje daleko pa se malome kralju činilo da je potpuno odvojen od života i njegovih zbivanja te se nalazi usamljen i bez igdje ikoga usred bezgranične pustoši.

Posrtao je dalje kroz šumu, sav obuzet stravičnošću ovih novih doživljaja, trzajući se kad god bi mu suho lišće zašuštalo iznad glave jer je njegov šušanj silno nalikovao na ljudski šapat. Poslije nekog vremena najednom, gotovo na dohvat ruke, spazi mutnu svjetlost nekakva fenjera. Ustuknu u sjenu i počeka. Fenjer je stajao kraj otvorenih vrata neke staje. Kralj još malo sačeka – niti se što čulo, niti se tko micao. Dok je tako nepomično stajao, postade mu hladno, a staja je djelovala tako gostoljubivo i toliko ga mamila da napokon odluči staviti sve na kocku i ući. Brzo se i hitro prišunja, no baš kad je zakoračio preko praga, začu glasove iza sebe. Šmugnu iza bačve u staji i čučnu. Uđoše dvojica težaka s fenjerom u ruci pa se prihvate posla, usput nešto razgovarajući. Dok su oni s fenjerom obilazili uokolo, kralj otvori četvere oči i zapamti da se na drugom kraju staje nalazi nešto nalik na povelik pregradak za stoku, smjerajući, čim ostane sam, napipati put do tamo. Na pola puta do pregratka zapazi i gomilu konjskih pokrivača pa ih naumi za tu jednu noć staviti u službu engleske krune.

Oni ljudi domalo završišu posao i odoše, zasunuvši za sobom vrata i ponijevši fenjer. Kralj se cvokoćući uputi k pokrivačima, onoliko hitro koliko god mu je mrak to dopuštao, pokupi ih pa sretno napipa put do pregratka. Od dva pokrivača napravi sebi ležaj, a potom se pokri s preostala dva. Vladarevoj sreći sada nije bilo kraja, premda pokrivači bijahu stari i tanki te nedovoljno topli, a osim toga iz njih izbijaše oštar konjski vonj, i to tako jak da se čovjek od njega gotovo mogao ugušiti.

Premda je bio gladan i promrzao, kralj bijaše i toliko umoran i pospan da ovo posljednje uskoro prevagnu pa on ubrzo zapade u polusan. I baš kada se htio potpuno prepustiti snu, jasno osjeti nekakav dodir! U tili se čas potpuno rasani jedva dolazeći do daha. Srce mu umalo prestade kucati zbog hladne jeze što ju je u mraku izazvao ovaj tajanstveni osjet. Ležao je nepomično, osluškujući i jedva dišući. Ništa se nije micalo niti se što čulo. I dalje je osluškivao i čekao, dugo vremena, kako mu se činilo, no i dalje se ništa nije micalo niti se što čulo. Najzad ga poče ponovno hvatati drijem, kadli odjednom opet osjeti onaj tajanstveni dodir! Taj lagani dodir nečujne i nevidljive sile bijaše užas nad užasima pa dječak premre od sablasne groze. Što da radi? Na to pitanje nije znao odgovora. Da napusti ovo poprilično ugodno pribježište i pobjegne od ovoga zagonetnog užasa? No, kamo bi pobjegao? Iz staje nije mogao, a bila mu je nepodnošljiva već i sama pomisao na to da naslijepo tapka ovamo-onamo po mraku, zatvoren između četiri zida zajedno s ovom utvarom koja u stopu klizi za njim i svaki mu čas mekim i odvratnim dodirom dotiče obraz ili rame. Da ostane gdje jest i cijele noći živ premire od straha? Bi li to bilo bolje? Ne. Što mu onda preostaje? Ah, znao je dobro da mu preostaje samo jedan izlaz – mora ispružiti ruku i otkriti o čemu je riječ!

Lako je to bilo pomisliti, ali teško naći dovoljno hrabrosti i pokušati. Tri je puta bojažljivo pružao malčice ruku u mrak i bez daha je naglo povlačio, i to ne zato što je nešto napipao, već što je bio sasvim siguran da će to *svaki čas* napipati. No, četvrti put segnu malo dalje i rukom okrznu nešto mekano i toplo. Skameni se od straha jer mu je um bio toliko rastrojen da nije bio kadar zamisliti ništa drugo doli još topao leš tek umrla čovjeka. Pomisli kako bi radije umro nego ga još jednom dotaknuo. No, na tu je pogrešnu misao došao samo zato što nije poznao besmrtnu snagu ljudske radoznalosti. Nedugo potom ruka mu ponovno stade drhtavo opipavati – usprkos zdravom razumu i protiv svake volje – no svejedno je i dalje ustrajala u tome. Naišavši na pregršt dugih vlasi, dječak uzdrhta, ali popipa dalje i pronađe nešto nalik

na toplo uže. Opipa još dalje i otkri bezazleno telence! Uže, naime, uopće nije bilo uže, nego teletov rep.

Kralj se iskreno postidje što se bio toliko prepao i izbezumio zbog nečega tako bezopasnog kao što je usnulo tele, ali se zapravo nije imao čega stidjeti jer se i nije uplašio teleta, već nečega strašnog i nepostojećeg što mu se pričinilo umjesto teleta. U ta bi se drevna praznovjerna vremena i svaki drugi dječak isto tako ponio i isto toliko uplašio kao i on.

Nije bio presretan samo zato što je otkrio da je onaj nepoznati stvor obično tele, već i zato što više nije sam, jer se ranije osjećao toliko osamljenim i napuštenim da je radosno pozdravio čak i društvo i prijateljstvo tako beznačajne životinje kao što je tele. Pripadnici njegove vlastite vrste bijahu ga toliko zlostavljali i toliko grubo postupali s njim da je bila prava milina napokon se naći u društvu prijateljski raspoložena bića koje barem ima dobro srce i blagu narav, pa makar i nemalo nekih uzvišenijih osobina. Zato odluči zaboraviti na svoj kraljevski položaj i sprijateljiti se s teletom.

Dok mu je milovao glatka topla leđa – tele je ležalo blizu njega, baš nadohvat ruke – pade mu na um da bi mu ono moglo biti korisno i na drugi način. Zato premjesti svoj ležaj, prostrijevši ga odmah kraj teleta, a onda se pribi uz teletova leđa, navuče pokrivače preko sebe i svojega prijatelja pa mu kroz časak-dva bilo tako toplo i ugodno da mu bolje ne bi bilo ni u nekoj od mekih postelja u kraljevskom dvorcu u Westminsteru.

Odmah povrveše vesele misli, a život mu se učini vedrijim. Bio se oslobodio okova ropstva i zločina, oslobodio društva podlih i okorjelih odmetnika od zakona, bilo mu je toplo, našao je zaklon – jednom riječju, bio je sretan. Dizao se noćni vjetar, iznenadnim naletima šibajući staru staju koja se od toga tresla i škripala, a potom bi mu snaga na mahove opala pa je hućao i zavijao oko uglova i izbočina, no kralju je sve to zvučalo kao glazba jer mu je bilo mekano i udobno: neka vjetar samo puše i bjesni, neka udara i lupa, neka huće i zavija, njemu to ne smeta, čak i uživa u tome. Samo se još jače privinu uz svojega novog prijatelja naslađujući se u toploj ugodu pa iz jave blaženo utonu u dubok san bez snova, ispunjen bezbrižnošću i mirom. U daljini su zavijali psi, goveda tužno mukala, vjetrovi bješnjeli, a kiša u snažnim mlazovima pljuštala po krovu. No, engleski je kralj mirno spavao, baš kao i tele pokraj njega, jer su telići jednostavna stvorenja i ne uzbuđuju ih oluje niti zbunjuje to što spavaju pored kakva kralja.

Devetnaesto poglavlje

Kraljević među seljacima

Probudivši se sutradan rano izjutra, kralj otkri da se noću u staju uvukao mokat, no mudar štakor i udobno se smjestio na njegovim grudima. Uznemiren, štakor sada hitro pobježe, a dječak se nasmiješi i reče:

– Što se toliko bojiš, jadna budalice? I ja sam jadan kao i ti. Bilo bi me stid udariti na bespomoćno stvorenje, kada sam i sâm isto toliko nemoćan. Štoviše, dugujem ti zahvalnost zbog povoljna znamenja: kada kralj padne tako nisko da čak i štakori u njegovim njedrima sebi prave postelju, to zacijelo znači da će mu se sreća okrenuti jer je jasno da niže ne može pasti.

Ustade i izađe iz pregratka i u tom času začu dječje glasove. Stajska se vrata otvoriše i uđoše dvije djevojčice. Čim ugledaše kralja, zamre svaki razgovor i smijeh, a djevojčice zastadoše i na mjestu se ukočiše zagledavši se u nj sa silnom radoznalošću. Zatim stadoše nešto šaptati između sebe, pa se malo primaknuše i opet zastadoše gledajući u njega i došaptavajući se. Malo-pomalo ipak skupiše hrabrost i uzeše naglas razgovarati o njemu. Jedna reče:

– Lice mu je ljupko.

A druga dometnu:

– Ima i lijepu kosu.

– Ali je prilično bijedno odjeven.

– I izgleda izgladnjelo.

Djevojčice priđoše još bliže, obilazeći oko njega i pažljivo ga razgledajući sa svih strana, kao da je on neka nova i čudna životinja, no ponešto bojažljivo i oprezno, kao da se boje da je u pitanju životinja koja kadšto i ujeda. Napokon stadoše pred njega, držeći se za svaki slučaj čvrsto za ruke, pa se bezazlenim očima sa zadovoljstvom

zagledaše u nj. Onda jedna od njih prikupi svu hrabrost i zapita s otvorenom izravnošću:

– Tko si ti, dječace?

– Kralj – glasio je ozbiljan odgovor.

Djevojčice se malo trgoše, razrogačiše oči i koji časak ostadoše bez riječi. Potom ih znatiželja nagna da progovore:

– *Kralj?* Koji kralj?

– Engleski kralj.

Djevojčice se zgledaše, pa pogledaše u njega, pa se opet začuđeno i smeteno zgledaše, a onda će jedna od njih:

– Jesi li ga čula, Margery? Kaže da je kralj. Može li to biti istina?

– A kako bi drugačije bilo, Prissy? Zar on možda laže? Slušaj, Prissy, da to nije istina, onda bi to *bila* laž. Sigurno bi bilo tako. Sad malo razmisli. Sve što nije istina, to je laž, tu ti trećega nema.

Bijaše to jak i neoboriv dokaz, bez ikakve slabe strane, koji Prissynim polusumnjama oduze svaku mogućnost da se održe. Ona časak porazmisli, a zatim jednostavnom primjedbom uhvati kralja za riječ:

– Ako si ti zbilja kralj, ja ti vjerujem.

– Zbilja sam kralj.

Time se sve riješi. Kraljevsko dostojanstvo njegova veličanstva bi prihvaćeno bez daljnjih pitanja i rasprave, a njih ga dvije odmah stadoše ispitivati kako je ovamo dospio, i kako to da je ovako nekraljevski odjeven, i kamo se uputio te o svemu ostalome u vezi s njime. Za njega bijaše silno olakšanje što svoje nevolje može povjeriti osobama koje mu se neće rugati niti sumnjati u njegove riječi. Stoga im ispriča sve o sebi, unoseći se u priču, privremeno zaboravivši čak i na glad, a ljubazne ga mlade gospođice saslušale s najdubljim i najnježnijim razumijevanjem. No, kada prijede na svoje posljednje doživljaje i njih dvije doznaše koliko dugo nije ništa jeo, prekinuše ga usred riječi i odvuče u kuću na doručak.

Kralj, veseo i sretan, reče u sebi: »Kada opet steknem svoja zakonita prava, uvijek ću poštovati malu djecu, sjećajući se kako su ove dvije djevojčice imale povjerenja u mene i vjerovale mi kad sam bio u nevolji, dok su mi se stariji, smatrajući sami sebe mudrijima, rugali i držali me lažljivcem.«

Majka dviju djevojčica ljubazno dočeka kralja i sažali se na nj jer su njegov zapušten izgled i očigledno pomućeni um ganuli njezino žensko srce. Bijaše ona udovica, i još k tome siromašna, pa prema tome bijaše dovoljno prepatila da bi mogla suosjećati s nevoljnicima. Pretpostavljala je luckasti dječak pobjegao od svojih prijatelja ili skrbnika pa pokuša od njega saznati odakle dolazi s namjerom da poduzme potrebne korake i vrati ga kući. No, koliko god da je spominjala susjedne gradove i sela, koliko god da ga je u tom smislu zapitkivala, sve bijaše uzalud: po dječakovu se licu, kao i po njegovim odgovorima, vidjelo da mu ništa od onoga o čemu ona govori nije poznato. On je pak ozbiljno i prostodušno govorio o dvorskim pitanjima i više se nego jednom ražalostio govoreći o pokojnome kralju, »svojem ocu«, no kad god bi se pavela riječ o običnijim stvarima, izgubio bi svako zanimanje za razgovor i ušutio.

Žena bijaše silno zbunjena, no ne htjede odustati. Nastavi se zabavljati kuhanjem, smišljajući usput raznorazne zamke uz pomoć kojih će dječaka navesti da oda svoju tajnu. Govorila je o govedima – njega to nije zanimalo, potom o ovcama – s jednakim

ishodom, pa zaključi da je krivo pretpostavila kako bi dječak mogao biti pastir. Spomenu mu mlin, pa tkalce, kotlokrpe, kovače, sve moguće obrte i obrtnike, spomenu zatim ludnicu, zatvore i sirotišta, no ništa od toga – na svim je poljima pretrpjela neuspjeh. Ipak, ne baš na svim, jer joj je ovako pošlo za rukom ispitivanje ograničiti na kućne služinske poslove. Da, sada bijaše sigurna da je na pravom tragu – dječak mora da je služio u kući. Stoga okrenu razgovor na tu stranu, ali se i opet razočara. Razgovor o čišćenju bio mu je dosadan, loženje vatre nije ga uzbuđivalo, čišćenje i ribanje ne pobudiše nikakva oduševljenja. Potom se domaćica, već pomalo gubeći nadu i više reda radi, dotače kuhanja. Na njezino iznenađenje i silno zadovoljstvo, kraljevo se lice smjesta ozari! Ah, napokon sam te ulovila, pomisli ona, posebno se ponoseći lukavom domišljatošću i umješnošću s kojom je to izvela.

Njezinu se umornom jeziku sada pruži prilika da se odmori jer kralj, kojega je mučila vučja glad i dražili opojni miomirisni što su se širili iz uskipjelih lonaca i tava, dade sebi maha i upusti se u tako rječitu raspravu o nekim ukusnim jestvinama da domaćica kroz koji časak reče samoj sebi: »Zbilja sam bila u pravu – on je pomagao u kuhinji!« Kada kralj potom proširi jelovnik, govoreći o tom predmetu s takvom upućenošću i živošću da domaćica pomisli: »Majko mila! Otkuda poznaje tolika jela, i to tako birana? Takva se jela iznose samo na stol bogataša i velikaša. Pa da, sad mi je jasno! Premda izgleda kao dronjavi beskućnik, mora da je služio na dvoru prije no što je skrenuo pameću. Da, zacijelo je pomagao u samoj kraljevoj kuhinji! Hajde da ga iskušamo.«

Puna vruće želje da dokaže svoju oštroumnost, reče kralju da časkom pripazi na lonce na ognjištu, natuknuvši da, bude li imao volje za to, i sam može pripremiti još koje jelo ili dva, a potom izađe iz kuhinje domahnuvši djevojčicama da pođu s njom. Kralj prmrmlja:

– Već je jednom, još u pradavna vremena, jednome drugom engleskom kralju povjeren posao sličan ovome. Neću se prema tome ogriješiti o svoje dostojanstvo latim li se dužnosti kakve se udostojao prihvatiti i Alfred Veliki. No, pokušat ću bolje od njega opravdati povjerenje koje mi je ukazano jer je on dopustio da mu kolači izgore.

No, čovjek snuje, a Bog određuje: i ovaj kralj, baš kao i onaj iz davnine, ubrzo se zaveze u duboke misli o važnim državnim poslovima pa se zgodi ista nesreća: jelo mu umalo zagorje. Domaćica se na vrijeme vrati da spasi doručak od potpune propasti, a kralja učas vrati na zemlju živo ga i od srca opravši jezikom. Videći, međutim, koliko mu je teško što je iznevjerio njezino povjerenje, najednom se smekša i postade sušta dobrotu i blagost.

Dječak se obilato i do mile volje najede, što ga silno okrijepi i oraspoloži. Ovaj se doručak odlikovao sljedećim posebnim obilježjem: obje su se strane pristale odreći svojega dostojanstva, a ipak nitko od onih kojima je ta milost udijeljena nije za to ni znao. Domaćica je isprva malog skitnicu namjeravala u jednom kutu nahraniti ostacima jela, kao i svakoga drugog skitnicu ili psa, ali se sada toliko pokajala što ga je onako izgrdila pa je učinila sve što je mogla da se iskupi dopustivši mu da sjedne za zajednički stol i jede s višima od sebe, kao da je s njima potpuno ravnopravan. Kralj se pak sa svoje strane toliko kajao što je iznevjerio njezino povjerenje, i to nakon tolike ljubaznosti koju mu je cijela ova obitelj ukazala, te se prisilio na to da se iskupi spustivši se na ženinu razinu i razinu njezinih djevojčica, umjesto da od njih zatraži da stoje oko njega i dvore ga dok bude sjedio za njihovim stolom, kako bi jedino i priličilo njegovu rodu i dostojanstvu. Svima nam dobro čini da kadšto malo spustimo

nos. Ova je čestita žena cijeloga dana uživala čestitajući samoj sebi zbog velikodušne dobrostivosti prema običnom skitnici, a kralj je bio isto toliko zadovoljan sam sa sobom zbog milostive snishodljivosti prema nezatnoj seljanki.

Nakon doručka domaćica naredi kralju da opere suđe. Na ovu se zapovijed kralj na trenutak osupnu i već se htjede pobuniti, no onda reče sam sebi: »Alfred Veliki pazio je na kolače pa bi svakako i suđe prao – prema tome, i ja ću se u tome okušati.«

Izveo je to prilično jadno, zbog čega se i sam iznenadio jer mu se pranje drvenih žlica i zdjela nije činilo osobito teškim. Bio je to dosadan i mučan posao, ali ga on napokon obavi. Sada je već jedva čekao da opet krene na put, no ne bijaše mu se lako riješiti društva ove kućevne gospe. Natovarila mu je svu silu raznoraznih sitnijih poslova koje mu pođe za rukom obaviti poprilično dobro, pa čak i s pohvalom. Zatim njemu i djevojčicama dade da gule zimske jabuke, no on se u tome pokaza toliko nespretnim te ga ona oslobodi te dužnosti i dade mu mesarski nož da ga naoštri. Nakon toga ga je tjerala da češlja vunu, sve dok ne postade sasvim siguran kako je dobroga kralja Alfreda zasad sasvim dovoljno bacio u zasjenak u pogledu sjajnih služinskih junaštava koja će se slikovito opisivati u bajkama i ljetopisima te stoga već bijaše napola spreman da se odrekne daljnje slave. Pa, kada mu domaćica nakon ručka dade košaru s mačićima i reče mu da ih baci u vodu, on se te slave doista i odreče. Zapravo, upravo je se bio nakanio odreći jer je osjećao da negdje na sve ovo mora staviti točku, a nalog da baci mačiće u vodu činio mu se najpogodnijim za to, kadli se pojavi jedna smetnja. Smetnja bijaše John Canty s pokućarskom torbom na leđima, a uz njega i Hugo!

Kralj ugleda dvojicu lupeže još dok su se približavali ulaznim vratima, prije no što su oni imali prilike njega opaziti, pa ne reče ništa o svojoj nakani da na sve stavi točku, već zgrabi košaru s mačićima i tiho izađe na zadnja vrata, bez ijedne riječi. Mačiće ostavi u pojati pa pohita uskim puteljkom iza kuće.

Dvadeseto poglavlje

Kraljević i pustinjač

Visoka ga živica sada skrivaše od pogleda iz kuće pa on, premirujući od užasna straha, prikupi svu snagu i poletje prema obližnjoj šumi. Nije se osvrtao sve dok nije stigao na domak šume, a onda se okrenu i u daljini ugleda dvije prilike. Ništa mu više nije trebalo: nije čekao da ih jasnije raspozna, već pohita dalje, ni na čas ne usporavajući korak, sve dok ne zađe u sumračnu dubinu šume. Tu zastade, uvjeren da je sada donekle siguran. Napeto osluškivaše, no posvuda unaokolo vladaše duboka i svečana tišina – strahotna tišina koja je tištala dušu. Samo bi ponekad, napregnuvši sluh, otkrio poneki zvuk, no tako dalek, mukao i tajanstven da mu se činilo kako nije stvaran, već da su to jecaji i jadikovke umrlih duša. Stoga su takvi zvuci sumornije djelovali na nj od tišine koju su narušavali.

Isprva mu je namjera bila da do kraja dana ostane na mjestu na kojem se zatekao, no domalo mu se znojno tijelo stade tresti od studeni pa se naposljetku ipak morade prisiliti na kretanje kako bi se ugrijao. U nadi da će uskoro izbiti na cestu, udari poprijeko kroz šumu, ali se u tome prevari. Hodao je i hodao, no što je dalje išao, šuma kao da postajaše sve gušćom. Tmina postajaše sve mračnija i kralj shvati da se počinje spuštati noć. Protrnu pri pomisli na to da bi morao prenoćiti na ovako sablasnu mjestu pa pokuša još više pohitati, no zbog toga odmicaše samo još sporije jer nije dovoljno dobro vidio da bi mogao sigurno koračati te bi se svakoga časa spotaknuo o kakav korijen i zapleo u vriježe i trnje.

Kako se samo obradovao ugledavši napokon odsjev nekakva svjetla! Stade mu se oprezno približavati, često zastajkujući da se ogleda oko sebe i oslušne. Svjetlo dopiraše kroz neostakljen prozorčić na nekoj siromašnoj kolibici. Začu se nečiji glas pa kralj već htjede pobjeći i sakriti se, no smjesta odustade od toga jer se onaj glas očito molio Bogu. Prišunja se do jedinoga prozorčića na kolibi, prope se na prste i proviri unutra. Vidje malenu prostoriju s podom od obične zemlje koja se s vremenom

bila čvrsto utabala. U jednom kutu bijaše ležaj od rogožine te pokoji dronjavi prekrivač, a pored njega stajahu vjedro, pehar i plitica, kao i dva-tri lonca ili tave. Bijahu tu i klupica i tronožac, a na ognjištu tinjahu ostaci vatre od pruća. Ispred oltarića koji osvjetljavaše jedna jedina svijeća klečao postariji čovjek, pored njega na staroj drvenoj škrinji ležahu otvorena knjiga i ljudska lubanja. Bijaše to stasit, koščat čovjek, veoma dugačke i snježnobijele kose i brade, odjeven u halju od ovčje kože koja mu se spuštala sve do peta.

– Sveti pustinja! – kralj će u sebi. – Ovaj sam put doista imao sreće.

Pustinja ustade, a kralj zakuca na vrata. Duboki mu glas odgovori:

– Uđi, ali otresi sa sebe grijeh, jer je tlo na koje stupaš sveto!

Kralj uđe i zastade. Pustinja upravi na nj svjetlucav, nemiran pogled i zapita:

– Tko si ti?

– Kralj – glasio je miran i jednostavan odgovor.

– Dobro došao, kralju! – oduševljeno povika pustinja, a potom se ustrča oko njega, svejednako ponavljajući »dobro došao, dobro došao«, pa primače klupicu ognjištu, posadi kralja na nju, baci nešto pruća na vatru te se uzrujanim koracima ushoda po kolibici.

– Dobro došao! Mnogi su ovdje tražili utočište, ali ga nisu bili zavrijedili pa sam ih otjerao. No, kralj koji odbaci krunu i prezre tašti sjaj svojega položaja pa tijelo zaodjene u rite da bi život zavjetovao svetosti i trapljenju puti, takav kralj to zavređuje i dobro mi je došao! Pa neka cijeli svoj vijek ostane ovdje, sve dok ga smrt ne stigne. – Kralj ga htjede prekinuti i sve mu objasniti, ali pustinja ne obraća pažnju na nj, a po svemu sudeći, čak ga i ne ču, već produži, sve jačim i snažnijim glasom: – Ovdje ćeš živjeti u miru. Nitko neće otkriti tvoje skrovište niti te uznemiravati preklinjanjem da se vratiš ispraznom i ludom životu koji si po Božjoj zapovijedi napustio. Ovdje ćeš se moliti, proučavati Sveto pismo, razmišljati o ludostima i obmanama ovoga svijeta i o krasotama svijeta koji nas čeka. Živjet ćeš o suhom kruhu i bilju i svakodnevno bičem kažnjavati svoje tijelo za spas duše svoje. Na голу ćeš tijelu nositi košulju od kostrijeti, pit ćeš samo vodu i živjet ćeš u miru, da, u posvemašnjem miru, jer tko god dođe da te potraži, otići će odavde praznih šaka: neće te naći pa ti neće ni dosađivati.

I dalje koračajući gore-dolje, starac prestade govoriti naglas, već stade nešto mumljati. Kralj uluči priliku te mu ispriča svoj udes, i to vrlo rječito jer su ga na to nadahnule nelagoda i strava. No, pustinja i dalje mumljaše ne obrativši pažnju na nj. Još uvijek tako mumljajući, pristupi kralju i značajno reče:

– Pst! Odat ću ti tajnu! – i nagnu se da bi mu je povjerio, ali se zaustavi i stade nešto osluškivati. Ostade časak-dva u tom stavu, a potom se na prstima prišulja prozorčiću, provuče glavu kroza nj i poviri u tminu, a onda se na prstima vrati, primače lice uz kraljevo i prošapta: – Ja sam arhanđeo!

Kralj se preplašeno trže i pomisli: »Dao Bog da nisam pobjegao od onih lopuža! Sad sam pao u ruke ovom luđaku!« Strava je u njemu sve više rasla i to mu se jasno ogledalo na licu. Tihim, uzbuđenim glasom pustinja nastavi:

– Vidim da osjećaš svetost koja prožima ovo mjesto! Na licu ti se čita strah pomiješan s divljenjem! Nitko ne može boraviti u ovome svetom ozračju, a da ne osjeti njegovo djelovanje jer je ovo ozračje nebesko. Dok bi čovjek okom trepnuo, ja se mogu vinuti onamo gore i odande se vratiti jer su me, upravo na ovom mjestu, prije pet godina u arhanđela unaprijedili anđeli s neba poslani da mi dodijele tu visoku čast. Njihova je

prisutnost ispunila ovu kolibu nepodnošljivo blistavim sjajem, a onda su kleknuli preda me, kralju! Da, kleknuli su preda mnom jer sam bio veći od njih! Šetao sam ja nebeskim dvorima i razgovarao s patrijarsima. Dotakni mi ruku, ne boj se, dotakni je! Eto, sad si dodirnuo ruku koju su držali i Abraham, i Izak, i Jakov! Ja sam kročio zlatnim dvorima i gledao u lice Svevišnjemu! – Zastade da bi time polučio još jači učinak, a potom mu se lice naglo izmijeni i on opet skoči na noge govoreći u silovitu gnjevu: – Da, arhanđeo, *obični arhanđeo*, a mogao sam biti papa! To ti je živa istina. Meni je to u snu nebo reklo prije dvadeset godina. Da, trebao sam postati papa. I *bio* bih postao papa, jer su nebesa tako htjela, da kralj nije raspustio moj samostan i ja ubogi, neznani redovnik ostadoh bez ikoga na svijetu i bez krova nad glavom, a moja veličajna sudba ode u nepovrat! – Ovdje opet stade mumljati te se u uzaludnome bijesu udaraše šakom po čelu, pa bi čas protisnuo kakvu otrovnu psovku, a čas procvilio: »I tako sam samo arhanđeo, a trebao sam postati papa!«

Ovako prođe čitav sat, a jadni je mali kralj za to vrijeme sjedio i šutio. Onda starca najednom napusti njegova mahnitost i on postade sušta ljubaznost. Glas mu se ublaži, a on sam se sa svojih oblaka spusti na zemlju i uze tako prostodušno i čovječno ćaskati da ubrzo potpuno osvoji kraljevo srce. Stari bogougodnik premjesti dječaka bliže k vatri i udobno ga smjesti, spretnom mu i nježnom rukom izvida modrice i ogrebotine, a zatim se dade na pripremu i kuhanje večere – cijelo vrijeme ugodno čavrljajući te povremeno gladeći dječaka po obrazu ili ga milujući po glavi s takvom toplinom i nježnošću da se sav strah i odvratnost što ih u kralju bijaše izazvao arhanđeo pretvoriše u poštovanje i naklonost prema čovjeku.

Ovo sretno stanje potraja i za vrijeme večere, a onda, pošto se obojica pomoliše pred oltarićem, pustinjak stavi dječaka u postelju u pokrajnjoj izbici, tako ga udobno i brižno umotavši u pokrivače kao da mu je majka. Pomilovavši ga zatim još jednom, izađe iz izbe i sjede kraj vatre te uze odsutno i rastreseno razgrtati ugljevlje. Daskora prestade s time i nekoliko se puta prstima kucnu po čelu, kao da pokušava natrag prizvati neku misao koja mu bijaše pobjegla iz sjećanja, no u tome očito nije uspijevao. Brzo skoči na noge i uđe u gostovu odaju te zapita dječaka:

– Ti si kralj?

– Da – glasio je pospan odgovor.

– Čiji kralj?

– Engleski!

– Engleski? Znači da je Henrik umro!

– Na žalost, jest. Ja sam mu sin.

Mračan se oblak spusti na pustinjakovo lice i on u osvetničkom gnjevu stisnu koščate pesti. Stajaše tako nekoliko trenutaka, teško dišući i neprestano gutajući pljuvačku, a potom prozbori promuklim glasom:

– Znaš li da nas je upravo on otjerao u svijet i ostavio nas bez krova nad glavom?

No, ne dobi nikakva odgovora. Starac se prignu i promotri dječakovo spokojno lice te oslušnu njegovo mirno disanje. »Spava, čvrsto spava.« Namrgođenost mu iščeznu s lica i ustupi mjesto zloradom zadovoljstvu. Na licu usnula dječaka zatitra osmijeh., a pustinjak promrmlja: »Dakle, u srcu je sretan«, i okrenu se na drugu stranu. Stade se šunjati po kolibi, na sve strane nešto tražeći: čas bi zastao da oslušne, čas bi naglo okrenuo glavu i hitro pogledao prema dječakovu ležaju, svejednako nešto gundajući i mumljajući u sebi. Naposljetku nađe ono što je tražio – star i zarđao mesarski nož i

brus. Odšulja se na svoje mjesto kraj vatre i uze lagano oštiti nož, još uvijek gundajući, mrmljajući i uzdišući. Vjetar uzdisaše oko usamljene kolibe, a tajanstveni glasovi noći dopirahu iz daljine. Svjetlucave oči drskih miševa i štakora ispitivački promatrahu starca iz pukotina i skrovišta, no on nastavljaše svoj posao, zaneseno se zadubivši u nj, pa ništa od toga nije opažao.

Tek bi ponekad palcem prešao preko oštrice noža i zadovoljno kimnuo glavom.

– Sve je oštiji – rekao bi tada – da, sve je oštiji.

I ne opažajući kako vrijeme leti, mirno je radio dalje, zabavljen mislima koje bi kadšto i naglas izgovorio:

– Njegov nam je otac nanio zlo, uništio nas, pa se zbog toga sada prži u ognju vječnome! Da, u ognju vječnome! Nama je izmakao, no to je bila volja Božja, da, volja Božja, pa ne smijemo huliti. No, ognju paklenome nije izmakao! Ne, nije izmakao ognju, pohlepnom, nemilosrdnom, nesmiljenom ognju – *vječitome* ognju!

I tako je brusio i brusio, mumljajući, pokadšto bi tiho i kreštavo zahihotao, a onda opet glasno progovario:

– Njegov je otac sve to učinio pa sam ja tek arhandeo, a da njega nije bilo, bio bih papa!

Kralj se u snu pomače. Pustinjač nečujno priskoči do postelje i spusti se kraj nje na koljena pa se s uzdignutim nožem u ruci nagnu nad ispruženog spavača. Dječak se opet pomače i oči mu se načas otvoriše, ali su gledale u prazno i ništa nisu vidjele, a u narednom trenutku mirno disanje pokaza da je momčić opet čvrsto zaspao.

Pustinjač je neko vrijeme motrio i osluškivao, ne mičući se i jedva dišući, a onda polagano spusti ruku i odšulja se govoreći:

– Ponoć je odavno prošla – ne bi baš bilo dobro da počne vikati, a da netko upravo tada slučajno prođe ovuda.

Obilazeći po potleušici, skupljaše ovdje neku krpu, tamo kožnatu uzicu, pa malo dalje još pokoju takvu stvarcu, a onda se vrati pa, postupajući pažljivo i oprezno, uspje kralju sputati gležnjeve, ne probudivši ga pri tome. Potom mu pokuša svezati zapešća, potrudivši se nekoliko puta da ih stavi jedno preko drugoga, ali bi dječak svaki put izvukao jednu ili drugu ruku, i to baš kada mu je oko njih htio stegnuti omču. Naposljetku, upravo kada je arhandeo gotovo počeo očajavati, dječak sam prekriži ruke pa se u sljedećem trenutku nađe čvrsto svezan. Potom mu pustinjač provuče povez ispod brade, prebaci mu ga preko glave i čvrsto stegnu, a sve je te čvorove tako nečujno, postupno i vješto vezivao i zatezao da je dječak, i ne pomaknuvši se, sve to vrijeme mirno spavao.

Dvadeset i prvo poglavlje

Hendon stiže u pomoć

Starac se odšunja, pogureno i bešumno, poput mačke, pa donese nisku klupicu i sjede na nju. Polovicu tijela osvjetljavaše mu mutna i treperava svjetlost, dok druga bijaše u sjeni. I tako je, upirući pohlepne oči na usnula dječaka, strpljivo bdio nad njim, ne obazirući se na vrijeme što je protjecalo, te lagano brusio nož, gundao i hihotao, a izgledom je i držanjem u mnogome podsjećao na kakva sivkasta, čudovišna pauka koji pogledom proždire zlosretnoga kukca što se bespomoćno zapleo u njegovu mrežu.

Nakon duljega vremena starac koji je stalno gledao nekamo preda se, iako ništa nije vidio jer mu se um bio izgubio u snenom priviđanju, najednom opazi da su dječaku oči otvorene, i to širom otvorene, te da s ledenim užasom zure u nož. Zadovoljan se đavolski osmijeh razli po starčevu licu i on, ne mičući se i nastavljajući dotadašnji posao, upita:

– Sine Henrika Osmog, jesi li se pomolio?

Dječak se bespomoćno borio da se oslobodi spona, istovremeno protisnuvši kroz stisnute čeljusti nekakav prigušen zvuk koji pustinjak protumači kao potvrđan odgovor na svoje pitanje.

– Onda se još jednom pomoli. Pomoli se prije no što umreš!

Dječakovim tijelom prođe drhtaj, a lice mu pobijelje. Potom se opet stade boriti da se oslobodi – okrećući se i izvijajući lijevo i desno, mahnito se, divlje i očajnički, no uzaludno naprežući da raskine veze, a stari mu se ljudožder cijelo to vrijeme smješkao, kimao glavom i mirno brusio nož, mrmljajući od vremena do vremena:

– Trenuci su ti dragocjeni, malobrojni i dragocjeni – pomoli se prije no što umreš!

Dječak očajnički zastenja te se, teško dišući, prestade naprezati. Suze mu navriješe i stadoše mu se jedna za drugom slijevati niz lice, no ovaj žalosni prizor nimalo ne smekša staroga divljaka.

Već je svitala zora. Pustinjak to primijeti i progovori oštro, s prizvukom uzrujane strepnje u glasu:

– Ne smijem se više prepuštati ovom užitku! Noć je na izmaku. Kao da je u trenu prošla, u jednom jedinom trenu. O, da je barem potrajala godinu dana! Potomče zatornika crkve, sklopi smrtničke oči ako li se bojiš pogledati...

Ostalo se izgubi u nerazgovijetnom mumljanju. S nožem u ruci, starac se spusti na koljena i nagnu se nad dječaka koji je ječao...

Čujte sad ovo! U blizini kolibe začuše se glasovi – nož ispade pustinjaku iz ruke, pa on preko dječaka prebaci ovčju kožu i drhteći se uspravi. Oni se zvuci pojačaje i domalo odjeknuše grubi i srditi glasovi. Zatim uslijediše udarci i poziv u pomoć, a potom bat brzih koraka koji se udaljavaju. Odmah poslije toga jedan za drugim zagrmješe udarci po ulaznim vratima, a za njima se prolomi:

– O-hoooj! Otvaraj! I požuri, sto mu đavola!

Oh, ovaj zvuk odjeknu u kraljevim ušima poput najblagoslovljenije glazbe: bijaše to glas Milesa Hendona!

Škrugućući zubima u nemoćnom bijesu, pustinjak brzo izađe iz izbice u kojoj je dječak spavao i zatvori za sobom vrata. Odmah potom kralj začu kako se u »svetištu« vodi ovakav razgovor:

– Čast i poštovanje, čestiti oče! Gdje je dječak... *moj* dječak?

– Kakav dječak, prijatelju?

– Kakav dječak! Ne pokušavaj lagati, svećeniče, ne pokušavaj me prevariti! Nisam za to raspoložen. Blizu ovoga mjesta uhvatio sam dvojicu lupeža za koje cijenim da su ga ukrali i natjerao ih da mi se ispovijede. Rekli su mi da im je pobjegao i da su za njegovim tragom išli sve do tvojih vrata. Pokazali su mi čak i njegove stope. Zato, ne vrdaj više, sveti gospodine, nego se pripazi ako mi ga ne predaš... Gdje je dječak?

– O, dobri gospodine, može biti da vi mislite na onu odrpanu kraljevsku skitnicu koja je ovdje provela noć. Pa, kad se već gospodin kao što ste vi zanima za odrpanca kao što je on, onda znajte – poslao sam ga da za mene obavi neki posao. Brzo će se vratiti.

– Odmah? Što znači odmah? Hajde, ne tratimo vrijeme – zar ga ne bih mogao sustići? Kad će se vratiti?

– Ne morate nikamo žuriti. Brzo će se on vratiti.

– Onda dobro, pričekat ću. No, stani! *Ti* da si njega nekamo poslao? *Ti*? E, to lažeš, jer te on ne bi poslušao. Počupao bi ti tu tvoju staru bradu da si se samo drznuo tako nešto i pomisliti. To je laž, prijatelju, najčišća laž! Ne bi on poslušao ni tebe ni bilo kojega drugog čovjeka.

– *Čovjeka* možda i ne, ali ja nisam čovjek.

– *Kako!* Pa što si onda, imena ti Božjega?

– To je tajna – pazi da za nju nitko ne dozna. Ja sam arhandeo.

Glasno uzviknuvši nešto što nije zvučalo baš sasvim pobožno, Miles Hendon reče:

– Time li se, znači, objašnjava njegova dobrohotnost! Dobro znam da ne bi ni prstom maknuo niti koraka učinio u službi nekoga smrtnika, ali, Gospode, čak se i kralj mora pokoriti kada mu arhandeo nešto zapovjedi! Pusti me da... Pst! Što se to čuje?

Sve je to vrijeme kralj ležao u blizini, naizmjenice se tresući od užasa i trepereći od nade, a ujedno je cijelo vrijeme bolno stenjao svom snagom koju je smogao, neprestano očekujući da će Hendonovo uho zapaziti to ječanje, no uvijek iznova s gorčinom uviđajući da se to ne događa ili barem da nema nikakva učinka. Stoga ga ovo posljednje pitanje njegova sluga vrati u život onako kao što svjež poljski zrak vraća u život umirućega, pa se još jednom napregnu iz petnih žila, baš u času kada pustinjač reče:

– Čuje? Ja čujem samo vjetar?

– Možda i jest vjetar. Da, bez sumnje je tako. Cijelo ga vrijeme nekako nejasno ču... Evo ga opet! Nije to vjetar! Čudna li zvuka! Hajde, istjerat ćemo to na čistac!

Kraljevoj radosti nije bilo kraja. Umorna mu se pluća nadimahu što su više mogla, puna nade, no čeljusti stisnute povezom i teška ovčja koža žalosno ugušiše sve njegove napore. Jadniku zastade srce kad ču kako pustinjač kaže:

– Ah, to dolazi izvana... čini mi se, tamo iz onog šibljika. Hajde, pokazat ću ti put.

Kralj ču kako obojica izlaze, razgovarajući. Ču kako im koraci zamiru u daljini, a potom ostade sam u zloslutnoj, teškoj, užasnoj tišini.

Učini mu se da je prošla čitava vječnost prije no što je opet čuo korake i glasove kako se približavaju, a ovaj put začu još jedan zvuk – po svemu sudeći, topot kopita. Onda ču i Hendona kako kaže:

– Neću dulje čekati. *Ne mogu* dulje čekati. On mora da je zalutao u ovoj gustoj šumi. U kojem je smjeru krenuo? Brzo, pokaži mi.

– Pošao je... Pričekaj, poći ću s tobom.

– Lijepo od tebe! Bome, bolji si nego što izgledaš. Ma, ne vjerujem da postoji još koji anrhandeo tako plemenita srca kakvo je tvoje. Hoćeš li jahati? Hoćeš li sjesti na magarčića kojeg sam kupio za svojeg dečka ili ćeš radije svojim svetim nogama opkoračiti ovu isluženu ragu od mazge koju sam nabavio za sebe, a još su me pritom i prevarili, premda me nije stajala više od beznačajne mjesečne zelenaške kamate na bakrenjak posuđen nezaposlenu kotlokrpi.

– Ne, samo ti uzjaši mazgu i povedi magarca. Ja sam sigurniji na vlastitim nogama pa ću poći pješice.

– Onda mi, molim te, pridrži malo ovu manju živinu, a ja ću staviti glavu u torbu i okušati sreću s ovom većom mrcinom.

Potom uslijedi sva sila udaraca nogom, šakom i kopitima, kao i mazginih pokušaja da se propne, sve to popraćeno gromkom mješavinom oštrih psovki, te napokon i žučljivim riječima upućenim mazgi koje, izgleda, slomiše njezin otpor, jer se od tog trenutka okončaše sva neprijateljstva.

U neizrecivu je jadu sputani mali kralj slušao glasove i korake što se udaljavahu, sve dok potpuno ne zamriješe. Sva ga nada napusti za trenutak i sumoran mu očaj pritisnu dušu. »Taj mi je pustinjač prevario jedinog prijatelja i otarasio ga se«, govoraše u sebi, »a sad će se vratiti i...« Ostade bez daha pa najednom opet stade mahnito natezati svoje vezove te sa sebe zbaciti ovčju kožu ispod koje se gušio.

A onda začu otvaranje vrata! Od tog mu se zvuka sledi krv u žilama: učini mu se da već osjeća nož pod grlom. Od užasa sklopi oči, a užas ga natjera i da ih ponovno otvori – pred njim stajahu John Canty i Hugo!

Da mu čeljusti nisu bile vezane, rekao bi: »Bože, hvala ti!«

Tren-dva poslije toga udovi mu bijahu slobodni, a njegovi su progonitelji, uhvativši ga svaki za jednu mišicu, svom brzinom hitali s njime kroz šumu.

Dvadeset i drugo poglavlje

Žrtva prijevare

I opet se »kralj Šu-Šu Prvi« potucao sa skitnicama i otpadnicima, služio im kao meta za prostačke šale i glupavo zadirkivanje, a ponekad bi, kada bi Harambaša okrenuo leđa, bio i žrtvom Cantyjevih i Hugovih sitnih pakosti. No, zapravo ga osim Cantyja i Huga nitko nije mrzio. Što se tiče ostalih, poneki su ga voljeli, a svi su se divili njegovoj odvažnosti i i srčanosti. Tokom je prva dva-tri dana Hugo, čijem je čuvanju i paski kralj bio povjeren, radio sve što je mogao potajno izvesti da dječaku zagorča život, a uvečer je, za vrijeme uobičajenog bančenja, zabavljao društvo mučeći ga sitnim uvredama, i to uvijek tobože slučajno. Dva puta mu je, kao slučajno, nagazio na nogu, a kralj je prema tome, kako je i priličilo njegovu kraljevskom dostojanstvu, pokazao tek prezirnu hladnoću i ravnodušnost. No, kada se Hugo i po treći put pokuša tako našaliti, kralj ga udarcem toljage sruši na zemlju na izuzetno veselje cijele družbe. Hugo, obuzet gnjevom i stidom, skoči, zgrabi drugu toljagu i bijesno jurnu na svojega malenog protivnika. U tili se čas stvori krug oko dvojice boraca pa započne oklade i bodrenje. No, jadni Hugo u toj borbi nije imao nikakvih izgleda. Sa svojim mahnitim i nezgrapnim, upravo šegrtskim mlataranjem slabo je prolazio ustremljujući se na ruku koju su najbolji evropski učitelji bili uvježbali u borbi štapom i motkom te u svakome mačevalačkom umijeću i lukavstvu. Mali kralj stajao je budno pazeći na sve strane, no ljupko opušten, te dočekivao i odbijao gustu kišu udaraca s takvom lakoćom i odmjerenošću da šarena gomila promatrača podivlja od oduševljenja, a kad god bi mu izvježbano oko ulučilo priliku i munjevit se udarac spustio na Hugovu glavu, bila je prava milina čuti buru odobravanja i smijeha što bi se podigla unaokolo. Nakon petnaestak časaka Hugo, sav pretučen i isprebijan, odšunja se s bojnoga polja, praćen paljbom nemilosrdnih podbadanja, a pobjednika koji je iz bitke izašao bez ogrebotine razdragana rulja zgrabi, podiže na ramena i odnese do počasnoga mjesta pored Harambaše gdje ga sa silnim počastima okruni za Kralja Borbenih Pjetlića.

Njegov dotadašnji naslov istovremeno bi svečano ukinut i poništen te se donese ukaz po kojem će ubuduće svatko tko ga spomene biti prognan iz družbe.

Propadoše, međutim, svi naponi da kralja iskoriste za potrebe družine. Tvrdoglavo je odbijao svaku suradnju, a povrh toga je i stalno pokušavao pobjeći. Prvoga dana nakon povratka ubaciše ga u neku kuhinju u kojoj nije bilo nikoga: ne samo da se vratio praznih ruku, već je i pokušao probuditi ukućane. Poslaše ga s jednim kotlokrpom da mu pomaže u poslu: nije htio raditi, štoviše, prijetio je kotlokrpi njegovim vlastitim lemilom, a na kraju su i Hugo i kotlokrpa imali još i pune ruke posla da ga spriječe u bijegu. Gromovi su se njegova kraljevskog gnjeva obrušavali na glavu svakome tko bi mu ograničavao slobodu ili ga pokušao natjerati da nešto radi. Pod Hugovom ga paskom poslaše da prosi, u društvu s nekom prljavom ženom i bolesnim djetencetom, no s neslavnim ishodom: odbio je pomagati u prosjačenju ili na bilo koji način sudjelovati u njihovom poslu.

Prođe tako nekoliko dana. Bijeda skitničkog života, njegova tegobnost, prljavština, niskost i prostaštvo postupno postajahu sve nepodnošljiviji malom zatočeniku te mu se naposljetku počeo činiti kako je bijegom ispod pustinjačkova noža u najboljem slučaju samo privremeno odgodio smrt.

No, noću bi, u snovima, zaboravio na sve to i opet kao vladar sjedio na prijestolju. Zbog toga je, dakako, bila jača i patnja koju bi sa sobom donosilo buđenje pa je svako iduće jutro, od onih nekoliko što su minula između dana kada su ga ponovno uhvatili i borbe s Hugom, bilo za nj gorče i teže podnošljivo poniženje od prethodnoga.

Sutradan ujutro nakon borbe s kraljem Hugo ustade srca prepuna osvetoljubivih namjera. Posebno se bavio s dva nauma. Prvi je bio da dječaka izloži kakvu poniženju koje će ga osobito pogoditi u njegovoj uznositosti i »umišljenom« kraljevskom dostojanstvu, a ako u tome ne uspije, drugi mu je naum bio da kralja uvuče u kakav zločin i potom ga izruči u nesmiljene kandže zakona.

U želji da provede prvu zamisao namjeravao je na kraljevoj nozi izazvati »trulinu«, ispravno prosudivši kako dječaka ništa ne bi moglo više ni bolje dotući, a čim se »trulina« uhvati, namjeravao je uz Cantyjevu pomoć *prisiliti* kralja da pokazuje nogu kraj glavne ceste i prosi milostinju. »Trulina« bijaše izraz koji se među prosjacima upotrebljavao za umjetno izazvanu ranu. Da bi se napravila trulina, bilo je potrebno načiniti smjesu ili oblog od živa vapna, sapuna i željezne rđe te to razmazati po komadu kože koji bi se potom čvrsto privezao uz nogu. To bi ubrzo izjelo kožu, a meso bi se izranilo i upalilo. Potom bi se ud premazao krvlju koja bi, pošto bi se potpuno osušila, dobila tamnu i odvratnu boju. Na kraju bi se oko svega toga omotao povoj od prljavih krpa, postavljen tobože neuredno, a zapravo vrlo lukavo, tako da grozna izjelina proviruje ispod njega i izaziva sažaljenje prolaznika.*

Hugu je u tome pomagao kotlokrpa, onaj isti kojemu je kralj nedavno lemilom utjerao strah u kosti. Njih dvojica tobože krenuše da krpe lonce i povedoše dječaka sa sobom, ali ga, čim im logor više nije bio na vidiku, srušiše na zemlju pa ga je kotlokrpa držao dok mu je Hugo, čvrsto zatežući, vezivao oblog za nogu.

Kralj je bjesnio i grmio obećavajući im da će obojicu dati objesiti čim se ponovno dočepa svojega žezla, no oni ga bijahu šćepali svom snagom pa se sada naslađivahu zbog njegova nemoćnog otimanja i rugahu se njegovim prijetnjama. To tako potraja sve dok oblog ne počeo nagrizati kožu te je malo nedostajalo da njegovo djelovanje ne postane ozbiljno, ali se tada desi nešto nepredviđeno: na mjestu zbijanja nekako se u

* Iz *Engleskog probisvijeta*, London, 1665. (piščeva napomena).

to vrijeme pojavi onaj »rob« koji neki dan onako govorio optužujući engleske zakone i okonča cijeli ovaj pothvat strgnuvši kralju s noge oblog i zavoj.

Kralj je od svojega izbavitelja htio uzajmiti toljagu i na licu mjesta isprašiti leđa obojici lupeža, ali se čovjek usprotivi jer bi im to samo navuklo neprilike na vrat. Bolje je pričekati do večeri. Kada cijela družina bude na okupu, nitko se izvana neće usuditi uplesti ili im smetati. On ih svu trojicu povede natrag u logor i o cijelom događaju izvijesti Harambašu koji ga sasluša, sve dobro odvagnu i odluči kako kralja više neće slati u prosjačenje budući da on bjelodano zaslužuje nešto više i bolje pa dječaka na licu mjesta unaprijedi i iz prosjačkoga čina promaknu ga u čin kradljivca!

Hugo bijaše izvan sebe od radosti. On je već bio pokušao kralja navesti na krađu, no nije u tome uspio, ali sada više neće biti takvih poteškoća, jer kralju, dakako, neće ni u snu pasti na pamet da se ogluši o naredbu koja dolazi ravno od samoga glavnog zapovjednika. Stoga smisli prepad već za to isto poslijepodne, s namjerom da ovom prilikom sve udesi tako da kralj padne u ruke zakona, ali da to izvede tako spretno i lukavo da sve ispadne slučajno i nenamjerno. Kralj Borbenih Pjetlića bijaše postao omiljen pa družina vjerojatno ne bi bila pretjerano nježna prema svojem neomiljenom pripadniku koji bi momčiću priredio tako krupnu podvalu i izručio ga zajedničkome neprijatelju – predstavnicima zakona.

Odlično. U zgodan čas Hugo zajedno sa svojom žrtvom odlunja do obližnjeg sela pa su se obojica bez žurbe klatili ulicama, jedan budno vrebajući na sigurnu zgodu da izvede svoju opaku namjeru, a drugi isto toliko budno vrebajući na zgodu da utekne i zauvijek se oslobodi ovoga sramnog zatočeništva.

Obojica odbaciše dvije-tri prilično povoljne prilike jer obojica duboko u srcu bijahu odlučila da ovoga puta idu na sigurno, pa nijedan nije svojim gorljivim željama htio dopustiti da ga zavedu na bilo kakvu nepromišljenost ili nesmotrenost.

Prilika se prvo ukaza Hugu: naime, napokon im se približi neka žena noseći u košari nekakav debeo zavežljaj. Hugu se oči zakrijesiše od pokvarena užitka i on reče u sebi: »Života mi moga, uspijem li mu *ovo* smjestiti, nadrljat ćeš ti meni k'o ni'ko moj, Kralju Borbenih Pjetlića!«

Čekao je i motrio – prividno miran izvana, ali iznutra izgarajući od uzbuđenja – dok žena nije prošla kraj njih i dok nije došao pogodan čas, a potom reče tihim glasom:

– Pričekaj ovdje dok se ne vratim – i odšulja se za svojim plijenom.

Radost preplavi kraljevo srce: sada će moći umaknuti, samo ako se Hugo, progoneći svoju žrtvu, dovoljno udalji.

No, takva mu sreća ne bijaše suđena. Hugo se prikrade ženi, zgrabi zamotak i trkom se vrati, umotavši ga u komad staroga pokrivača što ga je nosio preko ruke. Shvativši da je zamotak nestao jer joj je teret postao suviše lagan, žena učas udari u ciku i vrisku, iako samu krađu zapravo i nije primijetila. Ne zaustavljajući se, Hugo tutnu zavežljaj kralju u ruke i usput dobaci:

– Sada potrči s ostalima za mnom i viči »drž'te lopova«, ali pazi da ih zavedeš na krivi put!

U narednom trenutku Hugo zakrenu iza ugla i stušiti se niz krivudavu uličicu pa se kroz časak-dva opet pojavi na vidiku, nedužna i ravnodušna izraza na licu, te zauze položaj iza jednog stupa da vidi kako će priča završiti.

Uvrijeđeni kralj tresnu zavežljajem o zemlju te pokrivač spade s njega baš u trenutku kada stiže i žena, a sve veća joj gomila za petama. Žena jednom rukom ščepa kraljevo

zapešće, a drugom dohvati svoj zavežljaj te kišom pogrda obasu dječaka, dok se on bezuspješno nastojao otrgnuti iz njezinih šaka.

Hugu je ovo bilo dovoljno: njegova su neprijatelja uhvatili i sada će se njime pozabaviti zakon, pa šmugnu odatle, likujući i smijuljeći se, te se uputi prema logoru, smišljajući usput vjerodostojan prikaz događaja koji će iznijeti pred Harambašinu družinu.

Kralj se i dalje nastojao oteti iz ženina stiska, tu i tamo ljutito uzvikujući:

– Skidaj ruke s mene, luđakinjo! Nisam ti ja ukrao taj tvoj tričavi zamotuljak!

Gomila se okupila oko kralja prijeteći mu i nazivajući ga kojekakvim imenima. Mišićav kovač u kožnatoj pregači i s rukavima zasukanim do lakta, htjede ga se dočepati, govoreći da će ga, pouke radi, dobro izdevetati. No, upravo u tom trenutku u zraku bljesnu dugačak mač i pljoštimize se, no s uvjerljivom snagom spusti na čovjekovu ruku, a njegov čudesni vlasnik u isti mah veselo prozbori:

– Vjere mi, dobri ljudi, ovo treba riješiti mirno, bez zle krvi i bezbožnih riječi. Ovo je stvar koju treba razmotriti zakon, a ne da je rješavaju pojedinci i neslužbene osobe. Pusti dječaka, kumo.

Kovač odmjeri snažnog vojnika pa se udalji, gundajući i trljajući mišicu, a žena preko volje pusti dječakovu ruku, dok je gomila stranca promatrala bez puno ljubavi, no mudro držeći jezik za zubima. Rumen u licu i blistavih očiju, kralj priskoči svojem spasiocu i uzviknu:

– Dugo ti je trebalo, sir Milese, ali ipak stižeš u pravi čas. Rastjeraj mi bestraga ovu rulju!

Dvadeset i treće poglavlje

Kraljević kao uhićenik

Zatomivši osmijeh, Hendon se sagnu i prošapta kralju na uho:

– Lakše, lakše, kraljeviću, oprezno klepeći jezikom ili, još bolje, nemoj njime uopće klepetati. Uzdaj se u me pa će sve dobro završiti – a potom u sebi dodade: »*Sir Milese!* Blago meni, potpuno sam zaboravio da sam vitez! Gospode, upravo je nevjerojatno kako on samo pamti te svoje neobične i luckaste izmišljotine!... Moj je naslov isprazan i budalast, a ipak ga je trebalo zaslužiti jer mi se čini da je časnije biti dostojan naslova nestvarnoga viteza u njegovu kraljevstvu snova i sjenki negoli svojom niskošću zaslužiti grofovski naslov u kakvu *zbiljskom* kraljevstvu ovoga svijeta.

Svjetina se razmaknu da propusti stražara koji, čim se približi, htjede zgrabiti kralja za rame, ali ga Hendon u tome spriječi rekavši:

– Polako, prijane, skloni tu ruku. On će mirno poći s tobom, ja ti za to odgovaram. Kreni naprijed, a mi ćemo za tobom.

Stražar pođe naprijed, a uza nj i ona žena sa zavežljajem, Miles i kralj koračahu za njima, a gomila ih u stopu pratila. Kralj se već htio pobuniti, ali mu Hendon tiho prišapnu:

– Razmislite, veličanstvo... U zakonu je oličena sama vaša kraljevska vlast. Zar ćete mu se vi kao njegov izvor protiviti, ujedno tražeći od podčinjenih da mu se pokoravaju? Jedan je od tvojih zakona očito prekršen. Kada kao kralj opet zasjedneš na prijestolje, moći ćeš se ponositi time što si, dok si naoko bio obična osoba, smjerno potisnuo kralja u sebi i kao građanin se pokorio snazi zakona.

– Imaš pravo, ne govori više o tome. Vidjet ćeš da će se engleski kralj, dokle god bude u podaničkom položaju, podvrgavati zakonu isto onako kako to zahtijeva od svojih podanika.

Pozvana pred mirovnog suca da dadne iskaz, žena se zakle da je krađu počinio upravo mali uhićenik kojega vidi na optuženičkoj klupi, a kako nitko nije mogao dokazati suprotno, kraljeva se krivnja time smatrala dokazanom. Potom razmotaše zavežljaj, no kada se ispostavi da se u njemu nalazi tusto i već očišćeno prase, na sučevu se licu ukaza zabrinutost, a Hendon problijedje i zadrhta od užasa, kao da mu se cijelo tijelo od nečega naježilo. Kralj, međutim, zahvaljujući svojoj neupućenosti, ne pokaza nikakva uzbuđenja. Sudac se duboko zamisli utonuvši u zloslutnu šutnju, a potom se obrati ženi s pitanjem:

– Koliko držiš da vrijedi ova tvoja imovina?

Žena klecnu i odvrati:

– Tri šilinga i osam penija, vaša svjetlosti. Ni penija manje, ako hoćete da pošteno odredim cijenu.

Sudac neraspoloženo pogleda okupljenu svjetinu, a potom glavom dade znak stražaru i naredi mu:

– Isprazni sudnicu i zatvori vrata.

Stražar tako i učini pa svi izađoše osim dvojice sudskih službenika, optuženika, tužiteljice i Milesa Hendona. Hendon se bijaše ukočio, u licu mu ne bijaše ni kapi krvi, a po čelu mu izbijahu krupne graške hladnoga znoja, skupljajući se i cureći mu niz obraze. Sudac se ponovno okrenu k ženi i reče samilosnim glasom:

– Ovo je bijedan i neuk momčić, a možda ga je bila stisla i jaka glad, jer su ovo teška vremena za sirotinju. Pogledaj, lice mu nije pokvareno, ali kad stisne glad... Je li ti poznato, dobra ženo, da svatko tko ukrade stvar koja vrijedi više od trinaest i pol penija, mora po zakonu biti *obješen*?

Mali se kralj trže i razrogači oči od zaprepaštenja, ali se svlada i ostade miran, no ženi to ne uspje. Tresući se od straha, skoči na noge i zavika:

– O, nebo premilo, što sam učinila! Oslobodi Bože, ni za što na svijetu ne bih ovog jadnika htjela otjerati na vješala! Ah, spašavajte me, vaša svjetlosti: što da radim, što *moгу* učiniti?

Sačuvavši dostojanstvo kakvo priliči njegovu pozivu, sudac jednostavno reče:

– Imaš pravo navesti drugačiju cijenu, jer još ništa nije ušlo u zapisnik.

– Onda, za ime Božje, kažite da prase stoji osam penija i neka je blagoslovljen dan kada sam sa savjesti skinula ovaj strašni teret!

U svojem oduševljenju Miles Hendon zaboravi na dolično ponašanje pa iznenadi kralja i povrijedi ga u njegovu dostojanstvu zagrlivši ga objema rukama i čvrsto ga stisnuvši u naručaj. Žena izađe zahvaljujući i noseći prase, a stražar, otvorivši joj vrata, uputi se za njom u uzak hodnik. Hendon, koji je na sve budno pazio, pomisli kako ne bi bilo zgorega saznati zašto je stražar pošao za ženom pa tiho kliznu na mračni hodnik i prisluhnu. Evo, kakav se razgovor ondje vodio.

– Ovo je tusto prasence i baš mi izgleda kao dobar zalogaj. Kupit ću ga od tebe – evo ti osam penija.

– Osam penija, pazi, molim te! Ništa od toga. Mene je stajalo tri šilinga i osam penija, i to onoga dobrog, zdravog novca iz doba prošloga kraljevstva, u koji stari Harry, Bog da mu dušu prosti, nikada nije dirao niti što petljao s njime. Evo tebi šipak za tih tvojih osam penija!

– Odatle, znači, vjetar puše? Pod zakletvom si lažno izjavila da prase vrijedi osam penija. Hajde smjesta sa mnom pa ćeš pred njegovom svjetlošću za to odgovarati, a mali će na vješala.

– No, no, dušice, nemoj tako. Evo, pristajem. Daj mi tih osam penija i nikome ni riječi o ovome.

Žena ode plačući, Hendon šmugnu natrag u sudnicu, a za njim ubrzo stiže i stražar, sakrivši prethodno svoj plijen na sigurno mjesto. Sudac je još malo pisao, a onda kralju očita mudru i blagu bukvicu pa ga osudi na kraći zatvor u općinskoj tamnici i na javno šibanje nakon toga. Zapanjeni kralj otvori usta te je najvjerojatnije kanio narediti da se čestitome sucu na licu mjesta odrubi glava, ali primijeti kako mu Hendon nešto namiguje pa mu pođe za rukom zatvoriti usta prije no što mu je išta izletjelo. Hendon ga uhvati za ruku, pokloni se sucu pa njih dvojica krenuše za stražarom na put prema tamnici. U času kada izađoše na ulicu, razjareni vladar zastade, istrže ruku i viknu:

– Budalo, zar zbilja misliš da bih ja živ ušao u općinsku tamnicu?

Hendon se prignu i prilično oštro otpovrnu:

– Hoćeš li se pouzdati u *mene*? Miruj i nemoj nam pokvariti sve izgledе opasnim riječima. Kako Bog hoće, tako će i biti, a ti to ne možeš ni ubrzati ni promijeniti. Zato čekaj i budi strpljiv, a poslije, kada se desi ono što se ima dogoditi, imat ćemo dovoljno vremena i za grdnju i za veselje.

Dvadeset i četvrto poglavlje

Bijeg

Kratki se zimski dan bližio kraju. Na pustim ulicama ne bijaše nikoga do nekoliko slučajnih prolaznika, a i oni su hitali ravno naprijed, odajući svim svojim držanjem ljude koji se brinu samo za to da što prije obave sve svoje poslove te se potom sklanjaju u kuću, bježeći pred vjetrom što se upravo diže i od mraka koji se spušta. Ne osvrtahu se ni lijevo ni desno, ne obraćahu pažnju na naše prijatelje, kao da ih i ne primjećuju. Edward Šesti u čudu se pitao je li prizor što ga pruža kralj kojega vode u tamnicu ikada ranije naišao na tako nevjerojatnu ravnodušnost. Uskoro stražar izbi na pusto sajmište i udari ravno preko njega. Kada stigoše do sredine, Hendon mu položi ruku na mišicu i tihim mu se glasom obrati:

– Pričekaj trenutak, dragoviću. U blizini nema nikoga tko bi nas mogao čuti, a ja bih htio s tobom prozboriti riječ-dvije.

– Meni to dužnost zabranjuje, gospodine. Molim te, ne zadržavaj me, spušta se noć.

– Svejedno, stani, jer se ovo i tebe tiče. Okreni se časkom na drugu stranu i pravi se da ništa ne vidiš: *pusti jasnoga dečka da pobjegne*.

– Ti to meni, gospodine! Uhićujem te u ime...

– Stani, ne tako naglo. Pazi da budeš oprezan i ne poćiniš kakvu glupu grešku. – Zatim spusti glas i šapnu čovjeku na uho: – Slušaj, ono prase koje si kupio za osam penija moglo bi te stajati glave!

Siroti stražar koji se ovome nije nadao najprije ostade bez riječi, a potom mu se vrati dar govora te poče vikati i prijetiti, ali Hendon ostade miran pa strpljivo saćeka dok mu sugovornik ne ostade bez daha, a onda reće:

– Sviđaš mi se, prijane, pa ne bih želio da te kakvo zlo zadesi. Pazi, sve sam ćuo – svaku rijeć, a to ću ti i dokazati. – Pa, ponovivši rijeć po rijeć cijeli razgovor što su ga stražar i žena vodili u onom hodniku, dodade na kraju:

– Vidiš, jesam li sve točno ispričao? Ne bih li to mogao isto tako točno ispričati i pred sucem, ukaže li se potreba za tim?

Od straha i užasa čovjek na tren zanižem, no onda se pribra i reče s hinjenom vedrinom:

– Ti zbilja preuveličavaš tu šalu. Ja sam se s onom ženom samo šalio, zabave radi.

– Jesi li i prase zadržao zabave radi?

Čovjek brzo odgovori:

– Ništa drugo, dragi gospodine. Kažem ti, bila je to obična šala.

– Počinjem ti vjerovati – reče Hendon glasom u kojem su se miješali poruga i nekakva poluuvjerenost, a što stražara do kraja smete – no, pričekaj časkom ovdje dok ja trknem do njegove svjetlosti i ipak ga priupitam jer će on, kao čovjek koji se razumije u zakone, u šale, u...

Još tako govoreći, polagano krenu. Stražar je časak krzmao pa se uzvrpolji, dva-tri puta opsova, a potom uzviknu:

– Stani, stani, dragi gospodine... molim te, pričekaj malo... K sucu ideš? Ma, slušaj, on ti ima smisla za šalu koliko i mrtva lešina! Vрати se da još malo porazgovaramo. Sto mu muka! Izgleda mi da sam u škripcu, a sve zbog bezazlene i bedaste šale. Imam obitelj, a moja žena i dječica... Daj da se dogovorimo, dobri moj gospodine, što hoćeš od mene?

– Samo da budeš slijep i nijem i da se ne makneš s mjesta onoliko dugo koliko čovjeku treba da izbroji do sto tisuća... i to polako – reče Hendon s izrazom čovjeka koji traži sasvim prirodnu uslugu, i to sasvim malenu.

– To će me upropastiti! – očajnički će stražar. – Ah, budimo razumni, dragi gospodine! Razmotri malo ovu zgodu sa svih strana pa ćeš vidjeti da je u pitanju puka šala... ta*, to je očigledno i jasno k'o dan. Pa čak ako bi netko i tvrdio da nije riječ o šali, to je tako malen prijestup da bi najteža kazna koja bi me zbog njega mogla snaći bio tek prijekor i opomena iz sučevih usta.

Hendon odgovori tako svečano da se od njegova glasa zaledi i okolni zrak:

– Ta tvoja šala u zakonu ima svoj naziv. Znaš li kako se zove?

– Ne znam! Bit će da nisam pazio što radim. Ni u snu mi ne bi palo na um da se to nekako zove... Ah, blaga nebesa, a vjerovao sam da sam smislio nešto posve novo.

– Da, ta šala ima svoje ime. U zakonu se taj zločin naziva *Non compos mentis lex talionis sic transit gloria mundi*.*

– Ah, Bože moj!

– I kažnjava se smrću!

– Iskoristivši osobu uhvaćenu u prijestupu, zapalu u veliku opasnost i tebi prepuštenu na milost i nemilost, prisvojio si imovinu vrijednu više od trinaest i pol penija, plativši za istu tek neku sitnicu, a to je u očima zakona pljačka s umišljajem, prikrivanje

* Ovaj izmišljeni naziv Hendon sastavlja od nekoliko što pravnih, a što općenito poznatih latinskih izraza: *non compos mentis* – pravno neodgovorna osoba, *lex talionis* – zakon odmazde i *sic transit gloria mundi* – tako prolazi slava svijeta (formula koja se izgovara prilikom ustoličenja novoizabranoga pape) – nap. prev.

veleizdaje i zloupotreba službenog položaja, *ad hominem expurgatis in statu quo** – te se kažnjava smrću vješanjem, bez mogućnosti ucjene, otkupa ili svećeničkog izuzeća.

– Pridrži me, pridrži me, mili gospodine, noge su mi se odsjekle! Smiluj mi se, poštedi me takve kobi, a ja ću se okrenuti na drugu stranu i neću gledati što se događa.

– Ta ti valja! Sada zboriš mudro i razborito. A hoćeš li vratiti prase?

– Hoću, hoću, ne brini, niti ću ikada u životu taknuti drugo, sve da mi ga samo nebo pošalje i arhanđeo donese. Idi, bit ću slijep tebi za ljubav, ništa neću vidjeti. Reći ću da si razbio vrata i silom mi oteo uhićenika iz ruku. Ta su vrata ionako stara i trošna, ja ću ih sam srušiti između ponoći i zore.

– Učini tako, dobri čovječe, neće iz toga proizaći nikakvo zlo. Sudac je prema ovom sirotanu već pokazao blagost i samilost pa neće zbog njegova bijega prolijevati suze niti tamničaru polomiti sve kosti.

* Slično kao i maločas, i ovaj je naziv sastavljen od nekoliko općepoznatih izraza: *ad hominem* – za čovjeka, tj. po mjeri čovjekovoj, *expurgatis* – čistite (od grijeha) i *in statu quo (ante)* – u prijašnjem stanju – nap. prev.

Dvadeset i peto poglavlje

Hendon Hall

Čim kralj i Hendon izmakoše stražaru iz vida, njegovo veličanstvo dobi upute da pohita do stanovitoga mjesta izvan grada i tamo sačeka, a Hendon će u međuvremenu skoknuti do krčme i platiti račun. Pola sata kasnije dvojica su naših prijatelja na žalosnim Hendonovim jahaćim životinjama zadovoljno kasom jahala na istok. Kralju bijaše toplo i udobno jer je bio odbacio dronjke koje je imao na sebi i odjenuo se u polovno odijelo što mu ga je Hendon bio onomad kupio na Londonskom mostu.

Hendon je pazio da se dječak ne premori. Smatrao je da bi mu naporno putovanje, neredoviti obroci i neuredno spavanje mogli loše djelovati na smućenu pamet, dok će odmor, redovita ishrana i umjeren tjelesni napor gotovo sasvim sigurno pospješiti njegovo ozdravljenje. Svim je srcem želio dočekati čas kada će se dječakov poremećeni um oporaviti, a bolesna priviđenja nestati iz izmučene glavice. Zato odluči da će se, putujući prema domu iz kojega je istjeran prije toliko vremena, češće zaustavljati, umjesto da se pokori nestrpljivu porivu te hita onamo danju i noću.

Proputovavši nekih deset milja, Hendon i kralj stigoše do ovećega sela pa se zaustaviše u nekoj pristojnoj gostionici da prenoće. Tu se opet uspostaviše njihovi raniji odnosi: Hendon je za vrijeme večere stajao iza kraljeve stolice i dvorio ga, razodjenuo ga je kada je htio poći u postelju, a potom se sam smjestio na podu i spavao pred vratima umotan u pokrivač.

Sutradan, pa i dan iza toga, polagano su jahali prepričavajući zgone i nezgone koje ih bijahu zadesile otkako se rastadoše, obojica silno uživajući u pričanju onoga drugoga. Hendon podrobno objasni kuda je sve lutao u potrazi za kraljem i opisa mu kako ga je arhandeo kao kakvu budalu vodio po cijeloj šumi te ga na koncu, shvativši da ga se ne može otarasiti, opet doveo do kolibe. Onda je, reče, starac otišao u izbicu i vratio se posrćući i doimajući se kao da mu se srce cijepa. Kazao je kako je očekivao da se dječak vratio i legao da otpočine, ali da ga nema. Hendon je cijeli dan čekao u

pustinjakovoj kolibici, ali je, izgubivši svaku nadu da će se kralj vratiti, opet krenuo u potragu za njim.

– A stari je Sanctum Sanctorum* *zbilja* bio nesretan što se vaše visočanstvo nije vratilo – reče Hendon. – Vidjelo mu se to na licu.

– Bogami, u *to* ne sumnjam! – odvrati kralj pa ispriča svoju priču, a Hendon zažali što arhanđela nije na licu mjesta smaknuo.

Posljednjega dana putovanja Hendon je bio u sedmom nebu. Jezik mu nije ni časka mirovao. Govorio je o starome ocu i bratu Arthuru te pričao o brojnim sitnicama u kojima se ogledao njihov uzvišen i plemenit značaj. Zapadao je u zaneseno sanjarenje o Edithi, a bio je tako dobro raspoložen da je lijepo i bratski govorio čak i o Hughu. Stalno se u mislima vraćao na skorašnji susret u Hendon Hallu, na opće iznenađenje što će ga taj događaj izazvati te usrdno zahvaljivanje nebesima i veselje koje će nakon njega uslijediti.

Bijaše to lijep predio, pun kućica i voćnjaka, a cesta ih je vodila kroz prostrane pašnjake čija su nepregledna prostranstva, naglašena blagim visoravnima i udolinama, podsjećala na uzdizanje i spuštanje morskih valova. Tokom poslijepodneva razmetni je sin neprestano skretao s puta i uspinjao se na brežuljke u nadi da će iz daljine na trenutak spaziti rodni dom. Napokon mu to pođe za rukom pa uzbuđeno povika:

– Eno sela, kraljeviću, a odmah do njega je i naše vlastelinstvo! Odavde se vide tornjevi, a ona šuma tamo – to je očev perivoj. Ah, *sada* ćeš vidjeti što znače veličina i raskoš! Kuća sa sedamdeset prostorija, pomisli samo! I dvadeset i sedmero služinčadi! Krasan smještaj za ovakve kao što smo mi, je l' da? Hajde, požurimo, gorim od nestrpljenja.

Požuriše što su brže mogli, ali do sela ipak stigoše tek iza tri sata. Dok su jurili kroz naselje, Hendonu je jezik i dalje radio.

– Ovo je crkva... još je uvijek pokrivena bršljanom... nema ga ništa ni više ni manje nego prije. Ondje je krčma, stari »Crveni lav«, a tamo sajmište. Evo i svibanjskog drveta, a i crpka je tu... ništa se nije promijenilo. Osim ljudi, dakako, jer se za deset godina ljudi silno promijene: čini mi se da poznajem neke od njih, ali mene nitko ne prepoznaje – neprestano je brbljao.

Putnici uskoro dospješe na kraj sela pa se tu namjeriše na krivudavu, usku cesticu s čije se obje strane dizala visoka živica te su nekih pola milje hitali njome, a onda prodoše kroz veličanstven ulaz na čijim se golemim kamenim stupovima kočio uklesan grb i nađoše se u prostranu vrtu punom cvijeća. Gospodska se kuća uzdizala ravno pred njima.

– Dobro došao u Hendon Hall, kralju! – uskliknu Miles. – Ah, velik je ovo dan! Otac, brat i lady Edith bit će izvan sebe od radosti pa će u prvom oduševljenju zbog ponovnog susreta gledati samo mene i samo sa mnom razgovarati, tako da će ti se možda učiniti da tebe hladno dočekuju, ali se ti nemoj na to obazirati. Uskoro će se sve to promijeniti. Kada im objasnim da si moj štićenik i ispričam im koliko sam te silno zavolio, vidjet ćeš kako će te za ljubav Milesu Hendonu privinuti na grudi i zauvijek ti otvoriti svoje srce i dom.

U narednom trenutku Hendon skoči s mazge pred velikim ulaznim vratima što su vodila u kuću, pomože kralju da sjaše, a onda ga uhvati za ruku i njih dvojica uletješe

* *Sanctum sanctorum* na latinskom označava 'svetinju nad svetinjama', to jest najtajniji dio židovskog hrama, a Hendon tim imenom ovdje podrugljivo naziva pustinjaka – nap. prev.

unutra. Uz nekoliko se stepenica uspeše do prostrane odaje. Hendon uđe, više u žurbi nego uz dužno poštovanje posadi kralja na stolicu pa pritrča mladome čovjeku koji je sjedio za писаćim stolom uz vatru u kojoj su buktjele cjepanice.

– Zagrlji me, Hugh – uzviknu Hendon – i reci da ti je drago što sam se vratio! Pozovi oca jer se neću do kraja osjećati kao kod kuće dok mu ponovno ne taknem ruku, vidim lice i čujem glas.

Hugh, međutim, nakon prvoga iznenađenja ustuknu i upravi na došljaka ozbiljan pogled – pogled u kojem se najprije ukaza povrijeđeno dostojanstvo, a potom se, kao odgovor na neku skrivenu misao ili cilj, u njemu pojavi izraz začuđene znatiželje, pomiješane sa stvarnim ili hinjenim sažaljenjem. Zatim izusti blagim glasom:

– Tebe kao da je pamet iznevjerila, jadni neznanče. Mora da si se u životu svega lišavao i mnoge nevolje preturio preko glave, kako to pokazuju tvoj izgled i odijelo. Za koga me ti to držiš?

– Za koga te držim? Molim te, a za koga drugoga doli za onoga tko zbilja jesi? Za Hugh Hendona – Miles će oštro.

Njegov sugovornik nastavi istim mirnim glasom:

– A što sebi umišljaš tko si ti?

– Nemam ja sebi što umišljati! Zar ćeš doista tvrditi da u meni ne prepoznaješ Milesa Hendona, svojega vlastitog brata?

Izraz radosna iznenađenja zatitra na Hughovu licu i on uskliknu:

– Kako? Šališ li se? Može li mrtav čovjek oživjeti? Slava Bogu kad bi tako bilo! Da nam se jadni izgubljeni momak poslije toliko okrutnih godina opet nađe u zagrljaju? Ah, to zvuči suviše dobro da bi bilo istinito, to i *jest* suviše dobro da bi bilo istinito. Tako ti svega, smiluj se i ne zbijaj šalu sa mnom! Brzo, dođi ovamo na svjetlost! Daj da te dobro pogledam!

Pograbi Milesa za mišicu, odvuče ga do prozora i stade ga pažljivo razgledati od glave do pete, okrećući ga sad ovamo, a sad onamo i živahno se vrteći okolo i naokolo njega ne bi li ga osmotrio sa svih strana, a razmetni se sin za to vrijeme, sav blistajući od radosti, smješkao, smijao i neprestano kimao glavom govoreći:

– Gledaj samo, brate, gledaj i ne boj se: nećeš naći ni djelića tijela ni crte lica koja neće izdržati ovaj ispit. Gledaj me i razgledaj me do mile volje, dobri moj stari Hugh, jer ja sam zaista tvoj stari Miles, isti onaj stari Miles, tvoj izgubljeni brat, je l' da? Ah, ovo je velik dan – *rekao* sam da će ovo biti veliki dan! Daj mi ruku, pruži mi obraz! Gospode, umrijet ću od ovolike radosti!

I već se htio baciti bratu u naručje, kadli Hugh ispruži ruku i spriječi ga u tome, a onda tužno spusti glavu na grudi i ganuto reče:

– Ah, neka mi Bog u svojoj milosti da snage da podnesem ovo bolno razočaranje!

Miles od čuda na tren ostade bez riječi, a potom, kada mu se vratio dar govora, uzviknu:

– *Kakvo* razočaranje? Nisam li ja tvoj brat?

Hugh tužno odmahnu glavom i reče:

– Dala nebesa da je tako i da druge oči pronađu sličnost koja je meni skrivena. Jao, bojim se da je ono pismo bilo itekako istinito.

– *Kakvo* pismo?

– Pismo koje je došlo preko mora, prije nekih šest-sedam godina. U njemu je pisalo da mi je brat poginuo u boju.

– To je bila laž! Pozovi oca – on će me prepoznati.

– Mrtva čovjeka ne mogu pozvati.

– Mrtav? – Milesu glas zamrije u grlu i usne mu zadrhtaše. – Otac je umro? Oh, to je strašna vijest. Radost mi je sada upola manja. Molim te, dopusti mi da vidim brata Arthura – on će me prepoznati, prepoznat će me i utješiti.

– I on je umro.

– Bože, smiluj se meni jadniku! Nema ih više, nijednoga od njih više nema! Tu je dvojicu valjanih ljudi smrt odnijela, a poštjednoga mene nedostojnoga! Ah, zaklinjem te da mi se smiluješ! Ne reci mi da je lady Edith...

– Umrta? Ne, živa je.

– Bogu budi hvala, radost mi je sada opet potpuna! Pohitaj, brate, pošalji je k meni! Pa ako i *ona* kaže da ovo nisam ja... ali ona to neće reći. Ne, ne, *ona* će me prepoznati, budala sam što uopće i sumnjam u to. Dovedi je ovamo... dovedi i naše stare sluge! I oni će me prepoznati.

– Nikoga od njih više nema. Samo ih je petero ostalo – Peter, Halsey, David, Bernard i Margareta.

S tim riječima Hugh izađe iz sobe. Miles časak ostade zadubljen u misli, a onda se ushoda po sobi mrmljajući:

– Da petero nitkova nad nitkovima nadživi dvadeset dvoje poštenih i čestitih ljudi, to je zbilja čudno!

I dalje je hodao amo-tamo, mrmljajući nešto sebi u bradu, a na kralja bijaše sasvim zaboravio. Domalo njegovo veličanstvo reče ozbiljnim glasom u kojem se osjećao tračak iskrena suosjećanja, premda su se same riječi mogle protumačiti i kao ironija:

– Ne tuguj zbog svoje nesreće, dobri čovječe. Ima i drugih ljudi na ovom svijetu koje ne priznaju i čijim se zahtjevima podsmjehuju. Nisi u tome sam.

– Ah, kralju – viknu Hendon, lako porumenjevši – ne osuđuj me! Pričekaj i vidjet ćeš! Nisam ja vaaralica, ona će to potvrditi. Čut ćeš to iz najslađih usta u Engleskoj. Ja da sam varalica? Pa ja poznajem ovu staru dvoranu, slike svojih predaka i sve ove stvari koje nas okružuju, baš kao što dijete poznaje sobu u kojoj živi. Ovdje sam se rodio i odrastao, gospodaru. Istinu govorim i ne bih te varao, pa ako mi nitko drugi i ne povjeruje, molim te da barem *ti* ne sumnjaš u mene jer to ne bih mogao podnijeti.

– Ja ne sumnjam u tebe – reče mu kralj, s djetinjom jednostavnošću i vjerom.

– Od svega ti srca zahvaljujem! – uskliknu Hendon sa žarom koji pokazivaše koliko ga je ovo dirnulo.

Kralj dodade, isto onako blago i jednostavno kao i maločas:

– A sumnjaš li ti u *mene*?

Hendon se zbuni kao kakav krivac pa mu odlanu kada se u taj čas otvoriše vrata i na njima se pojavi Hugh te ga spasi od odgovora.

Krasna gospa, bogato odjevena, išla je za Hughom, a za njom nekoliko livriranih slugu. Gospa je koračala polagano, spuštene glave i upirući oči u pod, a lice joj bijaše neizrecivo tužno. Miles Hendon pohrla k njoj viknuvši:

– O, Edith, draga moja...

No, Hugh mu ozbiljna lica domahnu da stane i reče gospi:

– Pogledajte ga. Poznajete li ga?

Na zvuk Milesova glasa žena se bijaše jedva primjetno trgnula i obrazi joj se bijahu zarumenjeli, no sada je drhtala. Nekoliko je dugih trenutaka stajala nepomično, a onda polako diže glavu i zagleda se Hendonu u oči ukočenim i uplašenim pogledom. Krv joj je postupno iščezavala s lica, kap po kap, sve dok na njemu ne ostade tek sivo bljedilo smrti. Potom gospa reče, glasom u kojem ne bijaše ništa više života nego u njezinu licu: »Ne poznajem!« pa se okrenu te s uzdahom i prigušenim jecajem posrćući izađe iz sobe.

Miles Hendon klonu u jedan naslonjač pokri lice rukama. Malo počekavši, njegov se brat obrati slugama:

– Vidjeli ste ovog čovjeka. Poznajete li ga?

Oni odmahnuše glavom, a njihov gospodar dodade:

– Sluge vas ne poznaju, gospodine. Bojim se da je posrijedi neka zabuna. Vidjeli ste da vas ni moja žena nije prepoznala.

– Tvoja žena! – u tren oka Hendon zgrabi brata za gušu priba ga uza zid. – O, ti, prepredeni nitkove! Sad mi je jasno! Sam si napisao ono lažno pismo i tako mi ukrao nevjestu i imanje. Ma, gubi mi se s očiju da čestitu vojničku ruku ne sramotim ubojstvom takva bijednog kepeca!

Crven u licu i gotovo bez daha, Hugh odtetura do najbližeg naslonjača pa naredi slugama da uhvate i vežu krvožednog tuđinca. Oni oklijevahu, a jedan od njih reče:

– Naoružan je, sir Hugh, a mi smo bez oružja.

– Naoružan? Pa što s tim? Vas je više. Na njega, zapovijedam vam!

No, Miles ih upozori da paze što rade, dodavši:

– Odavno me znate. Nisam se promijenio. Napadnite me ako se usuđujete!

Ovo ih podsjećanje pretjerano ne ohrabri pa se i dalje držahu po strani.

– Onda idite, bijedne kukavice, pa se naoružajte i čuvajte vrata dok ne pošaljem nekoga po stražu – kaza Hugh. Na pragu se okrenu i reče Milesu: – Bit će vam pametnije da se uzaludno ne trudite jer vam bijeg neće uspjeti.

– Bijeg? Ako ti je to sva briga, ne trebaš se uznemiravati. Miles Hendon gospodar je Hendon Halla i svega što je u njemu pa će ostati ovdje – u to ne sumnjaj.

Dvadeset i šesto poglavlje

Obespravljen

Kralj je nekoliko trenutaka sjedio duboko zamišljen, a onda podiže oči i progovori:

– Sve je ovo tako čudnovato, vrlo čudnovato. Nikako ne mogu razumjeti što je na stvari.

– Ne, nije čudnovato, gospodaru. Poznajem ja njega – ovakav je postupak posve nalik na nj. Hulja je otkako se rodio.

– O, ne govorim ja o *njemu*, sir Milese.

– Ne govoriš o njemu? A o čemu onda? I što te toliko čudi?

– Da nitko ne pita gdje je kralj?

– Kako? Koji kralj? Bojim se da ne razumijem.

– Ne razumiješ! Zar ti nije palo na pamet kako je prilično čudno što diljem zemlje ne vrve glasnici i ne čitaju se proglosti u kojima se opisuje moja osoba i objavljuje potraga za mnom? Nije li nestanak državnog poglavara, činjenica da sam ja nestao i izgubio se, razlog za uznemirenost i očaj?

– Sasvim točno, kralju, zaboravio sam na to.

Hendon potom uzdahnu i promrmlja u sebi: »Sirota šašava glavice, stalno se baviš istim turobnim snom.«

– No, smislio sam naum koji će nam obojici koristiti. Napisat ću poruku na tri jezika, latinskom, grčkom i engleskom, a ti ćeš sutra ujutro pohitati s njome u London. Nemoj je predati nikome doli mom ujaku, lordu Hertfordu, a on će, kada je vidi, znati i potvrditi da sam je ja napisao pa će poslati po mene.

– Možda bi, kraljeviću, ipak bilo najbolje da sačekamo ovdje dok ja ne dokažem tko sam i opet ne zadobijem prava nad svojim posjedima? Bit će mi onda mnogo lakše da...

Kralj ga zapovjedničkim glasom prekinu:

– Šuti! Što znače tvoji bijedni posjedi, tvoji tričavi probici spram pitanja koja se tiču blagodati cijeloga naroda i sigurnosti prijestolja? – a onda dodade blago, kao da mu je žao zbog maloprijašnje oštine: – Pokoravaj mi se i ne boj se ničega. Vratit ću ti tvoja prava, nadoknadit ću ti štetu... da, čak i više nego nadoknaditi štetu. Neću te zaboraviti i odužit ću ti se.

S tim riječima uze pero i dade se na posao. Hendon ga je neko vrijeme nježno promatrao, a potom reče u sebi: »Da je oko nas mrak, pomislio bih da to govori *pravi* kralj. Ne može se poreći da, kad mu se prohtije, umije grmjeti i oblačiti kao pravi pravcati kralj. Gdje li je to samo naučio? Pogledaj samo s kakvim zadovoljstvom drlja i škraba nekakve besmislene črčkarije, umišljajući da piše na latinskom i grčkom, pa ako se ne dosjetim čemu pametnom da ga odvratim od njegove zamisli, morat ću se sutra tobože otputiti da izvršim taj ludi nalog što ga je on za me izmislio.«

Već se u narednom trenutku misli sir Milesa vratiše na nedavni događaj. Toliko ga zaokupi to razmišljanje da, kada mu kralj malo potom pruži poruku koju je napisao, uze papir i strpa ga u džep, potpuno nesvjestan onoga što radi. »Kako li se samo čudno ponašala«, mrmljao je. »Čas mi se čini da me prepoznala, a čas opet mislim da *nije*. Ova su dva mišljenja u sukobu jedno s drugim, to sasvim jasno opažam. Ne mogu ih međusobno izmiriti niti mogu razložno odbaciti koje od njih, ili čak na silu postići da jedno prevagne nad drugim. Stvari jednostavno stoje ovako: *mora* da mi je prepoznala lice, lik i glas, jer drugačije nije moglo biti. A ipak je *rekla* da me ne poznaje, a to je konačan dokaz, jer ona ne umije lagati. Stani malo, mislim da mi sviće! Možda je on utjecao na nju... zapovijedio joj... prisilio je na laž. To je rješenje! Zagonetka je riješena. Činilo se da umire od straha, da, on ju je prisilio. Potražit ću je, naći ću je. Kad njega ne bude u blizini, ona će govoriti otvoreno. Sjetit će se starih vremena kada smo se kao djeca zajedno igrali i to će joj smekšati srce pa me neće zatajiti, nego će me priznati. Nema u njoj izdajničke krvi, ne, uvijek je bila čestita i istinoljubiva. U ono me doba voljela, u to se pouzdajem, a koga si jednom ljubio, ne možeš zatajiti.«

On žustro zakorači prema vratima, ali se ona u tom trenutku otvoriše i uđe lady Edith. Bijaše veoma blijeda, ali joj korak bijaše čvrst, a držanje puno dražesti i ljupka dostojanstva. Lice joj bijaše tužno kao i maločas.

Miles joj, pun radosne nade, poletje u susret, no ona ga zaustavi jedva primjetnim pokretom ruke i on stade kao ukopan. Ona sjede i zamoli ga da i sam tako učini te mu tako na jednostavan način dade do znanja da ga ne smatra prijateljem iz davnih dana, već tuđincem i gostom. Njega to toliko iznenadi, toliko zapanji da se u jednom času i sam poče pitati je li na kraju krajeva on *stvarno* osoba za koju se izdaje. Lady Edith reče:

– Gospodine, došla sam zato da vas opomenem. Ludoga je čovjeka možda teško nagovoriti da se okani svojih utvara, ali ga se nesumnjivo može uvjeriti da se treba kloniti opasnosti. Vjerujem da vaš san vama izgleda kao stvarna istina pa prema tome u njemu nema ničega kažnjivog, ali nemojte se zbog njega ovdje zadržavati jer ovdje na vas vreba opasnost. – Načas se prodorno zagleda Milesu u lice, a potom značajno dodade: – Ta je opasnost tim veća što vi *doista* izgledate onako kako bi naš pokojnik danas izgledao da je ostao na životu.

– Nebesa, gospođo, ali ja *jesam* on!

– Ja mislim da vi zbilja tako mislite, gospodine, pa ne dvojim u vašu čestitost u tom pogledu – samo vas upozoravam i ništa drugo. Moj je muž jedini gospodar u cijelome ovom kraju, njegovoj vlasti gotovo da nema granica, ljudi žive u blagostanju ili skapavaju od gladi, kako se već njemu prohtije. Da ne nalikujete na čovjeka za kojeg se izdajete, moj bi vas muž pustio da se do mile volje zabavljate svojim snom. No, vjerujte mi, dobro ga poznajem i znam što će učiniti. Svima će reći da ste luđak i varalica, a drugi će to uglas ponoviti. – I opet upravi na Milesa značajan pogled i dodade: – Da vi i *jeste* Miles Hendon, a da on to zna te da i cijeli ovaj kraj to zna – pazite dobro što vam govorim i dobro odvagajte svaku riječ – bili biste u istoj pogibelji, a kazna vam ne bi bila ništa manje izvjesna. On bi vas zanijekao i javno optužio, a nitko ne bi bio dovoljno smion da stane na vašu stranu.

– Vjerujem da je sve ovo itekako točno– gorko će Miles. – Moć koja nekome može zapovjediti da iznevjeri prijatelja iz djetinjstva i odrekne ga se te postići da joj se ta osoba pokori, tim prije može očekivati da će joj se pokoriti oni čiji život i kruh nasušni o njoj ovise, a ne vezuju ih nikakve tanane niti odanosti i čestitosti.

Lako rumenilo načas obli gospođino lice, a oči joj bijahu uprte u tlo, no glas joj, kada je nastavila, ne odavaše nikakva uzbuđenja:

– Opomenula sam vas i ponovno vas opominjem da odlazite odavde, inače će vas taj čovjek uništiti. On je silnik koji ne zna za milost. Kao robinja koju on drži u okovima, i predobro to znam. Jadni Miles, kao i Arthur, pa i sir Richard, moj dragi skrbnik, oslobodili su ga se i počivaju u miru, a i za vas bi bilo bolje da ste s njima nego da ovdje padnete u kandže tom zlotvoru. Pozivajući se na svoja prava, ugrožavate njegov naslov i imutak, nasrćete na nj u njegovoj vlastitoj kući – propali ste ako ostanete. Idite, ne oklijevajte. Ako nemate novaca, uzmite, molim vas, ovu kesu i potkupite slugu da vas propuste. Oh, trgnite se, jadni čovječe, i bježite dok još možete.

Miles pokretom ruke odbi kesu pa ustade i stade pred nju.

– Uslišite mi samo jednu molbu – reče. – Gledajte me ravno u oči da vidim neće li vam se pogled pokolebati. Tako... a sada mi odgovorite: jesam li ja Miles Hendon?

– Niste. Ja vas ne poznajem.

– Zakunite se!

Njezin odgovor bijaše tih, ali razgovijetan:

– Kunem se.

– Oh, ovo je naprosto nevjerojatno!

– Pohitajte! Zašto gubite dragocjeno vrijeme? Pohitajte i spasite se.

Uto u odaju upadoše oružnici zametnu se ogorčena bitka, no Hendona brzo svladaše i odvukoše iz kuće. Uhvatiše i kralja, pa obojicu svezaše i odvedoše u tamnicu.

Dvadeset i sedmo poglavlje

U tamnici

Sve ćelije bijahu pretrpane pa stoga dvojicu prijatelja baciše u lance u velikoj prostoriji u kojoj su se obično zatvarale osobe optužene za sitnije prijestupe. Nisu bili bez društva jer je ondje bilo još dvadesetak uhićenika i uhićenica razne dobi s okovima na rukama i negvama na nogama, sve sama bestidna i bučna rulja. Kralj je ogorčeno bjesnio zbog nevjerojatnoga poniženja koje se nanosi njegovu kraljevskom dostojanstvu, no Hendon bijaše nujan i šutljiv. Sve ga ovo bijaše strahovito smelo. Vratio se slavodobitno kući kao razmetni sin, očekujući da će svi biti izvan sebe od radosti zbog njegova povratka, ali je umjesto toga naišao na hladan prijem i završio u tamnici. Između onoga što je očekivao i onoga što ga je dočekalo bijaše tolika razlika da ga je to posve porazilo. Nije znao da li da to shvati kao nešto krajnje žalosno ili neobično smiješno. Osjećao se kao čovjek koji je blaženo istrčao iz kuće ne bi li se divio dugi, a vani ga je pogodila munja.

No, malo-pomalo ove se smućene i mučne misli nekako smiriše i središe pa mu se um usredotoči na Edithu. Razmišljao je i premissljao o njezinu ponašanju i razmatrao ga sad u ovom, a sad u onom svjetlu, no nikako nije uspijevao naći rješenje koje bi ga zadovoljilo. Je li ga prepoznala? Ili nije? Ta ga je zagonetka dugo zbunjivala i mučila, ali je naposljetku ipak došao do uvjerenja da ga je prepoznala, ali ga je zatajila iz koristoljublja. Htjede joj ime obasuti kletvama, ali je to ime toliko godina za nj bilo sveto da nije mogao natjerati jezik na takvu bezbožnost.

Umotani u prljave i dronjave zatvorske pokrivače, Hendon i kralj provedoše nemirnu noć. Neki su zatvorenici bili podmitili tamničara da im donese rakije pa sada, naravno, udariše u pjevanje prostačkih pjesama, svađu, dernjavu i pijančevanje. Naposljetku, malo iza ponoći, jedan od muškaraca napade neku ženu i skoro je ubi udarajući je okovima po glavi, ali joj tamničar na vrijeme priskoči u pomoć. Uzničar

uspostavi red, toljagom raspalivši čovjeka po glavi i leđima te pijanka prestade: sada su svi kojima nije smetalo ječanje i stenjanje dvoje ranjenika mogli malo odspavati.

U pogledu događaja svi su se dani i noći tokom narednoga tjedna odvijali jednolično i bili nalik jedni na druge. Danju su u tamnicu dolazili ljudi čijih se lica Hendon više-manje jasno sjećao, zagledali se u »varalicu«, izjavljivali da ga ne poznaju i vrijeđali ga, a noću su se pak s ravnomjernom redovitošću nastavljali pijančevanje i bučne svađe. Jednoga se dana ipak dogodi nešto novo jer tamničar uvede nekog starca i reče mu:

– Nitkov se nalazi u ovoj prostoriji. Posluži se svojim staračkim očima i pogledaj možeš li ga prepoznati.

Hendon podiže pogled i prvi put otkako je dospio u tamnicu osjeti radost. »Ovo je Blake Andrews«, pomisli, »koji je cijeloga života služio u našoj obitelji. Dobra i čestita duša, a u grudima mu bije pošteno srce. Barem je ranije bio takav, ali sada više nitko nije iskren i svi lažu. Ovaj će me čovjek prepoznati, a onda reći da me ne pozna, isto kao i svi ostali.«

Starac se ogleda po prostoriji, zirnu svakome posebno u lice te napokon reče:

– Ovdje vidim samo kukavne protuhe, sve sam ulični ološ. Pokaži mi ga.

Tamničar se nasmija.

– Evo ga – reče – promotri dobro ovoga gada pa mi reci svoje mišljenje.

Starac se primače Hendonu pa ga dugo i ozbiljno odmjeravaše pogledom, a potom zatrese glavom i reče:

– Ovo bome nije Hendon, a nije to nikada ni bio!

– Ispravno! Stare te oči dobro služe. Da sam ja na mjestu sir Hughha, dohvatio bih ja tog odrpanog pokvarenjaka i...

Ne dovršivši, tamničar se prope na prste kao da mu se uže zateže oko vrata i stade krkljati pretvarajući se da se guši. Starac osvetoljubivo reče:

– Neka bude zahvalan dragom Bogu ako još i gore ne prođe. Da *ja* određujem što bi trebalo napraviti s tim nitkovom, dao bih ga ispeći na tihoj vatri, tako mi živa na ramenu glava!

Tamničar se nasmija poput zadovoljne hijene i reče:

– Samo ti njemu reci svoje, starče, kao i svi ostali. Dobro ćeš se zabaviti.

Zatim odgega do ulaza i iščeze, a starac pade na koljena i prošapta:

– Bogu budi hvala, vratio si se, gospodar! Sedam sam godina vjerovao da si mrtav, a tebe evo živa i zdrava! Prepoznao sam te čim sam te vidio i teško mi je bilo zadržati beščutan izraz lica i praviti se da ovdje vidim tek bezvrijedne protuhe i ulično smeće. Star sam i siromašan, sir Milese, ali reci riječ i ja ću javno istupiti i razglasiti istinu, pa makar me zbog toga i objesili.

– Ne – reče Hendon – nećeš to učiniti. Tebe bi to upropastilo, a meni ne bi mnogo pomoglo. No, zahvaljujem ti jer si mi vratio bar dio izgubljene vjere u ljudski rod.

Stari se sluga Hendonu i kralju pokaza od velike koristi. Nekoliko je puta dnevno navraćao u tamnicu, tobože zato da »grdi« Hendona, pa bi tom prilikom uvijek prokrijumčario kakvu slasticu kako bi zatočenici na taj način mogli poboljšati svoj jelovnik, a opskrbljivao ih je i najnovijim vijestima. Hendon je ove bolje zalogaje ostavljao za kralja: bez toga njegovo veličanstvo vjerojatno ne bi preživjelo jer nije bilo naviklo na bljutavu i odvratnu hranu koju im je donosio čuvar. Da ne bi izazvao

sumnju, Andrews se morao ograničiti na kratke posjete, ali im je svaki put uspijevaao saopćiti dobar dio raznih podataka – podataka koje je iznosio tihim glasom jer bijahu namijenjeni Hendonu, začinjajući ih gromko izgovorenim pogrđama koje su pak bile namijenjene tuđim ušima.

I tako Hendon malo-pomalo doznade priču o svojoj obitelji. Arthur bijaše umro prije šest godina. Taj gubitak i neizvjesnost o Hendonovoj sudbini narušili su očevu zdravlje. Vjerujući da će uskoro umrijeti, poželio je, prije no što ode na onaj svijet, Hughu i Edithu vidjeti združene u braku. No, Edith ga je preklinjala da pričeka, u nadi da će se Miles vratiti. Onda je stiglo pismo s viješću o Milesovoj pogibiji i taj je udarac dotukao sir Richarda. Vjerovao je da mu se bliži kraj pa su i on i Hugh navaljivali da se vjenčanje što prije obavi. Edith je izmolila još mjesec dana odgode, pa još jedan, te napokon još jedan. Vjenčanje je obavljeno pored samrtničke postelje sir Richarda, no nije se pokazalo sretnim. Po cijelom se kraju šaputalo da je nevjesta ubrzo nakon svadbenog obreda među muževljevim spisima pronašla nekoliko grubih i nepotpunih nacrtu onoga kobnog pisma pa je optužila supruga da je opakom krivotvorinom ubrzao njihovo vjenčanje, a sir Richarda otjerao u smrt. Na svakom su se koraku mogle čuti priče o Hughovoj okrutnosti prema lady Edith i služinčadi, a nakon očeve je smrti sir Hugh posve odbacio umiljatu krinku i pokazao se kao nemilosrdan gospodar prema svima onima koji su, zarađujući nasušni kruh, na bilo koji način ovisili o njemu i njegovu imanju.

Jednu je novost među Andrewsovim brbljarijama kralj saslušao sa živim zanimanjem:

– Govorka se da je kralj poludio, ali, tako ti svega, ne spominji da sam *ja* to rekao, jer kažu da one koji o tome govore, čeka smrt.

Njegovo veličanstvo ukočeno pogleda starca i reče:

– Kralj *nije* lud, dobri čovječe, a tebi bi bolje bilo da se brineš za svoje poslove nego da širiš ovakve buntovničke blezgarije.

– O čemu govori ovaj momak? – zapita Andrews, iznenađen ovim oštrim napadom, i to od osobe od koje to nikada ne bi očekivao, no Hendon mu dade znak da prijeđe preko tog pitanja te starac nastavi prazniti svoju vreću: – Pokojnoga će kralja za dan-dva, šesnaestoga ovog mjeseca sahraniti u Windsoru, a novoga će okruniti u Westminsteru četiri dana nakon toga.

– Rekao bih da ga prije toga moraju naći – mrmljaše njegovo veličanstvo, a potom povjerljivo dodade: – No, oni će se za to pobrinuti, a isto tako i ja.

– Za ime...

No, starac ne nastavi jer ga Hendon opomenu davši mu znak i tako prekinu njegovu primjedbu, pa se umjesto toga opet vrati prijašnjem čavrljanju:

– Sir Hugh ide na krunidbu, i to s velikim nadama. Potajno očekuje da će se vratiti kao per jer je u velikoj milosti kod kraljevskog namjesnika.

– Kakva kraljevskog namjesnika? – zapita njegovo veličanstvo.

– Njegove milosti vojvode od Somerseta.

– Kojeg vojvode od Somerseta?

– Zaboga, pa postoji samo jedan – Seymour, grof od Hertforda.

Kralj oštro upita:

– A otkada je *on* vojvoda i kraljev namjesnik.

– Od posljednjega dana u mjesecu siječnju.

- A, molim te, tko ga je proglasio vojvodom?
- On sam i veliko vijeće, uz kraljev pristanak.

Njegovo veličanstvo ljutito skoči:

- *Kraljev?* – viknu. – *A kojega kralja, dragi moj gospodine?*
- *Kojega kralja? Čudna li pitanja! (Bože, smiluj nam se, što je ovome dječaku?)* Budući da imamo jednoga jedinog kralja, na to nije teško odgovoriti: njegova svetog veličanstva kralja Edwarda Šestog, kojeg neka Bog čuva! A kako je to samo mio i dražestan mali vragolan! Osim toga, bio lud ili ne, a kažu da mu je iz dana u dan sve bolje, nema čovjeka čija usta nisu puna hvale za nj pa ga svi blagosiljaju i mole se Bogu da ga poživi kako bi dugo mogao vladati Engleskom. Svoju je vladavinu započeo čovjekoljubivim djelom poklonivši život starome vojvodi od Norfolka, a sada se latio posla pa ukida najokrutnije zakone koji tište i muče naš narod.

Na ovu se vijest njegovo veličanstvo toliko zapanji da zanijemje i utonu u tako duboko i nužno razmišljanje te nije čuo ništa od onoga o čemu je starac dalje čavrljao. Pitao se nije li »mali vragolan« onaj mladi prosjačić koji je nakon njegova odlaska ostao u dvorcu odjeven u njegove haljine. Nije mu se to činilo vjerojatnim jer bi dječaka, ako bi se i pokušao izdavati za kraljevića od Walesa, odali ponašanje i govor pa bi ga potjerali s dvora i dali se u potragu za pravim kraljevićem. Ili su možda plemići na dvoru na njegovo mjesto postavili nekoga plemenitaškog sina? Ne, ujak to ne bi dopustio – svemoćan je pa bi svaki takav pokušaj mogao ugušiti već u začetku, a to bi svakako i učinio. Razmišljanja mu nisu bila ni od kakve koristi: što se više upinjao da odgonetne ovu tajnu, ona ga je to više zbunjivala, glava ga je jače boljela i lošije je spavao. Iz sata je u sat bivao sve nestrpljiviji da što prije krene u London pa mu zatočeništvo postade gotovo nepodnošljivo.

Sva Hendonova nastojanja ostadoše uzaludna – nikako nije uspijevao utješiti kralja, no to pođe za rukom dvjema ženama koje ležahu u okovima pokraj dječaka. Zahvaljujući njihovoj nježnoj tetošenju smirio se i postao nešto strpljiviji. Bijaše im zahvalan i silno ih je zavolio te uživao u njihovoj blagotvornom i dobroćudnom utjecaju. Zapita ih zbog čega su ovdje, a kada mu odgovoriše da su baptiskinje, nasmiješi se i upita:

- Zar je to zločin zbog kojega ljudi dospijevaju u tamnicu? Žalim samo što ću vas izgubiti jer vas zbog takve sitnice sigurno neće ovdje dugo držati?

Žene ne odgovoriše, a on se lecnu zbog nečega na njihovu licu. Zato žustro nastavi:

- Ne odgovarate mi. Budite onda toliko dobre i recite mi... neće vas valjda nekako drugačije kazniti? Molim vas, recite mi da se toga ne treba bojati.

Njih dvije pokušashe promijeniti predmet razgovora, ali su se njegove strepnje već bile probudile pa je i dalje zapitkivao:

- Hoće li vas bičevati? Ne, ne, tako okrutni neće biti! Recite mi da se to neće dogoditi. Hajde, recite mi da *neće!*

Žene se zbuniše i utučenost im se pojavi na licu, ali ne imadoše kuda pa mu jedna od njih odgovori glasom koji se gušio od uzbuđenja:

- Srce nam kidaš, plemenita dušo! Bog će nam pomoći da podnesemo svoju...
- Znači, ipak! – upade kralj. – Ti bijednici kamena srca *zbilja* će vas bičevati! Nemoj plakati, ja neću dopustiti da se to desi. Ne gubi hrabrost: na vrijeme ću opet preuzeti vlast pa ću te spasiti te grozote!

Kada se kralj sutradan ujutro probudio, žena više nije bilo.

»Spašene su!« radosno pomisli, a potom snuždeno dodade: »Teško meni! Bile su mi tješiteljice.«

Svaka mu je od njih u znak sjećanja pričvrstila na odijelo komadić vrpce pa se on zareče da će te vrpce zauvijek sačuvati te da će ove drage i dobre prijateljice uskoro potražiti i staviti ih pod svoju zaštitu.

Upravo u tom času uđe tamničar s nekolicinom pomoćnika i zapovijedi da se svi zatvorenici izvedu u tamničko dvorište. Kralj bijaše izvan sebe od radosti: bit će pravo blaženstvo opet gledati plavo nebo i udisati svjež zrak. Ljutio se i bjesnio zbog sporosti čuvara, ali napokon i na nj dođe red pa mu skinuše okove i narediše da zajedno s Hendonom pođe za ostalim zatvorenicima.

Dvorište bijaše četverokutno, popločano kamenjem i nenatkriveno. Zatočenike uvedoše onamo kroz golem nadstvođeni prolaz od klesana kamena i svrstaše ih stoječke uz zid. Ispred njih bijaše zateknut konopac, a i stražari su pazili na njih. Bilo je studeno i tmurno jutro, a lagani pršić što bijaše napadao preko noći obijelio je velik i prazan prostor pridonoseći njegovu općem sumornom izgledu. Tu i tamo ledeni bi vjetar popuhnio preko dvorišta, mjestimično vrtložeći snijeg.

Usred dvorišta, privezane svaka za jedan stup, stajahu dvije žene. Jedan pogled na njih otkri kralju da su to njegove prijateljice. On uzdrhta i reče u sebi: »Jao, nisu ih pustili na slobodu, kao što sam povjerovao. Kad čovjek samo pomisli da će ovakva dva stvora okusiti bič! I to u Engleskoj! Da, u tome baš i jest sramota – ne događa se ovo u poganskoj zemlji, već u kršćanskoj Engleskoj! Bičevat će ih, a ja, koga su tješile i nježno pazile, morat ću vlastitim očima gledati tu silnu nepravdu. Čudnovato je to, baš čudnovato, da sam ja, premda prvi izvor vlasti u ovome velikom kraljevstvu, nemoćan da ih zaštitim. No, neka se ovi zlikovci dobro pripaze jer se bliži dan kada ću od njih zatražiti da mi podnesu račun za ovo nedjelo. Svaki udarac koji im zadaju, stotruko će im se vratiti.«

Širom se otvoriše velika ulazna vrata i u dvorište navali gomila svijeta. Svi se natisnuše oko dviju žena pa ih sakriše od kraljeva pogleda. Uđe neki svećenik i stade se probijati kroz gomilu, no i on uskoro iščeznu kralju iz vida. Sada se ču nekakav razgovor, kao da netko postavlja pitanja, a netko na njih odgovara, no kralj ne razabra o čemu se radi. Potom se svi nekako užurbaše i započеше nekakve pripreme, stražari svaki čas prolažahu ovamo-onamo kroz dio gomile koji je stajao iza žena, a na narod se za to vrijeme sve više spuštao grobni muk.

Zatim odjeknu zapovijed te se mnoštvo razdvoji i razmaknu, a kralj ugleda prizor od kojega mu se krv sledi u žilama. Oko dviju žena bijahu nagomilani svežnjevi pruća, a neki ih je čovjek klečeći potpaljivao!

Žene oboriše glavu i pokriše lice rukama. Žuti plamenovi liznuše uvis usred pruća koje se s praskom lomilo i pucketalo, plavičasti kolutovi dima zalebdješe nošeni vjetrom, a svećenik podiže ruke i poče se moliti: u taj čas kroz velika ulazna vrata utrčaše dvije djevojčice i s prodornim se vriskom baciše na žene na lomači. Stražari ih smjesta odvukoše odatle pa jednu uspješne silom zadržati, dok se druga otrže rekavši da će umrijeti zajedno s majkom te, prije no što ju je itko uspio zadržati, opet obavi ruke oko majčina vrata. Opet je odvukoše, ali joj je haljinu već bio zahvatio plamen. Dvojica-trojica je držahu, a zapaljeni dio haljine otkinuše i onako zapaljen baciše u stranu, no ona se cijelo vrijeme otimala govoreći kako će sada ostati sama na svijetu i preklinjući da joj dopuste umrijeti zajedno s majkom. Obje su djevojčice neprekidno vrištale i pokušavale se osloboditi, no najednom se iznad sveg ovog meteža izdiže

strašan smrtnički krik dviju žena od kojega se paralo srce. Kralj s izbezumljenih djevojčica skrenu pogled na lomaču, a potom se okrenu na drugu stranu i prikloni pepeljasto blijedo lice k zidu te više nijednom ne pogleda onamo. »Ovo što sam vidio u ovom kratkom trenutku«, reče u sebi, »zauvijek će mi ostati u sjećanju. Sve dok živim, svakoga će mi dana to biti pred očima, a svake ću noći o tome sanjati. Da sam barem prije ovoga oslijepio!«

Hendon promatraše kralja pa zadovoljno pomisli: »Stanje mu se popravlja: promijenio se i postao blaži. Da je nastavio po starome, sada bi već grmio na ove bitange, izjavio da je kralj i zapovjedio im da se ne usude ni taknuti ove žene, već da ih smjesta puste. Uskoro će se riješiti svojih opsjena i zaboraviti na njih pa će mu se um oporaviti. Daj Bože da to bude što prije!«

Istoga dana dovedoše u tamnicu nekoliko zatvorenika koji su ondje imali prenoćiti, a sutradan pod stražom krenuti do različitih mjesta u kraljevstvu gdje će se nad njima izvršiti kazna zbog zločina koje su počinili. Kralj se upusti s njima u razgovor: od samoga je početka bio sebi postavio kao cilj da, kad god mu se za to ukaže prilika, s njima razgovara ne bi li se tako što bolje pripremio za svoju kraljevsku službu, a priče o njihovim jadima duboko ga se kosnuše. Među njima bijaše neka sirota maloumna žena koja je nekome tkaču ukrala jard-dva sukna pa je zbog toga trebala biti obješena. Drugi je bio čovjek kojega bijahu optužili da je ukrao konja: ispričao je kako za to nije bilo dokaza pa se već bio ponadao da će izmaći konopcu, kadli ga, malo nakon puštanja na slobodu, okriviše da je ubio jelena u kraljevu perivoju te mu to i dokazaše pa su ga sada čekala vješala. Bio je tu i trgovački šegrt čiji je slučaj posebno dirnuo kralja. Mladić objasni kako je jedne večeri našao sokola koji bijaše pobjegao svomemu vlasniku pa ga je ponio kući smatrajući da na to ima pravo, no izveden je pred sud zbog krađe i osuđen na smrt.

Kralj je bjesnio zbog ovih nečovještava te je zahtijevao od Hendona da razbije tamnička vrata i zajedno s njime pohita u Westminster, gdje će on ponovno zasjesti na prijestolje i moć svojega žezla upotrijebiti zato da pomiluje ove nesretnike i spasi im život. »Jadno dijete«, uzdahnu Hendon, »od ovih mu se strašnih priča bolest opet pogoršala. Da nije bilo ove zlosretne zgode, bio bi se ubrzo oporavio.«

Među novim je zatvorenicima bio i jedan stari odvjetnik, čovjek odlučna lica i neustrašiva držanja. Prije tri godine bijaše napisao pamflet protiv lorda kancelara optužujući ga zbog nepravednosti pa su ga za kaznu izložili na sramotnom stupu i odrezali mu oba uha te mu oduzeli pravo da se bavi odvjetničkim zvanjem, a k tome je osuđen i na globu od 3000 funti i doživotnu robiju. Nedavno je ponovno uhvaćen u istom prijestupu pa su ga sada osudili da mu se odsiječe *ono što mu bijaše ostalo od ušiju*, da plati globu od 5000 funti, da mu na oba obraza utisnu žig i da ostatak života provede u tamnici.

– Ovo su časni ožiljci – reče odmaknuvši sijedu kosu i pokazavši unakažene batrljke onoga što su nekada bile uši.

Kralju oči planuše gnjevom i on reče:

– Nitko mi ne vjeruje, pa nećeš ni ti. Ništa zato, u roku od mjesec dana bit ćeš na slobodi, a zakoni koji su tebe osramotili i okaljali englesko ime bit će izbrisani iz naših zakonika. Svijet je naopako postavljen: kraljevi bi zakone koje su donijeli kadšto trebali iskusiti na vlastitoj koži i tako se naučiti milosrđu.

Dvadeset i osmo poglavlje

Žrtva

U međuvremenu su Milesu tamnovanje i mirovanje bili već poprilično dodijali. No, na njegovo veliko zadovoljstvo, baš tada na sudu njegov slučaj dođe na red pa mu se učini kako će s radošću pozdraviti svaku presudu, samo ako ne bude uključivala daljnji ostanak u tamnici. No, u tome se prevario. Bijaše bijesan kao ris kada ču kako ga opisuju kao »opasnu skitnicu«, a potom i osudu da zbog takva značaja, kao i zbog napada na gospodara Hendon Halla, dva sata provede privezan na sramotnom stupu. Njegove su tvrdnje da je tužitelj brat i zakoniti nasljednik svih počasti i imanja obitelji Hendon, s prezirom odbačene, kao da ih čak ne vrijedi ni razmatrati.

Bjesnio je i prijetio dok su ga vodili prema sramotnom stupu, no to mu nije ništa koristilo: stražari su ga grubo vukli, a povremeno bi zaradio i koji udarac zbog svojega buntovnog ponašanja.

Kralj se nije mogao probiti kroz rulju koja se bijaše za njima nadigla pa je išao na začelju, izdaleka slijedeći svojega dobrog prijatelja i slugu. I kralja su zbog toga što se zatekao u lošem društvu zamalo bili osudili na klade, ali su ga s obzirom na njegovu mladost ipak pustili samo uz bukvicu i opomenu. Kada se gomila naposljetku zaustavi, dječak stade obigravati s kraja na kraj njezina vanjskoga ruba ne bi li se nekako probio naprijed, što mu na kraju, nakon prilične muke i podosta vremena, ipak pođe za rukom. I tada ugleda svojega jadnog štitonošu kako ponižen sjedi u kladama, izložen zabavi i podsmijehu prljave rulje – on, osobni sluga engleskoga kralja! Edward bijaše čuo presudu, ali ni izdaleka nije slutio što ona uistinu podrazumijeva. Kada mu je značenje ovoga novog poniženja koje su mu nanijeli doprlo do svijesti, gnjev u njemu poče rasti, a već u idućem trenutku planu poput ljetne vreline vidjevši kako je jedno jaje proletjelo zrakom i rasprsnulo se na Hendonovu obrazu te čuvši kako svjetina zbog toga prizora urla od zadovoljstva. On jurnu kroz krug što se otvorio pred njim i okomi se na zapovjednika straže vičući:

- Stidite se! Ovo je moj sluga! Pustite ga! Ja sam...
- O, štiti! – uzviknu Hendon prestravljeno – Navući ćeš sebi nevolju na vrat. Ne obaziri se na nj, zapovjedniče, on je lud.
- Ne brini se ti, kume, zbog toga hoću li se ja na njega obazreti. Nisam baš toliko obziran da bih se na nj obazirao, ali sam zato silno voljan naučiti ga pameti. – Potom se okrenu jednome od stražara i reče: – Daj ovoj maloju budali da jednom ili dvaput okusi bič pa će se možda bolje ponašati.
- Još će mu više koristiti pola tuceta – predloži sir Hugh koji je u taj hip bio dojahao da provjeri kako napreduje izvršenje kazne.

Kralja pograbiše. On se čak nije ni otimao, skamenivši se već i na samu pomisao o prijedlogu za ovakvo čudovišno oskvrnuće njegove svete osobe. Povijest se već bijaše okaljala uspomenom na bičevanje jednoga engleskog kralja, a njemu bijaše nepodnošljivo i pomisliti da mora sudjelovati u ponovnom ispisivanju te sramotne stranice. Bio je u klopci i više mu nije bilo pomoći: ili će podnijeti kaznu ili moliti za oprostaj. Izbor bijaše odista težak, no radije će podnijeti bič jer to kralj smije prihvatiti, ali ne može ni za što preklinjati.

U međuvremenu je, međutim, Miles Hendon riješio ovu poteškoću.

- Pustite dječaka, vi, bezdušni psi – reče on. – Zar ne vidite kako je mlad i slab? Pustite ga i izbičujte mene umjesto njega.
- Bogami, dobra zamisao i hvala ti na njoj – reče sir Hugh, a lice mu obasja zlorado zadovoljstvo. – Pustite prosjačica, pa umjesto njemu, odrapite ovome prijanu jedno tuce, i to dobro, pošteno tuce. – Kralj se eć htjede usprotiviti, ali ga sir Hugh ušutka veoma uvjerljivom napomenom: – Hajde, govori, izreci sve što ti je na pameti. Samo pazi, za svaku riječ koju ti izustiš, on će dobiti još po šest udaraca.

Hendona izvukoše iz klada i ogoliše mu leđa, a kada bič zviznu, jadni mali kralj odvrati lice i pusti na volju nekraljevskim suzama koje mu brazdahu obraze. »Ah, hrabro i plemenito srce«, reče u sebi, »ovaj čin odanosti nikada mi neće izbljedjeti iz sjećanja. Neću ga zaboraviti, ali neće ni *oni!*« razjareno dodade. Dok je tako razmišljao, poštovanje je prema Hendonovu velikodušnom postupku u njegovu umu dobivalo sve veće razmjere, a usporedo je s time rasla i njegova zahvalnost. Potom pomisli: »Tko svojega vladara izbavi od rana i vjerojatne smrti, a on je to učinio za mene, izvršio je uzvišeno djelo. No, to je malo, to nije ništa, to je i manje nego ništa kada se usporedi s djelom onoga tko svojega vladara spasi od SRAMOTE!«

Hendon pod bičem ne pusti ni glasa, već teške udarce podnese s pravom vojničkom čvrstinom, a to mu, zajedno s činjenicom da je dječaka spasio od šibanja preuzevši na sebe njegovu kaznu, pribavi poštovanje čak i među ovom bijednom i ništavnom ruljom koja se tu bijaše okupila. Ruganje i zviždanje zamriješe pa se ništa više nije čulo do fijuka biča. Muk koji se bijaše nadvio nad gomilu kada Hendona vratiše u klade, bijaše u snažnoj opreci s uvredljivom grajom koja se ovdje orila prije kratkoga vremena. Kralj polako priđe Hendonu i šapnu mu u uho:

- Kraljevi te ne mogu učiniti plemenitim, ti, dobra i uzvišena dušo, jer te takvim već učinio onaj koji je iznad kraljeva, ali kralj može tvoje plemstvo potvrditi pred ljudima.
- Pa podiže s tla bič, lagano njime dotače Hendonova krvava ramena i šapnu: – Edward Engleski podjeljuje ti grofovski naslov!

Hendona ovo dirnu. Suze mu navriješe na oči, a istodobno je zbog šaljivosti vlastita položaja i okolnosti u kojima se našao jedva uspijevao sačuvati ozbiljnost i ne

pokazati ništa od unutrašnje veselosti. Uzdići se odjednom, nag i okrvavljen, iz sramotnih klada do vrtoglavih visina i sjaja grofovstva, činilo mu se posljednjom i najnevjerojatnijom stvari koja mu se mogla dogoditi. »Sada sam zaista blistavo okićen!« reče sam sebi. »Nestvarni vitez iz kraljevstva snova i sjenki postao je nestvarni grof! Nagao uspon za moja nejaka krila! Nastavi li se to ovako, uskoro ću nalikovati na svibanjsko drvo po kojem vise čudnovate drangulije i tobožnje počasti. No, ja ću njihovu vrijednost, ma kako bezvrijedne bile, cijeliti prema ljubavi s kojom su mi dodijeljene. Bolje su ove moje jadne i prividne počasti koje nisam tražio, a primam ih iz čiste ruke i od poštene duše, nego prave počasti koje se poniznim služenjem kupuju od proračunatih i koristoljubivih silnika.«

Strašni sir Hugh okrenu konja i podbode ga, a živi se zid šutke rastvori da ga propusti te se isto tako šutke za njim ponovno zatvori. Tako i ostade: nitko se ne usudi poći tako daleko i i primijetiti nešto zatvoreniku u prilog ili mu uputiti kakvu pohvalu, no bilo kako bilo, već i to što ga nisu zlostavljali bijaše samo po sebi dovoljan znak poštovanja. Nekoga pridošlicu koji je malo okasnio pa nije bio upoznat s najnovijim stanjem stvari te se počeo izrugivati »varalici« i baš se spremao na nj baciti crknutom mačkom, odmah bez riječi izbubetaše šakama i izudaraše nogama, a onda ponovno zavlada duboki muk.

Dvadeset i deveto poglavlje

U London!

Kada je isteklo vrijeme koje je morao provesti u kladama, Hendona pustiše i narediše mu da napusti taj kraj te da se nikada više onamo ne vrati. Vратише mu mač, a isto tako i mazgu i magarca. On uzjaha na mazgu i krenu, a kralj pojaha za njim. Gomila se šutke i s poštovanjem razmaknu da ih propusti, a nakon njihova se odlaska razide.

Hendon se uskoro zadubi u misli. Na neka je veoma važna pitanja trebalo pronaći odgovor. Što da radi? Kamo da pođe? Mora negdje potražiti moćnu zaštitu ili se pak odreći nasljedstva, a pritom će na njemu ostati i ljaga da je varalica. Otkuda bi se mogao nadati takvoj moćnoj zaštiti? Da, odakle? Bijaše to teško razrješivo pitanje. Malo-pomalo začeo se u njemu misao koja ukazuje na jednu mogućnost, doduše, najneznatniju od svih neznatnih mogućnosti, no ipak vrijednu da se uzme u razmatranje, kad već nije bilo nijedne druge koja bi nagovještavala nešto bolje od toga. Sjećao se što je stari Andrews govorio o dobrostivosti mladoga kralja i velikodušnosti s kojom ispravlja nepravde i zauzima se za nevoljnike. Zašto se ne bi pokušao obratiti njemu i moliti ga za pravdu? Ah, jest, no hoće li ovakva čudnovatog golju uopće pustiti pred svijetlo lice kraljevo? Ne mari, neka se to riješi samo po sebi, a o prelasku preko tog mosta razmišljat će kada do njega stigne. Stari je on ratnik, navikao na dovijanje svakakvim sredstvima i smicalicama, pa će bez sumnje i ovdje pronaći neki izlaz. Da, krenut će u prijestolnicu. Možda će mu pomoći sir Humphrey Marlow, stari prijatelj njegova oca, »dobri stari sir Humphrey, glavni nadzornik kuhinje, konjušnica ili nečeg drugog za života pokojnog kralja« – Miles se nije mogao točno sjetiti čega. Sada kada je točno znao na što se treba svom snagom usredotočiti, kada je našao jasno određen cilj koji treba ostvariti, podigoše se i raspršiše poniženje i neraspoloženje što mu poput magle obavijahu dušu te on podiže glavu i ogleda se unaokolo. Iznenadi se koliko je već bio odmakao: selo mu bijaše već daleko za leđima. Kralj je kaskao za njim, pognute glave, jer i on bijaše utonuo u kovanje nauma i razmišljanje. Žalosna bojazan zamrači Hendonovu novorođenu radost: hoće li se

dječak htjeti vratiti u grad u kojemu u toku svojega kratkog vijeka nije upoznao ništa drugo do zlostavljanje i krajnju bijedu? No, mora mu postaviti to pitanje i ne može ga izbjeći. Stoga Hendon zaustavi mazgu i reče:

– Zaboravio sam pitati kamo ćemo sada. Zapovijedaj, gospodaru!

– U London!

Hendon ponovno obode mazgu, silno zadovoljan, ali i silno iznenađen ovakvim odgovorom.

Cijelo im putovanje prođe bez osobitih doživljaja, ali tako ne završi. Stupivši 19. veljače, oko deset sati uvečer, na Londonski most, nađoše se usred gusto zbijene, međusobno isprepletene i uskomešane gomile ljudi što urlahu i klicahu, a svjetlo mnogobrojnih baklji jasno im obasjavalo lica ozarena od piva. U tom trenu među njih pade istrula glava kakva bivšeg vojvode ili nekoga drugog velikodostojnika, odbivši se u padu o Hendonov lakat, a potom odskoči i izgubi se u gužvi ljudskih nogu što hitahu na sve strane. Nestalan je i prolazan čovjekov trud na ovome svijetu! Pokojni je kralj umro tek prije tri tjedna, a tek tri dana počiva u grobu, no već se ruše ukrasi koje je među raznim uglednicima birao s toliko pomnje da njima uresi svoj veličajni most. Neki se građanin spotače o tu glavu pa se svojom vlastitom zaleti u čovjeka ispred sebe, a ovaj se okrenu i tresnu šakom prvoga koji mu dođe pod ruku, no i njega samoga smjesta odalami prijatelj osobe koju je udario. Bijaše baš pravi trenutak za opću tučnjavu jer su sutrašnje svečanosti, upriličene u čast krunidbe, već započinjale: svi se bijahu podnapili od jakoga pića i rodoljublja pa u roku od pet časaka tučnjava zahvati dobar dio mosta, a nakon deset-dvanaest časaka proširi se na cijelo jutro ili malo više i pretvori u pravi urnebes. Hendon i kralj razdvojiše se jedan od drugoga, bez nade da se opet susretnu, te se izgubiše u huci i vrevi bučnoga ljudskog mnoštva. Tu ćemo ih i ostaviti.

Trideseto poglavlje

Tomov napredak

Dok je pravi kralj tako lutao zemljom, sirotinjski odjeven, gotovo izgladnio, čas boraveći u društvu skitnica koje su ga tukle i ismijavale, a čas čameći u tamnici zajedno s lopovima i ubojicama, no doživljavajući da ga i jedni i drugi bez razlike nazivaju budalom i varalicom, lažni je kralj Tom Canty kušao sasvim drugačiju sudbu.

Kada smo se onomad bili s njim rastali, upravo je počinjao uviđati svijetle strane svojega kraljevskog položaja. Te su svijetle strane iz dana u dan postajale još svjetlijima te su se jednoga dana pretvorile u samu sunčanu svjetlost i užitak. Oslobodio se straha, zle slutnje izbljedješe te na kraju potpuno iščezoše, zbunjenosti je nestalo, a zamijenilo ju je neusiljeno i samopouzdanu držanje. Iz svojega je dječaka za šibe, kao iz kakva rudnika, crpio sve veću korist.

Kad god bi se zaželio igre ili razgovora, pozivao bi k sebi njezino gospodstvo kraljevnju Elizabethu i njezino gospodstvo Jane Grey i otpuštao ih zasativši se njihova društva, i to kao netko tko je oduvijek navikao tako postupati. Nije ga više zbunjivalo kada bi mu ove uzvišene osobe na odlasku poljubile ruku.

Počeo je uživati i u dostojanstvenom večernjem odlasku u postelju, kao i u složenom i svečanom jutarnjem obredu prilikom oblačenja. S ponosnim je zadovoljstvom odlazio na objed, u pratnji sjajne povorke državnih dužnosnika i počasne straže, i to do te mjere da je udvostručio broj oružanika pa je straža sada brojila stotinu ljudi. Sviđalo mu se kada bi čuo kako se niz dugačke hodnike razliježu zvuci lovačkog roga i udaljene glasove kako im se odazivaju: »S puta! Ide kralj!«

Čak mu je postalo ugodno i sjediti na prijestolju na sjednicama vijeća i pretvarati se da je nešto više do puki ponavljač riječi lorda namjesnika. Sviđalo mu se primati znamenite poklisare i njihovu raskošnu pratnju te slušati tople pozdrave što mu ih

preko njih upućivahu slavni vladari, nazivajući ga svojim »bratom«. O, sretna li tebe, Tome Canty, a još si nedavno živio na Smetlištu!

Uživao je u sjajnim odijelima i naručivao nova: utvrdio je da je četiri stotine slugu premalo u razmjeru s njegovom veličinom pa je taj broj utrostručio. Laskanje dvorana koji se nisko klanjahu pred njim zvučalo mu u ušima poput slatke glazbe. I dalje se vladao ljubazno i blago, ustrajno i odlučno štitio sve potlačene i neumorno ratovao protiv nepravednih zakona, a znao se, kada bi se naljutio, okrenuti i prema nekom grofu, pa čak i vojvodi te ga tako pogledati da bi velikaš od toga zadrhtao. Kada je jednom njegova kraljevska »sestra«, stroga i pobožna lady Mary, uzela s njime raspravljati o uputnosti njegovih postupaka, smatrajući da nije smio pomilovati tolike ljude koji bi inače završili u tamnici, na vješalima ili na lomači, te ga podsjetila na to da se u tamnicama njihova uzvišenoga pokojnog oca kadšto znalo naći i po šezdeset tisuća osuđenika i da su za njegove prekrasne vladavine predane u ruke krvnika i pogubljene sedamdeset i dvije tisuće kradljivaca i razbojnika, dječak joj, obuzet plemenitim gnušanjem, zapovjedi da se povuče u svoje odaje i tamo se moli Bogu ne bi li joj dao ljudsko srce umjesto kamena što ga nosi u grudima.

Zar se Tom Canty nikada nije zabrinuo zbog jadnoga zakonitog kraljevića koji se prema njemu onako ljubazno ponio i s onakvim žarom poletio da zbog njega kazni bezobzirnoga stražara na ulazu u dvorac? Jest, prvi su dani i noći njegova kraljevanja bili ispunjeni mučnim mislima na nestalog kraljevića i iskrenom čežnjom da se on što prije vrati i sretno preuzme prava i počasti koji mu po rođenju pripadaju. No, kako je vrijeme prolazilo, a kraljević se nije pojavljivao, Tomov su um sve više zaokupljali novi i čarobni doživljaji pa je u njemu malo-pomalo sjećanje na iščezloga vladara gotovo potpuno izbljedjelo, a kada bi mu se povremeno ponovno nametnulo, kraljević mu se priviđao kao neželjena utvara zbog koje se osjećao krivim i postidjenim.

Istom su se cestom, odlazeći iz Tomova sjećanja, otputile i njegova sirota mati i sestre. Isprva je čeznuo za njima, žalio, žudio da ih vidi, no kasnije je drhtao već i na samu pomisao da bi jednoga dana mogle doći ovamo onako dronjave i prljave i odati ga svojim poljupcima, pa ga čak i zbaciti s njegova visokog položaja i ponovno odvući u neimaštinu, poniženje i sirotinjsku četvrt. Naposljetku mu ipak prestadoše uznemiravati misli, a on bijaše zadovoljan, gotovo radostan zbog toga jer se inače, kad god bi njihova žalosna lica puna optužbi iskrsla pred njim, osjećao vrednijim prezira nego gmizavi crv.

U ponoć, 19. veljače, Tom Canty tonuo je u san u svojoj raskošnoj postelji u dvorcu, kao sretan dječak kojega čuvaju vjerni podanici i okružuje sjaj kraljevskoga dostojanstva, a sutrašnji dan bijaše određen za njegovu svečanu krunidbu kao kralja Engleske. U isto je doba Edward, pravi kralj, gladan i žedan, prašan i blatnjav, iscrpljen od putovanja, sav u dronjcima i prnjama, što je bila posljedica one tuče na ulici, stajao pritiješnjen u gomili koja je s velikim zanimanjem promatrala užurbane skupine radnika koji su poput vrijednih mrava hitali u Wesminstersku opatiju i izlazili iz nje, dovršavajući posljednje pripreme za kraljevu krunidbu.

Trideset i prvo poglavlje

Odlazak na krunidbu

Kada se Tom Canty sutradan ujutro probudio, zrak bijaše prepun gromoglasnoga žamora što dopiraše sa svih strana. Njemu to bijaše poput glazbe jer je značilo da je sav engleski svijet mahom izašao na ulice da s podaničkom vjernošću dočeka ovaj veliki dan.

Domalo se Tom kao glavni lik opet nađe usred predivne svečanosti na Temzi jer je po starome običaju krunidbena povorka na svom prolasku kroz London morala krenuti od Towera pa se radi toga on bijaše tamo i uputio.

Kada je stigao onamo, na bedemima stare tvrđave kao da se najednom otvori tisuću pukotina, a iz svake pukotine liznu po jedan crveni plameni jezik i izbi bijeli dim. Zatim se razliježe zaglušan prasak u kojem se utopiše poklici mnoštva i od kojega se zemlja zatrese. Plamenovi, dim i prasak ponavljahu se neprekidno i sa začudnom brzinom tako da za nekoliko trenutaka stari Tower nestade u gustoj magli vlastita dima. Vidio se još samo vrh visokoga zdanja zvanog Bijeli toranj, izdižući se, onako okićen zastavama, iznad gustoga dimnog sloja, kao planinski vrhunac što strši iznad oblaka.

Tom Canty, sjajno odjeven i uređen, uspne se na vatrena bojnog ata čiji bogato urešen pokrovac sezaše gotovo do zemlje. Njegov »ujak«, lord namjesnik Somerset, jahaše odmah iza njega na sličnu konju, a kraljevska se straža, odjevena u sjajne oklope, bijaše s obje strane postrojila u jednored. Nakon namjesnika naiđe naizgled beskrajna povorka blistavo obučenih plemića u pratnji svojih slugu. Za ovima su slijedili gradonačelnik i gradski vijećnici: odijela im bijahu od zatvorenocrvena baršuna, a svakome se na prsima kočio zlatan lanac. Nakon njih u skupocjenu ruhu koračahu poglavari i članovi svih londonskih cehova noseći teške zastave svojih udruženja. U povorci je, kao posebna počasna straža prilikom prolaska kroz grad, stupala i stara i časna Streljačka pukovnija, postrojba koja je u to doba postojala već tri stotine godina

te je jedina u Engleskoj uživala povlasticu (a uživa je još i danas) da bude potpuno neovisna o volji Parlamenta. Bijaše to divan prizor, a gusto ga mnoštvo građana cijelo vrijeme oduševljeno pozdravljalo duž cijeloga puta kojim se dostojanstveno kretahu njegovi sudionici. Poslušajmo našega ljetopisca: »Na ulasku u grad narod dočeka kralja molitvama, uzvicima dobrodošlice, povicima i nježnim riječima te svim znacima koji dokazuju žarku ljubav podanika prema svojemu vladaru, a kralj, okrećući radosno lice prema onima koji stajahu podalje od njega i najljubaznije zboreći s onima koji stajahu u blizini njegove milosti, pokaza da s jednakom zahvalnošću prima naklonost svojega naroda s kakvom mu je narod iskazuje. Svima koji bi mu poželjeli sreću, zahvaljivaše. Onima koji mu govorahu: ‘Neka Bog čuva vašu milost’, odgovaraše: ‘Neka Bog čuva sve vas!’ i dodavaše da im ‘zahvaljuje svim srcem svojim’. Narod pak bijaše izvan sebe od ushita zbog ljubaznih kraljevih odgovora i njegova držanja.«

U ulici Fenchurch na pozornici stajaše »krasno dijete u skupocjenu ruhu« koje njegovu veličanstvu poželje dobrodošlicu pri ulasku u grad. Ovako je glasila posljednja kitica njegova pozdrava:

*Dobro nam došao, kralju! – to srce želi ti svako.
Dobro došao! – o, kad bih ljepše to reći ti znao!
Sva usta i srca sva za tebe se mole ovako:
Bog nam čuvao tebe i svako baš dobro ti dao!*

Svjetina radosno kliknu pa svi kao jedan uglas ponoviše djetetove riječi. Tom Cauty gledaše odozgor u uzburkano more veselih lica i srce mu se slavodobitno nadimaše: učini mu se kako je biti kralj i predmet obožavanja čitavog naroda jedino zbog čega se isplati živjeti na ovome svijetu. Malo potom opazi u daljini dvojicu svojih odrpanih drugova sa Smetlišta – jedan je od njih bio zapovjednik kraljevske mornarice na njegovu negdašnjem izmišljenom dvoru, a drugi prvi lord komornik u istome lažnom snu, pa mu se grudi više no ikada naduše od ponosa. Oh, da ga njih dvojica sada mogu prepoznati! Kakva bi to neiskaziva sreća bila da ga prepoznaju i shvate kako je tobožnji kralj iz sirotinjskih stračara i zabitih uličica s kojim su svi zbijali šalu postao pravim kraljem kojemu ponizno služe presvijetli vojvode i knezovi, a cijeli mu engleski svijet leži pod nogama! No, mora zatajiti samoga sebe i prigušiti tu želju jer bi ga takvo prepoznavanje preskupo stajalo: stoga okrenu glavu na drugu stranu i ostavi dvojicu prašnjavih dječaka da i dalje viču i radosno izvikuju laskave riječi, i ne sluteći koga njima obasipaju.

Svaki bi se čas uvis vinuo povik: »Podaj nam nešto! Podaj!«, a Tom je na nj uzvraćao bacajući pregršt sjajnih, blistavih zlatnika u mnoštvo koje se otimalo za njih.

Ljetopisac veli: »Na gornjem kraju ulice Gracechurch, ispred Orlova znaka, grad bijaše podigao veličanstven slavoluk, a ispod njega pozornicu koja se protezala s jedne na drugu stranu ulice. Bijaše to povijesno prikazanje o neposrednim kraljevim precima. U srcu goleme bijele ruže čije je latice okruživahu poput brižljivo nabranih obruba, sjedaše Elizabeta od Yorka, a kraj nje se usred ogromne crvene ruže, načinjene na isti način, kočio Henrik VII: ruke kraljevskih supružnika bijahu čvrsto spojene, a vjenčani prsten istaknut tako da privuče svačije oko. Iz crvene i bijele ruže bijaše izrasla stabljika izvijajući se do gornje pozornice gdje usred crveno-bijele ruže stajaše Henrik VIII, a kraj njega bijaše prikazan lik Jane Seymour, majke novoga

kralja. Od njih se dvoje dalje pružaše grana, penjući se sve do najviše pozornice gdje na prijestolju u kraljevskoj slavi sjedaše Edward VI, a cijela ta slika bijaše uokvirena vijencima od crvenih i bijelih ruža.«

Ovaj čudesan i raskošan prizor izazva među narodom takvu radost da odobravanje potpuno zagluši sitni glasić djeteta čija je zadaća bila da sve ovo istumači u pohvalnim stihovima. No, Tomu Cantyju ne bijaše krivo zbog toga jer je ovo podaničko klicanje u njegovim ušima zvučalo kao slatka glazba, slađa od bilo kakva pjesništva, pa ma koliko vrijedno ono bilo. Na koju god bi stranu Tom okrenuo sretno mlado lice, narod uviđaše veliku sličnost između njegova obličja na pozornici i njega samoga, vlastita dvojnika od krvi i mesa, pa bi se svaki put razleglo burno klicanje.

Veličanstvena se povorka kretala sve dalje i dalje, prolazeći ispod jednoga slavoluka za drugim i mimo nevjerojatnoga broja gizdavih i simboličnih slika od kojih svaka predočavaše ili veličaše neku vrlinu, dar ili zaslugu maloga kralja. »Kroz cijeli Cheapside, sa svakoga krova i prozora, visjeli stjegovi i zastave, a ulice bijahu prekrivene najskupocjenijim sagovima, suknom i svilom zlatom protkanom – dokazima o velikom bogatstvu tamošnjih trgovina, a ostale ulice svojim sjajem nimalo ne zaostajahu za ovom prometnicom, već je čak i nadmašivahu.«

– I sva je ova ljepota i divota namijenjena meni... meni! – mrmljaše Tom.

Lažnome su kralju obrazi gorjeli od uzbuđenja, oči blistale, a sva se osjetila prepustila opojnosti užitka. U tom času, baš kada je podigao ruku da narodu dobaci još jednu pregršt zlatnika, pogled mu pade na blijedo, zapanjeno lice u drugom redu kako se iz gomile naginje naprijed, a oči ga na tom licu netremice motre. Preseneti se od užasa: bijaše to njegova mati! Ruka mu naglo poletje do očiju, s dlanom okrenutim prema naprijed, u staroj nehotičnoj kretnji, potekloj iz one već zaboravljene zgrade i iz navike ponavljanoj. U narednom se trenutku mati protisnu kroz gužvu, probi se pored straže i nađe kraj njega. Obuhvati mu nogu rukama, obasu je poljupcima i uzviknu: »O, dijete, o, drago moje!«, podižući prema njemu lice preobraženo od radosti i ljubavi. U istom je trenutku jedan od pripadnika kraljevske straže grubo ščepa i uz psovku snažnom rukom odgurne natrag među gomilu. »Tko si ti, ženo!« ote se s Tomu usana u odgovor na ovaj nemili događaj, ali ga dirnu u dno srca kad vidje kako s njome postupaju, a kada se, nestajući mu s vida u svjetini, okrenula da ga posljednji put pogleda, vidjelo se na njoj koliko je pozlijedena i da joj je srce slomljeno pa njega obuze stid od kojega se sav njegov ponos pretvori u pepeo i u prah se raspade sve ukradeno kraljevsko dostojanstvo. Sve počasti kojima ga obasipahu izgubiše svaku vrijednost: činilo mu se da otpadaju s njega poput istrulih prnja.

Povorka se kretala sve dalje i dalje, dočekivana sa sve većim sjajem i sve burnijom dobrodošlicom, no za Toma Cantyja sve to kao da nije postojalo. Niti je što vidio niti što čuo. Kraljevski položaj bijaše za nj izgubio svaku draž i slast, a njegovo mu blještavilo zvučalo kao prijekor. Grižnja savjesti izjedaše mu srce i on pomisli: »Dao Bog da se oslobodim ovoga zatočeništva!«

Nesvjesno se i opet počeo izražavati onako kao što je znao govoriti u prvim danima svoje prinudne veličine.

Sjajna je povorka i dalje išla naprijed, vijugajući kao kakva blistava i beskonačna zmija kroz krivudave uličice čudesnoga starog grada i kroz razdraganu svjetinu, no kralj i dalje jahaše oborene glave i prazna pogleda, videći pred sobom tek majčino lice i onu pozlijedenost na njemu.

– Podaj nam nešto! Podaj!

No, uho mu više nije slušalo ovaj povik.

– Živio Edward Engleski!

Kao da se zemlja zatresla, no kralj nije uzvraćao. Sve je te usklrike čuo kao kada čovjek čuje huku morskih valova što mu iz velike daljine dopire do ušiju jer ih je zaglušivao drugi uzvik, odzvanjajući u neposrednoj blizini, u njegovim grudima, u savjesti koja ga optuživaše – glas koji je neprestano ponavljao one sramotne riječi: »Tko si ti, ženo?«

Te riječi pogađahu kralja u dušu, onako kao što zvuk posmrtnoga zvona pogađa dušu preživjela prijatelja podsjećajući ga na sve trenutke u kojima je prešutno iznevjerio onoga koga sada više nema.

Na svakom ga uglu dočekivahu nove divote, a nova čuda, nove krasote ukazivahu se njegovu oku. Kamo god bi naišao, prolamaše se potmula grmljavina topova, a izrazi ushita uzdizahu se iz svih grla. No, kralj se na to i ne osvrnu, a prijekorni glas koji mu jadikovaše u neutješnim grudima bijaše jedini zvuk koji je čuo.

Malo-pomalo splasnu radost licima gomile i u nju se stade uvlačiti nešto nalik na zabrinutost ili tjeskobu, a i klicanje poče primjetno posustajati. Lordu namjesniku nije dugo trebalo da zapazi ovu pojavu, a isto tako ni da joj otkrije uzrok. Ostrugama potjera konja bliže kralju pa se, skinuvši šešir, duboko nakloni i reče:

– Gospodaru, ovo nije zgodan čas za snatrenje. Ljudi primjećuju da si oborio glavu i da ti se čelo natmurilo pa to tumače kao znamenje. Poslušaj moj savjet: rastjeraj oblake koji zastiru sunce tvojega kraljevskog dostojanstva pa mu dopusti da sine i rasprši ove zloslutne magle. Podigni lice i osmjehni se svojem narodu.

S tim riječima vojvoda desno i lijevo baci po šaku zlatnika, a potom se povuče na svoje mjesto. Lažni kralj poput kakve lutke izvršavaše ono što mu je bilo rečeno: osmijeh mu nije dolazio iz srca, no malo je očiju bilo dovoljno blizu ili dovoljno oštro da to zamijeti. S mnogo dražesti i ljupkosti pozdravljalaše podanike naklonom glave nad kojom se vilo pero, a ruka mu s kraljevskom širokogrudnošću sipala zlatnike pa tjeskobe među narodom nestade i klicanje ponovno razliježe, jednako snažno kao i ranije.

Ipak je još jednom, nešto prije nego je ophod završio, vojvoda morao pojahati naprijed i prekoriti kralja.

– Stresi sa sebe to kobno raspoloženje, o moćni vladaru: oči su svih podanika uprte u tebe – prišapnu mu, pa dodade sa zlovoljnom ogorčenošću: – Prokleta da je ona luda prosjakinja! Ona je uznemirila vaše visočanstvo.

Raskošno urešena prilika svrne ugasli pogled na vojvodu i reče beživotnim glasom:

– To je bila moja majka!

– Gospode Bože! – jeknu namjesnik pritegnuvši konju uzde i vrativši se na svoje mjesto. – Znamenje je bilo bremenito proročanstvom. Opet je poludio!

Trideset i drugo poglavlje

Krunidba

Vratimo se nekoliko sati unatrag i uđimo u Westminstersku opatiju u četiri sata izjutra na ovaj znameniti krunidbeni dan. Nećemo biti sami, jer se galerije osvijetljene bakljama, premda je još noć, već pune svijetom spremnim na to da mirno sjedi i sedam-osam sati čeka na trenutak u kojem će vidjeti ono što se rijetko viđa dva puta u životu – kraljevu krunidbu. Da, London i Westminster u pokretu su još od tri sata, od prve najave topovskom paljbom, a gomile bogatih ljudi bez plemićkog naslova koji su bili kupili pravo da na galerijama pokušaju pronaći mjesto za sjedenje, već se okupljaju oko ulaza predviđenih za njihov stalež.

Sati se sporo vuku jedan za drugim. Već neko vrijeme nema nikakva komešanja jer su sve galerije već odavno dupkom pune. Sada možemo sjesti, ogledavati se i razmišljati do mile volje. Ovdje i ondje te malo podalje u nejasnom polumraku katedrale naziremo dijelove brojnih galerija i balkona prepunih svijeta, dok druge dijelove od pogleda zaklanjaju stupovi i razne izbočine. Pred očima nam je cijela velika sjeverna poprečna lađa koja prazna čeka povlaštene engleske odličnike. Vidimo i široki prostor odnosno postolje koje je zastrto skupocjenim tkaninama i na kojemu stoji prijestolje. Prijestolje zauzima sredinu postolja i podignuto je na uzvišenje, a do njega vode četiri stepenice. Ispod sjedišta prijestolja ugrađena je neobrađena ravna stijena – kamen iz Scone – na kojoj su prilikom krunidbe sjedili mnogi naraštaji škotskih kraljeva pa je stoga s vremenom postala dovoljno svetom da bi i engleskim vladarima mogla poslužiti u istu svrhu. I prijestolje i klupica za noge prekriveni su zlatnom tkaninom.

Tišina, baklje mutno žmirkaju, a vrijeme sporo odmiče. No, napokon se pojavljuje toliko očekivano danje svjetlo, baklje se gase, a blagi sjaj oblijeva golemi prostor. Sada se razaznaju svi oblici veličanstvenog zdanja, ali nekako meko i sanjivo jer sunce zastiru lagani oblaci.

U sedam sati po prvi se put prekida ova pospana jednoličnost: u taj sat prva visoka plemkinja ulazi u poprečnu lađu, odjevena raskošno kao Salomon, a sluga, sav u svili i kadifi, vodi je na mjesto koje je za nju određeno, dok drugi, sasvim nalik na prvoga, prihvaća gospinu dugačku povlaku i nosi je za njom, a kada gospa sjedne, prebacuje joj povlaku preko krila. Potom joj primiče klupicu za noge i namješta je prema njezinoj želji, nakon čega njezinu plemićku krunu stavlja na mjesto gdje će joj biti pri ruci kada dođe vrijeme da svaki plemić i plemkinja istodobno s drugima stavi sebi krunu na glavu.

Sada se plemkinje već slijevaju unutra poput blistave rijeke, a sluge u svili i kadifi lepršaju i trčkaraju uokolo pomažući im da sjednu i udobno se smjeste. Posvuda vlada velika živost. Pokret, metež i treperave boje. Nakon nekog vremena, opet mir: visoke su plemkinje već sve ovdje i sjede na svojim mjestima – pošteno jutro ili otprilike tolika površina prekrivena ljudskim cvijećem što odsijeva u raznim bojama i posuta je dijamantima poput kakve Mliječne staze. Ima ih svake dobi: mrke, naborane, sjedokose udovice koje su se kadre rijekom vremena vratiti unatrag, daleko unatrag, sjećajući se krunidbe Rikarda III i nemirnih dana iz tih davno zaboravljenih vremena, zatim pristale sredovječne gospođe, ljupke i dražesne udate mlade žene te nježne i krasne djevojke sjajnih očiju i svježih puti koje će, kada nastupi veliki čas, svoje draguljima ukrašene krune možda i nespretno stavljati jer će za njih to biti novost pa će ih uzbuđenje u tome silno ometati. Pa ipak, možda i neće biti tako jer je kosa svih ovih gospi i gospođica za ovu priliku posebno udešena kako bi, kada za to dobiju znak, brzo i uspješno mogle staviti krunu na pravo mjesto.

Vidjeli smo smotru nagomilanih plemkinja obilno nakićenih dijamantima i nagledali se toga čudesnog prizora, no tek ćemo se sada doista zadiviti. Oko devet sati oblaci se najednom razilaze i mlaz sunčeve svjetlosti prodire kroz meko ozračje klizeći polagano duž redova što ga tvore ove gospe. Svaki red kojega se takne, najednom proplamsa treperavim bljeskom raznobojnih plamičaka, a nas podilaze srsi od drhtavice koja nam prožima cijelo tijelo pri pogledu na ovaj iznenađan i divan prizor! Domalo, koračajući zajedno s cijelom skupinom stranih poklisara, preko pruge sunčeve svjetlosti prijeđe posebni izaslanik iz nekoga udaljenog kraja na Istoku, a nama zastaje dah – toliko je neodoljiva krasota što se razlijeva, bliješti i podrhtava oko njega jer je od glave do pete prekriven dragim kamenjem pa i pri najmanjem njegovu pokretu svuda unaokolo zaplešu svjetlucave iskrice.

Prikladnosti radi, promijenimo sada glagolsko vrijeme. Promicahu sati: jedan sat... dva sata... dva i pol sata, a onda potmula grmljavina topova objavi da su kralj i njegova veličanstvena povorka napokon stigli te se mnoštvo koje je na njih čekalo tomu obradova. Svi su znali da će biti još malo otezanja jer je kralja trebalo pripremiti i odjenuti za ovaj uzvišeni obred, ali će to vrijeme ugodno ispuniti okupljanje najviših plemića u kraljevstvu odjevenih u svečano odijelo. I njih sa svim počastima odvedoše do njihovih sjedišta, a plemićke im krune postaviše na prikladno mjesto tako da im budu pri ruci. U međuvremenu je mnoštvo na galerijama živnulo, puno radoznalosti, jer je većina njih prvi put vidjela vojvode, grofove i barune čija imena već pet stotina godina bijahu dijelom povijesti. Kada napokon svi posjedaše, s galerija se i svih pogodnih promatračnica pružaše potpun pogled na veličanstven prizor koji je vrijedilo vidjeti i zapamtiti.

Sada na postolje stadoše pristizati visoki crkveni poglavari u svečanu ruhu i s mitrama na glavi pa, zajedno sa svojim pratiocima, zauzeše mjesta predviđena za njih. Za

njima su slijedili lord namjesnik i ostali velikodostojnici, a zatim i odred kraljevske pratnje u čeličnim oklopima.

Nastade stanka puna iščekivanja, a potom na dani znak odjeknu pobjedonosni glazbeni zov i Tom Canty, odjeven u dugačku odjeću od svile protkane zlatom, pojavi se na vratima i stupi na postolje. Prisutno mnoštvo ustade na noge i započe obred prihvaćanja novoga kralja.

Opatijom se sada u bogatim valovima razlijevaše glazba veličanstvenoga hvalospjeva te Toma Cantyja, nakon ovakve najave i dočeka, odvedoše do prijestolja. Pred okupljenim se gledateljstvom u svečanoj veličajnosti nastavljahu starodrevni obredi, a što se više bližio njihov završetak, Tom Canty postajao sve bljeđi i bljeđi, a duboki jad i očaj, svejednako se produbljujući, obuzimali mu dušu i pokajničko srce.

Napokon se primače i posljednji čin. Nadbiskup od Canterburyja podiže englesku krunu s jastučića na kojem je počivala i pridržava je iznad glave lažnoga kralja koji drhtaše cijelim tijelom. U istome trenu, duž prostrane poprečne lađe na sve se strane prosu dugin sjaj: u jedan mah svatko u velikome plemenitaškom skupu podiže svoju plemićku krunu iznad glave i ostade nepomičan.

Duboka tišina zavlada opatijom. U tome značajnom trenutku odnekuda iskrсну jedna nevjerojatna pojava, pojava koju nitko iz ovoga zanesenog mnoštva nije opazio, sve dok se najednom nije ukazala u velikom središnjem prolazu i krenula onuda. Bijaše to neki dječak, gologlav, slabo obuven, odjeven u grubo siromaško odijelo koje se već raspadalo u dronjke. Ta osoba podiže ruku svečanim pokretom koji se nikako nije slagao s njegovim jadnim i žalosnim izgledom te izusti opominjući:

– Zabranjujem ti da englesku krunu staviš na tu nedostojnu glavu. *Ja sam kralj.*

U trenu se na nj spusti nekoliko ogorčenih ruku, no u istome času Tom Canty, onako u kraljevskome ruhu, pokroči naprijed i zvonko povika:

– Stanite i ne dirajte ga! On *jest* kralj!

Od užasna se iznenađenja cijeli skup smete, a neki se podigoše sa svojih mjesta, u čudu gledajući što jedan u drugoga, a što u glavne likove, poput ljudi koji se pitaju jesu li budni i pri svijesti ili pak spavaju i sve je ovo tek san. Lorda namjesnika ovaj događaj prenerazi isto toliko kao i ostale, ali se brzo pribra i podviknu odlučnim glasom:

– Ne obazirite se na njegovo veličanstvo, opet ga je snašla njegova bolest – pograbite tu skitnicu!

Umalo ga i poslušaoše, no lažni kralj udari nogom o pod i viknu:

– Tako vam glave na ramenu! Ne dotičite ga se! On je kralj!

Ruke se povukoše, a u crkvi se sve ukoči: nitko se ne maknu, nitko ne progovori, a nitko zapravo nije znao kako bi trebalo postupiti ili što bi trebalo kazati u tako neobičnoj i čudnoj prilici. Dok je svatko nastojao sabrati misli, onaj je dječak, dostojanstvena držanja i pun samopouzdanja, nezaustavljivo koračao naprijed, ni na trenutak ne zastajući. I dok se zbunjene glave još nikako ne uspijevahu snaći, on stupi na postolje, a lažni mu kralj radosna lica pohita u susret. pade pred njim na koljena i reče:

– O moj kralju i gospodaru, dopusti jadnome Tomu Cantyju da ti se prvi zakune na vjernost i da ti kaže: »Stavi ovu krunu na svoju glavu i preuzmi ono što ti po pravu pripada!«

Lord namjesnik neprijaznim okom pogleda pridošlicu u lice, no ta neprijaznost smjesta iščeznu uzmaknuvši pred izrazom začuđena iznenađenja. Isto se desi i ostalim velikodostojnicima. Zgledaše se međusobno pa, tjerani zajedničkim i nesvjesnim porivom, uzmaknuše za korak. U svačijem se umu vrzla ista misao: »Neobične li sličnosti!«

Lord namjesnik trenutak-dva razmišljaše u nedoumici, a onda reče s ozbiljnošću punom poštovanja:

– Ukoliko biste bili toliko ljubazni, gospodine, volio bih postaviti nekoliko pitanja koja...

– Odgovorit ću vam na njih, gospodine.

Vojvoda mu uze postavljati brojna pitanja o dvoru, pokojnom kralju, kraljeviću, kraljevnama... a dječak na sve odgovori točno i bez oklijevanja. Opisa svečane dvorane u dvorcu, odaje pokojnoga kralja, kao i odaje kraljevića od Walesa.

Bijaše to neobično, bijaše čudesno, da, bijaše neobjašnjivo – tako rekoše svi koji to čuše. Kolo se sreće bijaše počelo okretati, a nade se Toma Cantyja visoko vinule, kadli lord namjesnik odmahnu glavom i reče:

– Istina je da je sve ovo silno čudesno, ali nije ništa više od onoga na što i naš kralj i gospodar ne bi mogao odgovoriti. – Zbog ove se napomene, kao i zbog toga što ga još uvijek spominju kao kralja, Tom Canty sneveseli i osjeti kako mu se sve nade ruše. Ovo sve nisu *dokazi* – dodade namjesnik.

Kolo se sreće sada zavrtje veoma brzo, doista brzo, no u krivome smjeru, ostavljajući sirotoga Toma Cantyja prikovana za prijestolje i strmoglavljujući drugog dječaka na dno. Lord namjesnik premetaše sad ovo, sad ono po glavi, odmahivaše glavom, a ova mu se misao nametala: »Opasno je za državu, a i za sve nas, baviti se ovako kobnom zagonetkom kao što je ova. To bi moglo unijeti razdor u narod i poljuljati prijestolje.« I već se okrenu rekavši:

– Sir Thomase, uhiti ovoga... Ne, stani! – kadli mu se lice ozari i on se malome odrpancu koji bijaše istaknuo svoje pravo na prijestolje obrati s ovim pitanjem:

– Gdje se nalazi veliki državni pečat? Odgovoriš li mi točno na ovo pitanje, zagonetka će biti riješena jer samo nekadašnji pravi kraljević od Walesa *umije* na to odgovoriti! O takvoj tričavoj sitnici ovisi prijestolje i kraljevska loza!

Bijaše to vješta zamisao, sretna zamisao. Da su je i ostali velikodostojnici smatrali takvom, vidjelo se po sjaju u njihovim očima punim nijemog odobravanja s kojim je dočekaše uzajamno se pogledavajući. Jest, nitko osim pravoga kraljevića ne može riješiti nerazjašnjivu tajnu o nestanku velikoga pečata. Ovaj je bijedni mali varalica prošao dobru poduku, ali ovdje mu ništa od onoga što je naučio neće pomoći jer ni sam njegov učitelj ne bi mogao odgovoriti na *ovo* pitanje. Ah, izvrsno, zaista, izvrsno! Sada ćemo po kratkom postupku završiti s ovom mučnom i opasnom smicalicom! I tako neopazice kimahu glavama i smješkahu se u sebi od zadovoljstva čekajući da vide kako će se budalasti momčić ukočiti od zbunjenosti kakvu obično pokazuje krivac. Kako se iznenadiše kada se ne dogodi ništa slično, kako se zadiviše kada čuše kako odgovara spremno, samopouzdanim i neuznemirenim glasom:

– Tu je zagonetku lako riješiti – a potom se bez ikakva ustručavanja okrenu te s lakoćom nekoga tko je na to obvikao izdade ovakvu zapovijed: – Lorde St. Johne, pođite u moju radnu sobu u dvorcu jer nitko bolje od vas ne poznaje tu odaju, pa ćete ondje, sasvim pri tlu, u lijevom kutu, nasuprot vratima na koja se ulazi iz predsoblja,

na zidu naći mjedenu zakovicu. Pritisnite je i otvorit će se maleno skrovište za dragocjenosti za koje čak ni vi ne znate, baš kao ni itko drugi na cijelome svijetu, osim mene i povjerljivoga obrtnika koji mi ga je načinio. Prvo na što će vam pogled pasti, bit će veliki državni pečat: donesite ga ovamo!

Svi se začudiše ovim riječima, a još ih je više začudilo što je mali ubogar, bez ikakva kolebanja ili straha da će pogriješiti, odabrao upravo ovoga visokog plemića i oslovio ga po imenu s takvom smirenom samouvjerenošću kao da ga čitava života poznaje. Plemić se tako iznenadi da se zamalo htio pokoriti. Čak i krenu kao da će poći, no onda se brzo opet ukoči te rumenilom lica priznade svoju zabunu. Okrenuvši se prema njemu, Tom Canty oštro reče:

– Što čekaš? Zar nisi čuo kraljevu zapovijed? Idi!

Lord St. John duboko se pokloni, a primjećivalo se da je taj poklon izuzetno oprezan i neodređen jer nije bio upućen nijednome od dvojice kraljeva, nego upravljen prema ničijem zemljištu negdje na pola puta između njih dvojice – te izade.

Sada nastade gibanje među blistavim djelićima dostojanstveničke skupine, polagano, jedva primjetno, a ipak nezaustavljivo i ustrajno, gibanje kakvo se primjećuje u kaleidoskopu kada ga polagano okrećemo pa šarena stakalca koja tvore jedan šareni grozd otpadaju od njega i iznova se spajaju u drugi grozd – u našem slučaju, gibanje uslijed kojega se malo-pomalo raspade svjetlucavo mnoštvo koje okruživaše Toma Cantyja i okupi se oko pridošlice. Oko Toma Cantyja ne ostade gotovo nitko. Tada uslijedi kraće razdoblje duboke napetosti i iščekivanja za vrijeme kojega čak i ona nekolicina malodušnih što bijahu ostali uz Toma Cantyja prikupi dovoljno hrabrosti pa se, jedan po jedan, priključiše većini. Naposljetku Tom Canty, onako u kraljevskom ruhu i draguljima, stajaše potpuno sam i odvojen od svijeta, upadljiv lik usred rječite praznine.

Tada ugledaše lorda St. Johna gdje se vraća. Dok se približavao srednjim prolazom, pozornost tako poraste da prigušeni žamor od kojega brujaše cijeli veliki skup potpuno zamrije i nastupi duboki muk u kojem se nitko ne usuđivaše ni dahnuti, a velikaševi koraci odjekivahu muklim i dalekim zvukom, a dok je prolazio, sve oči bijahu prikovane uza nj. Stigavši do postolja, na tren zastade, a potom se duboko pokloni pred Tomom Cantyjem i reče:

– Veličanstvo, ondje nema pečata!

Ni od okuženoga se svjetina brže ne uklanja no što se gomila blijedih i prestrašenih dvorana uklonila iz blizine maloga odrpanca koji svojataše kraljevsku krunu. U trenu ostade potpuno sam, bez prijatelja i pristaša, kao meta na koju bijaše upravljeno ogorčeno sijevanje prezrivyh i bijesnih pogleda. Lord namjesnik razjareno viknu:

– Bacite toga prosjaka na ulicu i šibama ga protjerajte kroz grad. Ta bijedna hulja bolje i ne zaslužuje!

Pripadnici kraljevske straže priskočiše da izvrše ovu zapovijed, ali ih Tom Canty zaustavi pokretom ruke rekavši:

– Natrag! Tko ga dirne, igra se životom!

Lord namjesnik bijaše u krajnjoj nedoumici pa upita lorda St. Johna:

– Jeste li sve dobro pretražili? Ta*, nema smisla ni pitati, a ipak je sve to prilično čudno. Sitnice, tričarije čovjeku izmaknu iz vida i to nas ne iznenađuje, ali da iščezne nešto tako glomazno kao što je državni pečat Engleske i da mu nitko više ne može ući u trag... ona teška zlatna ploča...

Tom Canty priskoči blistavih očiju i uzviknu:

– Čekaj! Nemoj dalje! Je li okrugla? I debela? I jesu li na njoj urezana kakva slova i šare? Jesu? O, *sada* znam što je taj veliki pečat oko kojega je bilo toliko huke i buke! Da ste mi ga opisali, mogli ste ga dobiti još prije tri tjedna. Sasvim točno znam gdje se nalazi, ali ga nisam ja prvi tamo stavio.

– Nego tko, gospodaru? – zapita lord namjesnik.

– Ovaj što stoji pred vama: zakoniti engleski kralj. I on će vam sam reći gdje se pečat nalazi pa ćete povjerovati da mu je to poznato. Promisli, kralju, napregni se da se sjetiš... bilo je to posljednje, baš *posljednje* što si onoga dana učinio prije no što si izletio iz dvorca, preobučen u moje prije, da kazniš vojnika koji me bio povrijedio.

Usljedi tišina, nigdje ni pokreta ni šapta, a sve oči bijahu uprte u pridošlicu koji stajaoš pognute glave i nabrana čela, u sjećanju premećući među mnoštvom bezvrijednih uspomena, u potrazi za jednom jedinom sitnom i neuhvatljivom činjenicom zahvaljujući kojoj će, ako je nađe, zasjesti na prijestolje, a ako je ne nađe, za vječna vremena ostati ono što je sada, prosjak i izopćenik. Prolazio tren za trenom, trenuci se spajali u časke, a dječak se i dalje šutke trudio, ne dajući ni glaska od sebe. Najzad teško udahnu, polako odmahnu glavom te reče drhtavih usana i shrvanim glasom:

– Prisjećam se toga prizora... sve to pamtim... ali nigdje tu nema državnog pečata. – Zastade pa podiže pogled i dodade blago i dostojanstveno: – Plemići moji i moja gospodo, ako svojega zakonitog vladara želite lišiti njegovih prava zbog nedostatka ovoga dokaza koji vam on nije kadar pružiti, ne mogu vas u tome spriječiti jer nemam u tome nikakve moći, ali...

– O, to je ludost, kralju! To je bunilo! – uzviknu užasno Tom Canty. – Pričekajte! Razmislite! Ne odustajte! Ništa još nije propalo! I *neće* propasti! Slušajte što ću vam reći... pratite svaku moju riječ... prizvat ću vam u sjećanje ono jutro, sve baš onako kako se zbilo. Razgovarali smo... pričao sam vam o svojim sestrama, o Nan i Bet... Eto, toga se sjećate... pa o mojoj baki i priprostim igrama dječaka sa Smetlišta... Da, i toga se sjećate... Izvrsno, pratite me i dalje pa ćete se svega sjetiti. Ponudili ste me jelom i pićem i s kneževskom obazrivošću poslali ste sluge iz sobe kako se zbog svoje neotesanosti ne bih morao pred njima stidjeti... ah, i toga se sjećate.

Dok je Tom nabrajao te pojedinosti, a drugi dječak kimao glavom u znak sjećanja, cijeli veliki skup i svi dostojanstvenici u čudu i nevjerici gledahu u njih. Ova je bajka zvučala kao stvarna zgodna, pa ipak – kako je uopće moglo doći do te nemoguće veze između kraljevića i prosjačića? Nikada do tada nijedan ljudski skup nije bio u takvoj nedoumici, tako radoznao i tako zaprepašten.

– I onda smo, gospodaru, iz šale zamijenili odjeću. Stali smo pred ogledalo i bili smo tako nalik jedan na drugoga da smo obojica rekli kako se čini kao da se nikakva promjena nije desila... eto, i toga se sjećate. Onda ste primijetili da mi je onaj vojnik ozlijedio ruku... Pogledajte! Još uvijek ne mogu njome pisati koliko su mi prsti ukočeni. Na to je vaše visočanstvo skočilo, zaklinjući se da će kazniti toga vojnika, pa ste potrčali prema vratima... prolazili ste kraj stola... ta stvarca koju nazivate pečatom ležala je na stolu... dohvatili ste ga i hitro se ogledali, kao da tražite mjesto gdje biste ga sklonili... i onda vam je pogled pao na ...

– Stani! Ne treba dalje, hvala budi dragome Bogu! – uskliknu odrpani zahtjevatelj kraljevske krune. – Pođi, dobri moj St. Johne... naći ćeš pečat u rukavu milanskoga oklopa što visi na zidu!

– Tako je, kralju, tako je! – viknu Tom Canty. – Tvoje je *sada* englesko žezlo, a onome tko bi to htio osporiti, bolje bi bilo da se nijem rodio! Idi, lorde St. Johne, hitaj kao da imaš krila!

Cijeli je skup sada bio na nogama, gotovo izvan sebe od nemira i strepnje, izgarajući od uzbuđenja. Među gledateljstvom oko postolja i na postolju izbi zaglušan žagor uzrjana razgovora pa neko vrijeme nitko nije ništa znao ni čuo, a niti ga je zanimalo išta do onoga što mu susjed vikaše u uho ili pak on u susjedovo. Vrijeme – tko zna koliko dugo – neopaženo i neprimijećeno protjecalo. Potom u crkvi iznenada sve umuknu i u istome se času na postolju pojavi St. John držeći visoko u ruci veliki državni pečat, a onda se prolomi povik:

– Živio pravi kralj!

Punih je pet časaka zrak podrhtavao od povika i jeke glazbala te se sve bijeljelo od mećave lepršavih maramica, a za sve to vrijeme onaj odrpani dječak, najistaknutija osoba u Engleskoj, rumen u licu od sreće i ponosa, stajao nasred prostranog postolja, dok najveći službenici kraljevstva klečahu oko njega.

Potom svi ustadoše, a Tom Canty uzviknu:

– A sada, kralju, odjeni opet kraljevsko ruho, a sirotom Tomu vrati njegove prnje i dronjke!

Na ovo se oglasi lord namjesnik:

– Svucite tog malog lupeža i bacite ga u Tower.

No, novi kralj, pravi kralj reče:

– Nipošto! Bez njega nikada ne bih opet zadobio krunu – neka se stoga nitko ne usudi na nj dignuti ruku. A što se tebe tiče, dragi moj ujače i lorde namjesniče, ponašanje ti baš ne odaje zahvalnost prema ovome sirotom momčiću jer čujem da te proglasio vojvodom – ovdje namjesnik pocrvenje – premda nije bio kralj. Što ti, prema tome, sada vrijedi taj dični naslov? Sutra ćeš me, uz *njegov zagovor*, zamoliti da ti taj naslov potvrdim, jer inače nećeš biti vojvoda, nego ćeš ostati običan grof.

Nakon ove pokude njegova se milost vojvoda od Somerseta privremeno povuče s poprišta, a kralj se okrenu Tomu i ljubazno reče:

– Ah, jadni moj dječake, kako si se samo sjetio gdje sam sakrio državni pečat kad se ni ja sam nisam toga mogao sjetiti?

– O, kralju, to je bilo lako. Često sam ga upotrebljavao.

– Upotrebljavao si ga, a nisi umio objasniti gdje je?

– Nisam znao da svi upravo *to* traže. Nisu mi ga opisali, vaše veličanstvo.

– Pa kako si ga onda upotrebljavao?

Krv opet šiknu Tomu u lice pa on obori oči i ništa ne reče.

– Objasni, drago momče, ničega se ne boj – reče kralj. – Kako si upotrebljavao veliki pečat Engleske?

Od očaja i zbunjenosti Tom najprije stade mucati, a onda protisnu:

– Tucao sam njim orahe!

Bura smijeha kojom ovo bi dočekano gotovo obori dječaka s nogu. Ako je u čijoj glavi i bila ostala trunčica sumnje u to je li Tom Canty engleski kralj i poznaje li sve uzvišene potreštine koje idu uz kraljevsku čast, ovaj ju je odgovor u potpunosti raspršio.

U međuvremenu su blistavo svečano ruho skinuli s Tomovih ramena i njime zaogrnuili kralja te tako uspješno prikrili njegove rite. Potom se nastavi krunidbeni obred: pravoga kralja pomazaše i staviše mu krunu na glavu, dok je top svojom grmljavinom tu vijest objavljivao gradu, a sav London kao da se tresao od odobravanja.

Trideset i treće poglavlje

Edward kao kralj

Miles Hendon izgledaše već dovoljno živopisno još i prije no što je upao u onu gužvu na Londonskom mostu, a još je slikovitije izgledao kada se iz nje izvukao. Imao je tek malo novaca kada je upao u gužvu, a nimalo kada je iz nje izašao. Džepari su ga opljačkali do posljednje pare.

No, to nije bilo važno, samo da opet nađe dječaka. Kao pravi vojnik, nije toj zadaći pristupio nasumce, već se prije svega latio posla da pripremi ratni pohod.

Što će dječak najvjerojatnije učiniti? Kamo će najvjerojatnije otići? Pa – razmišljao je Miles – najvjerojatnije je da će poći do svojega nekadašnjeg prebivališta, jer se tako nagonski ponašaju svi stvorovi kada ostanu sami i bez krova nad glavom, bez obzira na to jesu li bolesni ili pri zdravoj pameti. No, gdje se nalazi to njegovo ranije prebivalište? Po njegovim dronjcima, kao i po onom podlom nitkovu koji ga je, izgleda, poznavao te se čak i izdavao za njegova oca, reklo bi se da mu je dom u nekom od najsiromašnijih i najbjeđenijih dijelova Londona. Hoće li potraga za njim biti teška i duga? Ne, vjerojatnije je da će biti laka i kratka. Neće tragati za dječakom, nego za kakvom gomilom, a usred te gomile, bila ona velika ili mala, prije ili kasnije zacijelo će naći svojega jadnog mladog prijatelja, a šugava će se rulja oko njega zabavljati izazivajući ga i dražeći, dok će dječak, kao i obično, tvrditi da je kralj. Tada će Miles Hendon nekolicinu od njih učiniti bogaljima, odvesti svojega malog štićenika sa sobom, tješiti ga i bodriti nježnim riječima pa se njih dvojica nikada više neće rastajati.

I tako se Miles dade u potragu. Satima je tumarao zabačenim prolazima i prljavim ulicama, tragajući za skupinama i gomilama ljudi i nalazeći ih svu silu, no dječaku nigdje ni traga. To ga silno iznenadi, ali ne i obeshrabri. Po njegovu mišljenju, nije bilo nikakve greške u ratnom naumu što ga je skovao, jedino se bijaše prevario u računu misleći da će ovaj pothvat kratko trajati, a on se otegao.

Do svitanja bijaše prešao mnoge milje i pretražio mnoge gomile, no time je postigao jedino to da se poprilično umorio i dobrano ogladnio te da mu se silno prispavalo. Rado bi bio nešto doručkovao, ali nije imao čime platiti doručak. Nije mu bilo ni na kraj pameti da ga isprosi, a založiti mač, bilo bi za nj isto kao i izgubiti čast. Mogao je prodati nešto od odijela, ali bi lakše našao kupca za mačka u vreći negoli za takvu odjeću.

Oko podneva je još uvijek hodao uokolo, zajedno s gomilom svijeta što je sada išla za kraljevskom povorkom, zaključivši da će ovaj kraljevski sjaj neodoljivo privući maloga šašavka. Slijedio je povorku cijelim onim krivudavim putem kroz London, pa sve do Westminstera i tamošnje opatije. Zbunjen i u nedoumici, dugo se vremena vrzmao amo-tamo među mnoštvom koje se bijaše ondje nagomilalo, te na koncu zamišljeno odtumarao dalje, u nakani da u svoj ratni naum unese neka poboljšanja. Nešto kasnije, prenuvši se iz razmišljanja, otkri da je grad ostao daleko za njim i da je dan na izmaku. Nalazio se blizu rijeke, izvan grada. Bijaše to kraj pun lijepih seoskih kuća, mjesto gdje čovjeka u odijelu poput njegova ne bi baš gostoljubivo dočekali.

Nije bilo nimalo hladno pa se on ispruži na zemlji iza neke živice s namjerom da se odmori i razmisli. Ubrzo mu drijemež stade obuzimati osjetila, a kada mu slaba i udaljena topovska paljba doprije do ušiju, reče u sebi: »Okrunili su novoga kralja« pa smjesta zaspao jer već više od trideset sati nije spavao ni otpočnuo. Probudi se tek polovicom sutrašnjega prijepodneva.

Ustade sav slomljen, ukočen i polumrtav od gladi, umi se u rijeci, zavara želudac pintom-dvije vode i teškim se korakom otputi prema Westminsteru, ljuteći se na samoga sebe što je izgubio toliko vremena. Glad mu pomože da se dosjeti novome naumu: pokušat će se obratiti starome sir Humphreyu Marlowu i od njega posuditi nekoliko maraka, a onda... no, za sada je i ovoliko bilo dovoljno. Kada obavi ovaj prvi dio, bit će već vremena da proširi prvobitni naum.

Oko jedanaest sati stiže do dvorca. Zahvaljujući svojemu odijelu, ondje ne prođe nezapaženo, iako je oko njega bilo mnogo šaroliko obučenog svijeta koji se kretao u istome smjeru. Pomno je motrio lica ljudi oko sebe nadajući se da će naići na neku dobru dušu čiji bi vlasnik pristao starome nadzorniku prenijeti njegovo ime, jer nije bilo ni govora o tome da sam pokuša prodrijeti u dvorac.

Uskoro onaj dječak za šibe prođe mimo njega, a onda se okrenu i dobro ga promotri misleći u sebi: »Ako ovo nije ona skitnica zbog koje se njegovo veličanstvo toliko brine, onda sam ja magarac – premda sam, po svoj prilici, to već i ranije bio. Na dlaku odgovara opisu: da je Bog stvorio dvojicu takvih, zbog toga bi beskorisnog ponavljanja samo pala cijena čudima. Kad bih bar našao neku izliku da ga oslovim.«

Miles Hendon prištedi mu taj trud. Okrenuvši se, onako kako se već ljudi osvrću kao opčinjeni kada se netko s leđa uporno zagleda u njih, primijeti u dječakovim očima živo zanimanje pa mu pristupi i reče:

– Upravo ste izašli iz dvorca: služite li ondje?

– Da, vaša svjetlosti.

– Poznajete li sir Humphreya Marlowa?

Dječak se trže pomislivši: »Gospode! Mojega starog pokojnog oca!«, a onda će naglas:

– Veoma dobro, vaša svjetlosti.

– Dobro, znate li gdje ga se može naći?

- Znam – reče dječak pa u sebi dodade: »U grobu.«
- Mogu li vas zamoliti za uslugu da mu javite moje ime i kažete mu kako bih htio s njim riječ-dvije progovoriti?
- Veoma ću rado obaviti tu zadaću, gospodine.
- Recite mu onda da Miles Hendon, sin sir Richarda, čeka vani. Silno ćete me obvezati, dragi mladiću.

Dječak izgledaše razočarano. »Kralj ga nije tako nazvao«, reče u sebi, »ali ne mari. Ovo mu je brat blizanac pa će njegovo veličanstvo od njega, kladim se, čuti vijesti o onom drugom milostivom gospodinu od Trica i Kučina.« Milesu pak reče:

- Uđite načas ovamo, dragi gospodine, i pričekajte dok vam ne donesem odgovor.

Hendon učini kako mu je momak rekao: zavuče se u udubinu s kamenom klupom, izgrađenu u zidu dvorca – zaklon za stražu u slučaju nevremena. Još nije pravo ni sjeo, kadli naiđe nekoliko vojnika s helebardama, a na čelu im zapovjednik. Zapovjednik ugleda Hendona, zaustavi vojnike, a njemu naredi da izađe iz zaklona. Hendon poslušao, a oni ga odmah uhitise kao sumnjivca zatečenog da se šulja na području kraljevskoga dvorca. Ovo nije slutilo na dobro. Jadni Miles zausti ne bi li objasnio što je posrijedi, ali ga zapovjednik grubo ušutka te naredi svojim ljudima da ga razoružaju i pretraže.

- Dao im milostivi Bog da štogod pronađu – reče siroti Miles. – Ja sam se bogami natražio i ništa nisam pronašao, a mene je veća potreba gonila nego njih.

Ne nađoše ništa osim jednoga pisma. Zapovjednik razdera omot, a Hendon se nasmiješi prepoznavši »besmislene črčkarije« što ih je njegov izgubljeni mladi prijatelj onoga kobnog dana crtao u Hendon Hallu. Zapovjednikovo se lice smrknu dok je čitao odlomak napisan na engleskom, a Milesovo, naprotiv, probljedje dok ga je slušao.

- Još jedan koji polaže pravo na krunu! – uzviknu zapovjednik. – Bogami, danas se množe baš kao zečevi. Zgrabite lupeža, momci, i ne ispuštajte ga iz ruku, a ja ću dotle ovaj dragocjeni spis odnijeti u dvorac i poslati ga kralju.

Pa odjuri, ostavivši uhićenika u šakama naoružanih kopljanika.

- Mojim je mukama napokon došao kraj – promrmlja Hendon – jer mi, zahvaljujući ovom pisamcu, konopac sigurno ne gine. A samo Bog zna što će onda biti s mojim jadnim dečkom!

Domalo ugleda zapovjednika kako se vraća u velikoj žurbi pa prikupi svu hrabrost jer se s nevoljom što ga je čekala htio suočiti kao muškarac. Zapovjednik naredi vojnicima da puste uhićenika i vrate mu mač, a potom se s poštovanjem pokloni i reče:

- Izvolite poći za mnom, gospodine.

Hendon poslušao govoreći u sebi: »Da ne odlazim u smrt i pred lice Božje, a onamo treba poći sa što manje grijeha, zadavio bih ovog klipana zbog te njegove podrugljive učtivosti.«

Prošavši kroz prepuno dvorište, njih dvojica stigoše do glavnoga ulaza u dvorac, gdje se zapovjednik još jednom pokloni Hendonu i predade ga u ruke nekoga napirlitanog dvoranina koji ga dočeka s dubokim poštovanjem i povede kroz neku veliku dvoranu gdje su s obje strane uza zid stajali poredani blistavo odjeveni lakaji (koji su se klanjali pred njima dvojicom dok su prolazili, ali su se gušili od pritajena smijeha čim bi im naše strašilo za ptice okrenulo leđa), pa uz široko stepenište na kojem stajahu

skupine otmjenih ljudi, te ga naposljetku uvede u prostranu odaju, zatraži prolaz za nj među okupljenim engleskim plemstvom, a potom mu se pokloni, podsjeti ga da skine šešir i ostavi ga da stoji nasred odaje, na meti svačijeg pogleda, pri čemu su se mnogi negodujući mrštili na njega, a ostali se veselo i podrugljivo smješkali.

Miles Hendon bijaše potpuno zbunjen. Na pet koraka od njega, pod svečanom nebnicom sjedio je mladi kralj, glave pognute i malo nagnute u stranu, razgovarajući s nekakvom rajskom pticom u čovječjem obličju – valjda, s nekim vojvodom. Hendon u sebi zaključio kako je već dovoljno okrutno kad čovjeka u punoj životnoj snazi osude na smrt, i bez ovakva neobičnoga javnog poniženja. Poželje da kralj malko požuri – neki od kicoša u njegovoj blizini postajahu prilično drski. U tom času kralj lagano podiže glavu i Hendon mu jasno vidje lice. Od pogleda na nj gotovo mu dah zastade! Stajao je zureći u ljepušno mlado lice, poput čovjeka koga je strijela probola, a onda uskliknu:

– Gle, to na prijestolju sjedi gospodar kraljevstva snova i sjenki!

Promrmlja nekoliko isprekidanih rečenica, svejednako u čudu zureći u kralja, a potom se osvrnu na sve strane, promotri raskošno odjevenu gomilu i blistavu odaju pa procijedi:

– No, ovo je *stvarnost*... sve je ovo doista *stvarno*... ovo sigurno nije san.

Opet se zagleda u kralja i pomisli: »Je li ovo *san*?... I je li on *istinski* vladar Engleske, a ne jadni i napušteni luckasti svat kakvim sam ga smatrao? Tko će mi odgonetnuti tu zagonetku?«

Odjednom mu oči sinuše jer se nečemu domislio pa ode do zida, dohvati jednu stolicu, odnese je nasred sobe i sjede!

Svi prisutni ogorčeno zažagoriše, gruba mu se ruka spusti na rame i nečiji glas uskliknu:

– Ustaj, neotesani lakrdijašu! Zar ćeš sjediti u kraljevoj prisutnosti?

Ova gužva privuče pažnju njegova veličanstva. Kralj pruži ruku i podviknu:

– Ne dirajte ga! To je njegovo pravo!

Gomila zaprepašteno ustuknu, a kralj nastavi:

– Znajte sada svi, gospe, plemići i ostala gospodo, da je ovaj čovjek moj vjerni i voljeni sluga Miles Hendon koji je svojim valjanim mačem zaštitio svojega vladara i izbavio ga od tjelesne povrede i vjerojatne smrti, pa je zbog toga bila naša volja da ga imenujemo vitezom. Isto tako znajte da je zbog još većih djela, spasivši svojega vladara od bičevanja i sramote te preuzevši sve to na sebe, postao engleski per i grof od Kenta te da će dobiti zlata i imanja koliko priliči tome naslovu. Povrh toga, pravo koje je maločas upotrijebio pripada mu po našoj kraljevskoj volji, jer smo odlučili da glave njegove loze imaju i zadrže pravo da od sada pa nadalje sjede u prisutnosti njegova veličanstva, od koljena do koljena, sve dok bude engleske krune. Ne uznemiravajte ga.

Dvije osobe koje su se putem zadržale pa su istom jutros doputovale iz unutrašnjosti i tek se otprije pet minuta nalazile u ovoj odaji, stajahu slušajući ove riječi te pogledavajući čas u kralja, a čas opet u ono strašilo pred njim, potom opet u kralja, kao omamljene od čuđenja. Bijahu to sir Hugh i lady Edith, no novi ih grof nije vidio. Još je uvijek zurio u vladara, nikako ne dolazeći k sebi i mrmljajući:

– Sunce mu žarko! *Ovo* je onaj moj siromah! Moj šašavko! *Njemu* sam ja htio pokazati što je raskoš, i to u kući od sedamdeset soba i s dvadeset sedmero slugu! To

je onaj kome su dronjci bili jedino odijelo, udarci nogom jedina utjeha, a splaćine jedina hrana! *Njega* sam ja posvojio i htio uljuditi! Otvori se, zemljo, i progutaj me!

Onda se najednom pribra i pade na koljena, stavivši ruke među kraljeve, pa mu prisegnu na vjernost i zahvali na zemljama i naslovima. Potom ustade i s poštovanjem stupi u stranu, ponovno na meti svačijeg pogleda, a isto tako i mnogočije zavisti.

Kralj sada opazi sir Hughu pa progovori gnjevnim glasom i sijekajući očima:

– Oduzmite ovome razbojniku lažni sjaj i imanja koja je ukrao pa ga stavite iza brave dok se ja njime ne pozabavim.

I tako odvedoše bivšega sir Hughu.

Na drugom kraju odaje nastade neko komešanje, skup se razmaknu i jedan dvoranin uvede Toma Cantyja, neobično, ali bogato odjevena, te prođe s njime između ova dva živa zida. Tom kleknu pred kralja, a kralj mu reče:

– Znam sve što se zbivalo u proteklih nekoliko tjedana i vrlo sam zadovoljan tobom. Upravljaš si kraljevstvom s pravom kraljevskom blagošću i milostivošću. Jesi li pronašao majku i sestre? Dobro, o njima ćemo se pobrinuti, a tvoj će otac biti obješen, ako ti tako želiš i ako zakon to zahtijeva. Znajte, svi vi koji čujete moj glas, da će se, počev od današnjeg dana, onima koji prebivaju pod okriljem Kristova sirotišta i uživaju kraljevo milosrđe, pružati i duhovna i duševna hrana, baš kao što im se pruža hrana za njihove niže potrebe, a ovaj će dječak ondje stanovati i do kraja života biti na čelu tamošnjega časnog upravnog odbora. A budući da je bio kralj, priliči da mu se odaje veća počast nego običnim osobama: zapamtite stoga ovo njegovo svečano odijelo, jer će po njemu biti poznat i nitko ne smije sebi načiniti isto takvo, pa će njime, gdje god se pojavi, podsjećati ljude na to da je u svoje vrijeme kraljeva te mu nitko neće smjeti uskratiti poštovanje ili propustiti da ga pozdravi. On je pod zaštitom ovoga prijestolja i uživa podršku krune, a nosit će časni naslov »kraljeva štćenika« i po njemu će ga svi znati.

Ponosan i sretan, Tom Canty ustade i poljubi kralja u ruku, pa se udalji. Ne časeći ni časa, pohita k majci da njoj, kao i Nan i Bet, sve ispriča i s njima podijeli radost zbog ovih značajnih novosti.

Zaključak

Pravda i nagrada

Kada se rasvijetliše sve tajne, izađe na vidjelo, prema priznanju Hugh Hendona, da je njegova žena onomad u Hendon Hallu zanijekala da poznaje Milesa zato što joj je on bio tako naložio, a taj je nalog potkrijepio i podupro savršeno uvjerljivom prijetnjom da će joj, ne porekne li da je došljak Miles Hendon i čvrsto ustraje u svom iskazu, oduzeti život. Kada mu je ona odgovorila da to učini jer joj do života ionako nije stalo, ali da neće zanijekati kako poznaje Milesa, muž je rekao da će njoj poštediti život, ali će zato dati umoriti Milesa! To je već bilo nešto sasvim drugo pa mu je zadala riječ i održala je.

Unatoč tim prijetnjama te prisvajanju bratova imutka i naslova, Hugh nije izveden pred sud jer ni žena ni brat nisu htjeli protiv njega svjedočiti, a ženi, sve da je i htjela, to ne bi ni dopustili. Napustivši ženu, Hugh ode na kontinent, gdje uskoro i umrije pa se grof od Kenta nakon nekog vremena oženi njegovom udovicom. Veliko je slavlje i veselje zavlдалo u selu Hendon kada mladenci prvi put posjete vlastelinstvo.

O ocu Toma Cantya nikada se više nije ništa čulo.

Kralj je potražio seljaka kojega su žigosali i prodali kao roba, odgovorio ga od zločinačkoga života u Harambašinoj družini i omogućio mu pristojan život.

Isto je tako izbavio iz tamnice onoga starog odvjetnika i oprostio mu globu. Kćerkama je onih dviju baptistkinja koje su pred njegovim očima spaljene na lomači osigurao ugodan dom, a po zaslugi kaznio stražara koji je Milesa Hendona onako nepravedno izbičevao po leđima.

Spasio je s vješala onoga momka koji bijaše uhvatio zalutala sokola, kao i ženu koja je od tkača bila ukrala sukneni ostatak, no nije uspio spasiti čovjeka osuđena zbog toga što je ubio jelena u kraljevskoj šumi.

Pokazao je blagonaklonost prema sucu koji se bio sažalio na nj u vrijeme kada je optužen za krađu onoga praseta pa je sa zadovoljstvom pratio njegov sve veći ugled u javnosti i poštovanje što ga uživaše kao velik i čestit čovjek.

Do kraja je života rado kazivao pripovijest o svojim doživljajima, od časa kada ga je straža izbacila iz dvorca pa sve do posljednjega dana kada se u ponoć umiješao u skupinu užurbanih radnika i tako se uvukao u opatiju, popeo do Ispovjednikova groba i tamo tako dugo spavao da je sutradan umalo propustio krunidbu. Govorio je da ga često ponavljanje toga dragocjenog iskustva učvršćuje u nakani da pouke koje je iz njega izvukao upotrijebi na korist svojega naroda pa će stoga, dok god bude u životu, i dalje kazivati tu pripovijest te tako osvježavati sjećanje na sve one tužne prizore i obnavljati izvore samilosti u svojem srcu.

Miles Hendon i Tom Canty bili su kraljevi miljenici za čitava njegova kratkog kraljevanja, a iskreno su žalili za njim kada je umro. Dobri grof od Kenta bio je previše razborit, a da bi zloupotrebjavao svoje posebno pravo, no ipak se, nakon prilike koju smo već vidjeli, njime poslužio još dva puta prije negoli je otišao s ovoga svijeta: prvi put prigodom ustoličenja kraljice Mary, a drugi put prigodom stupanja na prijestolje kraljice Elizabete. Jedan ga je njegov potomak upotrijebio pak prigodom ustoličenja Jakova I. Do trenutka kada se njegov sin poželio poslužiti ovim pravom, bilo je prošlo gotovo četvrt stoljeća pa je »Kentova povlastica« u ljudskom sjećanju uglavnom već bila izbljedjela. Stoga, kada se tadašnji grof od Kenta pojavio pred Karlom I i njegovim dvorom te sjeo u kraljevoj prisutnosti eda bi potvrdio i obnovio pravo svoje kuće, digla se, bome, cijela uzbuna! No, slučaj se ubrzo razjasnio pa mu je pravo potvrđeno. Posljednji je grof od te loze pao u republikanskom građanskom ratu, boreći se na kraljevoj strani, te se tako zajedno s njim ugasila i ova neobična povlastica.

Tom Canty doživio je duboku starost, postavši naočita, sjedokosa starina, ozbiljna i dobroćudna izgleda. Do kraja života uživao je svačije poštovanje, a svi su mu se i duboko klanjali jer je njegovo upadljivo i neobično odijelo ljude podsjećalo na to da je »u svoje vrijeme kraljeva« . Stoga bi se, kad god bi se pojavio, gomila pred njim razmicala i propuštala ga, došaptavajući se između sebe: »Skinij šešir, dolazi kraljev štićenik!«, pa su ga tako i pozdravljali, a on im je odzdravljao ljubaznim smiješkom, što su itekako cijenili jer njegova životna priča bijaše časna.

Da, jadni je kralj Edward VI poživio još samo nekoliko godina, ali ih je proživio na opću dobrobit. Više je no jednom, kada bi mu neki velikodostojnik, kakav zlatom okićeni sluga krune, uputio prigovor zbog njegove blagosti, tvrdeći da je taj i taj zakon koji kralj namjerava preinačiti već ionako dovoljno blag te da ne sadrži pretjerano stroge kazne ni muke, mladi kralj upravio na nj pogled pun rječite žalosti i silne samilosti pa bi mu odgovorio:

– Što ti znaš o kazni i patnji? Ja i moj narod ih poznajemo, ali ti ne.

Vladavina Edwarda VI za ona okrutna vremena bijaše neobično milosrdna. Zato sada, kada se od njega opraštamo, pokušajmo to, njemu u čast, zauvijek zadržati u sjećanju.